

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Василя Стефаника»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КАЧКОВСЬКА НАТАЛІЯ НИЧИПОРІВНА

УДК 739.4.04(477.86-21) “189/192”

ДИСЕРТАЦІЯ

**Архітектурне ковальство кінця ХІХ – початку ХХ століть у
мистецькій спадщині Івано-Франківська**

17.00.06 – Декоративне і прикладне мистецтво

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело.

_____ Н. Н. Качковська

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: Селівачов Михайло Романович, доктор
мистецтвознавства

Івано-Франківськ – 2018

АНОТАЦІЯ

Н. Н. Качковська Архітектурне ковальство кінця XIX – початку XX століть у мистецькій спадщині Івано-Франківська. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (доктора філософії) за спеціальністю 17.00.06 – Декоративне і прикладне мистецтво. – Кафедра методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну Навчально-наукового Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» – Івано-Франківськ, 2018.

Дисертація присвячена актуальній науковій проблемі збереження художнього металу на фасадах і в інтер'єрах історичних будинків, у історично сформованому середовищі Івано-Франківська.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в дисертації на основі обраної методики, багатого фактологічного матеріалу, аналізу статистичних даних визначено передумови широкого використання художнього металу в архітектурі, відтворено еволюційну картину формування, становлення, розвитку, занепаду й відродження архітектурного ковальства Станіслава вказаного періоду.

Уточнено й доповнено відомості про архітектурне ковальство Івано-Франківська кінця XIX – початку XX ст., простежено на основі функціонально-типологічного та стилістичного аналізу спільні тенденції розвитку архітектурного ковальства Станіслава кінця XIX – початку XX ст. й архітектурної металопластики інших міст Східної Галичини та Центральної Європи цього ж періоду. Проведено атрибуцію значної кількості досліджуваних об'єктів громадського і житлового призначення,

встановлено ступінь збереження, визначено їх значення як об'єктів культурної спадщини.

Набули подальшого розвитку рекомендації стосовно охорони й збереження цінних історичних об'єктів архітектурного ковальства Івано-Франківська. Визначено, що твори потребують консервації, реставрації, музеєфікації експонування на місці створення, забезпечуючи таким чином структурну та стильову єдність художнього металу з іншими елементами декоративної пластики фасадів, інтер'єрів й архітектурного середовища загалом.

Визначено, що вирішити проблему збереження художнього металу як об'єкта архітектурної спадщини Івано-Франківська доцільно шляхом розроблення та впровадження проектів консервації, реставрації; відтворення втрачених фрагментів металопластики або творів у цілому на основі науково обґрунтованих методів, які застосовуються в сучасній світовій практиці, а також шляхом впровадження заходів щодо охорони та гармонійного співіснування із сучасним металевим архітектурним декором в історичній забудові міста.

Практичне значення роботи полягає в тому, що основні положення дисертації можуть бути використані:

- при розширенні списку об'єктів культурної спадщини, що потребують збереження й охорони;
- для підготовки узагальнюючих праць, підручників і науково-методичних посібників з історії образотворчого й декоративного мистецтва, історії архітектури, історико-культурної спадщини;
- при опрацюванні проектів реставрації, музеєфікації художнього металу як об'єктів архітектурної спадщини Івано-Франківська та культурного надбання України;

- у проектних і практичних роботах, спрямованих на гармонійне доповнення сучасними творами художнього металу історично сформованого архітектурного середовища.

Основні теоретичні положення роботи:

- сприятимуть заповненню прогалин у дослідженнях художнього металу Станіслава;

- спонукатимуть до занесення окремих об'єктів, що досліджуються у Державний реєстр нерухомих пам'яток;

- допоможуть у науковій інвентаризації, нормативному та законодавчому забезпеченню заходів зі збереження творів архітектурного ковальства і ливарства та захисту історично сформованого середовища міста, обличчя якого значною мірою формує художній метал.

Систематизовані й узагальнені фактологічні дані стануть необхідною джерельною базою для фахівців, які займаються реставраційною, проектною і творчою, а також пам'яткоохоронною діяльністю.

Результатами досліджень доповнено регіональний контекст кінця XIX – початку XX ст. у частині архітектурного металу в історії та теорії мистецтва й архітектури України, що може бути використано в нормативних і спеціальних лекційних курсах для спеціальностей 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», 191 «Архітектура та містобудування», 022 «Дизайн», 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство».

У дослідженні проведено аналіз наукової літератури, який свідчить про те, що в українській історіографії відсутнє спеціальне узагальнене комплексне дослідження з вивчення художнього металу Станіслава кінця XIX – початку XX ст., у якій би розглядалося окреслене в завданнях дисертації коло питань, що стосуються всього комплексу художнього металу в архітектурі міста.

Наукову літературу в процесі її аналізу автором структуровано у групи: праці загальнотеоретичного характеру, присвячені проблемам мистецтва й архітектури досліджуваного періоду, архітектурному металу в містах України та за кордоном, локальні дослідження архітектурної металопластики, у тому числі Станіславова – Івано-Франківська. Класифіковано попередні дослідження в питанні застосування художнього металу в архітектурі громадських і житлових будинків Станіславова кінця XIX – початку XX ст.

У науковий обіг вперше введено архівні матеріали, насичені інформацією про осередки виробництва, професійних майстрів, ковалів, про способи, технологію виробництва тощо. За архівними матеріалами виявлено конкретні творчі осередки архітектурного ковальства Станіславова кінця XIX – початку XX ст., встановлено імена окремих майстрів, подано відомості про цехові майстерні.

Металеві деталі в архітектурних спорудах використовують як конструкційний, функціональний та декоративний матеріал, а в історичній архітектурі Івано-Франківська ковані конструктивні елементи є ключовим чинником формування стилістичної виразності, їх застосування є традиційним для забудови міста.

За результатами аналізу існуючих у науковій літературі типологічних класифікацій архітектурно-художнього металу та проведеними натурними обстеженнями, досліджувані структурні елементи об'єднано в чотири групи. Твори класифіковано фасетним методом за типологічними, композиційними, стилістичними ознаками, за видами, функціональним призначенням, за хронологічними ознаками, за композиційними особливостями, за типами орнаментів, за станом збереження тощо.

Дисертанткою у результаті історіографічного аналізу, архівних пошуків, ідентифікації об'єктів дослідження шляхом натурних обстежень будинків у межах історичного ареалу Івано-Франківська виявлено 1576 цінних історичних об'єктів художнього металу досліджуваного періоду, систематизовано понад 700.

Виконано також класифікацію архітектурно-художнього металу за рівнем втрат, доповнень і змін у ньому впродовж XX – XXI ст. За результатами проведених натурних обстежень 345-ти об'єктів архітектурно-художньої металопластики в понад трьохстах будинках Станіславова кінця XIX – початку XX ст. їх категоризовано за станом збереженості. Серед них виявлено 197 об'єктів зі збереженою цілісною композиційною структурою й орнаментикою, 81 – із частково збереженою композиційною структурою і 67 – зі збереженими окремими фрагментами або повністю втраченим архітектурно-художнім металевим декором.

Важливим результатом дослідження є виявлена дисертанткою провідна роль кованого орнаменту в образному звучанні архітектури досліджуваного періоду, який використовувався не як допоміжний засіб у створенні загальної композиції фасаду, як додатковий елемент в архітектурних деталях, заповненні огорожень, решіток, а стає одним з основних елементів формоутворення, стилістики, образу архітектурного твору в цілому.

Для архітектури Східної Галичини початку XX ст. загалом, організуюча, визначальна роль архітектурної деталі, орнаменту, у тому числі кованого була принциповим новаторством. Цим дослідженням на прикладі історичного архітектурного металу Станіславова підтверджено його надзвичайно важливу, часто домінуючу роль у композиційному вирішенні фасадів, можливо, вперше в історії української архітектури.

Дослідженням доведено також, що металопластика кінця XIX – початку XX ст. розвивалася в руслі загальноєвропейських архітектурно-мистецьких тенденцій і типологічними, композиційними, стильовими, іконографічними, формальними особливостями, технікою та технологією виконання відтворювала суть цих процесів. Художній метал, як цінна архітектурно-мистецька спадщина кінця XIX – початку XX ст., визначає напрями розвитку сучасного ковальського мистецтва міста Івано-Франківська.

Основні теоретичні положення дисертації заповнять прогалини в дослідженнях архітектурного ковальства регіону, спонукатимуть до занесення окремих творів у Державний реєстр нерухомих пам'яток, допоможуть у науковій інвентаризації, законодавчому та нормативному забезпеченні заходів зі збереження об'єктів культурної спадщини та їхнього захисту.

Ключові слова: Івано-Франківськ, Станіславів, мистецька спадщина, архітектурне ковальство, історично сформоване середовище, функціонально-типологічний аналіз, стиль, декоративне мистецтво, осередки ковальства.

ABSTRACT

N. N. Kachkovska Architectural forgery of the late 19th - early 20th century in the artistic heritage of Ivano-Frankivsk - Qualifying scientific work on the manuscript's rights.

Dissertation for the candidate of art studies degree (doctor of philosophy) in specialty 17.00.06 - Decorative and Applied Arts. – Department of the fine arts, decorative and applied art and design methodology teaching of Educational and Scientific Institute of Art in State Higher Educational Institution "Precarpathian Vasyl Stefanik National University" – Ivano-Frankivsk, 2018.

The dissertation is devoted to the actual scientific problem of ensuring the preservation of artistic metal on facades and interiors of historical public and residential buildings, in the historically formed environment of Ivano-Frankivsk.

The scientific novelty of the research is that in the dissertation on the basis of the chosen methodology, the rich factual material, the analysis of statistical data, the preconditions of the wide use of artistic metal in architecture were defined and the evolutionary picture of the formation, development, and decline of the architectural blacksmith of Stanislavov of the mentioned period was recreated.

The details of the architectural blacksmithing of Ivano-Frankivsk at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries were clarified and supplemented. The common trends in the development of the architectural blacksmith of Stanislavov at the end of the 19th and the beginning of the 20th century were traced on the basis of functional-typological and stylistic analysis. and architectural metalwork of other cities of Eastern Galicia and Central Europe of the same period. The attribution of a significant number of public and residential buildings has been investigated, the degree of preservation has been established and their significance as objects of cultural heritage have been determined.

Further recommendations on the protection and preservation of valuable historic objects of the architectural blacksmith in Ivano-Frankivsk have been developed. It has been determined that works need to be preserved, restored, they must be museologized by means of exhibiting in the place of their creation, thus ensuring the structural and stylistic unity of artistic metal with others elements of decorative plastic facades and interiors and the architectural environment in general.

It is determined that solving the problem of preservation of artistic metal as Ivano-Frankivsk architectural heritage object should be through the

development and implementation of conservation, restoration projects; reproduction of lost fragments of metal-plastic or full works on the basis of scientifically grounded methods used in modern European and world practice, as well as by introducing measures for the protection and harmonious coexistence with modern metal architectural decoration in the historical building of the city.

The practical value of the work lies in the fact that the main thesis of the dissertation can be used:

- for expansion of the list of cultural heritage objects that need to be preserved and protected;

- for preparation of generalizing works, textbooks and scientific and methodological manuals on the history of fine and decorative art, history of architecture, historical and cultural heritage;

- during the processing of projects for restoration, museology of artistic metal as objects of the architectural heritage of Ivano-Frankivsk and cultural heritage of Ukraine;

- in design and practical work, aimed at harmonious addition of the modern works of art metal to the historically formed architectural environment.

Main theoretical positions of work:

- contribute to the filling in the gaps in the studies of artistic metal of Stanislavov;

- will induce to add certain studied objects to the State Register of immovable monuments;

- will assist in scientific inventory, in legislative and normative maintenance of measures for the preservation of architectural forging works and livestock and protection of the historically formed environment of the city, whose face is largely formed by artistic metal.

The systematized and synthesized factual data will become a good source for specialists engaged in design creation, restoration, protection, and museification.

The research results are supplemented with the regional context of the late 19th and early 20th centuries in the part of artistic metal in the history and theory of art and architecture of Ukraine, which can be used in normative and special lecture courses for specialties 023 «Fine art, decorative art, restoration», 191 «Architecture and City Building», 022 «Design», 027 «Museology, Monument Studies».

As a result of the research, the analysis of scientific literature has been implemented, which shows that in modern Ukrainian historiography there is no special generalized comprehensive research of study of Stanislavov's art metal at the end of the 19th and early 20th centuries, in which the problems of the whole issue mentioned in the dissertation tasks regarding complex of artistic metal in the architecture of the city would be considered .

In the process of scientific literature analysis, it was structured by the author in such groups: works of general theoretical nature, devoted to problems of art and architecture of the studied period, architectural metal in cities of Ukraine and abroad, local studies of architectural metalwork, including Stanislavov - Ivano-Frankivsk. Previous studies on the use of art metal in the architecture of public and residential buildings of Stanislavov at the end of the nineteenth and early twentieth centuries have been classified.

For the first time, to the scientific environment were entered archival materials, full of information about production centers, professional craftsmen, blacksmiths, methods, production technology, etc. According to archival materials, concrete artistic centers of the Stanislavov's architectural blacksmithing at the end of the 19th and the beginning of the 20th century were

discovered, the names of individual masters were established, information about workshops was provided.

Metal details in architectural constructions are used as structural, functional and decorative material, and in the historical architecture of Ivano-Frankivsk forged structural elements are a key factor in the formation of stylistic expression, and their application is traditional for the city buildings.

According to the results of the analysis of existing typological classifications of architectural and artistic metal existing in the scientific literature and implemented by field surveys, the investigated structural elements are divided into four groups. The works are classified by the facet method according to typological, compositional, stylistic features, by species, functional purpose, according to chronological features, compositional peculiarities, types of ornaments, state of preservation, etc.

As a result of the historiographical analysis, archival searches, identification of objects of research through surveys of buildings in the historical region of Ivano-Frankivsk, 1,576 valuable historic objects of artistic metal of the investigated period were discovered and more than 700 were systematized by respondent.

The classification of architectural and artistic metal by the level of losses, additions, and changes in it during the XX-XXI centuries is also fulfilled. According to the results of live inspections of 345 architectural and artistic objects with metalwork in more than three hundred Stanislavov's houses of the end of the 19th and the beginning of the 20th century, they are categorized according to the preservation state. Among them, 197 objects with the saved composite structure and ornamentation, 81 with a partially preserved composition structure and 67 with retained separate fragments or completely lost architectural and artistic metal decoration were discovered.

An important result of the research is the discovery of the leading role of the forged ornament in the figurative look of the architecture of the investigated period, which was used not as an auxiliary mean in the creation of the general composition of the facade or as an additional element in architectural details, filling in the fences, lattices, but became one of the main elements of shaping, stylistics, example of architectural work in general.

For the Eastern Galicia's architecture of the beginning of the 20th century, the organizing, determining role of the architectural details, ornament, including forged was a fundamental innovation. This research, based on the example of Stanislavov's historical architectural metal, confirmed his extremely important, often dominant role in the compositional decision of the facades, perhaps for the first time in the history of the development of Ukrainian architecture.

The research also proved that the metalwork of the late 19th and early 20th centuries developed in line with European architectural and artistic trends and typological, compositional, stylistic, iconographic, formal features, technique, and technology of implementation reproduced the essence of these processes. Art metal as a valuable architectural and artistic heritage of the end of the 19th - beginning of the 20th century defines the directions of modern blacksmith art development in Ivano-Frankivsk city.

The main theoretical positions of the dissertation will fill in the gaps in the researches of the architectural blacksmith of the region, will encourage to add certain works to the State Register of immovable monuments, help in scientific inventory, legislative and normative maintenance of measures on preservation of cultural heritage objects and their protection.

Key words: Ivano-Frankivsk, Stanislavov, artistic heritage, architectural blacksmithing, historically determined environment, functional and typological analysis, style, decorative art, production cells.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Качковська Н. Н. Художній метал у декорі балконів Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ століть. *Вісник Львівської Національної академії мистецтв*. Львів. 2015. № 27. С. 146 – 158.
2. Качковська Н. Н. Металеві структурні елементи у архітектурній композиції фасадів будинків Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтво*. Вип. 30-31. Ч. 1. 2015. С. 91 – 95.
3. Качковська Н. Н. Ковальські майстерні Івано-Франківська. *Вісник Львівської Національної академії мистецтв*. 2016. № 30. С. 147 – 158.
4. Качковська Н. Н. Художнє ковальства в архітектурі Станіславова (Івано-Франківська) кінця ХІХ – початку ХХ століть. проблеми збереження. *Праці Центру пам'яткознавства. НАН України*. 2017. Вип. 31. С. 228 – 241.
5. Качковська Н. Н. Морфологічна й семантична характеристика надбаних хрестів окремих сакральних споруд міста Івано-Франківська. *Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст: збірник наукових праць*. Полтава, 2013. Кн. 2. С. 513 – 518.
6. Kachkovska N. Architecturally artistic metal of citi Ivano-Frankivsk (Stanislaviv), end of 19tn – beginning of 20tn century. *Eureka: Social and Humanities*. 2016. Vol. 6. P. 62 – 70.

7. Качковская Н. Н. Художественная металлопластика в архитектуре Галича и Ивано-Франковска конца XIX – начала XX века. *Modern Science – Modern veda. Āeska republika, Praha*, 2018. №3. С. 139 – 145.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Качковська Н. Н. До питання збереження архітектурних металевих деталей кінця XIX-початку XX століть у містах Галичі та Івано-Франківську. *Галич і Галицька земля* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Національного заповідника «Давній Галич», Галич, 2014. С. 206 – 210.
9. Качковська Н. Н. Ковальські цехи та майстерні Станіславова кінця XIX – початку XX століть. *Галич і Галицька земля: досвід і проблеми збереження історико-архітектурної спадщини середньовічних міст в Україні та Європі*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Національного заповідника «Давній Галич». Галич, 2016. С. 183 – 192.
10. Качковська Н. Н. Художнє ковальства в архітектурі Станіславова (Івано-Франківська) кінця XIX – початку XX століть. Проблеми збереження. *Мистецтво Прикарпаття у соціокультурному просторі України (на пошанування 90-ї річниці від дня народження Михайла Фіголя)*: збірник матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф. Івано-Франківськ, 2017. С.135 – 143.
11. Качковська Н. Н. З історії відродження архітектурного ковальства Івано-Франківська на зламі століть. *Галич і Галицька земля*: збірник матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. Національного заповідника «Давній Галич». Галич, 2018. С. 276 – 282.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати

12. Качковська Н. Н. Ковані хрести сакральних споруд міста Івано-Франківська. *Авраамічні релігії в Україні: історія, етнокультурні взаємовпливи, міжконфесійні взаємини*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Національного заповідника «Давній Галич». Галич, 2013. С. 274 – 282.
13. Качковська Н. Н. Художній метал в архітектурі Галича та Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ століть. *Галицьке слово*. 2017. № 31.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. Стан досліджуваної проблеми. Методологія й методика дослідження	27
1.1. Стан досліджуваної проблеми. Джерела й історіографія.....	27
1.2. Методика, методологія, термінологія дослідження.....	35
Висновки до першого розділу.....	48
РОЗДІЛ 2. Передумови й етапи розвитку архітектурного ковальства Івано-Франківська (Станіславова) кінця ХІХ – початку ХХ ст.	50
2.1. З історії розвитку ковальства в Україні.....	50
2.2. Культурно-мистецькі впливи на стильовий розвиток архітектурного ковальства Станіславова кінця ХІХ – початку ХХ ст.....	62
2.3. Етапи розвитку архітектурного ковальства Станіславова кінця ХІХ – початку ХХ ст.....	75
Висновки до другого розділу.....	86
РОЗДІЛ 3. Типологічні, морфологічні, композиційні, стилістичні риси творів архітектурного ковальства (Станіславова) Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ ст.	88
3.1. Основні типологічні групи, композиційний і морфологічно-структурний аналіз творів архітектурного ковальства Станіславова.....	88
3.2. Стилiстичні, новаторські принципи формоутворення та вплив творів ковальства на формування образу окремих будівель і комплексів міста.....	97
3.3. Порівняльний аналіз архітектурного ковальства як засобу художньої виразності архітектури Івано-Франківська й інших міст Східної Галичини та Європи цього ж періоду.	110

Висновки до третього розділу.....	120
РОЗДІЛ 4. Формування івано-франківської школи архітектурного ковальства.....	122
4.1. Діяльність цехових майстерень Станіславова в досліджуваний період.....	122
4.2. Тенденції розвитку архітектурного ковальства Івано-Франківська на сучасному етапі: новаторство та збереження традицій	131
4.3. Проблеми охорони та збереження творів архітектурного ковальства як об'єктів культурної спадщини.....	138
Висновки до четвертого розділу.....	143
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	145
НАУКОВО-ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ.....	151
Список використаних джерел.....	151
Термінологічний глосарій.....	167
Додатки.....	175
Додаток А – анотований список майстерень ковальства Станіславова – Станіслава – Івано-Франківська.....	177
Додаток Б – перелік історичних вулиць у межах території дослідження....	179
Додаток В – ілюстрації.....	183
Список ілюстрацій з їх анотованим переліком.....	190
Додаток Д – таблиці.....	219
Список таблиць з їх анотованим переліком.....	220
Відомості про апробацію результатів дослідження	

Перелік умовних скорочень

ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області.

ЛНБ – Львівська національна наукова бібліотека України
імені В. Стефаника.

НАН України – Національна академія наук України.

НТБ НУ – Науково-технічна бібліотека Національного університету
«Львівська політехніка».

НЗДГ – Національний заповідник «Давній Галич».

ЗНДІЕП – український зональний науково-дослідний проектний інститут
по цивільному будівництву.

ХДАК – Харківська державна академія культури.

ВСТУП

Ковальство, опановане людством близько п'яти тисяч років тому, належить до найдавніших ремесел. Археологічні дослідження дають підстави простежувати існування художнього металу на теренах України ще з доби ранньої бронзи. [124, 198]. У X ст. художнє ковальство досягло високого рівня, майстерність ливарників і ковалів визнавалася за межами Київської Русі. Саме з цього часу бере початок архітектурне ковальство: ручки та накладки дверей, віконні ґрати, ворота, візерунчасті хрести. Таким чином, ковальство еволюціонувало від виготовлення простих знарядь праці до парадних елементів брам, дверей, вікон, огорожень сходових маршів тощо.

Термін архітектурне ковальство застосований у науковій літературі у працях О. І. Маринченка [89], Р. Т. Шмагала [144], В. Ю. Могилевського [95], Ж. Ю. Васідлової [175], Л.К. Поліщук [104-106] та ін.

Більшість збережених творів металопластики Івано-Франківська дійшли до нас із XIX – XX ст. і є частиною художньої культури, що потребує виявлення, наукового дослідження, реставрації та збереження.

Дослідження архітектурного ковальства здійснювалось на прикладі збережених творів у п'яти типологічних групах будинків: торгово-фінансові, культурно-освітні, адміністративні, прибуткові, транспортні, рекреаційні.

Актуальність теми дослідження

Починаючи з останньої чверті XX ст. мистецтвознавці, історики, етнографи та краєзнавці фрагментарно досліджували архітектурний метал Івано-Франківська, проте комплексного вивчення всього типологічного ряду виробів у порівняльно-аналітичному аспекті не проводилося. Саме для заповнення існуючої прогалини в українському мистецтвознавстві,

доповнення новою науковою інформацією запропонована тема дисертації. Крім того, особливості формування, розвитку, занепаду та відродження архітектурного ковальства перебувають у площині актуальних проблем історії мистецтва. Творам притаманні риси не тільки цехового, а й загальнокультурного характеру, зорієнтованого на фіксацію та осмислення локального питання національної спадщини в контексті її оцінки та сучасного до неї ставлення, а також переосмислення впливу загальносвітових стильоутворюючих процесів кінця XIX – XX ст.

Актуальність теми визначають такі позиції:

1. У літературних джерелах відомості про художній метал в архітектурній спадщині Івано-Франківська подана фрагментарно. Немає наукової праці, яка б узагальнювала картину розвитку архітектурного ковальства Станіслава кінця XIX – початку XX ст.

2. Відсутня інформація про цехові майстерні, працівники яких здебільшого є авторами архітектурно-художнього металу міста.

3. Унаслідок нефахових реконструкцій упродовж останніх десятиліть частина автентичного художнього металу видозмінена або втрачена. Оскільки не досліджене та не популяризоване його значення для формування архітектурного обличчя міста, цей негативний процес набуває поширення.

4. Руйнівним є чинник часу: унаслідок корозії нищиться значна частина творів архітектурного ковальства. Отже, виникає потреба негайної фіксації існуючого стану, атрибуції творів художнього ковальства, розкриття закономірностей, принципів і тенденцій розвитку цього виду декоративного мистецтва, класифікації залежно від комплексу показників, які його типологічно характеризують, а також розробки пропозицій щодо його збереження.

5. Дисгармонійне доповнення сучасним художнім металом історичної архітектури Івано-Франківська засвідчує відсутність методики його проектування в історично сформованому середовищі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі методики викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва та дизайну Навчально-наукового Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» і є частиною комплексної наукової теми «Етнодизайн як інноваційний розвиток декоративно-ужиткового мистецтва». Тему затверджено Вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський університет імені Василя Стефаника» (протокол №11 від 27.11.2012 року). Окрім того, дослідження входить до плану наукової роботи Національного заповідника «Давній Галич». Тему затверджено Вченою радою установи (протокол № 4 від 28.12.2013 р.).

Мета дослідження – окреслити цілісну картину формування, становлення, періодів розвитку та занепаду архітектурного ковальства кінця XIX – початку XX ст. Івано-Франківська (Станіславова). Праця також має на меті привернути увагу до історичного архітектурного ковальства як декору (нерідко високого класу), який нищиться у зв'язку зі стрімкою забудовою цінних історичних територій міста.

Для досягнення зазначеної мети передбачено виконати такі завдання:

1. Проаналізувати й систематизувати попередні історіографічні дослідження з архітектурної спадщини Івано-Франківська.

2. Висвітлити суспільно-політичні, соціально-економічні, культурні передумови розвитку архітектурного ковальства Станіславова кінця XIX – початку XX ст.

3. Локалізувати територію застосування архітектурного ковальства кінця XIX – початку XX ст. у межах історично сформованого ядра

Станіславова (Івано-Франківська) шляхом зіставлення фактологічного матеріалу, картографічного аналізу (ідентифікації історичних назв вулиць, історичної квартальної забудови).

4. Встановити основні етапи розвитку архітектурного ковальства кінця XIX – початку XX ст.; провести морфологічно-структурний аналіз творів, визначивши стилістичні, композиційні, новаторські принципи формоутворення; та визначити вплив творів ковальства як архітектурного декору на формування образу окремих будівель, комплексів.

5. Виявити цехові майстерні, професійні осередки виробництва художнього металу Станіславова кінця XIX – початку XX ст. та простежити збереження традицій наприкінці XX ст. й на сучасному етапі.

6. На основі функціонально-типологічного та стилістичного аналізу виявити спільні й відмінні тенденції розвитку архітектурного ковальства Станіславова (Івано-Франківська) кінця XIX – початку XX ст. у порівнянні з архітектурною металопластикою міст Центральної Європи цього ж періоду.

Об'єкт дослідження – архітектурне ковальство житлових і громадських будівель міста кінця XIX – початку XX ст. як об'єкт культурної спадщини Івано-Франківська.

Предмет дослідження – типологічні, морфологічні, композиційні, стилістичні риси творів архітектурного ковальства в означених територіальних і хронологічних межах Станіславова (Івано-Франківська).

Джерельна база. Основний масив інформації сформовано з власних експедиційно-польових досліджень, архівних, іконографічних матеріалів.

Територіальні межі дослідження визначаються історичним центром Івано-Франківська.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові, зокрема мистецтвознавчі методи, серед яких:

бібліографічний, історіографічний, що передбачають вивчення, аналіз і систематизацію наукової літератури; фактологічний, статистичний охоплюють безпосередньо польові дослідження: фотофіксація, пошук і вивчення архівних джерел, визначення кількісних показників; порівняльний аналіз, розроблення класифікацій; графічно-аналітичний використовується для узагальнення результатів у вигляді таблиць; систематизаційний метод застосований для формулювання висновків на основі систематизації отриманих результатів.

Практична частина ґрунтується на основі експедиційно-польових студій, натурних обстежень, фіксації існуючого стану об'єктів дослідження. Основне значення в дисертації надається бібліографічному, історіографічному, фактологічному, порівняльному та систематизаційному методам. Кількісні дані аналізуються в процесі класифікації матеріалу за типологією, стилістичними, композиційними характеристиками. Порівняльні таблиці дали змогу зробити наочними конкретні висновки.

Наукова новизна отриманих результатів. Класифіковано попередні дослідження в питанні застосування художнього металу в архітектурі громадських і житлових будинків Станіславова кінця XIX – початку XX ст. У науковий обіг введено архівні матеріали, креслення, іконографію художнього металу низки будинків міста. На основі багатого фактичного матеріалу цілісно відтворено еволюційну картину формування, становлення, розвитку, занепаду й відродження архітектурного ковальства Станіславова вказаного періоду. Класифіковано твори за типологічними, композиційними, стилістичними ознаками. За архівними матеріалами виявлено творчі осередки архітектурного ковальства Станіславова початку XX ст., встановлено імена окремих майстрів, подано відомості про цехові майстерні. На основі функціонально-типологічного й стилістичного аналізу виявлено спільні тенденції розвитку архітектурного ковальства

Станіславова кінця XIX – початку XX ст. та архітектурної металопластики інших міст Східної Галичини й Центральної Європи цього ж періоду.

Практичне значення роботи. Практичне значення полягає в тому, що дослідження узагальнює та значно доповнює відомості про архітектурне ковальство Івано-Франківська кінця XIX – початку XX ст. і може бути використане як науково-методичний матеріал у науково-дослідній практиці, лекційній та екскурсійній роботі. Систематизовані й узагальнені фактологічні дані стануть доброю джерельною базою для спеціалістів, що займаються проектно-творчою, реставраційною діяльністю, охороною та музеєфікацією пам'яток історії, мистецтва, архітектури Івано-Франківська.

Текстовий та ілюстративний матеріал може бути використано у нормативних і спеціальних лекційних курсах для спеціальностей 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», 191 «Архітектура та містобудування», 022 «Дизайн», 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Текстовий та ілюстративний матеріал може бути застосований у курсовому й дипломному проектуванні студентами, які навчаються на кафедрі методики викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва та дизайну Навчально-наукового Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Значення досліджуваної теми зростає на фоні ризику втрати творів архітектурного ковальства Івано-Франківська кінця XIX – початку XX ст. у зв'язку зі стрімким плином часу, що спричиняє ерозійне руйнування металевих виробів.

Основні теоретичні положення дисертації заповнять прогалини в дослідженнях архітектурного ковальства регіону, спонукають до занесення окремих творів у Державний реєстр нерухомих пам'яток, допоможуть у

науковій інвентаризації, законодавчому й нормативному забезпеченні заходів зі збереження об'єктів культурної спадщини та їхнього захисту.

Основні положення дисертації можуть бути використані:

1) при вивченні архітектурно-мистецької спадщини Івано-Франківська, її впливу на формування архітектурного середовища та принципів застосування художнього металу в історично сформованому середовищі;

2) при розширенні списку об'єктів культурної спадщини, що потребують збереження й охорони;

3) для підготовки узагальнюючих праць, підручників і науково-методичних посібників з історії декоративно-прикладного мистецтва, історико-культурної спадщини;

4) при опрацюванні проектів реставрації, музеєфікації існуючих і нововиявлених об'єктів культурної спадщини, зокрема цінних історичних об'єктів архітектурного ковальства Івано-Франківська;

5) у проектних і практичних роботах, спрямованих на гармонійне доповнення сучасними творами художнього металу історично сформованого архітектурного середовища.

Особистий внесок полягає в теоретичному узагальненні, систематизації результатів попередніх студій, у постановці завдань і цілей дослідження, систематизації значного обсягу конкретного фактичного матеріалу, у створенні електронного каталогу творів архітектурного ковальства кінця XIX – початку XX ст.

Апробація результатів дисертації.

Основні положення й висновки дисертації у 2013 – 2018 роках оприлюднено у формі доповідей та обговорено на **чотирьох міжнародних наукових конференціях і конгресах**: 1) II Міжнародний конгрес «Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст»

(м. Полтава, 16 – 18 жовтня, 2013 року); 2) Міжнародна наукова конференція «Галич і Галицька земля» (м. Галич, 30 – 31 жовтня, 2014 року); 3) Міжнародна наукова конференція «Галич і Галицька земля: досвід і проблеми збереження історико-архітектурної спадщини середньовічних міст в Україні та Європі» (м. Галич, 27 – 28 жовтня, 2016 року); 4) Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво Прикарпаття у соціокультурному просторі України». (м. Івано-Франківськ, 19 – 20 жовтня, 2017 року); та на **всеукраїнській науковій конференції: «Галич і Галицька земля»** (Галич, 25 жовтня, 2018 року).

Публікації. Основні результати дослідження викладені в 11 публікаціях, з них: 5 – у фахових наукових виданнях України; 2 – у зарубіжних виданнях; 4 – у збірниках матеріалів наукових конференціях та конгресах. Усі публікації виконано одноосібно.

Впровадження результатів дослідження у науково-освітній процес при проектуванні курсових та дипломних робіт (2016, 2017 років) учнів Вищого професійного училища № 21 м. Івано-Франківська, які здобувають професію виробник художніх виробів з металу; коваль ручного кування (Акт впровадження №305 від 29.11.2018 року) та студентів кафедри методики викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва та дизайну Навчально-наукового Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Акт впровадження №544 від 27.11.2018 року).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів і висновків, списку джерел та літератури з 175 найменування, чотирьох додатків, які містять таблиці, ілюстрації та описові додатки, а також перелік впроваджень результатів дослідження. Обсяг основного тексту – 150 сторінок.

РОЗДІЛ І

СТАН ДОСЛІДЖУВАНОЇ ПРОБЛЕМИ. МЕТОДОЛОГІЯ Й МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан досліджуваної проблеми. Джерела й історіографія

Фактологічною основою дослідження є матеріали, отримані в результаті натурних обстежень забудови центральної частини міста, вивчення матеріалів Державного архіву Івано-Франківської області, іконографічних джерел з фондів музеїв Івано-Франківська, Національного цифрового архіву Польщі [166] та приватних колекцій, публікацій у вітчизняних і зарубіжних виданнях, ознайомлення з творами сучасних івано-франківських майстрів художнього ковальства.

Твори архітектурного ковальства Івано-Франківська розглядаються в цьому дослідженні в часових межах конкретних стильових періодів і напрямів, які панували в архітектурі Галичини з кінця ХІХ до початку ХХ ст. й описані в багатьох наукових виданнях.

Об'єкти дослідження локалізовані в історичному ядрі міста Івано-Франківська, який включає історичний ареал, визначений історико-архітектурним опорним планом та окремими історичними вулицями поза його межами. Загалом, обстежено 520 будинків на 89 міських вулицях і площах (Додаток Б).

У науковий обіг вперше введено архівні матеріали, насичені інформацією про осередки виробництва, професійних майстрів, ковалів, про способи, технологію виробництва тощо. За архівними матеріалами виявлено конкретні творчі осередки архітектурного ковальства Станіславова кінця ХІХ – початку ХХ ст., встановлено імена окремих майстрів, подано відомості про цехові майстерні. Численні матеріали

документи, які зберігаються в Державному архіві Івано-Франківської області є надзвичайно важливими, інформативними, а іноді єдиними джерелами вивчення системи і структури ремісничих об'єднань, цехів, майстерень, інших підприємств, а також системи навчання ковальській справі, професійної підготовки в цехах, ознайомлення з вимогами до кваліфікаційних іспитів [29].

Опрацювання й аналіз матеріалів державних сховищ, зокрема ДАІФО, дало змогу зробити висновки щодо цехового устрою, кількості, організації праці в ремісничих майстернях, прізвищ ковалів та їхніх челядників, наявності орендованих під ковальські майстерні приміщень чи збудованих за архітектурними проектами з усіма технічними вимогами до них тощо.

У процесі дослідження опрацьовано значну кількість наукових публікацій, книг, статей, монографій, матеріалів конференцій. Історіографічні матеріали структуровано за тематикою досліджень, проблемним принципом.

Загальнотеоретичні праці, присвячені проблемам архітектури і мистецтва досліджуваного періоду. Значна кількість вітчизняних та закордонних досліджень присвячена загальній характеристиці архітектури і мистецтва другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Так, розвиток нових форм на колишній території Польщі докладно описано в монографії Т. Добровольського «Мистецтво Молодої Польщі», у працях А.Ольшевського, М. Валліса. Серед досліджень, присвячених проблемам архітектури та мистецтва модерну, заслуговують на увагу також праці А.Берсенєвої, Є. Борисової, В. Кирилова, Є. Кириченко, В. Полевого, Д. Сараб'янова, Г. Стерніна.

Стилістичний, композиційний аналіз об'єктів дослідження виконаний на основі опрацювання загальнотеоретичних праць І. Араухо

[3]; А. П. Мардера [87]; М. Р. Селівачова [114]; І. А. Бартенєва [12]; В.Н.Батажкової [12]; В. І. Тимофієнка [130]; В. В. Чепелика [138]; В.Е.Ясієвича [150]; А. К. Ольшевського. [170].

Для кращого розуміння тенденцій ковальського мистецтва ХХ ст., виявлення зв'язків з архітектурними тенденціями (історизмом, неокласицизмом, ретроспективізмом, модерном, стилістичними спрямуваннями модернізму) проаналізовано праці з загальної історії й теорії мистецтва й архітектури А. В. Іконнікова «Історизм в архітектурі» [64], Й. Йодике «Історія сучасної архітектури» [51]. З метою ознайомлення з тенденціями розвитку ковальства означеного періоду залучені також до аналізу дослідження, які проводилися у другій половині ХХ ст. на теренах колишнього Радянського союзу, наприклад, В. С. Ледзинського [85], В. В. Куликова, [81], Н. Х. Халітова [136]; П. І. Уткіна [134] та ін. у містах Санкт-Петербург, Казань, Тула тощо, в результаті чого простежено використання сецесійного методу формоутворення з регіональними особливостями в орнаментиці, пов'язаними з етнічними відмінностями.

У контексті вивчення сецесійного мистецтва Східної Галичини слід виокремити дослідження Ю. О. Бірюльова [13], О. П. Ноги [99 – 101], І. Я. Жука [56 – 59]. Праці Ю. О. Бірюльова присвячено окремим видам образотворчого мистецтва та їхньому синтезу, значну увагу зосереджено на львівській скульптурі, вітражах періоду сецесії. Автор особливо акцентує на поєднанні, гармонії раціональних тенденцій з емоційною складовою, сецесійною декоративністю у львівській архітектурі. Біоморфні елементи стали основою, як сецесійного декоративного мистецтва, так і архітектури та пластичних мистецтв. У період сецесії архітектура та предмети щоденного вжитку демонструють органічну єдність, цілісність. Утилітарне й естетичне поєднується у нерозривному зв'язку, як в архітектурі, так і в декоративному мистецтві.

І. Я. Жук досліджує еволюцію львівського архітектурного сецесійного декору, виділяючи в ньому саме зміст.

Загальнотеоретичні праці з архітектурного металу висвітлюють, зокрема, історію розвитку ковальської справи як виду мистецтва, наприклад, чеськими авторами Г. Семераком та К. Богманом у книзі «Художественнаяковка и слесарное искусство» (1982 р.) [117]. Художнє ковальство представлене в контексті розвитку історичних стилів від перших слов'ян, подана характеристика його стилістичних особливостей від античності до 1980-х років. Окремо виділена технологія художнього ковальства та слюсарного мистецтва.

В. П. Самойлович у рамках праць з архітектури «Народное архитектурное творчество по материалам Украинской ССР» (1977 р.) також досліджував архітектурне ковальство в традиційній творчості [111].

У монографії С. М. Боньковської «Ковальство на Україні (XIX–початок XX ст.)» це мистецьке ремесло розглядається з огляду на важливість і велику питому вагу в суспільно-політичному і культурному житті народу. Правильне розуміння його виробничо-соціальної структури має велике значення для вивчення продуктивних сил і виробничих відносин, рівня розвитку культури народу. У книзі вперше в історичному аспекті досліджуються процеси виникнення, становлення й розвитку ковальства в Україні, його технології, знаряддя праці та технічні прийоми, види й форми кованих виробів, їх функціональне призначення та художньо-естетичні особливості, сучасні тенденції розвитку.

Досліджуючи народні ремесла Півдня України, В. В. Малина одним з перших ретельно відтворив картину послідовного розвитку традиційного мистецтва як самобутнього феномена в тому числі й архітектурну металопластику. Результати досліджень виклав у монографії «Народне мистецтво Півдня України. Кінець XIX – початок XX ст.» (2006 р.) [86].

Художньому металу в українській історіографії присвячені праці П. М. Жолтовського «Художній метал» (1972 р.) [54], «Художнє лиття на Україні XVI – XVIII ст.» (1973 р.) [53]; художнім металевим виробам західних областей України – «Художні металеві вироби західних областей Української РСР (XVI – XIX ст.)» (1959 р.) [55].

Цінні історико-мистецтвознавчі матеріали, науково-теоретичні висновки вміщені у праці С. М. Боньковської «Ковальство на Україні (XIX - початок XX ст.)» (1991 р.) [15]; Л. М. Сухої «Художні металеві вироби українців східних Карпат другої половини XIX – XX ст.» (1959 р.) [127].

Міський архітектурний метал у містах України досліджений низкою вітчизняних вчених. В історичному нарисі «Метал в архітектурі Києва» О.І. Маринченко [89] коротко характеризує основні етапи становлення та розвитку архітектурного ковальства й лиття України і Києва в різні історичні та суспільно-політичні періоди, детально досліджує малу металопластику столиці. Варто відзначити той факт, що редактором монографії О. І. Маринченко був П. Ф. Альошин, який, будучи архітектором багатьох київських споруд, крім того, розробляв креслення металевих кованих деталей, які отримали розвиток у багатьох будівлях у формі гнутокованого меандру та геометрично строгої сітчастої решітки у пропорціях «золотого січення» [109].

Інформативно насиченою для дослідження є монографія В.І.Тимофієнка «Брами, огорожі й ворота у забудові південних міст України», у якій детально проаналізовано композиційну структуру архітектурно-художнього металу малих форм, їх поєднання з архітектурними деталями з інших матеріалів і вплив на формування естетичного образу зовнішнього архітектурного простору міст (зокрема Одеси, Херсона, Миколаєва) у різні історичні епохи [131].

Локальні дослідження архітектурної металопластики в історичній забудові Львова здійснили В. В. Базилевич [6–11]; І. Я. Жук [56–59]; Ю. О. Бірюльов [13, 153].

У навчальному посібнику «Декоративно-прикладне мистецтво» висвітлено питання теорії та історії декоративно-прикладного мистецтва України, проаналізовано його основні види, серед яких виділено архітектурні елементи, які належать до монументально-декоративного мистецтва і мають кілька типологічних груп: 1) ґратки вікон, дверей, балконів, сходів тощо, виконані в техніці кування, карбування, лиття; 2) кронштейни; 3) верхи споруд; також до архітектурних елементів належать декоративні завіси, ручки, накладки, ключі [2].

Важливим джерелом інформації методичного характеру є «Енциклопедія художнього металу» Р. Т. Шмагала [142] де подано типологічну класифікацію та мистецтвознавчі експертні оцінки галузей ковальства. Короткий історичний екскурс демонструє розвиток ковальства Галичини від середини ХІХ ст. після появи фірм, приватних підприємств і промислових шкіл, що підтверджено в цій дисертації і для Івано-Франківська за результатами аналізу архівних матеріалів Державного архіву Івано-Франківської області. Р. Т. Шмагало з'ясував, що проблеми розвитку художнього металу у Львові вперше науково були порушені наприкінці ХІХ ст., коли у 1892 році в Львівській промисловій школі було відкрито відділ художнього слюсарства [143].

Методику виконання технічного проекту, процес конструювання, характеристику металів, прийоми художньої обробки металів, типологію творів, методи реставрації творів з металу викладено в методичних розробках З. Н. Бикова, Н. К. Майкова [16], О. І. Мінжуліна [92] та ін.

Методологію реставрації творів з металу та методи практичної реставрації (розчищення, стабілізації та захисту від корозії) знаходимо в

праці О. І. Мінжуліна (1998 р.) [92]. С. М. Боньковська (1991 р.) [15] дослідила складові виробничого процесу – починаючи від сировини, видів ремесел і промислів, знарядь праці, пристосувань і споруд до готової продукції. Про техніку художнього лиття в Україні XVI – XVIII ст. читаємо у П. М. Жолтовського (1973 р.) [53].

1990 року В. Ю. Могилевським вперше в українському мистецтвознавстві [93–95] реалізовано спробу вивчення художнього металу в архітектурі на прикладі міста Києва у період з середини XVII до початку XX ст. У науковий обіг введені відомості, які допомагають більш повно відтворити особливості розвитку художнього металу в архітектурі України.

В окремих публікаціях українських архітектурознавців та мистецтвознавців другої половини XX ст. архітектурний метал Станіславова – Івано-Франківська розглядається детально або побіжно. Так, монографії В. В. Чепелика [138] і В. Е. Ясієвича [150] присвячені проблемам зодчества у містах України другої половини XIX – початку XX ст. У монографії В. Е. Ясієвича «Архитектура Украины на рубеже XIX–XX веков» (1988 р.) відзначається, що саме на зламі XIX–XX століть сформувався новий архітектурний масштаб та обличчя Івано-Франківська. В архітектурі відтворено типові для Європи неоренесансні та неоготичні риси, а також самобутні особливості модерну, наприклад, у декоративних ґратках балконів, брам, різьблених деталях дверей, дрібній скульптурі, виконаній місцевими майстрами [150]. У посмертній монографії В. В. Чепелика «Український архітектурний модерн» (2000 р.) побіжно згадується стилістика івано-франківської архітектури та декору [138].

Цілісну картину розвитку сецесійної архітектури Станіславова окреслює кандидатська дисертація Л. К. Поліщук «Сецесія в архітектурі Станіславова кінця XIX – початку XX ст.» та окремі статті (2003 р.) [105; 104; 106], у яких на основі аналізу значного обсягу фактичного матеріалу

встановлено основні тенденції архітектури означеного періоду, тісно пов'язані з особливостями архітектурного ковальства. Морфологічно-структурні, типологічні, стилістичні характеристики архітектурного декору, зокрема кованого, побіжно подано у статтях В. А. Шпільчака [145; 146] і У. В. Шпільчак [147].

Металопластиці в архітектурі Станіславова початку ХХ ст. присвячена стаття Ж. Ю. Комар, у якій наведено приклади вишуканого сецесійного декору, символізму його орнаментики [79]. Інформативним є мистецтвознавче дослідження Ж. Ю. Васідлової (Комар) «Сецесія Станіславова» [175], у якому зосереджено увагу на художніх якостях архітектури кінця ХІХ – початку ХХ ст., архітектурному декорі, зокрема, деяких особливостях металопластики, а також порушено важливе питання про значні відмінності архітектури й архітектурного декору на периферії. Згадану наукову тему автор продовжила у ґрунтовному мистецтвознавчому дослідженні станіславівської архітектури кінця ХІХ – початку ХХ ст. у вигляді монографії «Третє місто Галичини і його архітектура у період галицької автономії» [161], де звернуто увагу на закономірності розвитку станіславівської архітектури. Архітектурне ковальство міста розглянуто в контексті загального дослідження стилістичних напрямів архітектурного декору, творчості окремих цехів та майстрів (Додаток А).

Першу спробу комплексного аналізу архітектурного ковальства Івано-Франківська реалізував С. М. Баб'як у магістерській роботі «Новаторство у художньому ковальстві Івано-Франківська (кінець ХІХ – ХХ століття) (2006 р.) [5]. Проте робота містить незначний обсяг матеріалу, присвяченого архітектурному ковальству початку ХХ ст., більше уваги зосереджено на ковальстві кінця ХХ – початку ХХІ ст. Значна частина роботи присвячена технології виготовлення, натомість композиційно-стилістичний аналіз не подано, не висвітлено

функціонально-декоративної ролі художнього металу, недостатньо прослідковано еволюцію, процеси спадкоємності тощо.

Творчі роботи сучасних майстрів художнього ковальства, у тому числі івано-франківських, презентують українські журнали «Ковальська майстерня» й «Орнаментальне ковальство» [102].

У результаті проведеного аналізу виявлено, що в попередніх дослідженнях архітектурне ковальство Івано-Франківська згадується фрагментарно, оглядово, більшу увагу зосереджено на самостійних творах декоративно-ужиткового мистецтва, акцентується на окремих взірцях архітектурної металопластики, технології обробки художнього металу. На сьогодні немає узагальнюючої, аналітичної наукової праці, яка б на основі фактичного матеріалу, отриманого в результаті натурних обстежень забудови центральної частини міста, вивченні матеріалів Державного архіву Івано-Франківської області [27 – 48], іконографічних джерел з фондів музеїв Івано-Франківська та приватних колекцій, публікацій у вітчизняних і зарубіжних виданнях, ознайомлення з творами сучасних івано-франківських майстрів художнього ковальства, висвітлювала б архітектурне ковальство Івано-Франківська в усіх аспектах його формування в контексті стильового розмаїття, яке панувало у мистецтві й архітектурі Галичини з кінця XIX до початку XX ст.

1.2. Методологія, методика, термінологія дослідження

Усебічне дослідження спадщини архітектурного ковальства Івано-Франківська кінця XIX – початку XX ст. передбачає використання сукупності методів і методичних підходів. Одна з важливих особливостей наукового пізнання полягає в його організованості та застосуванні низки методів дослідження. Під методом при цьому розуміємо сукупність прийомів, способів, правил пізнавальної, теоретичної і практичної

діяльності. Ці вимоги встановлюються не довільно, а розробляються з урахуванням закономірностей об'єктів, що вивчаються. Тому методи пізнання такі ж різноманітні, як і об'єкти дослідження. Метод (грецьк. *metodos* – шлях до чогось) – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. Фактично різниця між методом і теорією має функціональний характер: формуючись як теоретичний результат попереднього дослідження, метод є як вихідним пунктом й умовою майбутніх досліджень.

У кожному науковому дослідженні виділяють два рівні: *емпіричний*, на якому відбувається процес накопичення фактів, і *теоретичний* – досягнення синтезу знань (у формі наукової теорії). Згідно з цими рівнями, з-поміж *загальних методів пізнання* можна умовно виділити такі: методи емпіричного дослідження; методи, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях досліджень; методи теоретичних досліджень [108]. Метод дисциплінує дослідника під час пошуку істини, дає змогу заощадити сили і час, досягнути мети найкоротшим шляхом, регулюючи пізнавальну й інші форми діяльності людини.

Існує думка, що не варто перебільшувати значення методу; окремі дослідники схиляються до «живого» дослідження, яке є індивідуальним, особливим і неповторним. Це означає, що неможливо створити загальний метод пізнання, отже, не існує однієї-єдиної методології – слід щоразу шукати новий шлях дослідження, а кожне наступне відкриття потребує застосування нових методів і нової методології [149, 184].

Така позиція має як позитиви, так і негативи. Кожен об'єкт є діалектичною єдністю індивідуального (неповторного) та загального (типового, повторюваного). Тому в методології їх дослідження застосовують як традиційний арсенал методів, прийомів, засобів

дослідження, так і ті, що враховують специфіку, особливості того чи іншого об'єкта.

Кожний метод розробляється на основі певної теорії, яка таким чином стає його необхідною передумовою. Сутність методу зумовлена насамперед змістом об'єкта, предмета дослідження.

Відповідно до філософських категорій, методи класифікують як одиничні, особливі й загальні; за сферою і масштабами застосування – одиничні, специфічні, загальні та всезагальні (універсальні).

У процесі наукового пізнання методи науки поділяють на формальні й змістові, емпіричні й теоретичні, методи дослідження й викладання тощо. Вирізняють ще й якісні та кількісні методи; безпосереднього й опосередкованого пізнання; оригінальні й довільні тощо.

1. Філософськими прийнято вважати такі методи: діалектичний, метафізичний, аналітичний інтуїтивний, феноменологічний, герменевтичний та інші.

2. Загальнонаукові методи дослідження набули широкого розвитку й застосування в науці ХХ ст., забезпечуючи зв'язок і оптимальну взаємодію філософської методології з фундаментальними теоретико-методологічними положеннями спеціальних наук. До загальнонаукових принципів і підходів належать системний, структурно-функціональний, кібернетичний, імовірності та моделювання, формалізації тощо.

3. До методів міждисциплінарного дослідження належить ряд синтетичних, інтегративних способів, якими послуговуються на стиках наук. Їх використовуємо у нашому дослідженні, враховуючи необхідність одночасного застосування архітектурознавчих і мистецтвознавчих особливостей дослідження.

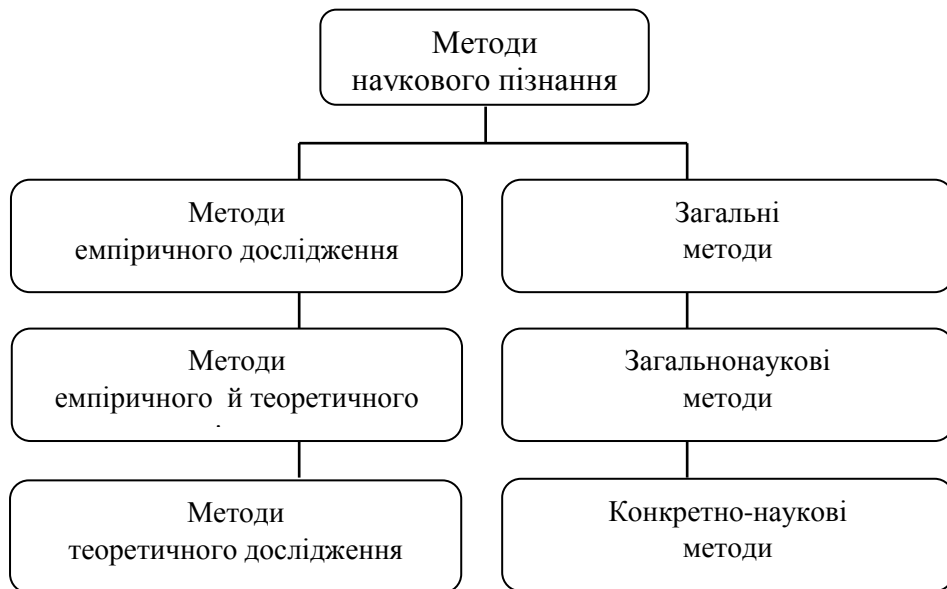

Табл. 1. Класифікація методів наукового пізнання

4. Існують методи спеціальних наук, тобто сукупність способів, принципів пізнання досліджуваних прийомів і процедур, що застосовують у тій чи іншій сфері науки.

Таким чином, у науковому пізнанні функціонує складна, динамічна, цілісна система методів різних рівнів, сфер діяльності, спрямованості, які реалізуються з урахуванням конкретних умов. [149, 185–187].

Табл. 2. Класифікація загальнонаукових методів

Методи дослідження архітектурного ковальства в основному базуємо на універсальних, загальнонаукових засадах: на системному, порівняльному, історичному, типологічному, структурно-семіотичному, мистецтвознавчому аналізах. Для отримання науково обґрунтованих результатів головними інструментами дослідження є методи: у філософії – феноменологічний; у мистецтвознавстві – формальний та іконологічний, які передбачають застосування візуальних, іконографічних (щодо історії архітектури, мистецтва, матеріальної культури), технологічних (стосовно хімічних особливостей і виробничих процесів), документальних, стилістичних (під час аналізу манери окремих майстрів, їх шкіл, цілих художніх епох) засобів (прийомів) дослідження.

Отримані в процесі дослідження обмеженої кількості об'єктів архітектурного ковальства результати будуть екстрапольовані на ширше коло творів певного періоду й території.

Методи дослідження зумовлені метою, завданнями і предметом студіювання. У процесі дослідження застосовується комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. В основу покладено *принцип історизму, об'єктивності й системності*.

Методологічною основою дисертації є загальнонаукові та мистецтвознавчі методи, серед яких:

- бібліографічний, історіографічний, які передбачають вивчення, аналіз і систематизацію наукової літератури;
- фактологічний, статистичний застосовувався безпосередньо під час польових досліджень: фотофіксації, пошуку та вивчення архівних джерел, визначення кількісних показників;
- порівняльний аналіз, розроблення класифікацій;
- графічно-аналітичний використано для узагальнення результатів у вигляді таблиць;

– систематизаційний метод спрямований на формулювання висновків на основі систематизації отриманих результатів.

В основі практичної частини дослідження – значний обсяг базового фактичного матеріалу, зібраного у процесі польових досліджень, обробленого та проаналізованого під час камеральних робіт. Основне значення в дослідженні надається бібліографічному, історіографічному, фактологічному, порівняльному та систематизаційному методам. Кількісні дані проаналізовано після групування зібраного матеріалу за типологією, стилістичними, композиційними характеристиками. У результаті складено порівняльні таблиці, які дали змогу зробити конкретні висновки.

Систематизація – специфічний метод дослідження, пізнавальний процес упорядкування певної множини розрізнених об'єктів і знання про них. Упорядкування здійснюється шляхом встановлення єдності й відмінності елементів, що підлягають систематизації, визначення місця кожного елемента відносно один одного. При цьому використовуються логічні операції порівняння, абстрагування, класифікації, аналізу й синтезу, опису та пояснення. Результатом систематизації є відповідна наукова система об'єктів і знань про них [149, 191]. У дослідженні застосовано окремі різновиди систематизації, та її результатів, зокрема класифікаційні системи і таблиці, що дало змогу розподілити й описати досліджувані твори, у нашому випадку – зразки архітектурного ковальства і знання про них за типами.

Системний метод у мистецтвознавстві передбачає аналіз явищ на системних засадах і полягає в комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин [149, 191]. У дисертації зроблено спробу вивчити кожен елемент архітектурного ковальства в його зв'язку та

взаємодії з іншими, виявити вплив властивостей окремих частин системи на ціле.

Художній системі притаманне закономірне поєднання відповідних елементів для досягнення логічних зв'язків, цілісності, порядку й трансформації; при цьому цілісність і розчленованість є найважливішими ознаками системи, а сукупність мистецьких параметрів та ієрархічних зв'язків створює її зміст і структуру [123, 14–15]. Саме тому архітектурне ковальство розглядається як система, що переважно поєднує технологічний, стилістичний (композиційний) та функціональний комплекси.

У роботі передбачено розглянути зв'язки не всіх комплексів, а лише тих, які є визначальними для розв'язання означених наукових завдань. Наприклад, в історичному розділі важливим є генетичний напрям, а в завершальному – прогностичний. «Перший охоплює історію досліджуваної системи з моменту її зародження і до стану безпосереднього спостереження дослідником; другий пропонує гіпотетичне представлення шляху, який ця система зможе пройти в майбутньому» [62, 29].

Системний метод у дослідженні архітектурного ковальства передбачає аналіз орнаментів, геральдики, ритму, типів симетрії, колориту, інших засобів композиційного впорядкування форми та конкретного мистецького явища з урахуванням цілого феномену.

Компаративний (порівняльний) метод – сукупність порівняльних засобів, моделей, які дають можливість встановити схожість або відмінність між типологічними групами архітектурного ковальства різних часових етапів. Ці порівняння за характером схожості поділяють на історико-генетичні (генетично не пов'язані елементи), стилістичні тощо. Метод порівняння використовуємо при вивченні сукупності однорідних об'єктів (наприклад, комплексів архітектурного ковальства та їх складових

частин, окремих структурних елементів), що утворюють певний тип і мають істотні для зіставлення властивостей ознаки, характеристики, параметри. Порівняння дає можливість зробити висновок про схожість чи відмінність досліджуваних груп. Цей метод дає змогу виявити кількісні та якісні характеристики, класифікувати, упорядкувати й оцінити їх.

Типологізація – це метод наукового пізнання, який спрямовуємо на розподіл певної досліджуваної сукупності художнього металу в архітектурі на наділені спільними властивостями впорядковані і систематизовані групи за допомогою ідеалізованої моделі (типу) та формування критеріїв цього поділу (класифікації). Іншими словами, основою типології є розчленування систем об'єктів і їх групування за допомогою узагальненої, ідеалізованої моделі або типу. Типологічний метод абстраговано систематизує досліджувані твори ковальства на основі визначених типів. Установлені під час дослідження типи архітектурного ковальства є підґрунтям для порівняльно-типологічних досліджень і виявлення схожості чи відмінності між ними. Таким чином, *типологічний* метод (аналіз типів та видів художнього ковальства) базується на систематизованій обробці матеріалу й утворенні певних груп за типологічним принципом.

Як засіб наукової абстрагованої систематизації досліджуваних об'єктів, типологічний метод дає змогу впорядкувати моделі-типи, у нашому випадку – архітектурного ковальства. Беремо до уваги найважливіші технологічні й структурно-стилістичні особливості творів архітектурного ковальства. Типи можуть об'єднуватись у типологічні групи, які належать до певного жанру. Моделі-типи слугують основою для порівняльно-типологічних досліджень, які допоможуть установити зв'язок із європейською мистецькою практикою.

Генетичний метод дає змогу з'ясувати успадкування і трансформації відповідних художніх параметрів архітектурного ковальства та виникнення якісно нових артефактів у процесі історичного розвитку. Його застосовано для встановлення стилістичних зв'язків між творами в межах історичного періоду; при цьому узгоджуються матеріали, технології, структурно-семіотичні особливості тощо.

Структурно-семіотичний метод у теорії дослідження пластичних мистецтв оперує поняттями «структура», «знак», «текст», «тип». Згідно з цим методом, твори архітектурного ковальства слід розглядати як особливу візуальну мову чи систему знаків, а окремий твір – як знак чи послідовність знаків (космогонічних, геральдичних, релігійних, культурологічних). Відомо, що семіотичний підхід вивчає види знаків, подає їх інтерпретацію, тлумачить семантику і прагматику [123, 14–15].

Базовим для досягнення поставлених мети та завдань дисертаційної роботи є мистецтвознавчий аналіз складних мистецьких явищ у комплексі з формальним, феноменологічним та іконологічним методами (вони будуть конкретніше розглянуті далі), що на практиці зводиться до поділу цілісності на окремі параметри засобів художньої виразності, простіші елементи системи тощо. При цьому такий аналіз є запорукою поглибленого пізнання об'єкту, вивчення прихованих частин його художньої структури. Поділяючи складне художнє явище на простіші складові частини, елементи, отримуємо можливість відокремити істотне від неістотного, складне звести до простого і зрозумілого. Аналіз художнього процесу, що еволюціонує, дає змогу виділити в ньому різноманітні стани, суголосні і суперечливі тенденції тощо. Таким чином, мистецтвознавчий аналіз дає змогу:

а) проникнути в стилістичну виразність творів архітектурного ковальства шляхом висвітлення тектоніки, мотивів, декору, фактури, колориту тощо;

б) визначити естетичні характеристики матеріалів, технологічні засоби виготовлення архітектурного ковальства;

в) виявити стилістичні типи мотивів архітектурного ковальства для порівняння зі світовими аналогами;

г) проаналізувати стилістичну типологію, розкрити складові композиції з урахуванням естетичних поглядів, притаманних різним історичним періодам.

Водночас із мистецтвознавчим аналізом застосовуємо метод абстрагування, тобто відокремлення з-поміж усіх ознак основних властивостей об'єкта (об'єктів). Застосовуємо також узагальнювальну та ізолюючу абстракцію. Абстрагування (ідеалізація) – це особливий прийом мислення, який полягає у відволіканні від ряду характеристик явища, що вивчається, з одночасним виділенням тих властивостей, що нас цікавлять. Узагальнення – метод наукового пізнання, за допомогою якого у дисертації зафіксовано загальні ознаки та властивості різних груп архітектурного ковальства.

На емпіричних спостереженнях базується і метод *аналогії*, що дає змогу на підставі схожості предметів за певними ознаками зробити висновок про їх схожість за іншими. Однак аналогія сама по собі ще не може гарантувати достовірні висновки.

У дисертації зроблено спробу застосування *фасетного методу* класифікації. Йдеться про сукупність правил створення «горизонтальної» системи угруповань та встановлення зв'язків між ними. Розрізняють два основних методи класифікації: *ієрархічний та фасетний*. *Ієрархічний* передбачає послідовний поділ множини на підлеглі класифікаційні

угруповання. *Фасетний метод класифікації* – паралельний поділ множини об'єктів на незалежні класифікаційні угруповання, тобто кожний твір художнього ковальства може одночасно належати до різних класифікаційних груп.

Графічний метод застосовано при укладанні наочних таблиць. Із суміжних історичних наук використано *метод стилістичної ідентифікації*.

Для всебічного і ґрунтовного висвітлення досліджуваного питання, розв'язання поставлених завдань у дисертаційній роботі використовується комплекс літературних, архівних і мистецьких джерел, які розкривають особливості архітектурного ковальства.

Серед застосованих емпіричних – метод *експедиційних пошуків*, а також *мистецтвознавчі методи досліджень: натурні дослідження* (інвентаризація, фотофіксація, виконання замальовок тощо), метод *графічного дослідження, статистично-графічний*.

Метод натурних досліджень використано для фіксації існуючого стану досліджуваних ковальських елементів та їхніх комплексів. Під час натурних обстежень виявляють і фіксують (графічно у вигляді замальовок, фотофіксації) збережений архітектурно-художній метал або фрагменти, визначають як цінні історичні елементи, так і малоцінні, дисгармонійні, які виникли у результаті не фахових ремонтів, реконструкцій.

З емпіричних методів також застосовуємо методи спостереження і порівняння. *Спостереження* – цілеспрямоване, організоване сприйняття предметів і явищ. Це один із найважливіших методів емпіричного дослідження. Спостереження як метод пізнання дає змогу отримати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень. Емпірична сукупність утворює первинну схематизацію вихідних об'єктів наукового дослідження. *Порівняння* – процес установлення подібності або

відмінності предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам [108, 7–8].

Базовим для дослідження визначасмо також *формальний* метод, у контексті якого назвемо ключову постать західного мистецтвознавства ХХ ст. – Алоїза Рігля (1858 – 1905 рр.), який народився у місті Лінц (Австро-Угорщина), мешкав певний час у Станіславові (Івано-Франківську) [4, 56].

Становлення теоретичної бази формального методу датується 1893 роком, коли була опублікована робота А. Рігля «Питання стилю». Віденська школа відкрила нову еру в історії науки про мистецтво. Формальна школа в особі А. фон Гільдебранда, К. Фідлера, А. Рігля, Г. Вельфліна порушила питання специфічного, притаманного лише образотворчому мистецтву змісту художнього бачення – чисто зорового розуму, який зумовлює характер художньої форми і робить образотворче мистецтво особливим видом духовної діяльності, переконливо довівши, що в мистецтві все є формою [4, 3–10].

Вплив цих досліджень на історію і критику мистецтва відобразився у відступі від традиційних завдань встановлення хронології розвитку або тільки стилістичних та іконографічних порівнянь і пошуку нового онтологічного підґрунтя досліджень. «Візуальні дослідження», концепція зорової свідомості, «художнє бачення» як своєрідне віддзеркалення духу часу, а не проста фіксація внутрішніх відчуттів стали новим кроком в осмисленні художнього твору [1, 8]. Хоч усі ці теоретичні підходи були намічені ще в античності: вчення Платона про ряди мистецтв, ієрархію краси; Сократова «діалектика» й «істина»; Арістотелевий «мімесис» як категорія наслідування, його вчення про прекрасне.

У цій дисертації було зроблено спробу застосування концептуальних поглядів представників формальної школи, індивідуалізації сприйняття, зорове уявлення при натурних обстеженнях для визначення сталих

прийомів організації форми у архітектурному металі досліджуваного періоду.

Формальний аналіз досліджує: 1) ті наочні елементи, з яких складається художнє ціле; 2) закон або принцип, за яким вони поєднуються [19, 53]. За теорією формального методу, простір має різну будову в різних просторових мистецтвах: в архітектурі – це динамічне середовище, яке відтворює і фіксує цілу систему рухомих образів; у декоративному мистецтві, скульптурі (у нашому випадку – в архітектурно-художньому ковальстві) – нейтральна порожнеча, яка забезпечує споглядання тривимірного матеріального тіла.

При аналізі творів архітектурного ковальства спробуємо виявити чотири рівні структурної організації, які при сприйнятті є одним цілим: аналіз шляхом візуального спостереження, виявлення знакових одиниць, зображально-предметних і схематизованих образів у формах архітектурного ковальства, тобто спробуємо вийти за межі формального методу, установивши співвідношення між наочними образами та естетичними цінностями, пов'язавши формальний метод з теорією феноменологічної естетики, автором якої є польський вчений Роман Інгарден (1893 – 1970 рр.) [19, 36–38].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Наукову літературу структуровано у групи: праці загальнотеоретичного характеру, присвячені проблемам мистецтва й архітектури досліджуваного періоду, архітектурному металу у містах України та за кордоном, локальні праці з архітектурної металопластики, у тому числі Станіславова – Івано-Франківська.

Класифіковано попередні наукові доробки, присвячені художньому металу в архітектурі громадських і житлових будинків Станіславова кінця XIX – початку XX ст.

Виявлено, що в дослідженнях архітектурне ковальство Івано-Франківська згадується побіжно, оглядово, більшу увагу зосереджено на творах декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема на окремих взірцях архітектурної металопластики. Можемо стверджувати, що на сьогодні немає узагальнювальної системної наукової праці з архітектурного ковальства міста Івано-Франківська кінця XIX – початку XX ст. і передусім його еволюції в періоди становлення, розквіту, занепаду, залежності від стилістичних змін, типології будинків, ролі (декоративної, утилітарної, конструктивної) в архітектурі будівлі.

У науковий обіг вперше введено архівні матеріали, насичені інформацією про осередки виробництва, професійних майстрів, ковалів, про способи, технологію виробництва тощо. За архівними матеріалами виявлено конкретні творчі осередки архітектурного ковальства Станіславова кінця XIX – початку XX ст., встановлено імена окремих майстрів, подано відомості про цехові майстерні.

Визначено, що базовими методами дослідження є: наукові – системний, порівняльний, історичний, типологічний, структурно-

семіотичний, узагальнення, абстрагування, мистецтвознавчий аналіз; емпіричні – аналогії, порівняння, спостереження.

Підтверджено, що окремі дослідження художнього металу в забудові Івано-Франківська, здійснені мистецтвознавцями, архітекторами, істориками в різні роки, мають наукову вагу і пізнавальну цінність, але вони переважно характеризують невеликі типологічні групи певного історичного періоду, окремі пам'ятки чи творчість окремих авторів.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕДУМОВИ Й ЕТАПИ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНОГО КОВАЛЬСТВА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА (СТАНІСЛАВОВА) КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.

2.1. З історії розвитку ковальства в Україні

Ковальство – одне з найважливіших ремесел матеріальної культури, що має багатовікову історію. Давньоруські ковалі досягли високого рівня майстерності, вільно володіли основними технологічними засобами обробки металів: методом ковальського зварювання, лютуванням, термічною обробкою. Із заліза та сталі виготовлялося близько 150 видів різних виробів. [83, 91–92].

Проте, техніка кування і виливання металу не була поширеною, вже почали застосовувати металеві огорожі для захисту найбільш вразливих місць житла (вікон, дверей). Огорожі (спочатку примітивних обрисів) у процесі вдосконалення техніки обробки металу набувають складнішої форми, і вже в середні віки, коли мистецтво кування і відливання металу досягло більшої досконалості, було налагоджене виробництво огорож, художні якості яких стояли на високому рівні.

Перші об'єднання ремісників різних професій, цехи, виникли в Україні в XIV ст. після надання містам магдебурзького права. До таких об'єднань входили ковалі, слюсарі, ткачі й інші ремісники. Уже в другій половині XIV ст. об'єднання існували в Старому Самборі, Перемишлі, на початку XV ст. – у Львові, а в кінці XIV– XV ст. – у понад тридцяти містах України (Києві, Каневі, Брацлаві, Житомирі, Овручі, Старокостянтинові, Ковелі, Збаражі, Кам'янець-Подільському, Дрогобичі, Ніжині, Чернігові, Фастові, Корсуні та ін.) [15, 12].

У ранній період ковалі і слюсарі належали до цеху, в якому були різні ремісники. Поділ почався близько XVII ст. На думку багатьох сучасних українських дослідників ковалі, як окрема реміснича професія з'явилися значно пізніше, ймовірно у XVIII ст. На той час сільські ковалі виготовляли знаряддя сільськогосподарської праці (серпи, сапи, підкови, лопати, граблі, вила, мотики, борони, плуги, молотки, кліщі, цвяхи), а такі вироби, які у цьому дослідженні відносимо до архітектурного ковальства, вироблялися у слюсарних майстернях.

Інформацію про розвиток цехового виробництва здебільшого можемо почерпнути з матеріалів архівів. Наприклад, статистичні звіти про zatrudнення робітників у повітах і повітових містах містять інформацію не тільки про кількість робітників, залучених до певного виробництва, але й про самі ремісничі об'єднання, їхні спеціалізації, які часто поєднували різні виробництва. Так, у Вигоді Станіславівського повіту існувало виробниче об'єднання (одна з філій товариства «Сильвінія»), яке виготовляло рільничі знаряддя і займалося лісовим господарством [38]. Інформацію про такі широкопрофільні виробництва знаходимо в архівних матеріалах багатьох населених пунктів регіону, зокрема, фабрика крісел і рільничого приладдя Шулима Лауфера у Болехові [32]. Про деякі відомості існування традиційного цехового ремісничого устрою й у пізніший час – кінець XIX – початок XX ст. також довідуємося з архівних матеріалів. Проте більша кількість джерел повідомляє про виокремлені з цехів ремесла й утворення самостійних виробництв. Серед них металообробна справа «Братів Фельчинців» у Калуші, «Братів Біскупів» у Коломиї [40].

Твори архітектурного ковальства в архітектурі українських міст використовувалися з XV–XVI ст. Для стильової єдності у міській архітектурі використовувалися ковані структурні елементи такі, як решітки

Вірменській у Львові відіграє роль своєрідного елемента архітектурного оздоблення.

Якісний рівень виробів обумовлювався жорсткими вимогами до виконавців, що фіксувалося «Статутом ремісничих цехів» [93, 6]. Важливою функцією цехів була підготовка висококваліфікованих майстрів. Дотримуватися високого рівня кваліфікації майстра-ковалю необхідно було шляхом забезпечення організації його підготовки. Період підготовки і переходу учня в майстри тривав в середньому 6–7 років. Після перших трьох років навчання відбувалось переведення учня в підмайстри. Після року роботи підмайстром з метою підвищення професійного рівня, вдосконалення професійних навичок, ознайомлення з новими технічними навиками і «секретами» ремесла здійснював обов'язкову мандрівку терміном один-два роки в різні міста чи за кордон. І тільки, коли повертався з мандрів із відповідною кваліфікаційною оцінкою і характеристикою, яка висвітлювала його моральні якості, поведінку під час навчання, він міг клопотати про здачу іспиту на звання майстра. Серйозною перевіркою професійної підготовки кандидата в майстри, у першу чергу, була його ковальська майстерність. Претендент повинен був мати тонке відчуття металу (заліза, сталі), його поведінки при різних температурах, відпрацювання точних технічних прийомів, які зводилися до професійних, відшліфованих рухів, адекватних щодо затрат часу.

Процес навчання ковальському ремеслу, права і обов'язки кожного члена цеху, характер виробничої діяльності, норми поведінки не тільки в робочий час, а й у сім'ї та побуті, громадська активність, діяльність, традиції обрядові та їх атрибутика – усе це передбачалося цеховим статутом. Кожний цех мав свій прапор, свою печатку, скриньку, кубок, ціх, тощо. Наявність усіх необхідних атрибутів засвідчувала місце конкретного цеху, його роль і значимість у суспільному житті міста. До середини XVII

ст. київські цехи, наприклад, користувалися круглою печаткою, яка була розділена на чотири частини. У кожній частині були зображені емблеми, які у лаконічній формі характеризували окреме ремесло: шевське, кравецьке, кушнірське і ковальське як символи «братського» об'єднання [15, 15–17].

Рекламою, а водночас символами ремесла у кожному феодальному місті слугували цехові вивіски. Так, до прикладу, вивіска львівських ковалів була виконана у вигляді великої підкови, до якої кріпилися і звисали три менші. Вони були вилиті з металу, а їхня поверхня була орнаментована і покривалась золотою фарбою.

Важливим атрибутом кожного цеху були так звані ціхи (цішки, цехівки), які використовувалися як церемоніальні речі. Вони передавалися цеховиками один одному, члени цеху повідомляли про наступні збори, похорони та інші важливі чи термінові справи. Кожний ковальський цех мав цехову скриньку, у якій зберігалися привілейні грамоти, статuti, цехові книги чи грошові внески. Львівський ковальський цех мав церемоніальний таріль, на якому було зображено емблеми цеху, вигравірувано прізвища майстрів, челядників і вказано дату – 1820 рік [15, 16–17].

Кожен майстер користувався допомогою двох підмайстрів і кількох учнів, що не забезпечувало належної швидкості виконання замовлень і не сприяло задоволенню постійно зростаючих потреб внутрішнього ринку. Прагнучи зменшення внутрішньої конкуренції, ковальський цех не був зацікавлений у розширенні і тому стримував збільшення кількості майстрів. Свідоме гальмування розширення цехового виробництва сприяло збільшенню кількості позацехових ковалів. Таким чином, позацехове ковальство було породжене виробничим життям у феодальному суспільстві, і поступово поширилося по всій території України.

Отже, згідно з дослідженнями С. М. Боньковської, міське ковальське ремесло в Україні в XIV–XVIII ст. розвивалося у формі цехової організації, якій були притаманні організованість та висока професійна підготовка спеціалістів. На ранньому етапі розвитку (у XIV–XVIII ст.) цехове ковальство повністю забезпечувало потреби внутрішнього ринку і відіграло прогресивну роль у суспільно-економічному, культурному і політичному житті середньовічного міста. Проте в результаті внутрішнього цехового соціального розшарування, посилення соціальних антагонізмів, зародження капіталістичних відносин (у формі позацехового виробництва) у кінці XVII ст. воно помітно занепадає [15].

Ковальство XVII – XIX ст. на території України розвивалося в основному у трьох напрямках: цехове (у містах та містечках), сільське, або локальне (у місцях видобування залізної руди і виплавки заліза), і вотчинне (у маєтках поміщиків). У середині XVIII ст. у великих містах у зв'язку з розвитком капіталістичних відносин спостерігається занепад цехової організації виробництва. І тільки в невеликих містечках, куди капіталістичні відносини проникають значно повільніше, об'єднані цехи продовжують існувати до початку XIX ст. [117].

Ремісники кожної історичної епохи залишили у спадок певні професійні здобутки. Так, майстри романської доби укріплювали дерев'яні двері кованими деталями, серед яких: міцні горизонтальні консолі, розгалужені спіралі, якими вкривали всю поверхню дверей, скріплюючи разом таким чином важкі дубові дошки. Романська решітка, переважно масивна, складалася з вертикальних прутів квадратного перерізу, поставлених косо або вертикально. Окремі проміжки між ними заповнювалися спіралями, які виходили з прутів. Найвідоміші пам'ятки ковальського мистецтва романського періоду збереглися у Франції, Німеччині [117, 14].

Виразна архітектурна морфологія готичного стилю, архітектурні форми, деталі, прийоми організації форми використовувались і майстрами ковальської справи. У готичному ковальстві в архітектурі сформувався типологічний ряд творів – ліхтарі, решітки, петлі, затвори, замки, дверні кільця. Прути Готичні решітки виконувались з прутів, прикрашених декоративними елементами, що виконувалися з окремих листових заготовок у вигляді лілії-трилисника – найпопулярнішого готичного квіткового мотиву, волюти, листя, троянди. Усі складові елементи решіток з'єднувалися за допомогою обхватів (кілець), а також зварювання. Одним з нечисельних прикладів в українській архітектурі є готичні решітки кафедрального собору у Львові, які викувані з прутів квадратного профілю, і з'єднані таким чином, що створюють квадратну або ромбовидну сітку. Перетин окремих прутів у готичних решітках виконувався двома способами: протягуванням об'ємного прута через просічку, або, у випадку плоских прутів, застосовувалось холодне клепання. Цей простий декоративний спосіб був популярним до XVII ст.

Еволюція кованих виробів прослідковується у різноманітних решітках, хоч ренесансні форми решіток настільки розвинулися, що їх прообраз у готичних орнаментах важко розпізнати. Круглий ренесансний прут, що був основним елементом художнього ковальства цього періоду, давав значно більші можливості формоутворення, ніж готичний чотиригранний прут. Спіралі, розкішні розгалуження на кінцях переходили в листки або квіти. Ці форми виконувалися гарячим способом кування без застосування технології клепання. Так само, як і у готичний період, в місцях згину за допомогою просічки пруту перетиналися.

За композиційними ознаками, структурною організацією ренесансні решітки поділяють на дві групи. У першій групі візерунок розвивається від основного вертикального прута, далі від нього розходяться і

розгалужуються в обидві сторони дрібнішими елементами, спіралями інші пруті. Вільна поверхня решіток покривалась кованим листям, плодами, квітами. До другої групи належать вироби, у яких переважно використовувались мотиви лінійного характеру, від середини поширюються візерунки, а простір заповнюється розгалуженнями та листям.

Загалом розвиток ковальського мистецтва Ренесансу відбувався різними шляхами, на відміну від стилістичної єдності у період готики [117, 40–51]. Яскравим прикладом ренесансного художнього кування в Україні є вхідні двері порталу каплиці Трьох святих (XVI ст.) у Львові (архітектор П. Красовський). Над обкутими залізом дверима вміщена півкругла решітка, виконана з круглого профілю прутів, які викладені у плавній формі кованих вісімок; оздоблена решітка круглими шишками і квіткоподібними розетами [15, 14].

Показова парадність, яка була викликана потребою вищих прошарків суспільства, призвела до активізації будівництва у період бароко. Це стало основною передумовою розквіту архітектури і мистецтва у цю стильову епоху. Найперше потяг до вишуканості, прикрашання, розкоші втілювався в декоративних решітках огорож парків і палаців, деталях палацової архітектури. Серед декоративних елементів найбільш поширеним серед інших стає орнамент з акантового листя, який поєднувався з масками, геральдичними елементами, картушами, монограмами, коронами, популярними геральдичними ліліями. Використовувалися також розетки, рослинні мотиви, переважно квіткові, також зооморфні, серед яких популярні голови тварин, маски. У XVIII ст. в більшості європейських країн набуває поширення така конструкція кованих решіток, яка відтворює прагнення відтворення просторовості, застосовуючи ефекти скороченої перспективи, у т. зв. перспективному

застосовуючи ефекти стрімкої перспективи, у популярному перспективному ряді.

Типовим для решіток у стилі бароко є й інший елемент – акантовий лист [117, 74–87]. Архітектурне ковальство періоду бароко насичене значною кількістю динамічних об'ємних елементів, серед яких не тільки листя, а й бутони, розквітлі квіти, гілки зі звивистими паростками. Більшість динамічних ліній асоціюється з формою латинської букви S.

Крім того, для епохи бароко, на відміну від періоду Відродження, характерною особливістю є застосування окрім круглого профілю, ще й прямокутного й квадратного прута. Майстри художньої обробки металу робили їх різної товщини.

Приклади характерних барокових візерунків можемо спостерігати переважно у сакральній, а також палацово-замковій архітектурі міст у різних регіонах України. Серед небагатьох збережених до нашого часу архітектурних металевих оздоблень – ковані елементи палацу Потоцьких у Львові.

Київ також представляє окремі збережені до нашого часу вироби архітектурного ковальства періоду бароко – це картуші, родові герби або емблеми, інші символічні зображення. В сакральних об'єктах можемо спостерігати хрести, а у палацовій архітектурі – флюгери.

Залишаються популярними на той час й геометричні мотиви, які неухильно намагаються витіснити рослинні. Тому у бароковій структурній пластиці архітектурного металу співіснують, гармонійно поєднуються різні орнаментальні мотиви [93, 9–11].

Архітектурне ковальство України цього періоду також репрезентує поєднання стильових форм західного бароко з українськими традиційними композиційними прийомами, принципами. Це прослідковується у багатьох мистецьких рішеннях кованих композицій – спостерігається делікатна

асиметрія, простий лінійний метричний період ритму, зменшення пропорційних розчленувань в міру збільшення висоти.

Металевим рельєфам і круглим скульптурам притаманна асиметрична композиція, площинність і деталізація. У круглій скульптурі і рельєфах домінують зображення, пов'язані з міськими емблемами або зображеннями святих.

Багатство і різноманітність художніх та технічних прийомів у витворах київських майстрів обумовлена впливом західноєвропейського та російського мистецтва завдяки безпосереднім контактам між художниками й майстрами, серед яких – вихідці з Польщі, Німеччини, Росії.

Серед технік виконання надалі переважає ковальство. Ковані елементи оздоблення фасаду і скульптуру з металу використовували у своїх будівлях І. Г. Григорович-Барський та Й. Г. Шедель [93, 11].

Ковальські роботи періоду рококо втратили той елемент конструктивності, який бароко до певної міри ще зберігало, замінивши його перспективною ілюзією простору. Декоративний фактор стає домінуючим. Строга лінія розпадається, рама, у яку вставляється решітка, полегшується і також набуває функції декору. Решітки-огорожі відійшли на другий план, поширення набули дрібніші вироби: балкони, перила, ліхтарі тощо. Основний бароковий елемент орнаменту – акантовий лист – стає менш помітним, тонким, а динаміка руху, скручування, згинів набуває легкості. Орнаменти розвиваються в напрямі асиметричності, подрібненості. Розташування S-подібних і С-подібних кривих стає довільним; букети, гірлянди заповнюють увесь вільний простір, втрачається враження монументальності [117, 93]. При спорудженні будівель у стилі рококо для решіток використовувалося ребристе залізо, як і в період бароко, але оздоблювальні елементи – гірлянди, квіти – найчастіше виготовлялися з тонкої бляхи [15, 14].

Одночасно зі згасанням стилю рококо в середині XVIII ст. в європейських країнах з'являються елементи класицизму, що зачарував простотою, лапідарністю, поверненням до античної культури. Впродовж XVIII ст. в країнах Європи у мистецтві та архітектурі панують класицистичні настрої: в Італії, так званий, «римський класицизм», натомість у Франції класицизм проявив себе з XVII ст. У художньому ковальстві цей стиль характеризували перш за все гладкі прути, серед елементів орнаменту переважали геометричні фігури. Прямі, кола і меандри – найпоширеніші мотиви (поряд із класичним акантом, фестонами і натуралістичним рослинним орнаментом, який складається переважно з квітів і лаврового листя). Волюти переважають еліптичної форми, часто парні, видовжені паралельно одна до одної, на кінцях зварені або скручені у формі простого равлика. Середина волюти – типове місце для розташування квіткового фестона, складеного з акантових пелюсток. Мотиви повторюються вздовж смуг, використовується також періодичне чергування листків із меандрами або іншими геометричними орнаментами [93, 13–14].

Класицизм проникає в Україну з деяким запізненням. У кінці XVIII – першій половині XIX ст. активізується будівнича діяльність, пов'язана з розширенням номенклатури споруд, через великі обсяги будівництво стає типовим. Реалізує цей процес класицизм. Типове будівництво уніфікувало архітектурні деталі, використання яких давало архітекторам безкінечну кількість композиційних варіантів, зберігаючи при цьому стильові особливості архітектури [93, 14].

Питома вага художнього металу в композиціях фасадів значно зросла. Окремі його типологічні різновиди, притаманні бароковій архітектурі (флюгери, круглі скульптури з металу), не використовуються. На фасадах будинків з'являються балкони, піднавіси, світильники. Садиби

будинків огороджуються металевими решітками, що було новаторством у порівнянні з попереднім періодом.

Класицистичні решітки огорож і балконів набувають таких особливостей: використовується вертикальна дзеркальна симетрія, прості геометричні повторення, композиція стає статичною, запроваджується тричастинне горизонтальне членування з рівними за висотою верхнім і нижнім фризом або з кількарразовим перевищенням розмірів одного з них.

У композиціях решіток середини XIX ст. помітний вплив стильових форм готики, поширення неоготики, – вертикальні розчленування, стрілочасті арки, використано три-чотири листки у колі, графічність малюнка і лінійність кожної форми [93, 14–15]. Лаконічність і простоту художнього ковальства доби класицизму ілюструє балкон будинку № 10 на вул. Театральній у Львові [15, 14]. На відміну від великих європейських центрів, де з поширенням чавунного лиття кований метал практично зникає з фасадів, у класицистичній архітектурі України лиття застосовується в декорі державних, громадських споруд і особняків аристократії, розташованих у центральній частині міст. У цьому полягає одна з причин збереження традиційного ковальського мистецтва та його розквіт на межі XIX – XX ст., що підтверджується низкою високохудожніх виробів художнього ковальства, збережених на фасадах міських будівель названого періоду.

У художньому ковальстві другої половини XIX ст. нові зразки багато втратили перш за все в техніці обробки матеріалу в порівнянні з попередніми взірцями різних стильових епох. У техніці ремесла знайшли застосування нові технологічні прийоми: замість зварювання використовували пайку, товсті прутки з'єднували грубим клепанням, декоративне листя не кували, а просто вирізали з відповідної товщини листа, гравірували по поверхні та припаювали [117, 118–119]. Форми й

декоративні елементи доволіно змінювалися, в одному виробі змішувалися стилі різних епох. Серйозним конкурентом ковальству залишалось ливарне мистецтво. Європейське художнє ковальство другої половини ХІХ ст. пережило кризу, але перші ознаки нової хвилі інтересу до використання художніх ремесел, у тому числі ковальства, з'явилися вже наприкінці ХІХ століття.

В останній чверті ХІХ ст. міста розбудовувались особливо інтенсивно. Не виняток – українські, де споруджувалися промислові заклади, корпуси навчальних закладів, театри, лікарні, особняки. Роботи з благоустрою поставили перед архітекторами і художниками завдання пошуку відповідних засобів художньої виразності, які відповідали б образу і функціональним особливостям новозбудованих споруд. Зодчі знаходять вихід у зверненні до форми історичних архітектурних стилів минулого. У забудові міст цього періоду трапляються споруди у романському, готичному стилях архітектури, пізнього класицизму і російського зодчества допетровського часу, італійського і французького ренесансу, бароко. У Києві переважали форми пізнього класицизму, французького мистецтва ХVІІ ст. і так званого «цегляного стилю». Металу відводиться роль декору і композиційного акценту фасаду [93, 16].

У композиціях більшості решіток зберігається притаманне цьому періоду тричастинне розчленування. Відмінність полягає в статичності, меншій прозорості та важковагових формах нижніх ярусів, тоді як верхні є динамічними, легкими й прозорими. Активно застосовуються елементи центральної симетрії. У ритмічних побудовах і надалі переважає лінійний ритм. На відміну від металу класичного періоду, повністю підпорядкованому стильовим формам архітектури, у другій половині ХІХ ст. використання металевих елементів і форм нерідко підпорядковується принципу декоративного прикрашання фасаду, який перетворює їх в

основну ланку загального декору. Набувають поширення кільця, спіралі, арабески, квіти з шістьма-вісьмома пелюстками, бутони, листки, гілки, грона винограду, які доповнювалися завитками еліпсоїдних медальйонів із многогранниками. Частіше зустрічаються мотиви «плетінки», «розквітлого» хреста, який застосовували в сакральних будинках або спорудах, що належали до храмово-монастирських ансамблів. В останні роки XIX ст. в композицію ґрат почали вводити геометричний орнамент.

У другій половині XIX ст. лиття залишається основною технікою, але при цьому спостерігається тенденція до збільшення об'єму кованого металу у фасадах будівель. Художнє лиття і ковальство, які розвивалися десятиліттями, зазнають значного впливу українського народного мистецтва (обробки металу, вишивки, ткацтва), з яких запозичувалися технологічні прийоми обробки кованого металу, окремі принципи композиції, форми декору. Новаторством у порівнянні з попереднім періодом є використання металу при створенні малих архітектурних форм у садово-парковому будівництві.

2.2. Культурно-мистецькі впливи на стильовий розвиток архітектурного ковальства Станіслава кінця XIX – початку XX ст.

Розподіл території України між державами-сусідами зумовлював, починаючи з XVII ст., активний розвиток мистецтва та культури на території сучасної Західної України у західноєвропейському руслі. Цей процес поглиблювався у наступні історичні періоди XVIII – XIX ст. У цей час східногалицька архітектура наслідує європейській стилістиці відповідно до кожної стадії: бароко, рококо, класицизм, романтизм, історизм. Культурні спалахи у провідних культурно-мистецьких центрах Німеччини, Голландії, Італії, Франції провокували здебільшого провінційні

відгуки [100, 28]. Водночас, місцеві мистецько-будівельні традиції зберігалися, всупереч поширеній думці, що регіональна культура етнічних територій відчутно зазнає політичної цензури в періоди штучних змін, у процесі створення нових державних утворень, суспільств.

Поліетнічні місцеві архітектурно-мистецькі традиції Станіславова ставали органічними складовими різних інтегрованих загальноєвропейських архітектурних стилів, які проникали у віддалені території – провінції держави не в строгій хронологічній послідовності і накладалися на регіональні прийоми формоутворення. Зародження мистецьких інновацій відбувалося у різних країнах на фоні еволюційних змін естетичних смаків, формування нового погляду на візуальне мистецтво та його сприйняття, філософського світогляду, суспільних формацій і швидко втілювалося в мистецтві, архітектурній теорії та практиці. Як правило, до Станіславова різні новації доходили як відгомін кардинальних змін, нерідко як стильові цитати, рекомендовані форми зі взірцевих альбомів. Часто зміни виявлялися у формі окремих стилістичних прийомів, нових декоративних, технологічних засобів.

Модифікація суспільних смаків спричиняла формування стильових особливостей, часто шляхом революційних змін. Процес відбувався найчастіше завдяки достатньо швидкій зміні одного стилю іншим. На відміну від країн, де ці стильові особливості формувалися, швидко змінюючи усталені архітектурно-мистецькі принципи, академічні прийоми, у Станіславові процес витіснення старих норм і правил відбувався поступовою зміною, співіснуванням старих і нових тенденцій.

Оновлення мистецтва наприкінці XIX – початку XX ст. у Східній Галичині відбувалося на фоні стрімкої європеїзації, суспільно-політичних змін, економічного підйому. Ці процеси сприяли також значному розмаху будівництва в цей період у містах. Початок XX ст. співпав зі значним

підйомом галицької економіки, подальшою розбудовою промислового виробництва, стрімкою появою численних представництв, фірм, торговельно-фінансових установ, серед яких кредитно-банкові спілки, каси ощадності, агенції страхових компаній, філій багатьох європейських банків).

На такому тлі загальних економічних змін відбувався значний розвиток Станіслава, який на той час почав виконувати функції торгово-фінансового центру. Великого значення для його розвитку набули кредитно-банкові установи. У місті також працювали телеграф і пошта, які сприяли налагодженню інформаційного зв'язку і розповсюдженню нових тенденцій європейського суспільного й мистецького життя [105, 16].

Змінювалась соціальна структура суспільства, що було спровоковано активним розвитком капіталістичних відносин, підйомом економіки. Зі змінами була пов'язана реалізація нових запитів різних соціальних груп населення, що обумовило появу і потребу спорудження значної кількості житлових багатоквартирних прибуткових будинків.

Із рекламною метою з кінця XIX ст. фасади таких будівель оздоблювалися великою кількістю, виконаних з різних матеріалів декоративних елементів, сюжети, мотиви яких запозичувалися із різних стильових епох. Такий процес сприяв збільшенню замовлень на архітектурно-художній метал.

Художнє, архітектурно-композиційне вирішення будинків, декорування фасадів, вирішення архітектурних деталей, декору й орнаментики зазнає значних змін з 1880-х рр. У Станіславі панівним стає властиве добі історизму творче переосмислення попередніх стилів, запозичення архітектурних та мистецьких прийомів, методів декорування. У декоративній та структурній пластиці фасадів, у тому числі, й у художньому металі, який на той час масово тиражувався у техніці

ливарництва, поширюються елементи романської архітектури, готики, ренесансу, бароко, класицизму. Питома вага архітектурного ковальства збільшується в кінці XIX ст.

Помітні зміни відбуваються у загальній композиції фасадів житлових і громадських будинків. На тлі подальшого панування неокласицистичних принципів симетрії головна вісь втрачає домінування і не відіграє більше основної ролі. Балкони головних фасадів оперті на збагачені декором кронштейни, руст поглиблений, розвинені сандрики, обрамлення вікон збагачене ліпниною, скульптурний декор та графіті рівномірно розташовуються на площині фасаду. Цьому на пряму частково відповідає забудова сучасних вулиць Івана Франка, Грушевського, Гетьмана Мазепи, Січових Стрільців, Шевченка [105, 27].

Громадські будинки, готелі, будинки фінансово-кредитних та урядових установ, школи, культурно-спортивні товариства, прибуткові будинки, міські особняки, були основними типами цивільних споруд, які сформувалися в кінці XIX ст. і вимагали від зодчих та художників нових архітектурно-художніх засобів вирішення фасадів, які б відповідали функціональній специфіці щойно зведених будинків. До початку XX ст. презентативність нових типів переважно громадських будинків забезпечувалась певними стильовими ознаками, які запозичувалися і комбінувалися [105, 28].

У 1880-х роках в архітектурі переважає стиль *історизму*. Різноманітність стильових вирішень екстер'єрів та інтер'єрів споруд цієї доби втілювалася через багатство прообразів і принципи поєднання деталей у композиційну цілісність завдяки змінам масштабу, комбінуванню деталей з різних прототипів (обрамлень вікон, оздоблень порталів, характерних завершень). Історизм 1880-х років на прикладі Станіславова втілений в архітектурному декорі *неокласицизму* (вул.

Грушевського, 35; Січових стрільців, 15), *народного романтизму* (Шевченка, 10; 84; 86), довільному поєднанні різних елементів – *еклектиці* (Грушевського, 42).

У 1890-х роках в архітектурі Станіславова сформувались основні стилістичні напрями в межах історизму. Перший – *класицистичний*, другий – *середньовічний* (його засобами створювалися романтизуючі ефекти), третій – *раціоналістичний* [65, 31].

Історизм 1890-х років мав ширшу стильову характеристику. Зразками для наслідування тоді слугували спарені вікна зі спільним карнизом й акротеріями з пальмет, окремі вікна з аналогічним завершенням (*неоеллінізм-неогрек*) (Чорновола, 81); мотиви з перенасиченим скульптурним декором, фігурні, криволінійні і розірвані сандрики, крупно масштабна ліпнина (*необароко*) (Шевченка, 30; Галицька, 2), аркатурні пояски, півциркульні завершення віконних прорізів, конусоподібні завершення веж, лаконічне фасадне вирішення (*неороманізм*) (Міцкевича, 2), дерев'яні різьблені деталі, звіси дахів (*народний романтизм*) (Тарнавського, 1), мотив едикули в обрамленні вікон, пілястри другого-третього поверхів (*італійський неоренесанс*) (Галицька, 2), лучкові завершення вікон, обрамлення лиштвами з «вухами», дощатий руст, наріжне рустування, високі мансардні дахи, прорізані слуховими вікнами, люкарнами (*французький неоренесанс*) (Незалежності, 29).

Сецесійний стиль у мистецтві й архітектурі утверджується після 1900-го року ледь не з двадцятилітнім запізненням щодо Відня чи Парижа, у період бурхливого розвитку краю. В архітектурі, інтер'єрі, скульптурі, живописі найвиразніше втілено зміни менталітету міщан. Якщо в період історизму архітектура мала демонстраційний характер, формуючи презентативність будинку, то сецесія вже не створює великих

прокламаційних об'єктів. Цей стиль охоплює міста комплексно, створюючи комфортне і мистецьки довершене архітектурне середовище, розповсюджуючись спочатку через друковану графіку, рекламу, тканини, елементи предметного наповнення інтер'єру. Поєднання різних стилів в архітектурній канві історичної частини містечок краю утворює їх фактурну єдність з домінуванням сецесії [65, 32].

Новому стилю притаманні в основному хвилясті лінії, які втілюють динаміку в площині. Відсутні різкі рухи – натомість, рух спокійний, плавний, у формах – переважає асиметрія. Шляхом спостереження за природою митці-модерністи прагнуть подолати усталений канон щодо рослинних і тваринних мотивів історичних стилів. Квіти й листя, стебла і стовбури, як і асиметричні контури тіла людини чи тварини, слугують джерелом натхнення. Художники-модерністи виводять криві, форми яких переходять від увігнутої до опуклої. Від початкових копіювань митці все більше тяжіють до стилізації – у цьому випадку стиль пронизує всі сфери життя, а в образотворчому мистецтві стає основою нової форми. Його наступ не обмежується тільки видами чистого мистецтва – живописом, скульптурою, а поширюється й на архітектуру та декоративне мистецтво. Зникає межа між окремими видами мистецтва, усе підкорюється владі орнаменту. Будинок та всі архітектурні деталі й декор сприймаються як одне ціле. У модерні матеріал є нейтральною пластичною масою. Метал повинен бути не металом, а матеріалом узагалі, здатним до будь-яких метаморфоз, перетворюватися: у листя, квітку або стовбур без точнішої деталізації.

Саме невизначеність форм у світі природи приваблювала художників періоду модерну: елегантні медузи, аморфні амеби; найулюбленішими з-поміж птахів стають лебідь і павич (пава), серед рослин – безсмертник, польовий мак чи очерет. (Додаток Д. Табл. 3.2.4).

Мистецтво модерну, зосередившись на художніх ремеслах, надало історичний шанс і ковальській справі, яка в період зародження стилю подарувала світові один із перших зразків цього напрямку. Цей витвір з'явився не в Англії, яку вважають колискою модерну, а в Іспанії. Творцем його став син коваля з Реуса, один із найзнаменитіших і найяскравіших геніїв архітектури Антоніо Гауді.

Модерн можна розглядати як період, у якому ковальське ремесло проявило себе на повну силу, здобуло неабияку популярність. Знову проявляється інтерес до досконалої техніки виготовлення виробів, знову цінується винахідливість і майстерність ручної праці. Виконавці ескізів у стилі модерну змагались у точності обробки, тонкій виразності й досконалому відтворенні природи.

У період модерну завдяки захопленню прикладним мистецтвом і в художньому ковальстві відродилася повага до ковадла, вогню і вправних рук майстра, оскільки лише так – у дрібних виробках – можна втілити оригінальні задуми художників. Було започатковано карбування на листі металу – такі пластичні роботи раніше можна було виконати тільки в техніці ливарного мистецтва.

У ковальське ремесло повертаються традиційні способи обробки. Вони підпорядковуються новим завданням і бажанню досягти якомога більшої досконалості та виразності. Усе частіше використовується зварювання, клепання, спаювання, прошивання, а матеріал усіх січень і профілів обробляється винятково розігрітим. З метою підсилення художності майстри все частіше комбінують різні матеріали: мідь, латунь, бронзу, але не литі, а ковані. Ці дорожчі доповнення слугують переважно для оздоблення, так як основа залишається металевою [117, 120–127].

Художній феномен, який окреслюється терміном «сецесія» та іншими згадуваними вище термінами-близнюками, датують в основному

1890-ми, 1900-ми і 1910-ми роками, а в його хрестоматійному визначенні найчастіше робиться акцент на експресивних звивистих лініях у рисунку, просторовій динаміці та неврівноваженості композиції, домінуванні в орнаментиці рослинних й інших біоморфних мотивів, переважанні блідих делікатних барв [113, 207] й інших виразних ознаках.

Визначальним фактором і рушійною силою формування художньої системи сецесії стала мрія про казковий, гармонійний, оновлений світ, у якому не буде місця відчуженню й деградації людини. Очевидно, саме цей ідеал, який привернув увагу й заповнив думки цілого покоління творців, сформував культ краси, ідеалістичну віру в її всесилля, прокламованої в мистецтві сецесії. Це переконання було спровоковане невдоволеністю реальними результатами прогресу європейського суспільства ХІХ ст. та кризою спрощено-раціоналістичних тлумачень, культивованих філософією нового часу – від картезіанства до позитивізму, які наприкінці минулого століття вже не відповідали найновішим знанням про Всесвіт, матерію, людину. Сецесія стала прямою спадкоємицею ідеології романтизму, виступила всупереч традиційного світогляду [58, 106].

Красу та її провідника – мистецтво – у сецесії вважали силою, здатною докорінно змінювати життя людини, робити його прекрасним і повнокровним, оберігати від згубного впливу рутини й недосконалості повсякдення. В уяві прихильників нового стилю ідеальний, естетизований світ сповнився «вітальною енергією». Ця естетична сила могла діяти всупереч реаліям і логіці, про що повинні нагадувати алогізми, парадоксальні співвідношення, дивні поєднання, до яких тяжіла сецесія. Альтернативою сухому раціоналізму стає емоційність, втілена в яскравій декоративній формі [58, 106].

Відкидається класицистична просторова концепція, втілена в центрально-вісьових, суворо симетричних композиціях і статичних

структурах. Формується абсолютно новий архітектурний простір, контраверсійний, складний, такий, що суперечить просторовим рішенням історизму, особливо його пізньої фази. Зникає масивність архітектурних рішень, архітектурного декору [104, 254].

Поступово в моду входять силуетні архітектурно-мистецькі рішення, які поширюються й на ковальське мистецтво. Усі орнаментальні мотиви, які використовувались у попередній стильовій абетці, а також нові, що запозичувалися з традиційної архітектури й мистецтва, з інженерної сфери, з мистецтва Далекого Сходу піддавалися стилізації. Стилізація на той час стала новим методом архітектурно-мистецької творчості. Попри те в архітектурі Станіславова спостерігається проектування, характерне для XIX століття, що проявлялося у смаках замовників й відповідно у ковальських роботах.

Чинниками впливу на зміну характеру архітектурного середовища міст, декорування будинків були у першу чергу соціальні зміни, пов'язані зі змінами у політичному житті держави [105 117].

Попри традицію звернення до мистецтва й архітектури усіх попередніх епох під впливом багатьох факторів спостерігається активне формування нового типу архітектурного простору, який стає більш відкритим і динамічним. Можна стверджувати, що архітектурне ковальство того періоду, виконує організуючу, часто домінуючу роль у створенні цього нового простору й середовища, наповненого енергією, характерною для усіх сфер тогочасного життя.

Важливими чинниками формування альтернативного мистецького середовища, яке у свою чергу створювало комфортний простір життєдіяльності людей був культурний розвиток, спричинений розвитком науки, інженерної діяльності, археологічними відкриттями, організованими подорожами до екзотичних країн, мистецько-культурній діяльності,

діяльності технічних і мистецьких товариств, архітектурно-будівельних фірм тощо. Станіславівська сецесія формувалася під впливом нових технічних та історичних знань, новітніх ідей у науці й мистецтві, котрі поширювались у Східній Галичині.

Діяльність технічних і промислових товариств сприяла формуванню нового архітектурного мислення, зростанню інтересу до власної культури та всіх проявів нового мистецтва кінця XIX – початку XX ст. 1876 року за участю видатного українського архітектора, професора Львівської політехніки Івана Левинського у Львові створено Технічне товариство (після 1905-го року – Політехнічне) для «прилучення до подальшого професійного росту і ознайомлення з досягненнями технічних наук», розвитку всіх галузей техніки, створення мережі бібліотек і читалень, допомоги технічним та промисловим виданням, створення фахових часописів, влаштування промислово-художніх виставок тощо [128, 84].

Товариство активно прилучилося до суспільно-економічного життя краю. Важливим чинником у культурному й технічному житті Галичини став видавничий орган товариства – «Dzwignia» («Важіль»). З 1879 року інженерна й архітектурна фахова комісія товариства були залучені до створення художньо-промислових шкіл краю. Комісії також брали участь у розвитку вітчизняного промислу, відкривали промислові музеї, організовували виставки тощо [99, 35].

Важлива роль у вивченні пам'яток історії і культури Галичини, народної архітектури та ремесел, в організації художньо-промислових виставок належала львівському «Товариству для розвою руської штуки», заснованому 1898 року Іваном Трушем.

Активізація виставкової діяльності впродовж 1895–1896 років дала змогу практично всім країнам ознайомитися з передовими творами тогочасних майстрів. Від першої всесвітньої промислової виставки у

Лондоні 1851 році відбулися значні прогресивні зрушення у європейському суспільстві. Модерн як прямий спадкоємець ідеології романтизму, носій панестетичних ідей посів провідне місце у виставковій діяльності різних європейських громадських об'єднань. Так, від початку 1890 року на виставках експонуються твори прикладного мистецтва: книжки, вишивки, кераміка, меблі модерних майстрів. Зокрема, колекції Промислового музею у Львові знайомили галичан з експонатами, придбаними музеєм на Всесвітній паризькій виставці 1900 року, з сецесійними творами А. Мухи, Я. Торопа, Ф. Ходлера, А. Галлен-Каллели й інших європейських майстрів [58, 107].

Активізація художнього життя та зміна мистецьких орієнтирів вплинула на склад і якість у першу чергу львівських виставок, ініціаторами яких переважно були Товариство приятелів красних мистецтв, Спілка польських митців, Товариство прихильників мистецтва, «Зерно», Літературно-мистецьке коло. Пожвавленню мистецького життя в українському середовищі сприяли Товариство для розвою руської штуки, Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Мистецький фах набув неабиякої популярності серед тодішньої молоді.

У перші роки ХХ ст. розвиток модерної архітектури стимулювали тематичні публікації на сторінках галицьких часописів. Тогочасна преса швидко реагувала на кожний прояв сучасності. Так, статті в газеті «Kurjer Stanislawowski» характеризували сецесію як перший етап розвитку нової архітектурної системи. Невід'ємними чинниками цього процесу були публікації в українських і польських журналах «Господар і промишленник» (редактор інженер-архітектор В. С. Нагірний), «Вісник Станиславівської єпархії», «Станиславівські вісті», «Технічний огляд», «Młody krajoznawca», «Przemysłowiec», «Słowo Polskie» [105, 57]. М. Валліс називає близько ста журналів на зламі століть, які пропагували

стиль модерн, а Ю. О. Бірюльов – близько чотирьохсот п'ятдесяти різних видань польською, українською, російською, німецькою та іншими мовами. До того ж, Львів на зламі століть став головним видавничим осередком польської та української мистецької й наукової літератури у Східній Галичині.

Напередодні 1914 року в публікаціях стають відчутними критичні оцінки сецесійної архітектури, що пояснюється змінами настроїв у європейському архітектурному середовищі.

Каталізатором таких змін стала Перша світова війна, яка суттєво змінила політичну й економічну ситуацію в Європі. У цей період взаємовпливи політики, економіки, мистецтва відтворюються і в європейській архітектурі та декорі. Тогочасні споруди можна розглядати як мистецький витвір, створений під впливом монументальної скульптури. Архітектура кожної будівлі відображає економічну, соціально-політичну, мистецьку ситуацію в державі, конкретному регіоні, певному прошарку населення, що є користувачем окремої споруди, але роль архітектурного ковальства в цьому контексті не знижується.

Свідченням загального стану держави в міжвоєнний період є зростання економічного розвитку Польщі. Після війни відновлюється традиція виставок, головною метою яких було економічне відродження повоєнної держави. Але торги 1921 – 1938 років, у тому числі й східногалицькі, які відбувалися у Львові, були також концентрацією архітектурно-мистецьких модерністичних ідей, втілених у виставкових павільйонах, що презентували більшість тогочасних стильових тенденцій – від традиціоналізму (ретроспективізм, регіоналізм із використанням форм народної, сакральної, оборонної галицької архітектури) до функціоналістичного пуризму [21].

Важливими для розуміння еволюції архітектурно-мистецьких процесів у Східній Галичині є соціально-політичні зміни. Як відомо, мистецтво є однією з форм впливу на формування суспільної думки. Поява нових стилів чи течій, відродження та переосмислення історичної спадщини завжди були пов'язані зі зміною політичної влади.

У цей період стрімко поширюється модерністичний плюралізм. Творам модернізму притаманна логіка, поміркованість, простота, правда матеріалу, конструкції, «узгодженість форми з функцією», а також критика декоративізму, історизму й еkleктизму [168, 144].

Модернізм протиставив себе традиційному мистецтву й архітектурі передусім тим, що відмовився від відтворення чуттєво-конкретної дійсності, предметності світу; модерністські школи поривають з правдоподібністю, формами реального життя чи образами; у них переважають різного гатунку символічні форми, у яких розбіжність із життям стає дуже виразною. Таким чином, принцип деформації приходить на зміну відданості naturі, принципи самовираження і створення нової реальності – на зміну предметному відображенню.

Ключовими для модернізму ХХ ст. стали такі соціально-культурні проблеми: з'явилися нові види мистецтва та культури, що мали колосальний вплив на маси; зник панівний стиль у мистецтві, започатковано безліч течій, особливо у живописі й архітектурі; виник безпосередній зв'язок із глобальними проблемами сучасності, постала потреба адаптувати людину до навколишнього середовища; домінуючим став хаос, дисгармонія світу, відбувся крах ідеалів, виникло відчуття трагічності буття у свідомості людини [159].

Існує кілька поглядів стосовно поширення модернізму:

1) модернізм ранній, натуралістичний, сецесія (1890 – 1910 або 1914 рр.) – поширення архітектурних методів Art Nouveau, раціоналізація

архітектури; у мистецтві – натуралістичний модернізм;

2) модернізм геометричний, пуристичний (1910 р.) – геометричний неокласицизм; площинність, геометрія простих ліній і кутів;

3) модернізм, авангардизм – перші інтерпретації авангарду після закінчення Першої світової війни (виключаються декоративні, натуралістичні й історичні інспірації Art Nouveau, пропагуються тільки «геометричні» стилі) [173, 227 – 251].

2.3. Етапи розвитку архітектурного ковальства Станіслава кінця XIX – початку XX ст.

Кінець XIX – початок XX ст. – період, представлений яскравою мистецькою спадщиною, різноманітністю проявів архітектури та мистецтва, техніки, новітніх технологій, відповідно й архітектурно-художнього металу як складової зодчества й декоративно-прикладного мистецтва. Металевий декор відіграв важливу роль в архітектурному образі тогочасних міст, надзвичайно виразно відтворюючи певний стиль, тому зодчі приділяли йому значну увагу. Для Станіслава кінець XIX – початок XX ст. був часом найвищого розквіту архітектурного металевого декору. «Будівельна гарячка» цього періоду стимулювала активне його використання. У цей час місто забудовувалося особливо інтенсивно. Спорудження типологічно нових будинків (таких, як представництва, дирекції, філії європейських закладів, кас ощадності, банків, а також особняків, прибуткових будинків, готелів, магазинів, промислових закладів) ставило перед архітекторами й художниками завдання пошуку нових репрезентативних засобів естетичної виразності. Метал застосовувався для декору і створював композиційні акценти чи домінував на фасаді; твори художнього металу ставали своєрідною візитівкою цілої

будівлі. Особливу формоутворювальну і стильову роль вони відігравали в інтер'єрах вестибюлів, сходових кліток, зальних приміщень. (Додаток Д. Табл.2.3.1).

Поштовхом до ширшого застосування художнього кування й чавунного лиття з кінця XIX ст. стало зростання виробництва металу та його здешевлення. Найпоширенішою на той період у Станіславові була техніка кування, хоча використовувалися й інші, – наприклад, лиття, яке більше застосовувалося в середині та другій половині XIX ст. В епоху пізнього історизму, еkleктики, а також сецесії твори, виконані в техніці художнього ковальства, дещо втрачають у плані складної детальної обробки металу порівняно з попередніми епохами. Це наслідок проникнення в технологічний процес зварювання, що спростило з'єднання металевих конструкцій, кованих елементів [112, 144–147].

У художньому ковальстві європейських країн цього періоду масово використовується метал різного промислового профілю, прокат. У результаті натурних обстежень творів художнього ковальства Станіславова кінця XIX – початку XX ст. виявлено, що ковані архітектурні деталі виконані переважно з різного розміру квадратного профілю, металевої смуги і прута, а також листової сталі, з якої виготовляли елементи гірлянд, квіти, листя, маски, елементи геральдики (Додаток Д. Табл. 3.2.2).

Виявлено декілька технічних прийомів, які в певних комбінаціях використовувалися для виготовлення різних творів з металу: кування, штампування, витягування, карбування, гнуття, просічка; зафіксовано певні методи кріплення: ковальське зварювання, закріплення клепкою (Грушевського, 12, остання третина XIX ст.), в окремих випадках – лиття.

У модерністичних металевих архітектурних деталях, переважно в огороженнях балконів, сходових маршів, використовувалися також трубчасті конструкції меншого і більшого діаметрів. Більша частина

металевого декору міжвоєнного періоду (1920-ті – 1939 рр.), очевидно, може класифікуватися як окремий різновид масового художньо-промислового виробництва, спорідненого з дизайном. Для Станіслава, у контексті європейського розвитку, це період становлення промислового дизайну, а значну частину тогочасного декору відповідно класифікуємо як типовий металевий архітектурний декор.

Спробуємо проаналізувати відповідно до кожного хронологічного етапу в межах досліджуваного періоду стильову характеристику елементів металевого декору, формальну композиційну будову найяскравіших прикладів металевої структурної і декоративної пластики будинків. Для окреслення творчої спадкоємності, фіксації абсолютно нових композиційно-стилістичних і технологічних прийомів в архітектурно-художньому металевому декорі розглянемо також збережені зразки середини XIX ст.

Нечисленні взірці архітектурного металу в історичній забудові м. Івано-Франківська, які збереглися до нашого часу, належать до 1830-х – 1870-х років. Це яскраві приклади класицистичного декору та декору в стилі зрілого історизму, виконані технікою кування, лиття, гнуття, карбування, наприклад, балконні огороження у будинках на розі вул. Гетьмана Мазепи, 1 і Вічевого майдану (1827-30 рр.) [121, 11]; по вулицях Січових стрільців, 18 (1827 р.), будівля знесена у лютому 2016 р.); Низовій, 2 (1840 р.) [121, 15]; Бачинського, 4 (1870-ті рр.); Незалежності, 5 (1870-ті рр.) [121, 14]. (Додаток Д. Табл. 3.2.1).

Композиції класицистичних решіток балконів і огорож притаманні такі особливості: використання вертикальної дзеркальної симетрії, просте геометричне повторення, статичність композиції, тричастинне горизонтальне членування з рівними за висотою верхнім і нижнім фризом або з кількарізним перевищенням розмірів одного з них [93, 21].

Яскравими взірцями класицистичного декору в житловій архітектурі Станіславова є огороження балконів будинків по вул. Гетьмана Мазепи, 1 – Вічевий майдан (1827-30 рр.) з монограмою «SG», по вул. Січових стрільців, 18 (1827 р.) з монограмою першого власника С. Регенштрайфа «SR» [23, 46] (Додаток Д. Табл. 3.2.2). Огороження балкона по вул. Гетьмана Мазепи, 1 з прута і смуги утворює метричний малюнок решітки, на яку накладені карбовані елементи у формі квітів. Огороження балкона по вул. Січових стрільців, 18 утворене метричним повторенням овалів в обрамленні широких фризів із ромбів, що перетинаються способом просічки. На осі симетрії обох балконів розташована композиційна домінанта – монограма, вписана в листяний вінок, виконана в техніці гнуття і карбування. У будинку по вул. Січових стрільців, 18 до цієї композиційної групи входять крилаті леви (тетраморфи), які спираються на вінок. (Додаток В. Іл. 1). Техніка виконання і характер декору свідчать про те, що структурна металопластика обох будинків виконана в один період, ймовірно, однією майстернею.

Традиційну класицистичну композиційну схему з використанням стрічкового орнаменту з мотивом меандра, а також застосування елементів центричної симетрії шляхом вписування у велике коло чи овал ідентичних форм меншого розміру (запозичення з бароко), спостерігаємо на прикладі балконної решітки і кронштейна колишнього монастиря тринітаріїв по вул. Старозамковій, 2 (1732 р.) (Додаток В. Іл. 2).

З наближенням до середини, а також у другій половині XIX ст. помітним стає вплив стильових форм готики. У чавунних решітках балконів Станіславова з'являються стрілчасті арки, чотирилисники, утворені переплетеними стеблами аканта, пластика стебла стає більш вишуканою.

Характерними зразками цінної історичної металопластики цього періоду, виконаної в техніці лиття, є чавунні огороження і кронштейни балконів по вулицях Гетьмана Мазепи, 1 – Вічевий майдан (1827-30-ті рр.); Галицькій, 29 (1835 р.); Бачинського, 2 (1874 – 1880 рр.); Шевченка, 4 (1880-90-ті рр.); Гетьмана Мазепи, 17 (1880 р.) (Додаток В. Іл. 4).

XIX ст. також притаманне використання металевої балконної плити (Січових стрільців, 18, 1827 р.). Часом вона декорована, як, наприклад, у будинку по вул. Незалежності, 5 (1870-ті рр.) металевою смугою, головна роль якої є конструктивною (запобігає провисанню плити).

Побіжний аналіз архітектурно-художнього ковальства Станіславова періоду класицизму дає підстави перш за все констатувати появу на фасадах балконів, що є класицистичним новаторством, а також зафіксувати поширення техніки художнього литва поряд із ковальством.

В орнаментиці кованих металевих решіток огорожень балконів виокремлюємо перш за все гладкі пруті, перевагу геометричних фігур як елементів орнаменту, які доповнюються рослинними мотивами з квітів і лаврового листа. Мотиви повторюються здебільшого способом трансляційної симетрії вздовж смуг.

У класицистичному ливарництві існувало обмежене коло мотивів геометричної і рослинної орнаментики. Прямі, кола, меандри, ромби – найбільш поширені мотиви поряд з акантом і натуралістичним рослинним орнаментом [15, 45]. На багатьох балконних решітках – стебла, звиті у волюти, часто парні. Середина волюти прикрашалася квітковим фестонем.

Композиція класицистичних решіток балконів набуває таких особливостей: використання вертикальної дзеркальної симетрії, просте геометричне повторення, статичність композиції, тричастинне горизонтальне членування з рівними за висотою верхнім і нижнім фризом або з перевищенням розмірів одного з них [93, 8].

Хронологічно наступний період – 1880-ті – 1899 роки. У цей час набула поширення практика імітацій під стилі минулого, відбувалося змішування стильових ознак, а також з'явився стилістично новий протосецесійний декор. І надалі використовувалися розроблені раніше типові елементи оздоблення. Численні приклади кованого декору цього періоду засвідчують, що ковальство Станіслава розвивалось у попередні роки і не було витіснене технікою ливарного мистецтва.

В умовах стильового розмаїття кінця XIX ст., поширення кулісної забудови і, відповідно, домінування фронтальної композиції фасадів, саме вони стають місцем концентрації усіх видів архітектурного та пластичного декору: художні вироби ковальства й ливарництва стають беззаперечними ключовими елементами оздоблення. Художнє ковальство і ливарництво втілюють ознаки історичних стилів, створюють декоративні акценти споруд [94, 14–15]. У будинку по вул. Гетьмана Мазепи, 6 (1885 р.) [121,16] прослідковуються частково збережені елементи створеного архітекторами й художниками комплексного архітектурного середовища, провідну роль у якому відіграє архітектурно-художній метал, як засіб формування стильової єдності (Додаток Д. Табл. 3.2.11).

В екстер'єрі це огороження і кронштейни балкона головного фасаду, решітки дверей надвірного фасаду; в інтер'єрі – складно профільовані литі опори сходових маршів, декоровані рослинним орнаментом й увінчані капітелями; огороження сходових маршів офіцини. На прикладі цього будинку бачимо, що традиції ливарного мистецтва, у техніці якого виконані решітки балкона й опори в інтер'єрі, зберігаються в 1880-х рр. Інші декоративно-структурні елементи виготовлені технікою кування, карбування. (Додаток В. Іл. 5).

Кований архітектурний декор зі стильовими ознаками минулих історичних епох фіксуємо в багатьох тогочасних станіславівських

житлових і громадських будинках, наприклад, по вул. Січових стрільців, 26 (1894 р.); Шевченка, 104 (1896 р.); на пл. Ринок, 12 (1880 р.) (Додаток В. Лл. 6).

Часто металевий декор з різних причин встановлювався дещо пізніше, після зведення будівлі. Такими прикладами є металопластика балконного огороження будинку по вул. Незалежності, 5 (1870-ті рр.) у стилі пізнього історизму, виконана близько 1880 року. Про це свідчать ініціали тогочасного власника будинку, зображені на монограмі. Огороження балкона будинку по вул. Низовій, 2 (1840 р.) виконане у 1895 році, що засвідчує монограма власника на композиційній осі балкону «BZ» (Bank Zaliczkowy, який придбав будинок 1895 р.) [169, 14]. (Додаток Д. Табл. 3.2.1).

Впливи нового мистецтва, його перші естетичні відтворення в металопластиці станіславівських кам'яниць класифікуємо як протосецесійний декор. Твори цієї групи яскраво віддзеркалюють боротьбу нової естетики з проявами еkleктизму в архітектурі, втілюють протиставлення декоративного й раціонального, старого й нового, підкреслюючи індивідуальний характер, композиційну розмаїтість.

Своєрідність творчого пошуку авторів перш за все полягала у зверненні до різноманітних джерел: природних форм, міфології, традиційного народного декоративного мистецтва інших країн, особливо далекосхідних; в естетизації новітніх інженерних конструкцій, переосмисленні й трансформації засобів історичних стилів. Вільне оперування формами різних історичних періодів давало можливість шляхом сецесійної стилізації створювати якісно нову палітру форм, у тому числі й у металопластиці (наприклад, елементи екзотики та гротеску). На прикладі окремого орнаментального мотиву лілії у дисертації

прослідковано його трансформацію від історичної форми до функціоналістичної (Додаток Д. Табл. 3.2.10).

Поширене звернення до середньовіччя, готичного мистецтва й архітектури, успадковане від історизму, було принципово відмінним і полягало в запозиченні не тільки романтизму, а й принципу органічної єдності функцій – конструктивної і декоративної, утилітарної й естетичної. Наприклад, форма огороження балкона, підпорядкована пластиці балконної плити в будинку по вул. Гетьмана Мазепи, 10 (1896 р.); витончене мереживо декоративних елементів огороження сходових маршів по вул. Гетьмана Мазепи, 11 (1890-ті рр.) – це професійно інтерпретовані мотиви попередніх епох, які асоціюються з ювелірними прикрасами (Додаток В. Іл. 7).

Отже, наприкінці XIX ст. частково зберігаються традиції другої половини століття та поширюються європейські (віденські, краківські, львівські) впливи нового стилю сецесії. Архітектурно-художній метал стилістичного напрямку, який переважав у цей час і розвивав традиції історизму, виконує роль акценту на фасадах будинків різних типологічних груп, часто контрастує з їх стильовими вирішеннями, стає домінантою. У композиційній структурі переважає лінійний ритм, зберігається тричастинний поділ, застосовуються різні види симетрії. Орнаментальний декор поєднує геометричні й рослинні мотиви: кільця, спіралі, квіти, листя, гілки та грона винограду. У технічному плані починає домінувати художнє ковальство (Додаток Д. Табл. 3.2.5).

Натурне обстеження історичної металопластики дає змогу стверджувати, що в досліджуваний період поширеними були техніки ковальства і ливарництва, холодна й гаряча обробка металу. Технічні ковальські прийоми, які у певних комбінаціях застосовувалися для виготовлення різних архітектурних творів з металу, без яких неможливо

виконати ковальські художні роботи, – це *переважно* прості операції: витягування, усадка, висадка, рубання, розсікання, пробивання отворів, прошивання, гнуття, закручування (торсування), звивання, вигладжування, насікання візерунків чи малюнка (просічка), використання ковальських штампів й форм (штампування) та ін. Крім того, застосовувалося різне кріплення окремих кованих деталей в єдине ціле: клепане з'єднання, з'єднання хомутами, скобами, кільцями, ковальське зварювання (з використанням флюсу) тощо. Для декорування використовували тонке листове залізо чи бляху і прийоми холодної обрізки заліза: згинання, карбування, насічки, пробивки отворів [15, 7].

Третій етап окреслюємо 1900 – 1914 роками, які хронологічно відповідають ранньому і зрілому періодам розвитку станіславівської сецесії, а також її раціоналізації у пізній період. Новий стиль – сецесія – охоплює всі види мистецтва, у тому числі й архітектурний метал, який набуває нового звучання. Художній метал в архітектурі Станіслава початку ХХ ст. є, з одного боку, логічним продовженням творчих пошуків кінця ХІХ ст. Разом з тим, новим принципом сецесійної металопластики стало врахування фізичних властивостей металу – його плавкості і твердості з метою використання їх як засобів художньої виразності. Нівелюється межа між декоративним і конструктивним. Конструктивна архітектурна деталь набуває нової функції – декоративної, поєднуючись таким чином із декоративною пластикою, і перетворюється на елемент оздоби.

Захоплені можливостями нових конструкцій, архітектори та ковалі демонстрували віртуозне володіння техніками і прийомами, урізноманітнювали декоративні й функціональні форми: наприклад, ковані решітки трактували як примхливе переплетення стебел.

Дослідники сецесійного металу різноманітні та строкаті його напрями об'єднують у дві групи: лінійно-декоративні композиції та лінійно-декоративні з об'ємними елементами, які виготовляли з тонкого кованого або штампованого листа. В архітектурі сецесії домінуючою стає тонка графічність виробів з металу [126, 170–171].

Зі значної кількості збережених архітектурних деталей у переважній більшості це огороження балконів і сходових маршів, кронштейни, брами, решітки підвальних вікон, наприклад, у будинках по вул. Грушевського, 13 і 38 (поч. ХХ ст.), Тарнавського, 16 (1905 – 1906 рр.), Шопена, 9 (1909 – 1910 рр.) [68, 206–210] тощо. Технічно складна «бельгійська лінія» – прикмета нового стилю – широко застосовувалась у станіславівських металевих декораціях: наприклад, дверних решітках, огороженнях сходових маршів у будинках по вул. Грушевського, 1 (1910 р.), 3 (1912 р.), 8 (1908 р.). Сецесійний символізм, наприклад, у формі літери «омега» (Додаток В. Іл. 8) (початок і кінець), наявний у балконній огорожі будинку по вул. Грушевського, 9 (1902 р.); солярні знаки – наприклад, у будинку по вул. Леся Курбаса, 8 (1906 р.). (Додаток В. Іл. 9).

На початку ХХ ст. художній метал надає спорудам індивідуальної неповторності, що споріднює його з творами мистецтва і відрізняє від тиражованої форми. В орнаментиці застосовуються геометричні, рослинні, технічні форми та їх комбінації (Додаток Д. Табл. 3.2.7).

Найбільш стійкими з них є мотиви спіралі, які нагадують букви С, S, X та їх комбінації, ускладнені завитками, часто доповнені контрастними прямими лініями. Серед рослинних форм переважають екзотичні й польові квіти, бутони, грона винограду, соняшники, фрукти, розпуклі троянди, лілії, клини, які перетворюються в пальмети, стебла і листя аканту [94, 9] (Додаток Д. Табл. 3.2.5).

Серед зооморфних мотивів найбільш поширеними для художнього металу в архітектурі Станіславова є мотиви метелика, бабки, скорпіона. (Додаток Д. Табл. 3.2.4).

Крім біо- і зооморфізму, широко застосовувалися такі символічні форми, як хвилі, промені, полум'я [79, 18–20].

Загалом композиції творів художнього металу на початку ХХ ст. притаманні динамічність, асиметрія, ритмічний порядок, складні метричні ряди, графічність форм.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Виявлено, що важливе значення для розвитку архітектурного ковальства м. Станіславова в кінці XIX – початку XX ст., а також його стилістичних змін мали чинники внутрішніх та зовнішніх впливів: адміністративна залежність від Львова та Відня; соціально-економічний розвиток міста; розвиток місцевої будівельної промисловості і будівництва; розвиток ремісничих майстерень (слюсарних, ковальських).

Зміна мистецьких орієнтирів у Станіславові відбувалася завдяки культурним контактам, пресі, спеціалізованим виданням, виставковій і культурній діяльності, бурхливому розвитку мистецтва, а також збереженню місцевих традицій, діяльності культурно-мистецьких товариств, архітектурно-будівельних фірм, науково-просвітницькій діяльності художників, архітекторів, істориків.

Визначені основні періоди розвитку архітектурного ковальства Івано-Франківська кінця XIX – початку XX ст.:

1) перший – 1830-ті – 1870-ті роки. – представлений найдавнішими нечисленними взірцями архітектурного металу в історичній забудові м. Івано-Франківська, які збереглися до нашого часу, розглядається як протоперіод;

2) хронологічно наступний період – 1880 – 1899-ті роки – характеризується поширеною практикою імітацій під стилі минулого, змішуванням стильових ознак, а також появою стилістично нового протосецесійного декору;

3) третій етап окреслюємо 1900 – 1914 роками, які хронологічно відповідають ранньому і зрілому етапам розвитку станіславівської сецесії, а також її раціоналізації у пізній період.

4) четвертий етап, 1920 – 1930 роки, характеризується геометризацією форм архітектурного ковальства (ар деко, експресіонізм, ретроспективізм), зменшенням його ролі у формуванні архітектурного образу будинку, переважним використанням металевих декору масового художньо-промислового виробництва, спорідненого з дизайном.

У процесі аналізу стильових і композиційних змін у певні хронологічні періоди прослідковано органічне поєднання високохудожніх виробів ливарного мистецтва й ковальства з архітектурою, що створювало неповторний образ історичного міста.

РОЗДІЛ III
ТИПОЛОГІЧНІ, МОРФОЛОГІЧНІ, КОМПОЗИЦІЙНІ,
СТИЛІСТИЧНІ РИСИ
ТВОРІВ АРХІТЕКТУРНОГО КОВАЛЬСТВА
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА (СТАНІСЛАВОВА) КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ
XX СТ.

3.1. Основні типологічні групи, композиційний і морфологічно-структурний аналіз творів архітектурного ковальства Станіславова

Металеві деталі в архітектурних спорудах використовують як конструкційний, функціональний та декоративний матеріал, а в історичній архітектурі Івано-Франківська ковані конструктивні елементи є ключовим чинником формування стилістичної виразності, а їх застосування є традиційним для забудови міста.

Проаналізувавши існуючі типологічні класифікації архітектурно-художнього металу та провівши натурні обстеження об'єднуємо досліджувані нами структурні елементи в чотири групи: 1) в'їзні брами (Додаток Д. Табл. 3.1.10), хвіртки; огорожі (Додаток Д. Табл. 3.1.11); 2) решітки вхідних дверей (Додаток Д. Табл. 3.1.1), віконні (у тому числі підвальних віконць) (Додаток Д. Табл. 3.1.7), для очищення взуття, віконні ґратки (Додаток Д. Табл. 3.1.8); 3) огороження балконні (Додаток Д. Табл.3.1.3), надвірних галерей, сходових маршів (Додаток Д. Табл. 3.1.9) (у тому числі зовнішніх), декоративні перегородки; 4) кронштейни (балконні) (Додаток Д. Табл. 3.1.4), кошики для квітів, гачки для гасових ліхтарів, ліхтарі (торшери) сходових кліток (Додаток Д. Табл. 3.1.5), завіси, піднавіси, ганки, анкери, накладки, ручки (Додаток Д. Табл. 3.1.2); наверх початку перил сходових маршів (Додаток Д. Табл. 3.1.6).

У результаті натурних обстежень будинків в межах історичного ядра Івано-Франківська виявлено 1576 цінних історичних об'єктів художнього металу досліджуваного періоду, систематизовано понад 700.

Класифікацію здійснено за такими критеріями: за видами або функціональним призначенням творів архітектурного ковальства (решітки дверей – 190; підвальні решітки – 115; віконні решітки – 21; балкони – 427; кронштейни – 50; віконні ґратки – 67; ручки дверей – 65; ліхтарі – 30; огорожі сходових маршів (поручні) – 254; решітки для чищення взуття – 9; брами і хвіртки – 40; навершя початку перил – 37; гачки для гасових ліхтарів – 24; балкони – 73 та огороження сходових маршів – 20 внутрішніх двориків; конструкції прольотів – 154); за хронологічними і стильовими ознаками; за композиційними особливостями; за типами орнаментів; за станом збереження. Класифікація здійснювалась фасетним методом, тобто одні й ті самі структурні елементи типологізовано за різними критеріями.

З-поміж розмаїття металевих деталей (огороження балконів, сходові марші в інтер'єрі та екстер'єрі, віконні, дверні решітки) структурні елементи балконів мають вагоме візуальне навантаження в організації фасадів і впливають на естетичний образ історично сформованого середовища. Тому систематизація результатів натурних обстежень балконів Івано-Франківська і встановлення закономірностей взаємозв'язку між композицією фасаду та місцем балкона в цій композиції є одним із ключових завдань нашого дослідження. (Додаток Д. Табл. 3.1.12).

Балкони – важлива архітектурна деталь, яка в процесі розвитку залишилася вагомим формотворчим чинником, що впливає на композицію фасадів будинків, підкреслюючи їх стилістичні особливості. Нами виявлено, ідентифіковано та класифіковано кількасот металевих елементів балконів у композиційній структурі фасадів Івано-Франківська кінця ХІХ –

початку ХХ ст. Зміни форми, конструкції, розмірів та декорування балконів у різні періоди завжди пов'язані з архітектурним вирішенням будинку і відіграють різне функціонально-естетичне навантаження.

Балкон як конструктивна деталь завжди є функціональним, а візерунки металопластики надають йому декоративної ролі, яка створює пластичний ефект по всьому фасаду. Балкони слугують акцентами, часто є домінуючими елементами за рахунок контрастів металу, з якого виготовлені огороження, і техніки виконання. Значна кількість елементів ліпного декору, цементно-гіпсової пластики знижує домінуючу роль металевих огорожень (будинки по вул. Незалежності, 7; 29; Січових стрільців, 16; 26; 46; Тринітарській, 9; Шашкевича, 2; 4; Шевченка, 30; 44 та ін.) Відповідно у випадках зі скупим декоруванням фасаду і незначною кількістю архітектурних деталей роль огорожень збільшується (будинки по вул. Бельведерській, 4; Вагилевича, 10; Галицькій, 4; 28; Гаркуші, 5-а; Дністровській, 53; Леся Курбаса, 8; Незалежності, 89; Репіна, 6; Січових стрільців, 54; Станіславській, 10 та ін.). Якщо архітектурний декор фасаду незначний чи взагалі відсутній, огороження можуть підпорядковувати собі за принципом супідрядності інші деталі (такі, як вікна, портали) і набувати домінантної ролі. Огороження також є складовою структурної пластики фасаду, оскільки, крім декоративного, має конструктивно-функціональне призначення.

Балкони завжди гармонійно пов'язані з площиною стіни завдяки різноманітним консолям і кронштейнам, які в більшості історичних будинків Івано-Франківська виконувалися переважно технікою ковальства. Виразними доповненнями металевих, мурованих або комбінованих огорожень балконів є також кошики для квітів, вертикальні стійки-тримачі, а також декоративні елементи, які візуально поєднують балкони з іншими архітектурними деталями – такими, як еркери, лоджії, ніші.

Під час натурального обстеження будинків Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ ст. виявлені певні композиційні закономірності розташування балконів та їх металевих структурних елементів, пов'язані в першу чергу з архітектурною композицією, стильовими особливостями фасадів та розташуванням у містобудівній структурі. Так, значимість балкона та його елементів була більш нейтральною у кінці ХІХ ст. і зростає у сецесійний період (1900 – 1914 рр.). Міжвоєнний період характеризується використанням балкона як активного композиційного елементу, що порушує геометричний пуризм функціоналістичних будинків, а металеві частини огорожень часто є єдиним декоративним елементом фасаду. Балконам у більшості випадків надають обтічну форму.

За місцем розташування балконів та композиційною будовою фасаду всі досліджені будинки поділяємо на п'ять груп. Чотири групи, у свою чергу, за часовим періодом і стилем поділяємо на підгрупи. П'яту групу, до якої увійшли наріжні будинки, класифікуємо за композиційними ознаками, умовно об'єднуючи в підгрупах будинки, споруджені у різні стильові епохи (Додаток Д. Табл. 3.1.12).

Кількісно найменше збереглися металеві структурні елементи балконів першої половини і середини ХІХ ст., а найбільш збережені виявляємо у будинках доби сецесії 1900 – 1914 років.

Перша група (I) є найбільшою за кількістю досліджених об'єктів, споруджених від першої половини ХІХ ст. до кінця 1930 років. Композиція фасадів будинків цієї групи є симетричною, балкони з кованими або литими огороженнями розташовані *симетрично* (на осі симетрії фасаду, дзеркально симетрично щодо неї або поєднують ці два види) й *асиметрично*. Симетричне розташування балконів візуально посилює загальну композиційну симетрію. Класифікуючи архітектурні споруди за розміщенням балконів з металевою пластикою структурних елементів,

першу групу умовно поділяємо на дві групи з симетричним (I.I) й асиметричним (I.II) розташуванням балконів, які систематизуємо у підгрупи.

Підгрупи симетрично розташованих балконів (I.I):

– *перша підгрупа (I.I.1)* – балконні огороження одинадцяти обстежених будинків, що відповідають стилю класицизму та зрілого історизму: будинки по вулицях Галицькій, 9 (сер. XIX ст.); 29 (1835 р.) [121, 13]; Незалежності, 5 (1870-ті рр.) та інші. Усі огороження названої підгрупи виконані технікою ливарництва. Зазначимо, що в цей період муровані деталі в огороженнях балконів практично не використовувалися, а частина металевих огорожень реконструйована в наступні стильові періоди;

– *друга підгрупа (I.I.2)* об'єднує металеві структурні елементи балконів будинків кінця XIX ст., зведених у стилі пізнього історизму (обстежено тридцять сім споруд, серед яких – будинки на Вічевому Майдані, 3 (1880 р.); по вул. Гаркуші, 7 (1897 р.) [Пам'ятки: словник Науково-, с. 4]; Івана Франка, 19 (1895-96 р.) [163, 14] та ін.). До цієї підгрупи включаємо металеві деталі балконів з ознаками різностильовості;

– *третья підгрупа (I.I.3)* об'єднує металеві структурні елементи балконів стилів сецесії та ретроспективізму. Загалом обстежено тридцять шість будинків: по вулицях Грушевського, 9 (1912 р., дата вказана на підлозі); Леся Курбаса, 7; 8 (бл.1905 р.); Рєпіна, 10 (1910 р., дата на фасаді); Чорновола, 44 (1903-04 р.) [43] та ін.). Архітектурні споруди цієї групи репрезентують розквіт сецесійного декору, у тому числі з металу, відповідно до етапів розвитку стилю сецесії, що, у свою чергу, вплинуло й на ретроспективні та раціоналістичні архітектурні вирішення. Архітектурний метал виявляє стильову чистоту, гармонійну єдність з

композиційним і об'ємно-просторовим вирішенням споруди (Додаток Д. Табл. 3.2.11);

– *четверта підгрупа (I.I.4)* - модерністичні будинки Івано-Франківська (обстежено близько тридцяти), які вирізняються стилістичною різноманітністю, мають відмінні металеві структурні елементи балконів, декоративна функція яких зміщується у бік естетичної, функціональної й конструктивної ролі (будинки по вулицях Галицькій, 4 (1925 р.) [121, 3]; Павлика, 15 (1930-ті рр.); Тринітарській, 7 (1929 р.) [45]; Шевченка, 60 (1930-ті рр.) та ін.).

Підгрупи асиметрично розташованих балконів (I.II):

– *перша підгрупа (I.II.1)* – металеві структурні елементи балконів будинків, зведених у стилістиці сецесії та ретроспективізму (будинки по вулицях Євгена Коновальця, 117 (1910 – 11 рр.) [121, 8]; Січових стрільців, 74 (після 1900 р.);

– *друга підгрупа (I.II.2)* – металеві структурні елементи балконів будинків періоду модернізму (будинки по вулицях Гаркуші, 11-а; Євгена Коновальця, 88; Павлика, 13; Академіка Сахарова, 17 зведені в 1930-х рр.).

Другу групу (II), до якої належать будинки з асиметричною будовою фасадів і з *симетричним* (на осі фасаду, дзеркально симетрично відносно неї або поєднують ці два варіанти) й *асиметричним* розташуванням балконів, поділяємо на три підгрупи.

Підгрупи асиметрично розташованих балконів (II.I) при асиметричній будові фасаду:

– *перша підгрупа (II.I.1)* – балкони будинків, зведених у формах пізнього історизму, сецесії та ретроспективізму (близько 40-ка будинків, наприклад, будинки по вулицях Василянок, 5 (1911 р.); Гаркуші, 9 (1900-ті рр.); Короля Данила, 22 (1910 р., дата на фасаді); Леся Курбаса, 5 (1906 р.);

Тринітарській, 11 (кін. XIX ст.); Теодора Цьоклера, 18 (1911 р.) [121, 22] та ін.);

– *друга підгрупа (П.І.2)* – балкони модерністичних будинків (14-ть будинків, наприклад, по вулицях Галицькій, 34 (1920-30 рр.); Гаркуші, 5-а (1930-ті рр.); Павлика, 6-а (1930-і рр.); Івана Франка, 32 (1930-і рр.); Чорновола, 23 (1925-28 рр.) та ін.).

Підгрупа симетрично розташованих балконів (П.ІІ) при асиметричній будові фасаду:

– *підгрупа П.ІІ.1* – балкони будинків, зведених у стилістиці сецесії та міжвоєнного ретроспективізму: будинки по вулицях Шопена, 6 (1900-ті рр.); Незалежності, 18 (1908 р., дата на підлозі); Гординського, 11 (1909 р., дата на фасаді); Вагилевича, 8 (1930-ті рр.) та ін. Асиметрія фасаду врівноважується центральноосьовою дзеркально-симетричною комбінованою симетрією балконів у дев'яти обстежених будинках.

Кутові будинки поділяємо на *три групи: К I; К II; К III*, яким притаманна *симетрія* (К I – вісь симетрії проходить по наріжнику будинку; К II – вісь симетрії проходить по фасаді) й *асиметрією* (К III – асиметрія за рахунок різної довжини фасадів при подібній композиційній структурі).

Перша підгрупа (К I.1) – балкони, підпорядковані симетрії, розташовані дзеркально симетрично чи на осі наріжника будинку (десять будівель, наприклад, будинки по вулицях Гаркуші, 4/Івана Франка, 39 (1914 р., дата на підлозі); Дністровській, 2 (кін. XIX ст.); Шашкевича, 1 (1894 р.) [121, 24] та ін.).

Друга підгрупа (К II.1) – структура фасаду, балконів із металевими структурними елементами підпорядкована ідеї осьової та дзеркальної симетрії, коли вісь проходить по фасаді (п'ять будинків, наприклад, по

вулицях Залізничній, 29 (поч. XX ст.); Страчених націоналістів, 3 (поч. XIX ст.) та ін.);

Групу К III з асиметричною складовою фасадів поділяємо на чотири підгрупи:

– *перша підгрупа (К III.I)* – балкони підпорядковані симетрії та розташовані на осі наріжника будинку (близько тридцяти будинків, наприклад, по вулицях Довгій, 72 (1920 – 30-ті рр.); Грушевського, 19 (1925 р., дата на фасаді); Мельничука, 2 (кін. XIX ст.); Гетьмана Мазепи, 24 (1910 р., дата на підлозі) та ін.);

– *друга підгрупа (К III.II)* – структура фасадів і балконів з металевими структурними елементами підпорядкована ідеї осьової та дзеркальної симетрії, коли вісь проходить по фасаді будинку (близько десяти будинків, наприклад, по вулицях Незалежності, 89 (1908 р., дата на підлозі); Шашкевича, 7 (1860-ті рр.); Лесі Українки, 1 (1934 – 35-ті рр.) [121, 21];

– *третья підгрупа (К III.III)* – *комбіноване* (симетричне й асиметричне) розташування балконів на обох фасадах (чотири будинки по вулицях Василянок, 8-а; Павлика, 23; на площі Ринок, 12; Мазепи, 1). Це приклад урівноваженої симетрії, яка виникає внаслідок одночасного симетричного й асиметричного розташування балконів, підсилюється різною довжиною бічних фасадів і ґрунтується на одній із закономірностей досягнення гармонії, що передбачає логічне об'єднання форм, які одночасно допускають існування симетрії й асиметрії;

– *четверта підгрупа (К III.IV)* – асиметричне розташування балконів на обох фасадах (серед обстежених будинків виявлено п'ятнадцять, серед яких – будинки по вулиці Гетьмана Мазепи, 15 (поч. XX ст.); Павлика, 23 (1908 р.) [121, 17]; на площі Ринок, 8 (1870-ті рр.); Січових стрільців, 15 (1909 р.) [121, 19] та ін.). Фасади таких будинків часто мають один або

декілька асиметричних акцентів і утворюють динамічну структуру. Такими акцентами, як правило, слугують балкони з яскраво вираженою декоративною функцією металевих структурних елементів.

У різні стильові епохи роль балкона і його металевих структурних елементів у композиції фасаду різна. Якщо балкон має активну формотворчу функцію, художній метал посилює її, підпорядковуючись у більшості випадків вимогам того чи іншого стилю.

Таким чином, балкон разом з декоративними металевими оздобами, як структурний елемент, що активно впливає на композиційне вирішення фасаду і, загалом, будинку, є ключовим об'єктом в системі інших важливих структурних елементів. З кінця XIX ст. й до 1910-х рр. металеві декоративні деталі балконів, як найбільш активні структурні елементи фасадів гнучко трансформуються, змінюють свою стилістику від історизму, сецесії, звернень до традиції, ретроспективи до виявлення у своєму формоутворенні нових модерністичних тенденцій.

Наприкінці першого десятиліття XX ст. у Станіславі поширюються європейські авангардні течії, раціоналістичні тенденції, які у міжвоєнний період кристалізуються у геометричний пуризм, у рамках якого змінюється роль металевих архітектурних деталей в інтер'єрі та екстер'єрі.

3.2. Стилiстичнi, новаторськi принципи формоутворення та вплив творiв ковальства на формування образу окремих будiвель i комплексiв мiста.

Для архiтектури Схiдної Галичини початку ХХ ст. принциповим новаторством була органiзуюча, визначальна роль архiтектурної деталi. Провiдну роль в образному звучаннi архiтектури цього перiоду вiдiгравав орнамент, який використовувався не як допомiжний засiб формування композицiї в обрамленнях архiтектурних деталей, заповненнi фасадних площин, а став основою формоутворення, стилiстики, образу архiтектурного твору. Серед рослинної орнаментики в рiзних матерiалах у сецесiйнiй архiтектурi часто зустрiчаються стилiзованi водянi квіти, бутони з видовженими пелюстками, довгими стеблами й листям такi, як лiлiя, тростина, лотос, а також екзотичнi далекосхiднi та мiсцевi лiсовi й польовi рослини: iриси, хризантеми, орхiдеї, плющ, конюшина, кульбаба [126, 165] (Додаток Д. Табл. 3.2.5; Табл. 3.2.8). Популярнi також рiзноманiтнi плоди, соняшник, виноград. Застосовували сецесiйнi митцi та бiльш складнi поєднання мотивiв, наприклад, рослиннi й антропоморфнi, рослиннi й зооморфнi, серед яких найулюбленiшими були комахи (метелики, бабки, коники), а також скорпiони, скарабеї, павичi тощо (Додаток Д. Табл. 3.2.3; Табл. 3.2.4).

Загалом, у галицькiй, як i в загальноєвропейськiй архiтектурi сецесiї, сформувалися особливостi орнаментальної побудови, що виявилось в асиметрiї, складному, часто невловимому ритмi, вишуканому, елегантному переплетеннi звивистих лiнiй. В орнаментi органiчно поєднувалися стилiзованi й натуралiстичнi елементи. Наближенi до природних форм орнаменти мали здебiльшого графiчний характер, утворювали складнi переплетення, вигини стебел, що нагадували популярну на той час

«бельгійську» лінію, а також формувалися в букети, кошики з плодами і набували об'ємного характеру, скульптурності (Додаток Д. Табл. 3.2.5). Стилізовані рослинні мотиви переважно утворювали гірлянди, фризіві композиції, сітчасті структури, що більш характерно для пізньої стадії розвитку модерну, зокрема, у Станіславові, після 1910-го р. (Додаток Д. Табл. 3.2.9), (Додаток В. Іл. 28).

На противагу сецесії, орнамент міжвоєнного періоду, який яскраво представлений у ар деко й експресіонізмі, має тенденцію до підпорядкованості архітектоніці будинку, характеризується театралізацією, зверненням до екзотики, мистецтва стародавнього Єгипту, а також до традиційних, народних першоджерел, наприклад, огороження будинку по вул. Драгоманова, 3; Коперніка, 18 (Додаток В. Іл. 29).

У результаті тісної співпраці архітекторів і митців образ будинку трансформувався від «ювелірного» твору періоду сецесії до образно-символічного декоративізму, динамічного «геометризму». [168, 140–143]

Чи не вперше за всю історію розвитку української архітектури надзвичайно важливу, іноді домінуючу роль у композиційному вирішенні фасадів відігравав художній метал [58, 106]. Майже в кожній фронтальній і переважаючій об'ємній композиції будинку чільне місце посідала металопластика. Найчастіше динамічності архітектурній композиції за допомогою декоративних засобів надавало, зокрема архітектурне ковальство, яке візуально нівелювало статичність, монументальність.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. активно починають використовуватися декоративні якості металу – пластичність, легкість, «прозорість», невичерпні можливості поєднання металевого каркаса зі склом, особливо для ажурного сприймання на просвіт [126, 170]. Станіславівські будинки пізнього історизму кінця XIX ст., ретроспективізму початку XX ст. оздоблювалися творами архітектурного

ковальства, як і сецесійні споруди, проте часто саме металеві мотиви привносили образність нового мистецтва в архітектуру, що створювалася еклектичним методом.

Найбільше таких поєднань спостерігаємо на прикладі огорожень сходових маршів в інтер'єрах сходових кліток, а також балконних решіток, кованих вставок вхідних дверей, віконних ґраток. Трапляються також і явища використання традиційних мотивів неостилів у металопластиці сецесійних будинків.

Кування дозволяє надавати творам форми, які недоступні ливарству, з його об'ємною пластикою, скульптурністю, масивністю. Так, «металу судилося здійснити переворот в архітектурних образах і виробити нові, оригінальні, досконалі форми, які складуть, мабуть, новий стиль. Для сприйняття розвитку цього нового стилю не потрібно віддалятися від істини і відтворювати у металі кам'яні й дерев'яні форми, а відшукувати свої, прикрашаючи ними будинки і не маскуючи їх». [80, 17]. Кування швидше графічне за своєю природою. Широке використання в архітектурі кінця XIX – початку XX століть метал отримав завдяки унікальному поєднанню своїх декоративних і практичних якостей; безмежної виразності, можливостей матеріалу, здатного втілити будь-який задум митця, майстра й зодчого. Навіть побіжний огляд творів ковальства в архітектурі міста переконує в різноманітті та широкому діапазоні засобів його художньої виразності.

З другої половини XIX ст. спостерігається загальноєвропейська тенденція яка характеризується тим, що кований метал почав посправжньому витісняти дерево й чавун у міській архітектурі. Він розповсюдився широко, міцно зайнявши місце серед ще донедавна пануючих дерев'яних деталей фасадів.

У кінці XIX ст. архітектура ставала все більш вишуканою, «парадною» за своїм зовнішнім виглядом. На будівлях з'являється безліч кованиго металу: численні башточки зі шпилями й флюгерами, балкони та веранди, аттики й огороження. Із металу куються ручки дверей і віконні ґратки; огороження та парапети; двері, брами й хвіртки; альтанки й цілі павільйони [81, 16]. Архітектурно-художні течії відкривають можливість для безмежного розмаїття мотивів історичних стилів. Архітектурні елементи і деталі утилітарних виробів перетворилися в справжні художні прикраси, де орнамент композиції кованиго металу є не лише невід'ємною частиною конструкції, а й навіть прагне підпорядкувати її собі. І сама форма решіток складається з візерунку, де ритм орнаменту керує й направляє вигини металевого прута чи полоси, примушуючи її звиватися пружними завитками чи спіралями.

Від середини 1890-х років у Станіславові будинки в стилістиці історизму оздоблюються кованими решітками у стилі сецесії, тобто новий стиль швидше поширюється в кованих архітектурних деталях і декорі, ніж у цементній пластиці й архітектурній формі загалом. Найперше зазнають змін сходові клітки, балконні огороження – як у будинках дирекції Австрійської залізниці по вул. Галицькій, 2, банку «Господарство крайове» по вул. Незалежності, 15. Конструкції огорожень сходових маршів добре вписуються в інтер'єр і нерідко стають його архітектурно-художньою домінантою. Особливою виразністю вирізняються композиції, в яких декоративні елементи використовуються у поєднанні чорного і кольорових металів – бронзи, латуні. (Додаток В. Іл. 24). Вкраплення в композиції огорожень із чорних металів навіть невеликих деталей з латуні чи бронзи робить їх привабливішими, композиційно виразнішими, тонально насиченими і контрастними.

В архітектурному ковальстві мотиви аканту, акротеріони, картуші є традиційними мотивами, але сецесійна пластика пруту створює нове враження. Лінія в модерні відіграла важливу роль. Вона була своєрідною художньою мовою стилю. За допомогою лінії майстри нового стилю розповідали про свої ідеї й ідеали. Джерелом, яке живило химерний світ модерну, були прикладні мистецтва та неповторна й витончена графіка. Існував безпосередній зв'язок між книжковою графікою та лінійними композиціями прикладного характеру, виконаними в металі. Для модерну не існувало несуттєвих деталей: однаково ретельно відпрацьовувалися всі композиції, всі елементи виробів, незалежно від їх розміщення – внизу чи у верху.

Характер лінії, її пластика, здатність перетворюватись у пляму, сплющення кованого прута, потовщення на згинах форми – ці риси, притаманні бельгійському ар нуво, поширені у станіславівському кованому декорі (будинки по вул. Вагилевича, 8; Грушевського, 42; Січових стрільців, 54; Павлика, 23). У графіці решіток з'являються мотиви хвилі, які нагадують кипіння важкої рідини (наприклад, балконні балюстради в будинках по вул. Леся Курбаса, 5, 7), часто повторюваний мотив маскарона (вул. Гетьмана Мазепи, 64); S-подібна як камертон неспокійної ритміки сецесії (наприклад, у будинку по вул. Тарнавського, 12), балюстради сходових кліток будинків по вул. Гетьмана Мазепи, 23; 36; Грушевського, 1; Василянок, 5; 7.

Поширені також зображення в'юнких стебел і форм, які часто утворюють язички полум'я, часто повторюються мотиви підкови, омеги та солярні знаки у вигляді перснів або сережок, утворених шляхом накладання кілець різних діаметрів зі зміщенням по вертикалі щодо центру одного з них. Мотиви перснів і сережок поширились одними з перших і залишались популярними протягом усього періоду панування сецесії у

Станіславові. Найчастіше ці мотиви використовувались у балконних і віконних решітках, сходових і балконних парапетах, огороженнях будинків і клумб (будинки по вул. Гетьмана Мазепи, 34; Незалежності, 21; Грушевського, 37; Шопена, 7). Зустрічаються також комахи, метелики, мотиви скорпіона тощо.

Художній метал станіславівської сецесії, пізніше ар деко, на противагу історичним статичним стилізаціям, більш вишуканий і примхливий, проте в основі своїй завжди раціоналістичний, оскільки пов'язаний з технологією обробки та конструкцією, яку визначає пластичність і гнучкість металу. У строкатих формах архітектурного ковальства Станіслава початку ХХ ст. важко виокремити напрями розвитку, проте можна об'єднати у дві великі групи. Цю думку підтверджують дослідники архітектурного декору регіонів Галичини такі, як І. Я. Жук, М. Р. Студніцька та ін. За попередніми дослідженнями декоративні напрями сецесії, зокрема, можемо згрупувати у лінійно-декоративні та графічно-декоративні, поєднані з об'ємними елементами. Останні виконувалися з тонкого кованого або штампованого листа металу. В обох групах лінійність виконує головну роль, графічність кованих архітектурних деталей є панівним принципом.

Лінія в композиціях створених з металу виконувала роль семантичної мови і не тільки стилю сецесії, але й ар деко та експресіонізму. Графіка решіток балконів у стилі ар деко набуває кристалоподібної об'ємної або прямолінійної, кутастої плоскої форми (наприклад огороження сходових маршів по вулицях Павлика, 3 й Івана Франка, 17 (1930-ті рр.); решітки вхідних дверей по вулицях Незалежності, 57 (1930-ті рр.) та Галицькій, 28 (1929 р.); балконні огороження по вул. Грушевського, 3 (1929-30-ті рр.).

В експресіоністичних композиціях лінія металевго прута утворює зигзагоподібні мотиви, наприклад, балконні огороження по вулицях Гаркуші, 28 й 34; Грюнвальдській, 17; Довгій, 74; Січових стрільців, 35; Тринітарській, 7; Чорновола, 23; Шевченка, 22 й 23.

Загалом, архітектурне ковальство, як й інші види мистецтва (живопис, скульптура, текстиль), очевидно, зазнало впливу високої культури графіки початку ХХ ст., тому до більшості творів художнього металу Станіславава можемо застосувати ознаку графічності.

Взаємовпливи різних видів мистецтва, текстилю, книжкової графіки тощо, очевидно, сприяли формуванню стилістичної єдності декору будинків, виконаного у різних техніках (декоративна ліпнина, художні дерев'яні та металеві елементи), що спостерігаєм на прикладах оздоблення фасадів будинків європейських міст, наприклад, Хельсінкі, Вроцлава (Додаток Д. Табл. 3.2.16).

Стилістичні, новаторські принципи формоутворення кращих зразків архітектурного металу станіславівської сецесії, ар деко, експресіонізму підкреслюють архітектоніку споруди, встановлюють стилістичний зв'язок з іншими стильовими деталями, формують образ, як окремих будівель, так і цілих кварталів, вулиць, формують історичне середовище сучасного Івано-Франківська.

Доповнює сецесійний і геометричний декоративізм архітектурного ковальства у історичному середовищі міста – «антиісторизм», «антиромантизм» геометричного пуризму перших функціоналістичних творів з металу масового виробництва (дизайну).

Це явище в архітектурному металі прослідковуємо у двох основних формальних відмінностях: перпендикулярність, прямокутність та плинність форм, кривизна. Прості раціональні прямокутні, лінійні балконні огороження, вишукані, із застосуванням кольорових металів

портальні композиції, плинні у просторі «палубні» конструкції огорожень балконів гармонійно переплітаються з сецесійною ювелірністю, впевненістю, кристалковістю ар деко, блискавичною динамікою експресіонистичних ліній, формуючи у підсумку яскраве гармонійне обличчя містобудівної тканини Івано-Франківська.

У кованому декорі значне місце посідають геометричні кутасто-гранчасті конфігурації, що є характерною ознакою віденської сецесії (вул. Шевченка, 19; 68; Незалежності, 11). Набуває поширення технічний орнамент, де в якості декору використовують інженерні структури, імітації клепаных з'єднань тощо (Додаток Д. Табл. 3.2.6).

Значний інтерес для аналізу металевої пластики, її зв'язку з архітектурою представляють брами. Запозичені з античної архітектури форми тріумфальних арок і парадних в'їздів, стали основою для проектування і будівництва споруд такого функціонального призначення у Європі. [112, 144–147].

Художні якості багатьох в'їзних брам Станіслава: наприклад, ковані, за індивідуальними проектами брами прибуткових будинків по вул. Січових стрільців, 54; Шевченка, 21; 29; 72; Гетьмана Мазепи, 28; 30 заслуговують окремої уваги, оскільки за рівнем виконання та композиційним рішенням можуть претендувати на твори мистецтва.

Велика кількість якісної металопластики, використаної в сецесійних спорудах Станіслава, свідчить про високий професійний і технічний рівень та естетичний смак її виконавців [175, 58–65].

Конструктивні архітектурні деталі часто відіграють роль декоративних елементів завдяки орнаменту, який часто нівелює їх архітектонічність. Наприклад, сходові чи балконні балюстради набувають стрімких або гнучких форм стебел (вул. Гетьмана Мазепи, 36 – Короля Данила, 1; Богдана Лепкого, 37; 39).

З початком XX ст. не зникають традиції, які розвивались у межах історизму останньої чверті XIX ст., – вони продовжують розвиток у період панування сецесії, але не є поширеними. Густий, спокійний рисунок перехрещень прутів, що чергується з прозорим, ритмічно повторюваним орнаментом, втілено у дверних ґратах будинку по вул. Січових стрільців, 26. Рисунок балконних решіток вирізняється простотою композиції, конструктивністю в будинках по вул. Січових стрільців, 18; Гетьмана Мазепи, 6. В основу композиції покладено орнамент, який заповнює простір між прутами і зорво сприймається як широкий орнаментальний пояс, що йде вздовж усієї решітки. Поруччя сходів багатьох будинків прикрашаються соковитим рисунком улюбленого в багатьох стильових періодах аканту. Від осі балконної решітки будинку по вул. Старозамковій, 2 до країв складність рисунка зменшується, але основна тема композиції залишається. У вигляді килимового рисунка заповнені дверні полотна будинків по вул. Незалежності, 8; Шашкевича, 4; Незалежності, 57.

У багатьох випадках жорсткість вертикальних прутів пом'якшується волютоподібними сплетіннями на кінцях і кільцеподібними петлями в їх середній частині. Поширеними в івано-франківському кованому декоративно-архітектурному металі кінця XIX – початку XX ст. є кронштейни. Повторюючись під довгими балконами кілька разів, вони створюють ілюзію перспективного скорочення. У творах архітектурного ковальства Станіслава прослідковується також звернення до української народної традиції. (Додаток В. Іл.29). «Серед основних просторових типів української народної орнаментики найпоширенішими є мотиви, що складаються з чотирибічних, восьмипроменевих, округлих, у тому числі спіральних, фітоморфних, зооморфних, скевоморфних знаків і зображень. Порівняно рідше зустрічаються знаки й зображення антропоморфні,

геоморфні, астральні. Всі названі типи передаються засобами геометричного, геометризованого й вільного малюнка» [114, 268].

Звернення до народного мистецтва набуває популярності в архітектурно-мистецьких колах Східної Галичини наприкінці ХІХ ст., що набуло яскравого втілення у архітектурному декорі, найбільше – у металопластиці. Потужно тенденції використання народної орнаментики проявилися у Львові, де митці найчастіше звертались до мистецьких традицій Гуцульщини і Закопаного. Перші твори просякнуті естетикою «карпатського» стилю, з'являються ознаки новітніх архітектурно-мистецьких пошуків, серед яких:

– інтерпретація форм традиційного гуцульського мистецтва й архітектури, на основі чого виникає «гуцульський стиль» – синонім нового українського національного стилю, репрезентований у 1900-х роках у творчості І. І. Левинського, Т. А. Обмінського, О. О. Лушпинського, Л.Л.Левинського, Ф. В. Левицького та ін.) [13, 35].

– звернення польських митців у 1880-х роках до мистецьких надбань татранських гуралів, у першу чергу, мешканців Закопаного, призводить до формування «закопанського» стилю, засноваником якого є Ст. Віткевич [174, 17].

– новий галицький стиль у 1899 році репрезентує автор концепції «способу закопанського» Е. Ковач;

– теорію загальнонаціонального польсько-українського стилю у рисах «гуцульсько-закопанської» архітектури розробляв у Львові К.Мокловський [165]; над зближенням достатньо споріднених між собою «гуцульського» і «закопанського» напрямів працював І. І. Левинський) [155, 31]; [107, 120–124].

Проте, незважаючи на подібність першоджерел і хронологічну єдність, ці стильові напрями все ж мають певні відмінності – в гуцульських

орнаментах переважають геометричні елементи, натомість для закопанського стилю характерне використання рослинних мотивів.

Художньо-промисловий заклад І. І. Левинського у Львові, згадуваний вище, у стінах якого розроблялися оригінальні композиції для архітектурної металопластики та, у яких яскраво простежується вплив орнаментальних і формотворчих схем народного українського мистецтва [119, 132–137], безперечно, впливав на станіславівське архітектурне ковальство. Підтвердженням цього є те, що львівські архітектори І.І.Левинський, О. О. Лушпинський, Є. В. Нагірний, які виконували архітектурні проекти для Станіслава (монастир Василянок, народний дім німецьких католиків) і самостійно проектували також художні металеві вироби, значна частина яких вирішувалась у народному дусі. Дослідники львівського архітектурного ковальства досліджуваного періоду Ю.О.Бірюльов, І. Я. Жук, Е. О. Сидор та ін. чітко виокремлюють традиціоналістський аспект у архітектурному ковальстві, в якому прослідковуються, як українські, так і закопанські народні традиції. Наприклад, елементи, характерні для української народної дерев'яної різьби («деревце», «хвилька») в огороженнях балконів; кронштейни, які закінчуються формами, типовими для гуцульських латунних пряжок-чепраг і згардових хрестів, також хрестовидні й рослинні елементи в орнаментиці. Використовувалися також характерні для мистецтва мешканців Татр рослинні елементи у вигляді квітки лілії [59, 36], також є приклади поєднання гуцульських та закопанських мистецьких традицій.

Е. О. Сидор умовно об'єднала досліджувані нею зразки художнього архітектурного металу цього періоду відповідно до технологічних ознак, виокремивши пам'ятки українського модерну. Серед них характерні решітки, зібрані з окремих кованих або штампованих елементів, що з'єднуються між собою з допомогою заклепок чи хомутів і в результаті

утворюють виразно геометризовані композиції. В решітках такого типу переважають карбовані з бляхи або штамповані елементи, також застосовуються механічні з'єднання, зводяться до мінімуму ковані деталі складних, претензійних форм. В решітках акцентується ритмічне чергування елементів, місця з'єднань деталей, що підкреслює конструкцію.

У таких композиціях переважають узагальнені, здебільшого геометричні орнаменти; широко застосовувались техніки штампування, карбування і прорубування, що органічно поєднувалося з різьбленими дерев'яними елементами, доповнюючи і підкреслюючи специфічний колорит будинку [119, 132–137].

За результатами натурних обстежень фасадів історичних будинків Станіслава знаходимо підтвердження мистецьким пошукам, втіленим в інтерпретаціях народної стилістики, але у значно скромнішому вирішенні і незначній кількості у порівнянні, наприклад, з львівськими втіленнями традиційних форм у професійну стильову архітектуру. Наприклад, трансформація українських народних мотивів на засадах сецесії, які віддалено нагадують орнаментальні схеми у вишивці (Додаток В. Іл.29). Прослідковуються впливи традиційного мистецтва в металевих структурних елементах підвальної віконної решітки по вул. Чорновола, 25; у балконних огороженнях будинків по вул. Галицькій, 36; Євгена Коновальця, 111; Гаркуші 12-а; Гнатюка, 3; Залізничній, 29; Коперніка, 18; Леся Курбаса, 7; Павлика, 15-а; 24; Академіка Сахарова, 17; Січових стрільців, 17; Теодора Цьоклера, 18; Чорновола, 58; Шевченка, 96; в огороженнях сходових маршів у будинках по вул. Галицькій, 28; Гетьмана Мазепи, 11; Івана Франка, 11; Чорновола, 22; Шашкевича, 4. (Додаток Д. Таб. 3.2. 11).

Прикладом використання народних мотивів з виявом традиційного символу є дводільні в'їзні ворота в житловому будинку по вулиці Леся

Курбаса, 9. (148, 69) Строгі вертикальні лінії решітки переплітають стебла рослин, вгорі по центру композиції – «вазон» із квіткою соняха. Дане співвідношення є близьким до народного декоративного розпису [146, 101]. (Додаток В. Іл.29).

Ближче до 1914 року мистецькі орієнтири в європейському культурному середовищі змінюються. Унаслідок критичних переоцінок стилєвих уподобань і заперечення права на існування орнаменту в архітектурі починається процес стилістичних змін архітектурного ковальства.

У 1920–1930-х роках сецесія в архітектурі продовжує існувати в ремінісценціях у річищі ар деко, неокласицизму, народного романтизму, раціоналізму. Риси сецесії прослідковуються в національному романтизмі Івано-Франківська радянського періоду [105, 90].

Окремі твори архітектурного ковальства проникають в архітектуру 1920-х роках, позначену рисами ар деко. Поєднання елементів модерну, кубізму й експресіонізму, бачимо у формі кованих віконних ґрат по вул. Січових стрільців, 35. Експресіоністична лінія загострено підкреслює тогочасну модну стилістику «обтічних» форм, яку використовує ар деко. Балкон будинку по вул. Кобилянської, 7 має монументально обтяжені форми, також притаманні цій манері.

В архітектурі 1920-х років укорінюється принцип точного, геометричного ряду, простоти форми, вторинності функції. Народжуються нові ідеї та теоретичні програми. Проголошений модерністами, задля вирішення соціальних проблем, принцип економії помітно відволікав увагу від художніх ремесел.

Засновники функціоналізму (Луїс Саллівен, Людвіг Міс ван дер Роє, Френк Ллойд Райт, Адольф Лоос, Ле Корбюзьє, Герріт Рітвельд, Якобус Йоханнес Пітер Ауд та ін.) у власних програмах беззаперечно відкидали

додаткові деталі, які могло постачати, наприклад, художнє ковальство. Спроби реанімувати це мистецтво в Європі були реалізовані поза основною прогресивною течією. Вони не були цілком протилежними загальній тенденції спрощення форми, ліквідації орнаментів і підвищення функціональності, але вироби архітектурного ковальства вже не мали такого значення та виразності, яке їм надавалося в недалекому минулому.

У результаті аналізу значної кількості творів архітектурного ковальства в контексті формування певного художнього образу внутрішнього середовища виявлено його стилеутворюючу роль у переважній більшості інтер'єрних просторів, переважно вхідних груп будинків, сходових кліток (Додаток Д. Табл. 3.2.12). Стильову єдність інтер'єру й екстер'єру в цілому також виявлено у багатьох історичних будинках Івано-Франківська різних періодів із домінуванням сецесійних, серед яких: Гетьмана Мазепи, 6 (1885 р.); 10 (1896 р.); 23 (1990-ті рр.); Шевченка, 53 (1892 р.); Івана Франка, 29 (1990-ті рр.); Грушевського, 42 (після 1905 р.); Гординського, 11 (1909 р.); Василянок, 5 (1910-12 рр.); Грушевського, 31 (1911-12 рр.); Гординського, 15 (1909 р.); Теодора Цьоклера, 18 (1911 р.); Незалежності, 57 (1930-ті рр.); Івана Франка, 11 (1939 р.) (Додаток Д. Табл. 3.2.11).

3.3. Порівняльний аналіз архітектурного ковальства як засобу художньої виразності архітектури Івано-Франківська й міст Східної Галичини та Європи цього ж періоду

Історія художнього металу в архітектурі, як у цілому в матеріальній культурі людства, розпочалась з використання його естетичних властивостей. Архітектурне засвоєння металу і, як конструктивного і, як художнього матеріалу – довгий і складний історичний процес. Щоб стати

частиною архітектурної форми, метал, як будь-який інший природний чи штучний матеріал, піддавався цілеспрямованій організації у відповідності з соціальним змістом і функціонально-просторовими параметрами архітектурної форми з урахуванням її природних властивостей. [88, 13].

Природні естетичні якості, піддатливість в обробці, відносна довговічність у процесі еволюції забезпечують металу одне з перших місць у різноманітті декоративних матеріалів. Аналіз характеру використання художнього металу у європейській архітектурі, світовий досвід його застосування засвідчує, що навіть такі суто конструктивні матеріали, як чавун і сталь, здавна з успіхом знаходили місце в художніх композиціях. Естетичне сприйняття металу у творах архітектурного ковальства пояснюється тим, що художній образ, який несе в собі матеріальна форма поглинає фізичну сутність матеріалу, яка відступає на другий план.

Метал можна сміливо назвати найбільш уживаним матеріалом декоративного мистецтва й архітектури у багатьох країнах. У кожного народу він отримав своє визнання і оригінально використовувався в творчих роботах. У різний час із різних металів народжувалися твори, які стали шедеврами світового мистецтва. З розвитком міст усе частіше почали застосовувати метал як декоративний матеріал у архітектурі європейських країн. У XVIII і XIX ст. цьому сприяло активне видобування і переробка залізної і мідної руди. Тому кування з металу, литво з чавуну і бронзи широко увійшли у практику архітекторів, художників, призвели до підйому і удосконалення ремесла.

Починаючи з XVIII ст. ковальство змагається з литвом. Твори архітектурного ливарства, розроблялися окремими майстрами, ймовірно, архітекторами і тиражувалися, внаслідок чого мали характер композицій з модульних елементів, певним чином комбінаторно впорядкованих, і які часто можемо зустріти на фасадах, в інтер'єрах будинків, розташованих на

значних відстанях, у різних містах. У ковальстві, навпроти, завжди існувала можливість творчої імпровізації, доопрацювання деталей ковалем.

Численні пам'ятки металопластики кінця ХІХ – початку ХХ ст. засвідчують найперше наявність високопрофесійних осередків виробництва художнього металу в Східній і Західній Галичині.

Детальне натурне обстеження, авторський мистецтвознавчий аналіз архітектурних деталей будинків Галича та Івано-Франківська, виконаних у техніці ковальства, дають підстави стверджувати про виготовлення багатьох з них у місцевих майстернях, що потребує подальшого наукового дослідження для з'ясування авторства та осередків.

У класифікаційних таблицях № 3.3.9. (Додаток Д.) наводимо приклади кованих балконних та сходових огорожень, як найбільше збережених кількісно і якісно зовнішніх і внутрішніх металевих архітектурних деталей будинків у Галичі та Івано-Франківську. Ковані огороження виконані переважно з тонкого квадрату, металевої смуги, а також листової сталі, з якої виготовляли квіти, листя або елементи геральдики. Модерністичні балкони у цих містах мали аналогічні трубчасті та з металевої смуги огороження (імітація «палубних» конструкцій у стрімлайн), а також з прута квадратного січення, популярного у експресіоністичних динамічних композиціях.

Подібність, а в окремих випадках, тотожність спостерігаємо у металопластиці, наприклад, Любліна й Станіславова, які впродовж кількох століть (1662-1939-ті рр.) перебували у складі Речі Посполитої, Австро-Угорщини, Польщі. Осередки ливарництва способом промислового виробництва тиражували і поширювали на значні відстані модульні елементи литих металевих архітектурних деталей, які застосовувалися у різних комбінаторних сполученнях, що підтверджують балконні

огороження одного з будинків у середмісті Любліна та будинку по вул. Старозамковій, 2 у Івано-Франківську (Додаток Д. Табл. 3.3.1).

Кінець XIX – початок XX століття – час тріумфу кованого металу в архітектурі. В той час метал диктував декоративні форми фасадів й інтер'єрів багатьох будівель, особливо тих, які були витримані в стилі ар нуво, з відмовою від «історичних» стилів і притаманною художньою живописністю, скульптурністю форм та графічністю деталей, широким використанням рослинних мотивів у своєрідному трактуванні, що в цілому склалося у гармонійну декоративну систему. Пластичні властивості металу ніби спеціально пристосовані для архітектурного декору сецесії, основаної на примхливих звивинах, живописних переплетеннях й енергійних завитках ліній різної товщини, що чергуються з глухими площинами і контрастною графікою витонченого орнаменту.

Вишукані орнаментальні решітки модерну є неперевершеними, унікальними взірцями мистецтва художнього ковальства і архітектури. Проте, при індивідуальній несхожості сецесійні твори архітектурного ковальства різних міст і авторів виявляють також спільні універсальні риси.

Захоплення тогочасним методом сецесійної стилізації, як «універсальних» мотивів, так й «історичних» виробило значну кількість прийомів і форм, що знайшли своє відображення в різних альбомах і посібниках для архітекторів. У них можна було знайти різноманітні мотиви і завершені композиції для фасадів, інтер'єрів та їх деталей. Випускалися також спеціальні альбоми та періодичні видання для ковалів, де можна було почерпнути відомості про новинки ковальського та ливарного мистецтва у різних регіонах країни й за кордоном. Ознайомитися з кращими взірцями архітектурно-декоративних елементів

Відня, Берліна, Лейпцига та інших міст можна було у друкованих серіях таблиць з «взірцевими» фасадами та деталями в різних матеріалах.

У фондах Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка» зберігається близько ста альбомів й каталогів взірцевих фасадів з елементами металопластики, окремих архітектурних деталей, орнаментики, в тому числі в техніці художнього ковальства. Серед опрацьованих, наприклад, Віденсько-Лейпцигське видання каталогу сучасної архітектури «Das Detail in der historischen Architektur» (1900 р.) упорядник Л. Фідлер (L.) Fiedler [157], що поширювався у провінціях імперії на початку ХХ ст. Видання містить шістдесят ілюстрованих таблиць з фасадами, їх фрагментами, а також архітектурними деталями, в тому числі, у техніці ковальства, виконані відомими австрійськими архітекторами, такими, як Альберт Х. Пеха, Вільгельм Єлінек та ін. [157]. Ілюстрація 14 у додатках підтверджує, що майстри Станіславова на початку ХХ ст. користувалися такими взірцевими альбомами проектів. Так, двері з кованою решіткою по вул. Бельведерській, 6 (1900-ті рр.) ідентичні до проекту з альбому «Das detail in der modernen architektur» (Додаток В. Іл.14).

Інформативними є сім серій альбомів «Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stilrichtung in Wien und anderen Städten Osterreich Ungarns» з світлинами взірцевих ковальських робіт. Ці альбоми, упорядником яких був Антон Шроль (Schroll A.), видавалися у Відні [172]. Кожен із семи альбомів, виданих мистецьким видавництвом Антона Шроля у 1901 р., містить 30 аркушів «фотографічних відбитків з натури» архітектурних деталей з елементами ковальства та ковальських виробів у стилі модерн у будинках Відня, Праги та інших міст Австро-Угорщини. В альбомах розміщені твори архітекторів: Людвіга Шона, Генріха Штагля,

К. Оргельмайстера, Йозефа Людвіга, Артура Фалькенау, Йозефа Мюллера, Й. Гартнера. Подекуди вказано імена виконавців – ковалів: Л.Подвінеця, Александра Майєра, Карла Хегера, В. Урбановського на ін. [172].

Окрім вищезгаданих опрацьовано альбоми: архітектора Владислава Марсоні (Marconi Władysław) «Album architektoniczne zabytków od XII – XIX wieku» виданий у Варшаві в 1900 році; [164]; Далі М. Сезара (Daly M. Cesar) «Architecture privée au XIX-me siècle sous Napoleon III. Nouvelles Maisons de Paris» виданого в Парижі в 1864 році; альбом С. Шміда (C.N.) Schmid «Interieurs d`architecture moderne» виданого в Парижі в 1900 році [156] та ін.

Вказані альбоми, безперечно, слугували взірцями для станіславівських майстрів, що прослідковується на таких прикладах:

а) структурні елементи, ідентичні за композиційним вирішенням:

– балконне огороження у будинку по вул. Січових стрільців, 74 (після 1900-тих рр.) у Івано-Франківську з огороженням сходових машів у Відні по вул. Heilige Jungfrau Maria, 1 (Пресвятої Діви Марії, 1) (станом на 1901 р.) (архітектор – Генріх Штагль (Heinrich Staud), виконав майстер-коваль Рудольф Керн) (Додаток В. Іл. 16);

– огороження сходових маршів по вул. Василянок, 7 (1910-1911 рр.); Мазепи, 30 (1909-10 рр.); Незалежності, 11 (1913 р.); Шевченка, 7 (1910 р.) у Івано-Франківську з віденським, що по вул. Брюкенгасе, 8 (Brückengasse, 8) (станом на 1901 рік) (архітектор - Йозеф Людвіг (Josef Ludwig), виконав майстер-коваль Алексондр Майєр (von Alexander Meuzer)) (Додаток В. Іл. 18);

– огороження сходових маршів по вул. вул.Сабата, 2 (1910-11 рр.) у Івано-Франківську з віденським, що по вул. Франца Йозефа, 12 (станом на

1901 р.) (архітектор - Йозеф Мюллер (Josef Möller), виконав майстер-коваль В. Урбановський (von V. Urbanjwsky)) (Додаток В. Іл. 20);

– балконні огороження у будинках по вул. Шевченка, 46 (1893-94 рр.) та Пилипа Орлика, 2 (1900-ті рр.) з віденським, що по вул. Розенбурзен, 5 (станом на 1901 р.) (архітектор - Й. Гартнер (J. Gartner), виконав майстер-коваль Л. Подвінец (von L. Podwinetz.)) (Додаток В. Іл. 21);

– огороження сходових маршів по вул. Незалежності, 16 (1906-07 рр.) у Івано-Франківську з огороженням сходових маршів у Празі (адресу не вказано) (архітектор Брезак (Brzak), виконав майстер-коваль Венцель Неєдли (W.Nejedly) (Додаток В. Іл. 25);

б) спільні композиційні ознаки:

– балконне огороження у будинку по вул. Січових стрільців, 15 (1909 р.) з огороженням сходових маршів по вул. Браумпляц, 7 (Brahmsplatz, 7к) у Відні (архітектори – Купка і Оргельмайстер (Kupka, Orglmeister) (ім'я відсутнє) виконали майстри - ковалі Курц і Мільд (von Kurs, Milde)) (Іл.17);

– балконні огороження у будинках по вул. Івана Франка, 11 (1939 р.); Грушевського, 3 (1929 – 30 рр.); Гаркуші, 4 (1914 р.) у Івано-Франківську з брамою у місті Градец-Кралоуе (станом на 1901 р.) (розроблено й виконано Дж. Рабасом (J.Rabas.) (Іл. 22);

– дверне полотно по вул. Грушевського, 42 (1905 р.) у Івано-Франківську з балконним огороженням у готелі «Stapan» м. Прага (адресу не вказано) Архітектори – А. Дрюк; Б. Бендльмаєр (A. Dryäk und B. Bendlmayer) (виконав майстер-коваль Йозеф Фільверт (Josef Vielwerth)) (Додаток В. Іл. 24);

– балконне огороження у будинку по вул. Чорновола, 25 (поч. 20 ст.) та огорожа по вул. Грюнвальдська, 9 (1912 р.) у Івано-Франківську з брамою у місті Кюніггрец (архітектор – Й. Ланкас (Josef Lankas), виконав майстер-коваль Й.Рабас (Josef Rabas) (Додаток В. Іл. 26; Іл. 27).

– елементи огорожень сходових маршів по вул. Василянок, 7 (1910 - 1911 рр.) у Івано-Франківську та елементи дверного полотна по вул. Шевченка, 21 (1910-ті рр.) у Івано-Франківську з елементами декору в'їзної брами за адресою Брюкенгассе, 8 (Brückengasse, 8) (архітектор – Йозеф Людвіг (Josef Ludwig) Хофбаумейстер страчений - Олександром Мейцером (von Alexander Meyzer)) (Додаток В. Іл.19).

На початковому етапі розвитку сецесійного декору в техніці ковальства у станіславівських віллах та громадських будинках спостерігаємо прояви фронтальності, принципу обрамленості, наприклад, як у огороженнях сходових маршів будинку повітової ради на площі Міцкевича у Івано-Франківську (кінець ХІХ ст.), у балконному огороженні прибуткового будинку по вул. Стачіца у м. Краків. (Додаток Д. Табл.3.3.2).

Із початком ХХ ст. об'єктивними властивостями стають динамічна пластичність, складний ритм в якості засобів гармонізації форм. В балконних огороженнях домінує принцип дзеркальної симетрії, який врівноважує внутрішню динаміку сецесійної пластики універсальних мотивів, запозичених із «словника» природних форм, як, наприклад, в особняках, по вулицях Коперніка, 23 (1903 р.); Івана Франка, 20 (поч. ХХ ст.), у прибуткових будинках по вул. Шашкевича / Незалежності, 21 (1905 р.), а також на розі вулиць Розбрат / Хімічній, 5 у м. Вроцлав (поч. ХХ ст.) (Додаток Д. Табл.3.3.4).

Із часом пластика гнутого металевго пруту наближається до амплітуди «бельгійської» лінії, «гребня хвилі» й масово застосовується з наближенням до 1908 року. Характерною ознакою ковальства цього

періоду є мотив, який багаторазово повторюється за принципом динамічної рівноваги, яку забезпечує внутрішня будова створюваного фрагменту орнаментальної композиції, у якому ліва і права частини не є симетричними. Ковані декоративні вставки дверних полотен станіславівських будинків залишаються дзеркально-симетричними й дещо заспокоюють внутрішню динаміку.

Після 1910-го року – у металевому декорі, як і в інших видах архітектурної структурної та декоративної пластики, поступово згасає візуальне напруження сецесійних ліній. У сецесії знову з'являються симетричні композиції, ретроспективні стилізації, що демонструють, наприклад, балконні огороження будинків по вул. Гаркуші, 9; Гетьмана Мазепи, 28 у Івано-Франківську та їх аналоги – у будинках середмістя Перемишля (Додаток Д. Табл. 3.3.5).

Серед модерністичних творів вирізняється архітектурне ковальство у стилістиці ар деко. Спільність композиційних ознак прослідковується у ковальстві тогочасних Станіславава, Бреслау (Вроцлава), Кракова, Любліна, Перемишля, а також, в окремих випадках, Талліна, Хельсінк. Показовим є, наприклад, мотив павука у балконному огороженні будинку кінотеатру «Тон» (1929 – 1930 рр., арх. Ст. Треля) та в оздобленні дверного полотна однієї з кам'яниць по вул. Свентокшиській у м. Кракові того ж періоду (Додаток Д. Табл. 3.3.6). У ліпному декорі багатьох будинків Кракова (менше Вроцлава) спостерігається використання гіперболізованих орнаментальних мотивів, запозичених з традиційного мистецтва, які переважно увінчували фасадну площину будинків, що є ознакою експресіонізму в архітектурі. В Івано-Франківській архітектурі таким яскравим прикладом є підкарнизний майоликовий фриз у будинку Народного дому «Княгинин» по вул. Галицькій, 40 (фриз втрачений у результаті ремонтних робіт 2018 року). У металевому декорі також

спостерігається аналогічна тенденція, але в окремих структурних елементах, наприклад, віконна вставка над дверним полотном у буд. по вул. Словацького, 36 у Кракові та близький аналог за стилістичними ознаками в огороженні будинку по вул. Драгоманова, 3 в Івано-Франківську (Додаток Д. Табл. 3.3.7).

Проаналізовані окремі твори художнього металу вибраних європейських міст та Станіславова підтверджують синхронічність поширення універсальних прийомів формування стильової єдності сецесії з деяким відставанням у їх масовому використанні. Що стосується мистецького й технологічного рівня виконання творів архітектурного ковальства, порівняльний аналіз об'єктів дозволяє стверджувати про високий фаховий рівень авторів та унікальний характер значної кількості композицій, навіть при застосуванні універсальних прийомів і художніх мотивів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

Досліджено, що функціональні й декоративні особливості металевих елементів в історичній архітектурі є ключовим чинником формування стилістичної виразності, а їх застосування є традиційним для забудови Івано-Франківська.

Підтверджено, що серед досліджуваних видів металевих елементів (огороження балконів, віконні, дверні решітки, сходові марші екстер'єру та інтер'єру) металеві структурні елементи балконів є найбільш значущими у структурній організації фасадів і суттєво впливають на естетичний образ історично сформованого середовища.

Об'єднано форми сецесійного архітектурного ковальства Станіславова початку ХХ ст. у дві великі групи: лінійно-декоративні та лінійно-декоративні, поєднані з об'ємними елементами.

Доведено, що стилістичні, новаторські принципи формоутворення кращих зразків архітектурного металу станіславівської сецесії, ар деко, експресіонізму підкреслюють архітектоніку споруди, встановлюють стилістичний зв'язок з іншими стильовими деталями, формують образ, як окремих будівель, так і цілих кварталів, вулиць, формують історичне середовище сучасного Івано-Франківська. Доповнює сецесійний та геометричний декоративізм архітектурного ковальства у історичному середовищі міста – геометричний пуризм перших функціоналістичних творів з металу масового виробництва (дизайну).

Історичні будинки Івано-Франківська (270 об'єктів) середини ХІХ – першої третини ХХ ст. згруповано за певними ознаками композиційних схем фасадів, у структурі яких активну формотворчу роль відіграють структурні металеві елементи балконів і впливають таким чином на естетичне їх сприйняття.

Доведено, що кількісно переважають структурні металеві елементи, які за стильовими ознаками належать до сецесії, ретроспективізму та функціоналізму, класицизуючого модернізму, неопластицизму, ар деко, стрімлайн.

Виявлено, що співпраця, яка панувала між художнім ковальством й архітектурою в період сецесії у Станіславові, перебувала в руслі загальноєвропейських тенденцій та мала значно тривкіший характер, ніж існування моди на стиль. У цей період відбулося звільнення від принципу абсолютного підкорення суворій єдності форм. Це надало реміснику ширші можливості, а спільна робота майстрів художнього ковальства й архітекторів набула рис творчої співпраці.

Підтверджено на прикладі вибраних європейських міст та Станіславова синхронність поширення універсальних прийомів формування стильової єдності сецесії, ар деко та інших стилістичних спрямувань у творах архітектурного ковальства з деяким відставанням у масовому використанні характерних засобів.

Доведено шляхом порівняльного аналізу об'єктів у Станіславові й інших європейських містах, що мистецький і технологічний рівень виконання творів архітектурного ковальства має високу кваліфікацію авторів та унікальний характер значної кількості композицій при застосуванні універсальних прийомів і художніх мотивів.

РОЗДІЛ IV

ФОРМУВАННЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ШКОЛИ АРХІТЕКТУРНОГО КОВАЛЬСТВА

4.1. Діяльність цехових майстерень Станіславова в досліджуваний період.

Історична металопластика, прикрашаючи більшість будинків Івано-Франківська, дивує майстерністю тогочасних ковалів та складністю виконання деталей і визначає напрями розвитку сучасного ковальського мистецтва міста. Історичні литі й ковані балкони, декоративні решітки вікон, дверей, брам, ажурні аттики тощо є орієнтиром для сучасних ремісників і ковалів.

Ковальське ремесло Станіславова (Івано-Франківська) кінця XIX – початку XX ст. має давні корені, оскільки тривалий час розвивалося на основі цехових ремісничих традицій Галицької землі XV – XVIII ст. Про високий рівень розвитку металообробки, який існував і на теренах давнього Галича, свідчать як речові пам'ятки, так і письмові джерела, досліджені низкою науковців: О. Р. Тищенком [132, 27]; М.Є. Станкевичем [122, 142–146]; Б. М. Тимківим [129, 150–151]; Б. І. Губалем [26].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. у Галичині існувало декілька великих фірм у галузі художнього металу, діяльність яких охоплювала всю територію краю; інші заклади меншого масштабу, майстерні виконували невеликі обсяги робіт на локальних територіях. Провідними центрами, де існували найбільші заклади, були Краків, Львів, Станіславів, Тернопіль. Переважна більшість з них виготовляла вироби в галузі художнього та будівельного слюсарства й обробки металу [101, 75].

Польська дослідниця соціально-економічних стосунків у містах Галицької землі кінця XVI – першої половини XVII ст. Е. Горнова [158],

класифікуючи ремісничі професії, першою називає творчість майстрів по металу. Вона відшукала відомості про ковалів у судових актах, архівних джерелах, інвентарях міст, податкових реєстрах та інших документах, які підтверджують розвиток ковальства в багатьох містах і селах сучасної Івано-Франківської області: Галичі, Городенці, Калуші, Коломиї, Рогатині, Тлумачі, Снятині, Войнилові, Марковій, Молодькові, Косові, Делятині, Уторопах. Крім того, ковалі працювали у приватних замках, а також у «салінах» (соляний промисел), розташованих у містах. Меншою мірою був розвинений слюсарний промисел (Галич, Коломия, Войнилів)[158, 60–61].

Таким чином, у період заснування Станіслава (1662 р.) у найближчих тогочасних торгово-ремісничих осередках ковальству вже належало почесне місце серед інших ремесел. З часу отримання магдебурзького права в Станіславі було засновано декілька ремісничих цехів, розвиткові яких сприяли власники міста. У 1709 році у місті проживало 48 родин ремісників дев'ятнадцяти спеціальностей, серед них 5 ковалів. У 1729 році Юзеф Потоцький надав привілей цеховикам міста для розвитку ремісництва [50].

Після втрати мілітарної функції у кінці XVIII ст. резиденціальне місто-фортеця Станіславів набуває рис міста економічного, активно розбудовується. Тут стрімко розвиваються торгівля, ремісництво, промисли. В австрійський період (з 1772 р.) Станіславів стає ремісничо-торговельним осередком краю. Так, у 1847 році у місті функціонувало 10 ремісничих цехів, які об'єднували 376 майстрів і 264 челядників та учнів. У 1860 році у місті відкрилася кредитна спілка промисловців та ремісників [125, 14-39]; [50], що засвідчує неабиякий його розвиток. З метою поширення знань, нових технологій, що сприяло б розвиткові різноманітних промислів краю, з 1879 року в Станіславі, пізніше у Львові, почав виходити часопис «Господар и промышленник» [20, 18], а з

другої половини XIX століття у Станіславові проводилися господарсько-промислові виставки.

«Будівельна гарячка» останньої чверті XIX – початку XX ст. стимулювала активізацію будівництва, а відтак широке використання кованиго архітектурного металу, елементи якого були не стільки складовою декорування фасаду, а насамперед його своєрідною візитівкою. Художній метал відігравав важливу роль в архітектурному образі тогочасних міст. Зодчі приділяли значну увагу металу, який виразно відтворював певний стиль. Особливого колориту архітектурним пам'яткам надавали декоративні решітки, зокрема, балконні огороження. Важко знайти будинок, зведений у кінці XIX – на початку XX ст., який не був би прикрашений ажурними брамами, балконними огороженнями, віконними ґратками для квітів, металевими деталями дверей, дашками. Різноманітність орнаментів надає будинкам легкості, ошатності.

Найдавніші взірці архітектурного металу в історичній забудові Івано-Франківська, які збереглися до нашого часу, належать до першої чверті XIX ст. Не менш яскравими є приклади декору, які збереглися до нашого часу, виконані технікою лиття і кування, у будинках по вул. Бачинського, 4 (1870-ті рр.); Гетьмана Мазепи, 10 (1896 р.); 17 (1880 р.); на Вічевому майдані, 1 тощо. Зі збережених архітектурних деталей переважно це огороження балконів, брами, решітки підвальних вікон, наприклад, у будинках по вул. Грушевського, 13 і 38 (поч. XX ст.); Тарнавського, 16 (1905 – 1906 рр.); Шопена, 9 (1909 – 1910 рр.) [68, 206–210] тощо.

В архітектурній декоративній і структурній металопластиці другої половини XIX ст. в Івано-Франківську втілені риси еkleктики, притаманні тодішній архітектурі та декоративно-ужитковому мистецтву. На той час поширеною була імітація під стилі минулого, змішування стильових ознак. Великі й складні роботи, запроектовані професійними митцями,

архітекторами, часто поступалися в плані художнього вирішення перед меншими за розмірами і простішими творами, спроектованими й виконаними самими ковалями. Це здебільшого невеликі паркани з хвіртками та воротами, балкони та ганочки, що зворушують простотою. У них віддзеркалені мотиви місцевого народного мистецтва [83, 91–94].

На початок ХХ століття припадає розквіт оздоблення будівель. Мистецтво сецесії відкриває нові можливості для розвитку ковальства. Позитивно впливає на металообробництво процес вдосконалення техніки виготовлення ковальських виробів. Захоплення викликає художня винахідливість і майстерність ручної роботи. Майстри, що працюють у царині художнього ковальства, знову активно починають застосовувати традиційні способи обробки, намагаючись досягнути більшої виразності й досконалості твору. Щораз частіше майстри використовують прорубування, карбування, заклепування; матеріал різних профілів і пересіків обробляють лише гарячим способом [119, 132–137]. Митці модерну багато зробили для розвитку різних видів декоративно-прикладного мистецтва. Щоб виконати складні, вигадливі сецесійні мотиви в дереві, металі, бетоні чи інших матеріалах, слід було володіти неабиякою майстерністю [154, 140], яку ремісники, промисловці протягом тривалого часу здобували у професійних школах. Волюти, завитки, спіралі та інші деталі й елементи кувалися в гарячому вигляді із квадратного прута. Майстер-коваль проявляв неабияке вміння, вправність і смак при виконанні цих непростих малюнків, очевидно, попередньо підготовлених художником або архітектором. А виготовлення масивних деталей ще й потребувало неабиякої фізичної сили [81, 33].

У ХІХ ст. у Станіславові було засновано ряд ремісничих закладів, зокрема спеціалізовану ремісничу школу ковалів. 1883 році засновано двокласну ремісничу школу, на основі якої пізніше відкрито промислову

школу [140]. Її відвідували учні, щоб опанувати навички столярства, кравецтва, шевства та ковальства. Очевидно, популярність ковальства у місті була високою, так як серед учнів було найбільше саме ковалів (32 особи), що більше ніж удвічі перевищувало кількість учнів-столярів [96, 239–246].

Процес виховання професійного робітника, у тому числі коваля, на теренах міста тривав упродовж майже усього ХХ ст. Так, фахові та професійні школи відкривалися і продовжували працювати у міжвоєнний період, у роки німецької окупації [97], у радянський період.

Ремісники проходили професійну підготовку в цехах, після чого складали кваліфікаційні іспити [29]. Це засвідчують численні матеріали, які зберігаються в Державному архіві Івано-Франківської області. Ці документи є надзвичайно важливими, інформативними, а іноді єдиними джерелами вивчення, опрацювання й аналіз яких дає змогу зробити висновки щодо цехового устрою, кількості, організації праці в ремісничих майстернях, прізвищ ковалів та їхніх челядників, наявності орендованих під ковальські майстерні приміщень чи збудованих за архітектурними проектами з усіма технічними вимогами до них тощо.

Ремісничі об'єднання (цехи) створювалися для осіб, які самостійно займалися ремеслом. За інформацією з архівних джерел, кожен цех мав від декількох до десятків ремісничих спеціалізацій. У списках ремісничих цехів Станіславівського воєводства станом на 1938 рік у місті було два цехи, пов'язані з обробкою металу. Перший – цех металообробки Станіславова та повіту (існував з 1858 року, налічував 109 членів, об'єднував низку ремесел, серед яких – бляхарство, граверство, мосяжництво, токарство заліза і металу, ковальство). Другий міський цех об'єднував станіславівських ковалів і колодіїв (майстрів із виготовлення коліс), існував з 1928 року, налічував 41 особу, з яких 34 – ковалі [31].

Типовими в металообробній промисловості Станіславова були підприємства середньої величини – напівфабричні, напівремісничі, найчастіше – механічно-слюсарні майстерні для задоволення конструкційно-будівельних потреб. Працівники цих майстерень вдавалися і до художнього слюсарства, створюючи художнє окуття вікон, дверей, брам, декоративних ґрат та інших деталей. Найбільш відомими на початку ХХ ст. у Станіславові були слюсарна майстерня Петра Ярошевського [31], ливарня і слюсарня будівельної фірми «Inż. Krausz i ska» [42] слюсарня фірми «Beter Leon i ska» [42], металоливарний цех Карпшвіммера ДАІФО. [44].

До виготовлення архітектурного металу були причетні архітектори, художники, які у складі проектних або будівельних фірм залучалися до проектування металевого оздоблення будинків, про що свідчать архівні матеріали та наукові дослідження.

Провідною будівельною організацією Східної Галичини кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст. була архітектурно-проектна та будівельна фірма І. Левинського у Львові, яка поширювала діяльність на Станіславів [99, 16–20]. Серед великої кількості відділів (архітектурно-проектне бюро; фабрики кераміки, штучного каміння, гіпсу; бетонярні; скульптурна майстерня; відділи декоративного живопису, столярства, теслярства) почесне місце займали майстерні художнього металу.

Другою великою галицькою архітектурно-будівельною фірмою був заклад Альфреда Захарієвича і Юзефа Сосновського [167, 113–115]. У Станіславові вела роботи віденська архітектурно-будівельна фірма Ф.Фельнера і Г. Гельмера. Найбільшою в місті була фірма «Serafini», до складу якої входило декілька відділів [46; 47; 48].

Металоконструкції для світлових ліхтарів над сходовими клітками, дахові металоконструкції, які, окрім конструктивної, мали також і

декоративну функцію, виконувала німецька фірма «Kurr». На початку ХХ ст. у місті виникає ще одна велика архітектурно-будівельна фірма «Inż. Krausz i ska» по вул. 3 Мая (тепер Грушевського), заснована 1921 року [32], до якої входили архітектурно-будівельний відділ, видобувні, переробні підприємства, ливарня, слюсарня [34; 42]; [105, 37–38].

Будівничі фірми меншого масштабу (за Листами власників будівельних фірм, збереженими у Державному архіві Івано-Франківської області) мали вужчу спеціалізацію [33; 36]. Серед них були такі, які мали відділи, що виконували ковальські роботи, виготовляли декоративні архітектурні деталі з металу. Наприклад, будівельні та слюсарно-мистецько-будівельні установи: будівельна фірма «Pezet» по вул. Зосина воля (тепер Євгена Коновальця), заснована у 1920 році [30; 32] слюсарно-мистецько-будівельна майстерня «Владислав Клеменс і син», заснована у 1896 році, виконувала будівельні й мистецькі роботи [32]; слюсарно-мистецько-будівельна майстерня Яна Федоровського по вул. Романовського, 17 (тепер Гаркуші) [39]; слюсарно-мистецько-будівельна майстерня Петра Ярошевського по вул. Грюнвальдській, 9 (Додаток В. Іл. 10) [31; 39] (у 1910-х рр. під час реконструкції будинку Каси ощадності по вул. Гетьмана Мазепи, 14 виконала всю металопластику (вхідні двері, огороження сходових маршів, ліхтарі)) [37]; мистецько-слюсарна майстерня Юліана Шерера по вул. Сапезинській (Незалежності) [30; 32]; слюсарно-будівельна майстерня Петра Русхела (Ruschela) по вул. Сапезинській, у якій виготовляли балкони, сходові поруччя, портали, двері, вікна, залізні паркани, поручні до мостів тощо; слюсарна майстерня Ісака Кужеля [37] (Додаток В. Іл. 11).

Станіславівська фабрика слюсарства та обробки металу «Horodyski Felicyan» з дирекцією у Стрию була заснована у 1908 році [30].

Серед інших закладів, причетних до архітектурного ковальства, працювали такі: фабрика металевих виробів «Silvinia», заснована 1916 році [30; 32]; механічна майстерня і кузня Адольфа Флешера (Adolf Flescher) по вул. Бельведерській, 47 [37]; механічна майстерня Ісака Вейтцена (Izak Weitzen) по вул. Карпінського, 14 [37]; спілка Р. Яворського і синів «Край» по вул. Собеського, 92, 106 (тепер Січових стрільців) [35; 38] виконувала ковані і литі вироби [41]; також функціонувала майстерня Антона Шіфнера по вул. Казимирівській, 81 – 87 (тепер Гетьмана Мазепи) [37].

Інші станіславівські заклади виготовляли металевий архітектурний декор, зокрема з використанням кольорових металів: фабрика машин і ливарня «Віз» на Княгинині Колонії по вул. Королеви Ядвіги, 18 (тепер Семена Височана), заснована у 1920 році, продукувала декоративні вироби з кольорових металів (мосяжництво), що використовувалися в архітектурному декорі [32; 38], вироби архітектурного ковальства [40]; працювала майстерня токарні і відливу жовтих металів Н. Карпшвіммера по вул. Сапезинській, 80 (тепер Незалежності) [44].

На виконання ковальських робіт слід було отримати дозвіл від місцевої влади про що свідчить віднайдена в Державному історичному архіві Івано-Франківської області заява коваля Яна Жураковського до місцевої влади з проханням видати йому дозвіл виконувати ковальські роботи, оскільки відкрив власну кузню, а ковальство є єдиним видом діяльності, яку він виконує. До листа долучає свідоцтва (Додаток В. Іл. 12). [28].

Архівні дані підтверджують високий професійний рівень ковалів, оскільки кожен із них після фахової підготовки у ковальських майстернях складав “челядничий” іспит при комісії Станіславівського воєводства й

отримував свідоцтво про складання іспиту челядника (ремісника у цехового майстра у містах Польщі) (Додаток В. Іл. 13).

Кожна реміснича майстерня мала право на певну кількість учнів відносно працюючих (вони здобували професійні навички та складалі іспити Воєводській комісії). Як засвідчує одна з архівних справ, після іспитів кваліфікацію токаря по металу і залізу отримали: від станіславівської ливарні «Віз» – Вільгельм Гросс; від фірми «Rias» – Антон Сем'янів; від Петра Ярошевського – Сава Балащук; від Яна Федоровського – Штефан Клеменс. Іспит складався з двох частин: усної теоретичної й виконання практичного завдання. Практична робота тривала не більше трьох днів, усна частина – не довше двох годин. Результат практичного завдання повинен був відповідати завданню і не вимагати значних матеріальних затрат. При виконанні челядничої праці кандидат мав продемонструвати не лише опанування професією, а й довести, що може працювати самостійно. Метою усного іспиту перед комісією було з'ясування, чи кандидат, окрім професійних навичок певного ремесла, володіє інформацією щодо вартості, властивостей матеріалів, які використовуються в ремеслі, способів розпізнавання їх якості, а також умінням складати кошториси [27; 31]. Очевидно, це є свідченням серйозного підходу до професійної підготовки майбутніх ковалів на державному рівні, адже вони надалі брали участь у формуванні естетичного обличчя Станіславава.

4.2. Тенденції розвитку архітектурного ковальства Івано-Франківська на сучасному етапі: новаторство та збереження традицій

Теза доктора архітектури А. П. Мардера, висловлена на початку 1980-х роках, про роль металу в архітектурі, на нашу думку, залишається актуальною сьогодні: «Сучасна архітектурно-будівельна практика розкриває конструктивно-опоряджувальні і декоративно-художні якості металу в широкому діапазоні форм – від утилітарних огорожувальних конструкцій, в яких естетичні якості проявляються лише як одна із сторін функціонального призначення, до творів мистецтва, в яких метал служить виключно матеріальним субстратом художнього образу» [88, 180].

У 1940 – 1960-ті роки ковальська справа переживала занепад, ковалі були зайняті в основному в сільському господарстві чи промисловості, а декоративне кування розвивалося тільки в локальних творчих осередках.

Як зазначає доктор мистецтвознавства Михайло Романович Селівачов, традиційне ковальство замінюється в архітектурі зварюванням, яке – має справу з індустріальними напівфабрикатами: листовим і профільним прокатом – штабою, кутовиком, арматурним прутом, катанкою. Ця погонна продукція застосовується не без винахідливості в комбінаториці та композиції, але навіть найскладніше закручені спіральні мотиви вже не мають живої пластичності, характерної для ковальства [116, 151–161].

Поширеною у цей період були техніки карбування, виколотки, в якій виконувалися монументально-декоративні панно, які прикрашали фасади та інтер'єри культурно-освітніх, торговельних, санаторно-курортних закладів. Популярними також були вивіски, переважно на закладах торгівлі, культурно-мистецьких, наприклад театр ляльок, який

розташовувався на вул. Незалежності, універсам «Верховина» на розі вулиць Галицької і Бельведерської тощо.

До 1980-х традиції художньої обробки металу зберігав художній комбінат Івано-Франківського обласного осередку Національної спілки художників України. Майстри більше займалися карбуванням металу – холодним куванням із застосуванням міді, алюмінію, чорної жерсті. Здебільшого це були речі екстер'єрного призначення, в інтер'єрі кований метал з'явився в кінці 1980-х років.

У 1970–1980-х роках у техніці виколотки (в основному в алюмінії, міді) працював Володимир Сервін, який зосередився на виготовленні пам'ятних дощок, малих архітектурних форм. Одним з відомих його творів була голова жінки в екстер'єрі головного корпусу арматурного заводу, виконана в цій техніці.

На початку 1990-х років, у період національного пробудження, відроджується і національний романтизм, зростає інтерес до давніх українських звичаїв і виробів, у тому числі й до кування. Національний романтизм двічі у ХХ ст. втілювався у пошуках національного стилю: перший раз – у рамках сецесії на початку століття; вдруге – у 60–70-ті роки, коли в івано-франківській архітектурі відбувається поновлення прав історико-культурних асоціацій і поступово формується архітектурна школа, яка культивувала національні особливості в архітектурі [104, 250–258].

Поштовх до відродження та розвитку сучасного ковальства в Івано-Франківську дав Олег Бойков (1949–1994 рр.), поєднавши основні методи ковальства й косівську школу декоративного ремесла з природним відчуттям металу. За фахом О. Бойков – спеціаліст з художньої обробки шкіри, але, спробувавши метал, отримавши перші уроки в сільського

ковалю – мешканця села Стриганці Івано-Франківської області – до кінця життя працював тільки в цьому напрямі.

У ранніх роботах майстра простежується інтерпретація мотивів української народної вишивки, утілена в металі. Проте більшість авторських композиційних рішень, які О. Бойков упродовж усього періоду творчості застосовував у творах, виконаних із металу, створені ним на основі гуцульських народних орнаментів і декоративних композицій, що використовуються здебільшого в художній обробці шкіри. Застосування такої естетичної спільності, на нашу думку, є органічним, оскільки етнічний момент у художній обробці металу як і у гончарстві, ткацтві тощо пов'язаний стійкістю, своєрідністю, знаковістю мотивів, естетичністю практичних функцій [84, 186].

Звернення О. Бойкова до традицій і традиціоналізму, як методу її засвоєння, забезпечують творчу спадкоємність, як майстрів-ковалів ХІХ – початку ХХ ст., так і народних майстрів інших видів декоративно-ужиткового мистецтва, а у ширшому розумінні – сприяють збереженню колективного культурного досвіду українців, зв'язку і взаєморозумінню поколінь.

Одночасно у творах автора, прослідковується прагнення персоніфікації композицій. Переважна більшість його робіт, виконаних за авторськими проектами, відзначається пошуком нових форм: 1) об'ємних і, навіть, просторових, наближених за характером до природних в'юнких або видовжених стебел із бутонами та розпуклими квітами; 2) фронтальних, площинних рішень, де природні мотиви зазнають геометричної стилізації, поєднуючись із традиційними етнічними мотивами.

Перші твори майстра датують 1986 роком, який умовно вважаємо початком відродження ковальства Івано-Франківська.

Будучи добрим товаришем та вчителем, протягом трьох-чотирьох років О. Бойков залучає до роботи і навчає майстерності учнів, серед яких – С. Полуботько (перший голова Спілки майстрів ковальського мистецтва України, заснованої у 2005 р.), Зиновій Геренда (1950 р. н., випускник Львівського інституту декоративно-прикладного мистецтва, майстер художньої обробки металу), Любомир Пилянський (1960 р. н., випускник Івано-Франківського педагогічного інституту, філолог), Євген Веляник (кераміст), та інші, серед яких чимало працівників ковальської фабрики «Арма», ТзОВ «Коруна».

У 1986–1993 роках О. Бойковим виконані роботи з оздоблення інтер'єрів, екстер'єрів та благоустрою в містах Івано-Франківську, Трускавці, Вигоді, Львові, Долині. Масивний ковальський метал, поєднання сталі, алюмінію, позолоти представлено в інтер'єрах санаторіїв «Молдова» в місті Трускавець (декоративні перегородки, 1989 р., композиція «Всесвіт», 1993 р.), в інтер'єрі та екстер'єрі будинку урочистих подій у смт. Вигода Долинського району (віконні решітки, портал, люстра, 1987 р.), вуличні декоративні світильники-бра у м. Долина (1989 р.), декоративна перегородка в інтер'єрі обласної лікарні м. Івано-Франківська (1988 р.), лавки для благоустрою центру Івано-Франківська (1991 р.), [137, 1–6], оформлення інтер'єру римо-католицького костьолу (перегородка, світильники-бра (Додаток В. Іл.31), а також макети нереалізованих люстри та в'їзної брами (1992–1993 рр.).

Крім того, автором виконано віконні решітки для громадських та житлових приміщень, вивіски магазинів, кафе Івано-Франківська. В івано-франківському парку імені Т. Шевченка збереглися декілька найбільш значимих малих архітектурних форм: лавки, світильники (1989–1990 рр.), проте більшість творів зникла, а світильники замінені пластиковими торшерами [22, 79–85]; [5]. Декоративна перегородка у римо-католицькому

костелі Царя Христа у Івано-Франківську (Додаток В. Іл.31) гармонійно вписується в модерністичний інтер'єр споруди (1930-ті рр.). Декоративна решітка приваблює вишуканістю та стриманістю композиційного рішення з мистецьки переплєтених ліній металевого прута й накладних декоративних елементів. Ілюстрація №31 репрезентує інший приклад творчості О. Бойкова – один із світильників-бра у костелі Царя Христа. Загалом, у художньому ковальстві металевих структурних елементів цієї сакральної споруди автором дотримано певних традиційних (канонічних) вимог, таких, як ошатність й стриманість, застосування темного кольору у поєднанні з підкресленням краси та пластики матеріалу і традиційним для майстра намаганням збагатити естетичні канони творів інших майстрів сучасними технологічними та художньо-стилістичними засобами.

Переважну більшість творів художньої металопластики О. Бойков виготовляв для громадських будівель Івано-Франківська та інших міст регіону. На ілюстрації №3 і №4 представлені його твори 1987 – 1990-х років. Ковані елементи порталу будинку селищної ради смт. Вигода Долинського району Івано-Франківської області, а також люстра, декоративні решітки вікон гармонійно поєднані із дерев'яними елементами столярки, дверним полотном, цегляними стінами, дахівкою (замінена металочерепицею). Ці вироби засвідчують високий естетичний смак і фаховість івано-франківського майстра, особлива заслуга якого полягає в тому, що у період занепаду ковальства він першим на теренах Івано-Франківщини розпочав відродження архітектурної металопластики (Додаток В. Іл.3; 4).

Твори О.Бойкова за своїм змістом не є чистим мистецтвом, а швидше художнім ремеслом, яке піднялося до рівня естетики і впритул наблизилося до фундаментального мистецтва з національною ознакою.

У кованих просторових та інтер'єрних творах О. Бойкова проявилися знахідки оригінальних конструктивно-пластичних рішень, які вирізняє гармонійне відчуття архітектоніки та орнаментальної ритміки.

Загалом майстер продемонстрував віртуозне володіння різноманітними техніками художньої обробки металу: кування, торсування, гнуття, витягування, насічки, штампування, нанесення фактури, розсікання, заклепування, а також уміння виконувати токарні роботи тощо. Професійна майстерність, талант автора, очевидно, підстави вважати О. Бойкова засновником сучасної івано-франківської школи архітектурного ковальства, яка продовжує і розвиває мистецькі традиції ковалів ХІХ – початку ХХ ст., виконуючи важливу місію трансформації міського середовища що є особливо актуальним на сьогодні через високу ймовірність втрати сформованого багатьма епохами історичного характеру середміських осередків [90, 252–256].

Художнє ковальство відродилося не тільки як ремесло, а перш за все як мистецтво. Переважна більшість зразків сучасного архітектурного ковальства Івано-Франківська виконана з почуттям міри, яке в мистецтві є одним з показників високого смаку майстра і художника. У творах декоративно-прикладного характеру це знаходить відображення в делікатній манері наповнення предмета змістом [134, 23].

Сучасні ковалі проектують та встановлюють металеві ковані вироби на фасадах будинків, в інтер'єрах та під час благоустрою міського середовища. Проте основна частина їх робіт є ексклюзивною – від проекту до виконання; це вироби, спроектовані та виготовлені для конкретних замовників, відповідно до персональних уподобань клієнтів. У роботі сучасних майстрів простежується прагнення досягти бездоганного результату із застосуванням різних ковальських технік: пробивки, гнуття елементів скані, заклепування тощо.

Художнє ковальство відродилося не тільки як ремесло, а перш за все як мистецтво. Переважну більшість творів сучасного івано-франківського архітектурного ковальства характеризує почуття міри, яке у мистецтві є одним з показників високого смаку майстра і художника. У творах декоративно-прикладного характеру це знаходить своє відображення в делікатній манері наповнення предмету змістом [134, 144].

Часом, у прагненні задовільнити смаки замовника, ковалі звертаються до історичних цитат, не завжди гармонійно поєднуючи різностильові елементи, внаслідок чого на фоні еkleктичного поєднання спостерігається перевантаження твору деталями, які не сприймаються органічно, набуваючи образу «кітчу».

Свідченням справжнього розквіту ковальства на Івано-Франківщині є міжнародний фестиваль «Свято ковалів», який щорічно відбувається у місті. Провідні ковальські фірми Івано-Франківська «Гефест», Ковальська фабрика «АРМА», «Коруна» та міський осередок Національної спілки художників України докладають зусиль для відродження давньої традиції ремісничого свята, популяризації ковальського мистецтва в регіоні, відродження цехових традицій, розвитку та зміцнення дружніх професійних взаємин між ковалями різних фірм, міст та країн.

Розвиткові художнього ковальства в регіоні сприяє також відділення художньої обробки металу Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, де навчають ковальству молодих людей, беруть традиції кращих майстрів різних часів, збагачують новітніми рішеннями, прийомами, технологіями багатовіковий досвід. Художнє ковальство виконує як декоративну, так і утилітарну функцію в архітектурі й дизайні – від декоративного оформлення до забезпечення захисних та функціональних потреб.

4.3. Проблеми охорони та збереження творів архітектурного ковальства як об'єктів культурної спадщини

На сьогодні через низку причин автентичний й історичний художній метал частково втрачений або видозмінений. Головними руйнівними чинниками є час, корозія, людська діяльність. Унаслідок корозійного руйнування протягом ста років гине половина виробленого заліза, у тому числі й творів мистецтва [91, 27–32], які найбільше нищаться від атмосферного впливу невидимої тонкої плівки вологи, що утворюється на поверхні металу внаслідок конденсації при різких перепадах температури [120, 60–65].

Окрім природних чинників, однією з вагомих причин втрати металевих художньо-структурних елементів історичних споруд є людський фактор. Неусвідомлення більшістю мешканців Івано-Франківська важливості збереження культурної спадщини, здійснення нефахових реконструкцій кам'яниць старого міста й окремих архітектурно-художніх деталей призводить до низки негативних наслідків: руйнування віконних і дверних решіток, огорожень балконів і сходових маршів, ліхтарів, брам, хвірток, огорож тощо. Прикладами останніх кількох років є нищення робіт більш як сторічної давнини: демонтаж балкона по вул. Є. Коновальця, 31 (близько 1905 р.) орнаментика якого належала до зрілої фази сецесії і була одним із яскравих взірців добре збереженої архітектурної металопластики; втрата автентичних дерев'яних дверей з кованою решіткою по вул. Шпитальній, 7 (1904 р.); Січових стрільців, 14 (1900 р.); балкона (і будинку в цілому) по вул. Січових стрільців, 18 (1827 р.) (Додаток Д. Табл. 4.3.3.) тощо.

Вимоги енергоефективності й доступність недорогих новітніх матеріалів змушують мешканців під час утеплення помешкань з метою економії енергоресурсів використовувати сучасні металопластикові віконні й дверні рами, знищуючи таким чином цінні історичні архітектурні деталі, у тому числі художній метал. Крім того, заміна дерев'яних рам несе загрозу руйнування інших цінних об'єктів внутрішнього декору, таких, як «стукко», настінні розписи тощо. Збільшення вологості у будинках,

зменшення природного провітрювання призводить до появи грибків, посилення руйнування архітектури й декору.

Однією з причин є також свідоме руйнування творів художнього металу з метою здавання на металобрухт. Так, наприклад, було втрачено частину автентичного латунного поручня огороженнн сходових маршів у будинку по вул. Гетьмана Мазепи, 23 (1913 р.) (Додаток В. Іл.32).

Ключова роль у збереженні художньої спадщини відведена пам'яткоохоронній діяльності, ще у 1885 році було затверджено збірник вимог і розпоряджень щодо міського будівництва і реконструкційних робіт, за дотриманням яких стежили відповідні служби [120, 60–65]. Сучасні пам'яткоохоронні органи упродовж десятиліть не забезпечують належної комплексної охорони культурної спадщини Івано-Франківська, що призводить до системної втрати цінних творів архітектурного ковальства кінця ХІХ – початку ХХ ст. Невиправдане надання дозволів на виконання реконструкції будівель загалом призводить до нищення цілісного архітектурного ансамблю старого міста.

Масове встановлення зовнішньої реклами на фасадах цінних історичних будинків, що є об'єктами культурної спадщини, нівелює, спотворює естетичний вигляд міського інтер'єру, часто повністю приховує твори архітектурної металопластики. (Додаток В. Іл. 33).

Руйнівний вплив на архітектурний метал Станіслава кінця ХІХ – початку ХХ ст. мають такі головні чинники:

I. Людська діяльність: а) неналежне використання (решітки дверей по вул. Леся Курбаса, 5 (1906 р.); 8 (1905 - 06 рр.); 9 (1906 р.); огороження зовнішніх сходів по вул. Дністровській, 63 (1903 р.); б) нефахова реставрація, наприклад, заміна втрачених фрагментів (решітки дверей по вул. Низовій, 11 (1906 – 07 рр.); Коперніка, 12 (1912 р.); дисгармонійне пофарбування (брами по вул. Тарнавського, 16 (1905 - 06 рр.); Коперніка, 1 (поч. ХХ ст.); огороження балконів і зовнішніх сходів по вул. Сорохтея, 11 (поч. ХХ ст.).

II. Вплив вологи: а) волога атмосферна корозія; б) мокра атмосферна корозія (огороження балконів по вул. Гаркуші, 28 (кін. ХІХ ст.); Мазепи, 10, (1896 рр)). (Додаток Д. Табл. 4.3.1).

III. Втрата конструктивних і функціональних, в окремих випадках - теплоізоляційних властивостей деталей архітектурного ковальства: а) решітки для чищення взуття (Січових стрільців, 6 (1906 – 07 рр.); 25; Леся Курбаса, 7 (1906 р.); Тарнавського, 24 (1906 р.); б) кронштейни для гасових ліхтарів (Дністровська, 4 (кін. ХІХ ст.)); в) кронштейни для квітів (Гнатюка, 21 (поч. ХХ ст.); Короля Данила, 20 (поч. ХХ ст.); Леся Курбаса, 4 (1896 –1906 рр.); 5 (1906 р.); Незалежності, 29 (1893-94 рр.)); г) ліхтарі у під'їздах (Гетьмана Мазепи, 28 (1901 р.) ; Січових стрільців, 54 (1900-ті рр.); Тарнавського, 4 (1900-і рр.)); д) вуличні ліхтарі (Шевченка, 53 (1892 р.); е) решітки дверей, вікон, підвальних віконць; є) брами; віконні ґратки.

Фізичному існуванню пам'яток загрожує й ряд об'єктивних чинників: недостатнє бюджетне фінансування, недосконалість законодавчої бази в галузі охорони пам'яток, слабкий приплив приватних інвестицій, нестача кваліфікованих фахівців у сфері реставрації об'єктів культурної спадщини, відсутність налагодженої системи контролю за станом збереження історико-культурної спадщини [139, 48–52].

Таким чином, значній кількості цінних архітектурних споруд Івано-Франківська, складовою частиною яких є історичний художній метал, загрожує руйнування. Термінового вирішення потребує питання збереження архітектурно-художнього металу, адже при знесенні старих будинків нищаться його цінні зразки [95, 8].

Переважна більшість металевих структурних елементів історичного ядра міста Івано-Франківська не досліджена, тому з метою їх збереження як національного мистецького надбання слід провести атрибуцію – роботи з виявлення, ідентифікації, визначення датування, мистецького стилю, технік виконання, а також виконати їх класифікацію й оцінювання [Качковська Н. Н. До питання збереження архітектурних металевих деталей кінця ХІХ – початку ХХ століть у містах Галичі та Івано-Франківську: матеріали Міжнародної наукової конф. [68, 206–210].

Для забезпечення тривалого збереження існуючого цінного історичного металу в архітектурі м. Івано-Франківська досліджуваного періоду слід визначити чинники руйнівного впливу, ступінь збереженості металевих структурних елементів, оцінити технічний стан і запропонувати

методи реставрації й консервації чи відтворення за аналогами втрачених елементів (Додаток Д. Таблиця 4.3.3).

Ступінь збереженості архітектурного ковальства Станіславова визначаємо за результатами візуального обстеження з урахуванням таких критеріїв: повністю збережена цілісна стильова і конструктивна структура, частково збережена, втрачена.

Технічний стан металевих структурних елементів залежить від корозійних процесів, які, у свою чергу, пов'язані з умовами експлуатації виробів. У реставраційній практиці весь метал поділяють на новий і археологічний. До нового металу відносимо твори і вироби, які не перебували у критичних умовах або в ґрунті, до археологічного – предмети, які перебували в ґрунті. Твори архітектурного ковальства Станіславова кінця ХІХ – поч. ХХ ст. належать до «нового металу» і найбільше руйнуються від вологої й мокрої атмосферних корозій. Краще вони збереглися в інтер'єрі, більше ушкоджень зазнали в екстер'єрі.

Найбільш активно корозійні процеси відбуваються на стиках металів, у місцях пайки і зварювання, на ділянках з тріщинами і деформаціями, біля кріплень (заклепок, хомутів, кілець і т. п.). Менше руйнується литий метал. Для визначення технічного стану збережених творів архітектурного ковальства були проведені натурні обстеження з метою визначення природи і складу поверхневих нашарувань, характеру і ступеня руйнування: а) локальна корозія; б) суцільна корозія; в) виразкова корозія; г) наскрізна корозія; д) міжкристалічна корозія; е) часткова мінералізація металевого ядра [92, 33].

За результатами натурального обстеження металеві структурні елементи Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ ст. за технічним станом поділяємо на групи: а) добрий (загальне забруднення, легка корозія); б) задовільний (загальне забруднення, суцільна корозія, або благородна патина, декор добре прочитується, металеве ядро збережене); в) незадовільний (пило-грязьове нашарування, суцільна корозія, часткова деформація і втрати).

Після проведення досліджень технічного стану необхідним є визначення фахівцями-реставраторами методів реставрації, здійснення

операції з очищення від новоутворених нашарувань (електрохімічне, електролітичне, хімічне очищення), а також застосування захисної технології для консервації (з використанням інгібіторів, які уповільнюють корозійний процес і зупиняють корозію, виконати покриття штучною патиною тощо). Реставраційні і консерваційні роботи необхідно проводити в спеціальних умовах.

За станом збереженості проаналізовано 345 об'єктів архітектурно-художньої металопластики у понад трьохстах будинках Станіславова кінця XIX – початку XX ст. (Додаток Д. Табл. 4.3.4). У результаті виявлено 197 об'єктів із збереженою цілісною композиційною структурою й орнаментикою, 81 – із частково збереженою композиційною структурою і 67 зі збереженими окремими фрагментами або повністю втраченим архітектурно-художнім металевим декором. (Додаток Д. Табл. 4.3.5).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ IV

У результаті аналізу архівних матеріалів й літературних джерел виявлено, що у Станіславові кінця XIX – початку XX ст. існувало два ремісничих цехи, до складу яких входили ковалі, чимало виробничих слюсарно-механічних майстерень, слюсарно-мистецько-будівельних фірм, а також кілька великих станіславівських і філії львівських архітектурно-будівельних закладів з відділами художнього металу. Їх працівники, володіючи бездоганним художнім чуттям, зуміли органічно поєднати високохудожні вироби металопластики з архітектурою і створили неповторний образ історичного міста.

Визначено, що архітектурно-художній метал Станіславова XIX – початку XX ст. у «співпраці» з зодчеством виробив певні прийоми стильової єдності, створивши синтез архітектури й металопластики.

Досліджено, що металопластика, яка вражає майстерністю тогочасних ковалів та прикрашає більшість історичних будинків Івано-Франківська (Станіславова), на кожному етапі розвивалася в руслі європейських архітектурно-мистецьких тенденцій і типологічними,

композиційними, стильовими, іконографічними, формальними особливостями, технікою та технологією виконання відтворювала суть цих процесів.

Металопластиці, яка є цінною архітектурно-мистецькою спадщиною XIX – початку XX ст. та визначає напрями розвитку сучасного ковальського мистецтва міста, сьогодні загрожує знищення. Однією з причин того, що історичну металопластику Івано-Франківська громадськість й окремі фахівці не сприймають як таку, що вплинула на формування архітектурного образу міського простору і продовжує визначати його еволюцію, є її недослідженість і недооцінка як об'єкта культурної спадщини.

Підтверджено, що історичні литі й ковани балкони, декоративні решітки вікон, дверей, брам, ажурні аттики тощо є орієнтиром для сучасних ремісників і ковалів. З кожним роком через фізичне зношення та внаслідок нефахових ремонтів і байдужого ставлення мешканців до цінних історичних будинків Івано-Франківська кількість зразків автентичного архітектурно-художнього металу на фасадах та в інтер'єрах катастрофічно зменшується. Для запобігання цьому слід у першу чергу провести наукові роботи з метою виявлення, атрибуції, визначення технічного стану, а також здійснити мистецтвознавче вивчення всього архітектурно-мистецького комплексу художнього металу історичної частини міста. Багато цінних творів, які дійшли до наших днів, потребують термінових художньо-реставраційних робіт, адже існує загроза їх повної втрати.

Визначено, що вирішити проблему збереження художнього металу як об'єкта культурної спадщини можна шляхом розроблення і впровадження заходів з консервації, реставрації, відтворення втрачених фрагментів металопластики або творів у цілому з допомогою науково обґрунтованих методів, які застосовуються в сучасній європейській та світовій практиці, а також шляхом впровадження заходів щодо охорони та гармонійного співіснування із сучасним металевим архітектурним декором в історичній забудові міста. Твори архітектурного ковальства слід експонувати на місці їх створення, забезпечуючи таким чином структурну і

стильову єдність художнього металу з іншими елементами декоративної пластики фасадів й архітектурного середовища загалом.

У результаті історіографічного аналізу, архівних пошуків, ідентифікації об'єктів дослідження шляхом натурних обстежень будинків в межах історичного ареалу Івано-Франківська виявлено 1576 цінних історичних об'єктів художнього металу досліджуваного періоду, систематизовано понад 700.

За станом збереженості проаналізовано 345 об'єктів архітектурно-художньої металопластики у понад трьохстах будинках Станіславова кінця ХІХ – початку ХХ ст. Виявлено 197 об'єктів зі збереженою цілісною композиційною структурою й орнаментикою, 81 – із частково збереженою композиційною структурою і 67 – зі збереженими окремими фрагментами або повністю втраченим архітектурно-художнім металевим декором .

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За архівними матеріалами виявлено конкретні творчі осередки архітектурного ковальства Станіславова кінця XIX – початку XX ст., встановлено імена окремих майстрів, подано відомості про цехові майстерні. У науковий обіг вперше введено архівні матеріали, насичені інформацією про осередки виробництва, професійних майстрів, ковалів, про способи, технологію виробництва тощо.

Підтверджено, що окремі дослідження художнього металу в забудові Івано-Франківська, здійснені мистецтвознавцями, архітекторами, істориками в різні роки, мають наукову вагу і пізнавальну цінність, але вони переважно присвячені невеликим типологічним групам окремого історичного періоду, окремим пам'яткам або характеристиці творчого періоду окремого автора.

Виявлено, що в наукових дослідженнях архітектурне ковальство Івано-Франківська згадується побіжно, оглядово, більшу увагу зосереджено на самостійних творах декоративно-ужиткового мистецтва, акцентовано на окремих взірцях архітектурної металопластики. Можемо стверджувати, що на сьогодні немає системної наукової праці з дослідження архітектурного ковальства Івано-Франківська кінця XIX – початку XX ст. яка б узагальнювала його еволюції в періоди становлення, розквіту, занепаду, залежності від стилістичних змін, типології будинків, ролі (декоративної, утилітарної, конструктивної) в архітектурі будівлі. Тому на часі проведення наукової пошукової роботи стосовно встановлення мистецької цінності, особливостей кованого архітектурно-декоративного металу зазначеного періоду як засобу виразності у формуванні архітектурного обличчя міста.

Виявлено, що важливе значення для розвитку архітектурного ковальства Станіславова в кінці XIX – початку XX ст., а також його стилістичних змін мали чинники внутрішніх і зовнішніх впливів: адміністративна залежність від Львова та Відня; соціально-економічний розвиток міста; розвиток місцевої будівельної промисловості й будівництва; розвиток ремісничих майстерень (слюсарних, ковальських).

Зміна мистецьких орієнтирів у Станіславові відбувалася завдяки культурним контактам, пресі, спеціалізованим виданням, виставковій і

культурній діяльності, бурхливому розвитку мистецтва, а також збереженню місцевих традицій, діяльності культурно-мистецьких товариств, архітектурно-будівельних фірм, науково-просвітницькій діяльності художників, архітекторів, істориків.

Локалізовано територію застосування архітектурного ковальства кінця XIX – початку XX ст. у межах історично сформованого ядра Івано-Франківська шляхом зіставлення фактологічного матеріалу, картографічного аналізу (ідентифікації історичних назв вулиць, історичної квартальної забудови). Територія дослідження охоплює історичний ареал міста відповідно до історико-архітектурного опорного плану Івано-Франківська.

У результаті історіографічного аналізу, архівних пошуків, ідентифікації об'єктів дослідження шляхом натурних обстежень будинків у межах історичного ареалу Івано-Франківська виявлено 1576 цінних історичних об'єктів художнього металу досліджуваного періоду, систематизовано понад 700.

Виконано класифікацію архітектурно-художнього металу за рівнем втрат, доповнень і змін у ньому впродовж XX – XXI ст. За результатами проведених натурних обстежень 345-ти об'єктів архітектурно-художньої металопластики в понад 300-х будинках Станіслава кінця XIX – початку XX ст. їх категоризовано за станом збереженості. Серед них виявлено 197 об'єктів зі збереженою цілісною композиційною структурою й орнаментикою, 81 – із частково збереженою композиційною структурою і 67 – зі збереженими окремими фрагментами або повністю втраченим архітектурно-художнім металевим декором.

Визначено основні періоди розвитку архітектурного ковальства Івано-Франківська кінця XIX – початку XX ст.: 1) перший – 1830-ті – 1870-ті рр. – представлений найдавнішими нечисленними взірцями архітектурного металу в історичній забудові Івано-Франківська, що збереглися до нашого часу, розглядається як протоперіод; 2) хронологічно наступний період – 1880-ті – 1899 рр. – характеризується поширеною практикою імітацій під стилі минулого, змішуванням стильових ознак, а також появою стилістично нового протосецесійного декору; 3) третій етап окреслюємо 1900–1914 роками, які хронологічно відповідають ранньому й зрілому етапам розвитку

станіславівської сецесії, а також її раціоналізації в пізній період; 4) 1920-ті – 1930-ті рр. – період поступового зменшення застосування ковальства у архітектурному декорі й затухання орнаменталізму у будинках класицизуючого модернізму, неопластицизму, ар деко, стрімлайну та повного зникнення у формоутворенні функціоналізму.

Проаналізовано динаміку змін і закономірностей застосування художнього металу кінця XIX – початку XIX ст. в архітектурі Станіславава. З'ясовано, що впродовж досліджуваних часових періодів не змінювались у своїй суті способи формування художнім металом архітектури будинків. Змінювались варіанти їхнього використання, в окремих випадках – види застосовуваного художнього металу.

Перша половина XIX ст. – період пошуку варіантів у застосуванні архітектурно-художнього металу. Друга половина, а більше кінець XIX ст., – період різкого зростання застосування художнього металу, а також упровадження нових варіантів і способів його застосування.

У процесі аналізу стильових та композиційних змін у певні хронологічні періоди прослідковано органічне поєднання високохудожніх виробів ливарного мистецтва та ковальства з архітектурою, що створювало неповторний образ історичного міста.

Досліджено, що функціональні й декоративні особливості металевих елементів в історичній архітектурі є ключовим чинником формування стилістичної виразності, а їхнє застосування є традиційним для забудови Івано-Франківська.

Підтверджено, що серед досліджуваних видів металевих елементів (огородження балконів, віконні й дверні решітки, сходові марші екстер'єру й інтер'єру) металеві структурні елементи балконів є найбільш значущими в структурній організації фасадів, а також впливають на естетичний образ історично сформованого середовища.

Об'єднано форми сецесійного архітектурного ковальства Станіславава початку XX ст. у дві великі групи: лінійно-декоративні та лінійно-декоративні, поєднані з об'ємними елементами.

Доведено, що стилістичні, новаторські принципи формоутворення кращих зразків архітектурного металу станіславівської сецесії, ар деко,

експресіонізму підкреслюють архітектоніку споруди, встановлюють стилістичний зв'язок з іншими стильовими деталями, формують образ, як окремих будівель, так і цілих кварталів, вулиць, формують історичне середовище сучасного Івано-Франківська. Доповнює сецесійний і геометричний декоративізм архітектурного ковальства у історичному середовищі міста – геометричний пуризм перших функціоналістичних творів із металу масового виробництва (дизайну).

Історичні будинки Івано-Франківська (270) середини XIX – першої третини XX ст. згруповано за певними ознаками композиційних схем фасадів, у структурі яких активну формотворчу роль відіграють структурні металеві елементи балконів і впливають таким чином на їх естетичне сприйняття.

Доведено, що кількісно переважають структурні металеві елементи, які за стильовими ознаками належать до протосецесії, ранньої, зрілої та пізньої фаз сецесії, ретроспективізму й функціоналізму, класицизуючого модернізму, неопластицизму, ар деко, стрімлайн.

Виявлено, що співпраця, яка панувала між художнім ковальством й архітектурою в період сецесії у Станіславові, перебувала в руслі загальноєвропейських тенденцій і мала значно тривкіший характер, ніж існування моди на стиль. У цей період відбулося звільнення від принципу абсолютного підкорення суворій єдності форм. Це надало реміснику ширші можливості. Спільна робота майстрів художнього ковальства й архітекторів набула ознак творчої співпраці.

У результаті аналізу архівних матеріалів і літературних джерел виявлено, що в Станіславові кінця XIX – початку XX ст. існувало два ремісничих цехи. До їхнього складу входили ковалі, чимало виробничих слюсарно-механічних майстерень, слюсарно-мистецько-будівельних фірм, а також кілька великих станіславівських філій, львівських архітектурно-будівельних закладів із відділами художнього металу. Їхні працівники володіли бездоганним художнім чуттям і зуміли органічно поєднати високохудожні вироби металопластики з архітектурою та створили неповторний образ історичного міста.

Визначено, що в архітектурно-художньому металі Станіславова ХІХ – початку ХХ ст., у «співпраці» із зодчеством, сформувалися певні прийоми стильової єдності, створюючи синтез архітектури й металопластики. З'ясовано, що архітектурне ковальство кінця ХІХ – початку ХХ ст. Станіславова має мистецтвознавчу, архітектурно-естетичну, науково-реставраційну, емоційно-художню цінність.

Досліджено, що металопластика, яка демонструє майстерність тогочасних ковалів і прикрашає більшість історичних будинків Івано-Франківська (Станіславова), формувалась на кожному етапі свого розвитку в руслі європейських архітектурно-мистецьких тенденцій і типологічними, композиційними, стильовими, іконографічними, формальними особливостями, технікою та технологією виконання відтворювала суть цих процесів.

Підтверджено на прикладі вибраних європейських міст і Станіславова синхронічність поширення універсальних прийомів формування стильової єдності сецесії, ар деко й інших стилістичних спрямувань у творах архітектурного ковальства з деяким відставанням у масовому використанні характерних засобів.

Шляхом порівняльного аналізу станіславівських та європейських об'єктів доведено, що мистецький і технологічний рівень виконання творів архітектурного ковальства має високий фаховий рівень авторів та унікальний характер значної кількості композицій.

Підтверджено, що історичні литі й ковані балкони, декоративні решітки вікон, дверей, брам, ажурні аттики тощо є орієнтиром для сучасних ремісників і ковалів.

Виявлено, що металопластика, яка є цінною архітектурно-мистецькою спадщиною ХІХ – початку ХХ ст. і визначає напрями розвитку сучасного ковальського мистецтва міста, сьогодні перебуває під загрозою знищення. Однією з причин того, що історичну металопластику Івано-Франківська громадськість й окремі фахівці не сприймають як таку, що вплинула на формування архітектурного образу міського простору і продовжує впливати на його еволюцію, є її недослідженість і недооцінка як об'єкта культурної спадщини.

Визначено, що вирішити проблему збереження художнього металу як об'єкта культурної спадщини слід шляхом розроблення та впровадження заходів з консервації, реставрації, відтворення втрачених фрагментів металопластики або творів у цілому на основі науково обґрунтованих методів, які застосовуються в сучасній європейській та світовій практиці, а також шляхом впровадження заходів стосовно охорони й гармонійного співіснування із сучасним металевим архітектурним декором в історичній забудові міста. Твори архітектурного ковальства слід експонувати на місці їх створення, забезпечуючи таким чином структурну і стильову єдність художнього металу з іншими елементами декоративної пластики фасадів й архітектурного середовища загалом.

Виконано класифікацію архітектурно-художнього металу за рівнем втрат, доповнень та змін у ньому впродовж XX – XXI ст. За станом збереженості проаналізовано 345 об'єктів архітектурно-художньої металопластики в понад трьохстах будинках Станіславова кінця XIX – початку XX ст. Виявлено 197 об'єктів зі збереженою цілісною композиційною структурою й орнаментикою, 81 – із частково збереженою композиційною структурою і 67 – зі збереженими окремими фрагментами або повністю втраченим архітектурно-художнім металевим декором.

Прослідковано, що з кожним роком через фізичне зношення та внаслідок не фахових ремонтів й подекуди байдужого ставлення мешканців до цінних історичних будинків Івано-Франківська, кількість зразків автентичного архітектурно-художнього металу на фасадах і в інтер'єрах катастрофічно зменшується. Для запобігання цьому негативному процесу першочергово слід провести наукові роботи з метою виявлення, атрибуції, визначення технічного стану, а також здійснити мистецтвознавче вивчення усього архітектурно-мистецького комплексу художнього металу в історичній частині міста. Багато цінних творів, що дійшли до наших днів, потребують термінових художньо-реставраційних робіт, адже існує загроза їхньої повної втрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алфьорова З. І. Візуальне мистецтво кінця ХХ – початку ХХІ століття: автореф. дис. докт. Мистецтвознавства : 26.00.01. / ХДАК. Харків, 2008. 44 с.
2. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.
3. Араухо И. Архитектурная композиция, пер. с исп. М. Г. Бакланова, А. Михе. Москва: Высшая школа, 1982. 208 с.
4. Арсланов В. Г. История западного искусствознания ХХ века: учеб. пособие для вузов. Москва: Академический проект, 2003. 768 с.
5. Баб'як С. М. Новаторство у художньому ковальстві Івано-Франківська (кінець ХІХ – ХХ століття): магістерська робота. Івано-Франківськ, 2006. 86 с.
6. Базилевич В. В. Значення огорож та їхніх структурних елементів у формуванні архітектури палацових ансамблів ХVІІІ-ХІХ ст. м. Львова. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 728 : Архітектура. С. 144 – 149.
7. Базилевич В.В. Архітектурний метал у палацово-паркових ансамблях ХVІІІ–ХІХ ст. м. Львова. *Вісник ДУ «Львівська політехніка»*. «Теорія і практика будівництва». 1998. №360. С.3 – 7.
8. Базилевич В.В. Стилїстика, композиція та пропорції художнього металу львівських палаців ХІХ ст. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. «Архітектура». 2000. №410. С.87 – 91.
9. Базилевич В.В. Передумови розвитку художнього металу в палацах ХVІІІ–ХІХ ст. Львова. *Збірн. наук. праць Київ ЗНДІЕП «Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель»*. Спец. вип. «Сучасні тенденції в архітектурі та будівництві». Київ, 2003.

С.148 – 151.

10. Базилевич В. В. Дизайн художнього металу в архітектурному середовищі. *Вісник Харківської держ. акад. дизайну і мист.* 2004. №2. С. 37 – 42.
11. Базилевич В. В. Закономірності розвитку художнього металу в палацах Львова впродовж другої половини XVIII–XIX ст. *Збірн. наук. праць Київ ЗНДІЕП «Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель»*. Спец. вип. «Архітектура та будівництво України в нових соціально-економічних умовах». Київ, 2004. С. 229–233.
12. Бартенев И. А., Батажкова В. Н. Очерки истории архитектурных стилей. Москва: Изобразительное искусство, 1983. 263 с.
13. Бірюльов Ю. О. Мистецтво львівської сецесії. Львів: Центр Європи. 2005. 184 с.
14. Бондарев І. В., Головатий М. І. Івано-Франківськ: погляд крізь століття. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. 267 с.
15. Боньковська С. М. Ковальство на Україні (XIX – початок XX ст.). Київ: Наукова думка, 1991. 109 с.
16. Быков З. Н., Майков Н.К. Конструирование архитектурно-художественных изделий из металла. Москва: Госиздат архит. и град., 1950. 250 с.
17. Венецький С. Й. Оповідання про метали. Київ: Наукова думка, 1972. 122 с.
18. Волошенко В.О., Волошенко О. М. Використання художнього металу в інтер'єрах громадських будівель міста Києва другої половини XX століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. Тернопіль, 2014. № 2. С. 200.

19. Габричевський О. Г. Теорія та історія архітектури: вибрані твори / за ред. А. О. Пучкова. Київ: Ред. часопису «Самватас», 1993. 302 с.
20. Галушко М. Українські часописи Станіслава (1879 - 1944 рр.): іст.-бібліогр. дослідження. Львів: ЛНБ, 2001. 301 с.
21. Гаркот І. Архітектура Івано-Франківська (Станіславова) міжвоєнного періоду 1920-1930-х років: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017. 228 с.
22. Гвоздьова К. Життя за плином Всесвіту. *Ковальська майстерня*. 2006. № 1. С. 79 – 85.
23. Головатий М. І. 200 вулиць Івано-Франківська. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2013. 464 с.
24. Грабовецький В., Гаврилів Б., Карась Г. Івано-Франківськ у пам'ятниках історії та культури. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. 135 с.
25. Грабовецький В. Історія Івано-Франківська (Станіславова). З найдавніших часів до початку ХХ ст. Ч. 1. Івано-Франківськ: *Нова Зоря*, 1999. 304 с.
26. Губаль Б., Бабій Н. Двері і брами Станіславова: фотокнига. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. 256 с.
27. **Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО)**. Ф. 2. Оп. 6. Спр. 349.
28. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 6. Спр. 352.
29. ДАІФО. Ф.2. Оп.6. Спр.389.
30. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 6. Спр. 558.
31. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 7. Спр. 1048.
32. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 10. Спр. 3.
33. ДАІФО. Ф. 2. Оп.10. Спр. 19.
34. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 10. Спр. 73.

35. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 10. Спр. 79.
36. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 10. Спр. 85.
37. ДАІФО. Ф. 2 Оп. 13. Спр. 54.
38. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 13. Спр. 633.
39. ДАІФО. Ф. 2. Оп.13. Спр.656.
40. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 13. Спр. 797.
41. ДАІФО. Ф. 2. Оп. 13. Спр. 798.
42. ДАІФО. Ф. 6. Оп. 2. Спр. 67.
43. ДАІФО. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 288.
44. ДАІФО. Ф.27. Оп.1. Спр.322
45. ДАІФО. Ф. 27. Оп. 1. Спр. 769
46. ДАІФО. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 721.
47. ДАІФО. Ф. 263. Оп.1. Спр.1181.
48. ДАІФО. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 1199.
49. Долинный С. Д. Кружева из металла. Киев: Урожай, 1991. 240 с.
50. Достоевська Л. Історія Станіславова-Івано-Франківська з часу заснування до 1995 року. Станіславів віртуальний. URL: <http://stanislaw.in.ua/statti/Istoriija-Stanyslavova-Ivano-Frankivska> (дата звернення: 23.09.2018).
51. Едике Й. История современной архитектуры. Синтез формы, функции и конструкции, пер. с нем. Д. Аркиной. Москва: Искусство, 1972. 246 с.
52. Єднерал П.П. Посібник сільського коваля. Видання друге, переробл. і доп. Київ: Державне вид-во технічної літератури УРСР, 1958. 239с.
53. Жолтовський П. М. Художнє лиття на Україні XVI – XVIII ст. Київ: Наук. думка. 1973. 132 с.
54. Жолтовський П. М. Художній метал. Київ: Мистецтво, 1972. 112 с.
55. Жолтовський П. М., Запаско Я. П. Художні металеві вироби західних

- областей Української РСР (XVI – XIX ст.). Київ: Внд-во АН УРСР, 1959. 29 с.
56. Жук И. Я. Декоративная деталь в архитектуре львовского модерна : принципы формирования и систематизации: автореф. дисс. ... канд. искусствоведения: 17.00.05. Львов, 1989. 18 с.
57. Жук И. Я. Эволюция стиля модерн в архитектуре Львова. *Строительство и архитектура*. 1986. № 1. С. 25 – 28.
58. Жук І. Я. Архітектурний декор львівської сецесії. *Мистецькі студії*. 1993. № 2 – 3. С. 105 – 110.
59. Жук І. Я. Народний мотив в архітектурі львівського модерну. *Народна творчість та етнографія*. 1988. № 3. С. 35 – 39
60. Звід пам'яток Івано-Франківської області. Івано-Франківськ. Історико-архітектурний нарис. / авт.-уклад. Гандзюк Р., Головатий М., Федунків З. Івано-Франківськ: «ЛІЛЕЯ-НВ», 2014. 95 с.
61. Звід пам'яток Івано-Франківської області. Івано-Франківськ і села міської ради. Кн. 1. Пам'ятки археології, історії та мистецтва / авт.-уклад. З. Федунків, Р. Гандзюк, П. Арсенич, І.Бондарев, Б. Гаврилів [та ін.]. Івано-Франківськ: «ЛІЛЕЯ-НВ», 2016. 384 с.
62. Зись А. Я. У истоков теоретического искусствознания (Формальная школа в западном искусствоведении). *Современное искусствознание: Методологические проблемы* / ред. А.Я. Зись. Москва: Наука, 1994. 156 с.
63. З минулого в майбутнє: альбом фасадів і архітектурних елементів будинків кінця XIX - початку XX століть / Мін. регіональн. розвитку та будівництва України; упоряд.: Є. М. Крижанова, О. П. Пацеля та інш. Київ: Дім «Губернатор», 2007. 68 с.
64. Иконников А. В. Историзм в архитектуре. Москва: Стройиздат, 1997. 559 с.

65. Калиновська І. Інтер'єри громадських будівель кінця ХІХ–ХХ століть на прикладі Івано-Франківщини: культурологічний аспект: автореф. дис. ... канд. Мистецтвознавства : 26.00.01. / ДВНЗ «Прикарпатський нац. ун-т. ім. В.Стефаника». Івано-Франківськ, 2012. 16 с.
66. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. А. Декоративне мистецтво України ХХ століття : У пошуках «Великого стилю». Київ: Либідь, 2005. 280 с.
67. Качковская Наталья. Художественная металлопластика в архитектуре Галича и Ивано-Франковска конца ХІХ – начала ХХ века. *Modern Science – Moderni veda. Česká republika, Praha*, 2018. №3. С. 139 – 145.
68. Качковська Н. Н. До питання збереження архітектурних металевих деталей кінця ХІХ-початку ХХ століть у містах Галичі та Івано-Франківську. *Галич і Галицька земля* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., (Галич, 30-31 жовт. 2014 р.). Галич, 2014. С. 206-210.
69. Качковська Н. Н. З історії відродження архітектурного ковальства Івано-Франківська на зламі століть. *Галич і Галицька земля*: збірник матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. Національного заповідника «Давній Галич». Галич, 2018 . С.276 – 282.
70. Качковська Н. Н. Ковальські майстерні Івано-Франківська. *Вісник Львівської Національної академії мистецтв*. 2016. № 30. С. 147 – 158.
71. Качковська Н. Н. Ковальські цехи та майстерні Станіславова кінця ХІХ – початку ХХ століть. *Галич і Галицька земля: досвід і проблеми збереження історико-архітектурної спадщини середньовічних міст в Україні та Європі*: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Національного заповідника «Давній Галич». Галич, 2016. С. 183 – 192.
72. Качковська Н. Н. Ковані хрести сакральних споруд міста Івано-Франківська. *Авраамічні релігії в Україні: історія, етнокультурні взаємовпливи, міжконфесійні взаємини*: збірник матеріалів міжнар.

- наук.-практ. конф. Національного заповідника «Давній Галич». Галич, 2013. С. 274 – 282.
73. Качковська Н. Н. Металеві структурні елементи у архітектурній композиції фасадів будинків Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтво*. 2015. Вип. 30-31, ч. 1. С. 91 – 95.
74. Качковська Н. Н. Морфологічна й семантична характеристика надбаних хрестів окремих сакральних споруд міста Івано-Франківська. *Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст*: збірник наукових праць ІІ Міжнародного конгресу. (Полтава, 16 жовтня, 2013 р.). Полтава, 2013. Кн. 2. С. 513 – 518.
75. Качковська Н. Н. Художнє ковальства в архітектурі Станіславова (Івано-Франківська) кінця ХІХ - початку ХХ століть. проблеми збереження. *Праці Центру пам'яткознавства*. НАН Укр. Київ, 2017. Вип. 31. С. 228 – 241.
76. Качковська Н. Н. Художнє ковальства в архітектурі Станіславова (Івано-Франківська) кінця ХІХ – початку ХХ століть. проблеми збереження. *Мистецтво Прикарпаття у соціокультурному просторі України (на пошанування 90-ї річниці від дня народження Михайла Фіголя)*: збірник матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 19-20 жовтня 2017 р.). Івано-Франківськ, 2017. С.135 – 143.
77. Качковська Н. Н. Художній метал в архітектурі Галича та Івано-Франківська кінця ХІХ– початку ХХ століть. *Галицьке слово*. 2017. №31. URL: http://galslovo.if.ua/index_nomer.php?nomer=31_1977 (дата звернення: 03.09.2018).

78. Качковська Н. Н. Художній метал у декорі балконів Івано-Франківська кінця XIX – початку XX століть. *Вісник Львівської Національної академії мистецтв*. Львів, 2015. № 27. С. 146 – 158.
79. Комар Ж. Металопластика в архітектурі Станіслава початку XX ст. *Своя хата*. 1997. № 12. С. 18 – 20.
80. Красовский А. К. Гражданская архитектура. Санкт-Петербург. 1851. 463 с.
81. Куликов В.В. Ажур металла рукотворный. Тула, 1990. 117 с.
82. Кучінко М. М. Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). Київ: Наукова думка, 1974. 286 с.
83. Лащук Ю. Чи кували мечі в Харалузї? *Жовтень*. 1985. № 8. С. 91 – 94.
84. Левчук Л. Т. Естетика: *підручник* / Л. Т. Левчук, В. І. Панченко, О.І.Оніщенко, Л. Ю. Кучерюк; за заг. ред. Л. Т. Левчук. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Вища шк., 2006. 425 с.
85. Ледзинский В. С., Теличко А. А., Зверев А. В. Художественнаяковка и литье Москвы. Москва: Машиностроение, 1989. 303 с.
86. Малина В. Народне мистецтво Півдня України. Кінець XIX – початок XX ст.: на матеріалах Микол., Одес., Херсон. обл. Миколаїв: Артіль «Художній крам», 2006. 456 с.
87. Мардер А. П. Архітектура: короткий словник-довідник / заг. ред. А. П. Мардера). Київ: Будівельник, 1995. 333 с.
88. Мардер А.П. Металл в архитектуре. Москва: Стройиздат, 1980. 230 с.
89. Маринченко О. І. Метал в архітектурі Києва. Київ–Львів: Держвидав техн. літ. України, 1948. 203 с.
90. Мельник У. Проблематика художнього оновлення історичного міського середовища Прикарпаття на початку XXI ст. *Мистецтвознавство України*. Київ: Фенікс, 2013. Вип. 13. С. 252–256.
91. Мінжулін О. І. Подарунок богів. *Ковальська майстерня*. 2006. № 1.

С. 27 – 32.

92. Мінжулін О. І. Реставрація творів з металу : підручник для вищ. худож. навч. закладів. Київ: Спалах, 1998. 230 с.
93. Могилевский В. Ю. Художественный металл в архитектуре Киева середины XVII – начала XX веков : автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. искусствоведения: 17.00.05. Москва, 1990. 21 с.
94. Могилевський В. Триумф і трагедія художнього ковальства. *Ковальська майстерня*. 2006. №2. С. 9 – 43.
95. Могилевський В. Ю. Художественный метал в архитектуре Киева. *Строительство и архитектура*. 1985. №12. С. 8.
96. Молинь В. Станіслав як осередок українського національного життя Галичини другої половини XIX - початку XX ст. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2009. Вип. 6. С. 239 – 246.
97. Мосорко М. Культурно-освітнє та релігійне життя польського населення Станиславова у роки німецької окупації (1941-44 рр.). URL: <http://intkonf.org/mosorko-m-kulturno-osvitne-ta-religiyne-zhittya-polskogo-naselennya-stanislavova-v-roki-nimetskoyi-okupatsiyi-1941-1944-rr/> (дата звернення: 03.09.2018).
98. Никорак О. І. Українське народознавство / Заг. ред. С. П. Павлюк, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. Львів, 2004.
99. Нога О. П. Іван Левинський. Львів: Основа, 1993. 77 с.
100. Нога О. П. Українське малярство (короткий підсумок другого тисячоліття). *Альманах '94*. Львів. 1995. 32 с.
101. Нога. О. П. Іван Левинський архітектор, підприємець, меценат. Львів: Центр Європи, 2009. 191 с.
102. Орнаментальне ковальство. II регіональна виставка. Городенка, 2003. № 1

103. Полєк В. Майданами та вулицями Івано-Франківська. Львів: Світло і тінь, 1994. 89 с.
104. Поліщук Л. Дослідження еволюції архітектурних форм сецесії міста Станіславова 1895–1914 рр. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Архітектура. 2002. Вип. 439. С. 250 – 258.
105. Поліщук Л. К. Сецесія в архітектурі Станіславова кінця ХІХ – початку ХХ століття: дис. канд. архітектури: 18.00.01/ Нац. акад. образотворч. мистец. і архіт. Київ, 2003. 271 с.
106. Поліщук Л. К. Становлення та розвиток модерну в архітектурі Станіславова початку ХХ століття. *Теорія та історія архітектури і містобудування*. 2000. Вип. 4. С. 156 – 161.
107. Поліщук Л. К. Сильові особливості курортно-рекреаційної архітектури в регіоні гірського Прутуна Гуцульщині міжвоєнного періоду (1920 – 1930 рр.). *Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст*. Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2015. С. 120 – 124.
108. Пономаренко Л. А. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради. Київ: Толока, 2001. 80 с.
109. Пучков А. А. Проблема стиля в архітектурном творчестве П.Ф.Алешина: (на примере киевских построек). *Изв. вузов: Стр-во и архитектура (Новосибирск)*. 1991. № 9. С. 50 – 55.
110. Радченко А. Г. Дерев'яний та металевий декор у міській архітектурі Гуцульщини і Покуття наприкінці ХІХ – у першій третині ХХ ст.: генезис, типологія, стилістика : автореф. дис. канд. мист-ва: 17.00.06. Івано-Франківськ, 2009. 19 с.
111. Самойлович В.П. Народное архитектурное творчество. по материалам Украинской ССР. Киев: Будивельник, 1977. 232 с.

112. Сапак Н. В. Деякі аспекти розвитку художнього металу XIX – початку XX століття на прикладі архітектури міста Миколаєва. *Образотворче мистецтво*. 2011. №4. С. 144 – 147.
113. Сарабьянов Д. В. К определению стиля модерн. *Советское искусствознание* 78. 1979. Вып. 2. 207 с.
114. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Київ: Фенікс, 2013. XVI. 416 с.
115. Селівачов М. Р. Декор народного житла в етнічно змішаних місцевостях (Буковина, Бессарабія, лівобережжя Дністра, XX ст.). URL: <http://personal.pu.if.ua/depart/Mykhailo.Celivachov/resource/file/Ustujanovuch> (дата звернення: 20.08.2018).
116. Селівачов М.Р. Традиційне народне мистецтво в етнічно змішаних місцевостях карпатського регіону. *Regiony i Pograniza* 2011. Nr 4. S. 151 – 161.
117. Семерак Г., Богман К. Художественнаяковка и слесарное искусство / пер. с чешского Смирнова О. Москва: Машиностроение, 1982. 232 с.
118. Стельмащук Г. Етногенез та етнічна історія населення українських Карпат. Т. 2. Етнологія та мистецтвознавство. Львів, 2006.
119. Сидор Е. О. Впливи народного мистецтва в архітектурному металі Львова початку XX ст. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтво*. 2007. Вип. 7. С. 132 – 137.
120. Сидор Е. О. Художній метал в архітектурі Львова першої третини XX ст. : проблеми збереження. *Вісник ЛНАМ*. 2008. Спецвипуск V. С. 60–65. Станіслав (віртуальний Івано-Франківськ). URL: stanislaw.in.ua. (дата звернення: 03.09.2018).
121. Словник Науково-редакційного відділу «Звід пам'яток історії та культури. Івано-Франківська область» / авт.-уклад. З. Федунків, М. Головатий, Л. Поліщук. Машинопис. 2012. 30 с.

122. Станкевич М. Є. Давньогалицька мистецька традиція і культурні парадигми перехідних епох. *Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України*: матеріали міжнар. ювілейної науков. конф. Івано-Франківськ – Галич, 1998. С. 142 – 146.
123. Станкевич М. Проблеми теорії дослідження пластичних мистецтв. *Мистецтвознавство*. 2003. Вип.2. С.14 – 16.
124. Стародавнє населення Прикарпаття і Волині. / Під ред. О. Черниша. Київ: Наукова думка, 1974. 286 с.
125. Струмінський М. Історія міста Станіслава. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2007. 55 с.
126. Студницька М. Р. Синтез мистецтв у громадській і житловій архітектурі Галичини першої третини ХХ століття. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. Збірник науков. праць НАН Укр.* Київ, 2014. Вип. 14. С. 158 – 177.
127. Суха Л. М. Художні металеві вироби українців Східних Карпат другої половини ХІХ – ХХ ст. Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. 104 с.
128. Сьомочкін І. Питання архітектури у львівському часописі «Czasopismo Techniczne» (1877-1939 рр.). *Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація»*. 1996. № 5. С. 83 – 91.
129. Тимків Б. М. Художні ремесла давнього Галича *Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України*: матеріали міжнар. ювілейної науков. конф. Івано-Франківськ-Галич: Плай, 1998. С. 150 – 151.
130. Тимофієнко В. І. Енциклопедія архітектурної спадщини України. Київ: Будівельник, 1989. 160 с.
131. Тимофієнко В. І. Брами, огорожі й ворота у забудові південних міст / АН України. Ін-т мистецтвознаства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 1994. 68 с.

132. Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України XIII – ХУІІІ ст. Київ: Либідь, 1992. 192 с.
133. Куликов В.В. Ажур металла рукотворный. Художественный металл в архитектуре. Тула: Приокское книжное издательство, 1990. 158 с.
134. Уткин П. И. Кузнец, ювелир, художник. Москва: Легкая индустрия, 1978. 144 с.
135. Українське декоративно-прикладне мистецтво ХІХ – початку ХХ ст. URL: <https://ukr.sovfarfor.com/dekorativno-prikladne-mistectvo/276-ukranske-dekor> (дата звернення: 24.09.2018).
136. Халитов Н. Х. Мелаллическое кружево Казани: альбом – путеводитель. Казань: Татарское кн. изд-во, 1988. 112 с.
137. Художник-коваль Олег Бойков: каталог робіт / упоряд. С.Полуботько, О. Скобло. Коломия: Друкарня ім. Шухевича, 2004. 6 с.
138. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн / упоряд.: З. В. Мойсеєнко, В.В. Чепелик. Київ: КНУБА, 2000. 378 с.
139. Червінський А. І. Актуальні проблеми збереження та охорони пам'яток архітектури Івано-Франківщини. *Наукові праці історичного факультету Запорізького НУ*. Запоріжжя, 2012. Вип. XXXІV. С. 48–52.
140. Школа промислова в Станіславові. *Господарь и промышленник*. 1886. 16 липня. Ч. 1. С. 10.
141. Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції. Львів: Укр. технології, 2005. 528 с.
142. Шмагало Р. Т. Енциклопедія художнього металу. Т. II : Художній метал України ХХ - поч. ХХІ ст. Львів : Априорі, 2015. 276 с.
143. Шмагало Р. Т. Металообробні школи. *Енциклопедія художньої культури. Мистецька освіта. Бібліографія, документи, теорія*. Львів : ЛНАМ, 2013. 518 с.

144. Шмагало Р.Т. Енциклопедія художньої культури. Мистецька освіта: бібліографія, документи, теорія. 4000 джерел бібліографії. 300 фотодокументів. 1000 термінів. Львів: ЛНАМ, 2013. 520 с.
145. Шпільчак В. А. Декоративна пластика будівель Івано-Франківська початку ХХ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2000. Вип. II. С. 140.
146. Шпільчак В. А. Художній метал в архітектурі Івано-Франківська початку ХХ століття. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2001. Вип. III. С. 97 – 104.
147. Шпільчак В. А. Модерн у Івано-Франківську. *Своя хата*. 1997. № 1-2. С. 14 – 17.
148. Шпільчак У. В. Нові тенденції художнього ковальства початку ХХІ століття (на прикладі Івано-Франківська). *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтво*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 21–22, ч. 1. С. 69 – 75.
149. Щерба С. П., Щедрін В. К., Заглада О. А. Філософія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. С. П. Щерби. Київ: МАУП, 2004. 216 с.
150. Ясевич В. Е. Архитектура Украины на рубеже XIX-XX веков. Киев: Будівельник, 1988. 184 с.
151. Ясевич В. Е. О генезисе модерна на Украине: Исследование и охрана архитектурного наследия Украины: Сборник. Киев, 1980. С. 46-53.
152. Akt lokacji miasta Mariampola przez króla Jana III 1693 i przywilej Jana Jabłonowskiego wojewody ruskiego dla Mariampola 1703 [Електронний ресурс]: Web-сайт. – Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa. Główny plik publikacji (publication main file) : /r1_f5_d1_rkps_4347_0001.djvu. URL:

- <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=4351>. (дата звернення: 05.09.2018).
153. Biriulow J. Secesia we Lwowie / z ros. przeł. J. Dervojed ros. przeł. J. Dervojed. Warszawa: Wyd. Krupskiis-ka, 1993. 256 p.
154. Bogusław Kopydłowski «Polskie kowalstwo architektoniczne», Wydawnictwo Arkady, Warszawa. 1958.
155. Czubinski J. Przykłady modernizmu w murowanej architekturze uzdrowskiej miejscowości Worochta i Tatarów na Huculszczyźnie – zarys problematyki. *Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych*. 2008. Tom 04a. P.174-195.
156. Daly M. Cesar/ Architecture privee au XIX-me siècle sous Napoleon III. Nouvelles Maisons de Paris. Vol. I-II / M. Cesar Daly. Paris, 1864. [s.d.] 132 pl.
157. Fiedler L. (Hrsg.) Das Detail in der historischen Architektur, Serie I: Wiener Barock, Empire und Biedermeier. - 60 Tafeln Herausgegeben von L. Fiedler, Architekt. Wien und Leipzig, Wolfrum, Wien, 1900.
158. Hornowa E. Stosunki ekonomiczno-społeczne w miastach ziemi halickiej w latach 1590-1648. Opole, 1963. 283 p.
159. Jurgen Pahl. Architekturtheorie des 20. Jahrhunderts: Zeit-Räume. Verlag: Prestel Verlag, 1999. 336 p.
160. Kachkovska N. Architecturally artistic metal of citi Ivano-Frankivsk (Stanislaviv), end of 19-th – beginning of 20-th century. *Eureka: Social and Humanities*. 2016. Vol. 6. P. 62 – 70.
161. Komar Ź. Trzecie miasto Galicji. Stanisławów i jego architektura w okresie autonomii Galicyjskiej. Kraków, 2008. 447 s.
162. Kohle H. The road from Rome to Paris. New perspektiw. Network. 2006. S. 7 – 80. URL: (дата звернення: 23.09.2018).
163. Kronika. *Kurjerstanislawowski*. 1895. 14 lip.

164. Marconi Władysław. Album architektoniczne zabytków od XII - XIX wieku. Wyd. Jan Markoni. Warszawa, 1900. 90 s.
165. Mokłowski K. Sztuka ludowa w Polsce. Lwów, 1903. 512 s.
166. Narodowe Archiwum Cyfrowe. Режим доступу
https://pl.wikipedia.org/wiki/Narodowe_Archiwum_Cyfrowe
167. Necmaj J. Pierwsze kroki żelbetu w Polsce. *Cement*. 1937. Vol. 8. P. 113 – 115.
168. Niemczyk E. Inspiracje wrocławskiego modernizmu. *Ten wspaniały Wrocławski modernizm: materiały z konferencji Komisji Architektury i urbanistyki wrocławskiego oddziału Polskiej Akademii Nauk*. Wrocław, 1991 P. 140 – 143.
169. Ogłoszenie. *Kurjer stanisławowski*. 1895. 14 lip.
170. Olszewski A. K. Nowa forma w architekturze Polskiej 1900–1925. Teoria i praktyka. Wrocław, Warszawa, Kraków: Wyd. Polskiej Akademii Nauk, 1967. 221 p.
171. Schmid C.N. Interieurs d`architecture modern. Paris, 1900. 25 pl.
172. Schroll A. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stilrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarns. Wien: Kunstverlag A. Schroll, 1901.
173. Solewski R. P. Franciszek Mączyński - romantyk czy modernista. *A może liberal.* – praca doktorska. 2000. P. 227 – 251.
174. Tondos B. Styl Zakopański i Zakopańszczyzna. Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Wrocław, 2009. 223 p.
175. Wasidłowa Ż. Secesia w architekturze Stanisławowa. Łublin, 1996. 81 p.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ГЛОСАРІЙ

Архітектоніка – принцип будови архітектурної форми, взаємозв'язок і співвідношення елементів композиції. А. визначає цілісність архітектурної форми .

Ар деко (арт деко) (фр. *art déco* – дослівно «Декоративне мистецтво») – мистецька течія другої чверті ХХ ст. З'явилася в архітектурі, у декоративному мистецтві, моді та живописі. Відмінні риси – прості, чисті форми, часто з "обтічним" виглядом; орнамент, геометричний або стилізований з репрезентативних форм. *Прикладом виконаних технікою А. архітектурного ковальства Івано-Франківська є твори за адресами: вул. Галицька, 28, 34, 62; Грушевського, 3, 19; Січових стрільців, 35; Франка, 11, Шевченка, 22 та ін.*

Архітектурне ковальство – твори які несуть конструктивне, конструктивно-декоративне, або суто декоративне навантаження в інтер'єрі та екстер'єрі будівель (балконні огороження, решітки і дверей, флюгери тощо), а також можуть бути не прив'язані до споруд а виступати окремим об'єктом (ліхтарі, декоративні композиції, лавки тощо). Структурні елементи А.К. можуть відноситися до виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

Атрибуція – виявлення, ідентифікація, визначення датування, мистецького стилю, технік виконання, авторства.

Виколотка – термін має різні значення, у художньому металі це один із способів холодної обробки металу, при якому металевій пластині надається задумана форма (ударами вибивається, деформується, витягується, осідається). *Прикладом декоративних елементів виконаних технікою В. у архітектурному ковальстві Івано-Франківська є твори за адресами: вул. Верховинська, 9; Гаркуші, 8; Грюнвальдська, 9; Дністровська, 2 та ін.*

Висадка (часткова осадка) – одна з к. операцій, при якій нагрівають ту частину заготовки, яку потрібно збільшити у поперечному перерізі.

Волюта – декоративний мотив у формі спіралі або завитка. Широко розповсюджений в архітектурних деталях. Часто має S-подібну форму використовується для оздоблення структурних елементів в архітектурному ковальстві.

Геометричний пуризм – течія у французькому живописі і архітектурі кінця 1910-1920-х рр.

Гнуття (згинання) – одна з ковальських операцій, при якій частину заготовки загинають під заданим кутом відносно іншої частини. Згин виробляють на ковадлі, або із застосуванням спеціальних форм.

Готика – культура мистецтва країн середньовічної Європи XII – XVII ст. Для готичного стилю в архітектурі характерні риси: каркасна конструкція будинку, розкритий догори простір інтер'єрів, вертикалізм форм, шпилясті завершення, стрільчасті вікна і портали, круглі вікна (рози).

Домінанта – (від лат. *dominans* – пануючий) емоційно-оціночна характеристика окремої частини архітектурної, мистецької форми, як головної, що підпорядковує собі інші її частини.

Еклектика – поєднання в одному творі різнорідних елементів, стилів (напрямів), творчий метод. Еклектика проявлялась в архітектурі на всіх етапах її розвитку. *Прикладом Е. у архітектурному ковальстві Івано-Франківська є твір по вул. Грушевського, 42.*

Експресіонізм – напрям у мистецтві (літературі) Європи поч. ХХ ст., пов'язаний з утвердженням внутрішнього світу художника як основного і єдиного джерела мистецтва, яке є формою його самовираження.

Історизм – напрям у архітектурі др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст. для якого характерне використання історично усталених архітектурних стилів. Носить демонстраційний характер, формуючи презентативність будинку.

Прикладами І. у архітектурному ковальстві Івано-Франківська є твори за адресами: вул. Бачинського, 2; Вічевий майдан, 2, 3 та ін.

Карбування (чеканка) – холодне кування із застосуванням міді, алюмінію, чорної жерсті завтовшки від 0,2 до 1 мм, в деяких випадках срібло і золото. К. часто поєднується з художнім куванням, особливо при виготовленні в'їзних брам, пам'ятників, вивісок тощо. Здебільшого технікою карбування виконувалися речі екстер'єрного призначення.

Картуш – (італ. cartoccio – згорток) – прикраса у вигляді декоративного щита або напіврозгорнутого згортка з надірваними краями, обрамленого завитками або пишним орнаментом, на якому розміщують герби, емблеми тощо.

Кітч – явище в мистецтві (архітектурі, дизайні), яке виділяють на початку 20 ст. Головна стильова ідея К. є насмішка над художніми традиціями, смаками і стилями. Це свого роду нігілізм в архітектурі, який заперечує всі її попередні досягнення. Коли відвертий несмак стає принципом вибору, основною рисою К. є поєднання непоєднуваного.

Класицизм – напрям і стиль у європейській культурі XVII – першої пол. XIX ст., пов'язаний з поверненням, відтворенням, переосмисленням ідеалів і форм античної культури. Характеризується грандіозністю містобудівних і паркових ансамблів, монументальністю, чіткістю і строгістю композицій, пануванням прямих ліній, стриманістю декору.

Прикладами К. у архітектурному ковальстві Івано-Франківська є твори за адресами: вул. Низова, 2 (1840 р.); Старозамкова, 2 (1732 р.); Майдан Шептицького, 8 (1672-1703 рр.); Шашкевича, 7 (1860-і рр.); Мазети, 1 (1827-1830 рр.); Мельничука, 14 (1846 р.); Шевченка, 32 (1840-і рр. та ін.

Класицистичний – такий, що належить до класицизму.

Корозія – процес руйнування металів і сплавів при їхній взаємодії із зовнішнім середовищем: повітрям, водою, розчинами електrolітів тощо. До основних видів К. за її механізмом відносять хімічну, електрохімічну, а також біологічну.

Ковальське зварювання – одна з ковальських операцій, яку використовують для з'єднання двох або більше металевих деталей в одне ціле при високій температурі й тиску. Серед сучасних методів зварювання металів – дугове, газове, напівавтоматичне тощо.

Ковальські операції – методи обробки металу при ручному куванні, які виконують на ковадлі із застосуванням таких інструментів: гладилки, обтискачів, кувалди, ручника, ковальських зубил, пробійників і кліщів тощо. До ковальських операцій відноситься: карбування, виколотка, гнуття, витягування, осадка, висадка, протяжка, пробивання, прошивання, торсування, звивання, розсікання, рубання; різні види з'єднання і кріплення (ковальське зварювання, пайка, заклепування, з'єднання хомутами, кільцями «оковка» тощо).

Кування – гаряча обробка металу при якій змінюється форма металевої заготовки. У нагрітому стані метал стає більш пластичним тому легко піддається деформації без руйнування.

Ливарництво (ливарне виробництво) – технологічний процес виготовлення виливків, що полягає в заповненні ливарної форми розплавленим металом з наступним його затвердінням.

Модернізм (лат. *modernus* – сучасний) – напрям у світовому мистецтві, архітектурі, літературі, музиці першої половини ХХ ст. для якого характерним є розрив з правдоподібністю, формами й образами реального життя, натомість присутнє прагнення до символізму, до новизни. Модернізм характеризується виникненням різних течій: експресіонізм, імпресіонізм, символізм, неоромантизм, неокласицизм, модерн (ар нуво), абстракціонізм, авангардизм (футуризм, кубізм, неопластицизм), тощо.

Національний романтизм – розвивався на основі естетичних концепцій традиційного європейського модерну, став своєрідною

національно обумовленою реакцією на декоративне відгалуження ар нуво, наприклад, фінський національний романтизм, латиський національний романтизм, український архітектурний модерн (український архітектурний романтизм). В останньому використовувались характерні дерев'яні різьблені деталі, звиси дахів, стилізована народна орнаментика. *Прикладами Н. у архітектурному ковальстві Івано-Франківська є твори за адресами: Шевченка, 10, 84, 86, Тарнавського, 1.*

Необароко – течія ХХ ст., пов'язана з відтворенням барокових форм). Н. притаманне використання мотивів з перенасиченим скульптурним декором, фігурні криволінійні й розірвані сандрики, крупномасштабна ліпнина. *Прикладами Н. у архітектурному ковальстві Івано-Франківська є твори за адресами: вул. Шевченка, 30; Галицька, 2.*

Неокласицизм або новий класицизм – (від грецького «νέος νέος» – новий, і латинського «classicus» – найвищого рангу) – назва західних рухів у декоративному і візуальному мистецтві, літературі, театрі, музиці та архітектурі, які інспірують «класичне» мистецтво і культуру класичної античності. Неокласицизм народився в Римі в середині ХVІІІ ст., під час повторного відкриття Помпеї і Геркуланеума, але його популярність поширилася по всій Європі. Головний неокласцистичний рух збігся з епохою Просвітництва ХVІІІ ст. і продовжувався на початку ХІХ ст., співпадаючи з романтизмом. У архітектурі стиль поширювався протягом ХІХ, ХХ і продовжується у ХХІ ст. Характеризується використанням скульптурних елементів з античною символікою, анфіладною структурою планування будинків, регулярністю ордерної системи архітектурних форм *Прикладами Н. у архітектурному ковальстві Івано-Франківська є твори за адресами: вул. Грушевського, 35; Січових Стрільців, 18*

Неоеллінізм (неогрек) – (фр. neo-hellenisme) – неокласичний еллінізм, термін, який вперше в європейський романтичний період був представлений Йоганом Вінкельманом. Еллінізм відроджений в сучасність,

практика давньогрецьких ідеалів у сучасному житті чи мистецтві. Цей рух також вплинув на світ моди, дизайну інтер'єру, меблів, навіть зачісок.
Приклад Н. е. архітектурному ковальстві Івано-Франківська по вул. Чорновола, 81.

Неороманізм – течія в архітектурі і мистецтві ХІХ ст., пов'язана з романською архітектурою, яка поширилась в Європі після неоготики. Неороманізм поширився після неоготики і часто поєднувався з елементами візантійської архітектури: аркатурні пояски, півциркульні завершення віконних прорізів, конусоподібні завершення веж, лаконічне фасадне вирішення. *Прикладом Н. у арх. ков. Івано-Франківська є твір по вул. Міцкевича, 2.*

Неостиль – термін характеризує відтворення принципів і форм в архітектурі 20 ст., пов'язаних з певним стилем.

Новаторство – внесення в формоутворення інновацій: принципів, прийомів, форм, які раніше не використовувалися, або не були відомими.

Оковка – з'єднання шляхом сковування двох металевих деталей третім, нагрітим металом

Осадка – операція, при якій збільшується поперечний перетин заготовки за рахунок зменшення її довжини. О. називається повною, якщо збільшується площа не за рахунок всієї довжини.

Пайка – технологічна операція, яка полягає в з'єднанні твердих металів за допомогою рідкого присадочного металу (припою).

Пальмета – орнамент виконаний на основі стилізованого зображення пальмових листків. Широко використовується у архітектурі і у декоративно-ужитковому мистецтві.

Поруччя (рос. перила) – огороження сходів, балкона, моста тощо.

Поручень – верхня частина поруччя, за яку тримаються рукою. Виготовляється з дерева, металу, пластмаси та ін. матеріалів у формі, зручній для охоплення рукою.

Постмодернізм – напрям у архітектурі другої половини 20 ст., який охоплює велику кількість стилів, побудованих на запереченні принципів модернізму, зокрема, у функціоналізмі, конструктивізмі.

Пробивання – одна з ковальських операцій. Пробивання отворів круглого або прямокутного перерізу виконують пробійниками такої ж форми. Отвори пробивають ударами кувадла по пробійнику.

Протяжка – операція, при якій заготовка під дією ударів подовжується, а поперечний переріз її зменшується.

Реставрація – комплекс робіт з відновлення та збереження первісних форм пошкоджених або спотворених, що ґрунтується на достовірних даних про первісні форми.

Ретроспективізм – напрямок в архітектурі першої половини ХХ ст., заснований на освоєнні архітектурної спадщини минулих епох, від ренесансу і давньоруського зодчества до класицизму першої третини ХІХ століття (ампіру). Р. – всесвітнє, але при цьому глибоко національне явище. У кожній країні склалися свої школи, свої стилі, тому не існує однозначного перекладу термінів і понять, пов'язаних з цим напрямком. Основними елементами стилю є рокайль і картуш.

Рубання (відрубання) – одна з ковальських операцій, Р. виконують ковальським зубилом по розміченій лінії.

Сецесія (*модерн, ар нуво, югендстиль*) – одна із умовних назв стилю у мистецтві і архітектурі кін. 19 – поч. 20 ст. У різних країнах відомий як Art nouveau (у Франції), Sezession (в Австрії), Tiffany (у США), Jugendstil (у Німеччині), Nieuwe Kunst (у Нідерландах), Stile Liberty (в Італії), Modernismo (в Іспанії), Style sapin (у Швейцарії), Modern Style (у Великобританії), Сецесія (на території сучасної України – Східної Галичини, яка у кінці ХІХ – початку ХХ ст. входила до складу Королівства

Галичини та Володимирії з Великим князівством Краківським Австро-Угорщини), Модерн (у Росії).

Стукко – (італ. *stucco*) – високоякісне, дуже міцне гіпсове тинькування, ліпні деталі (ліпнина) фасадів, інтер'єру.

Традиціоналізм (ретроспективізм) - використання форм із народної, сакральної, оборонної галицької архітектури.

Французький неоренесанс – лучкові завершення вікон, обрамлення лиштвами з «вухами», дощатий руст, наріжне рустування, високі мансардні дахи, прорізані слуховими вікнами, люкарнами. *Прикладом Т. у архітектурному ковальстві Івано-Франківська є твір по вул. Незалежності, 29.*

Функціоналізм – напрям в архітектурі, основи якого були закладені в кін. ХІХ – поч. ХХ ст., основною ідеєю якого була первинність функції. Стиль функціоналізму виник у 1920-х роках у Німеччині. Основні вимоги: обумовленість зовнішньої форми будівлі її конструкцією і плануванням, які, у свою чергу, визначаються функцією.

Центральна симетрія (дзеркальна) – найпростіший вид симетрії коли одна половина форми є дзеркальним відображенням іншої. *Більшість творів архітектурного ковальства Івано-Франківська підпорядковані дзеркальній симетрії.*

Челядник – ремісник у цехового майстра.

ДОДАТКИ

Перелік додатків

Додаток А – анотований список майстерень ковальства Станіславова – Станіслава – Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ століть

Додаток Б – перелік історичних вулиць в межах території дослідження

Додаток В – ілюстрації

Додаток Д – таблиці

Додаток А

**Анотований список майстерень ковальства Станіслава –
Станіслава – Івано-Франківська кінця ХІХ – початку ХХ століть**

Архітектурно-будівельна фірма «Serafini» [48].

Архітектурно-будівельна фірма «Inż. Krausz i ska» [42].

Архітектурно-проектна та будівельна фірма І. Левинського (Львів)
[99, с. 16–20].

Архітектурно-будівельна фірма Альфреда Захарієвича і Юзефа
Сосновського [167, с.113–115].

Будівельна фірма «Pezet» [30]; [32].

Майстерня Антона Шіфнера [37].

Металоліварний цех, майстерня токарні з відливу жовтих металів
Н. Карпшвіммера [44].

Мистецько-слюсарна майстерня Юліана Шерера [30].

Механічна майстерня і кузня Адольфа Флешера (Adolf Flescher) [37]

Механічна майстерня Ісака Вейтцена (Izak Weitzen) [37].

Слюсарно-мистецько-будівельні майстерня Яна Федоровського
ДАІФО. – Ф. 2. – Оп.13. – Спр.656. [38].

Слюсарно-мистецько-будівельні майстерня Петра Ярошевського
ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 7. – Спр.1048. [31]. ДАІФО. – Ф. 2. – Оп.13. –
Спр.656. [39].

Слюсарня фірми «Beter Leon i ska» ДАІФО. – Ф. 6. – Оп. 2. – Спр. 67.
[42].

Слюсарно-будівельна майстерня Петра Русхела (Ruschela) ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 10. – Спр. 3. [32].

Слюсарна майстерня Ісака Кужеля ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 13. – Спр. 54. [37].

Станіславівська фабрика слюсарства й обробки металу «Hogodyski Felicyan» (з дирекцією у Стрию) ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 6. – Спр. 558. [30].

Спілка Р. Яворський і сини «Край» ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 10. – Спр. 79. [35], ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 13. – Спр. 633. [38]; ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 13. – Спр. 798.

Фабрика металевих виробів «Silvinia» ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 6. – Спр. 558. [30]; ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 10. – Спр. 3. [32].

Фабрика машин і ливарня «Віз» ДАІФО. – Ф. 2 – Оп. 10. – Спр. 3. [32]; ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 13. – Спр. 633. [38]; ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 13. – Спр. 797. [40].

Фірма «Владислав Клеменс і син» ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 10. – Спр. 3. [32].

Додаток Б**Перелік історичних вулиць в межах території дослідження**

Академіка Гнатюка – Ю.Пелеша (1890)

Академіка Сахарова – Нова (1880-і рр.), Л.Білінського Bilinskiiego (1895), І.Котляревського (1918)

Бельведерська (сер. XVII ст.)

Богдана Лепкого – Я.Кілінського Kilinskiiego (1893), Дорошенка (1918)

Богунська – Рацлавицька (1900)

Валова

Василянок – Заболотівська (1790-і рр.), П.Скарги (1912), П.Могили (1918)

Верховинська

Військова

Військових ветеранів

Вірменська - Антоневича (XVIII ст.)

Вічевий майдан Franciszka Jozefa plac

Вовчинецька (1662), Начельна (1907)

В.Маланюка

Вороного – Гувера Hoovera

Галицька (XVIII ст.) Halicka, Karpinskiiego

Гаркуші – Романовського (1870), Л.Українки (1918), М.Романовського (1920)

Генерала Тарнавського – Ю. Словацького (1899),

Героїв Крут – Шуйського (1910)

Героїв пожежників
 Гетьмана Мазепи – Казимирська Kazimierzowska (1884)
 Гординського – А.Гіллера (1887), Шашкевича (1918)
 Грушевського – 3-го Травня (1891), Грюнвальдська
 Дмитра Вітовського - Гославського
 Дністровська – Газова (1873), Коллонтая Kollataja
 Донцова – Шайнохи
 Довга
 Євгена Коновальця – Зосина Воля (поч. XVIII ст.)
 Євгена Озаркевича – Манюшка (1899)
 Желажівського – Лукасінського
 Заклинських - Зарванська
 Залізнична – Колійова Kolejowa (сер. XIX ст.)
 І.Вагилевича – Звивиста (XIX ст.), Ю.Крашевського (1899)
 І.Труша - Божнича
 Івана Франка – Вузька Заболотівська (XVIII ст.), Я.Камінського
 Kaminskiego (1880-і рр.), А.Могильницького (1918)
 Кобилянської
 Коперніка - Корєніка
 Короля Данила – С.Баторія (1899)
 Крива
 Крушельницької
 Куріного Чорноти – Вєта
 Левка Бачинського – Ф.Смольки (1900), М.Драгоманова (1918)
 Лесі Українки - Мейзельська
 Леся Курбаса – А.Бельовського Bielowskiego (сер. XIX ст.),
 Ю.Федьковича (1918)

Лермонтова – Леонівка (кін. XIX ст.), Т.Шевченка (1900),
Войцеховського (1920)

Мазепи – Казимирівська (1884)

Майдан Шептицького – Францішка (поч. XIX ст.), Князя
Володимира (1918)

Маланюка

Марійки Підгірянки – Домбровського Dabrowskiego

Матейка

М.Драгоманова

Мельничука – Вірменська (поч. XVIII ст.)

М.Павлика – Полковника Висоцького (1920-і рр.)

М.Сабата – Ісаковича (1896), М.Костомарова (1918)

Національної Гвардії – Легіонів

Незалежності – Сапіжинська (1884)

Низова - Мосціцького

Новгородська – Седельмаєрівська (1880)

Новаківського – Яна Канти

Озаркевича

О.Сорохтея – Під Божою опікою

Пилипа Орлика – Рогуського

Площа Вічевий Майдан – Франца Йосифа (1875), Грінченка (1918),
Пілсудського (1920-і рр.)

Площа Міцкевича

Площа Ринок – Барона Гірша Hirscha

Привокзальна - Лелевеля

Репіна – Гротгера

Республіканська – Гловацького Glowaskiego

Романа Купчинського - Панська
Сабата - Isakowicza
С.Бандери – Л. Желіховського (1925)
Січових Стрільців – Широка (сер. XVIII ст.), Яна III Собеського
(1885),
Сорохтея
Сотника Мартинця – Костюка Kosciuszki
Станіславська – Косаківського Kossakowskiej (1870)
Старозамкова
Страчених націоналістів – Berka
Тарнавського - Словацького
Теодора Цьоклера
Тринітарська
Фортечний провулок – Kilinskiego
Чорновола – Агенора Голуховського Soluchowskiego (1884)
Шашкевича
Шевченка – Липова (XVII ст.), Алея Криховецьких уланів
(1920-і рр.)
Шеремети - Трибунальська
Шопена
Шпитальна - Красовськог

Додаток В

ІЛЮСТРАЦІЇ

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІ З ЇХ АНОТОВАНИМ ПЕРЕЛІКОМ

- Іл. 1. Огородження балконів будинків по вул. Гетьмана Мазепи, 1 – Вічевий майдан (1827-30-ті рр.), Січових стрільців, 18 (1827 р.).
- Іл. 2. Огородження балконів і кронштейни будинку будинку по вул. Старозамковій, 2 (1732).
- Іл. 3. Огородження балконів і кронштейни будинку по вул. Гетьмана Мазепи, 1 - Вічевий майдан (1827-30-ті рр.).
- Іл. 4. Огородження балконів і кронштейни будинках по вул. Галицькій, 29 (1835), Бачинського, 2 (1874-1880), Шевченка, 4 (1880-і).
- Іл. 5. Огородження і кронштейн балкона, огороження сходових маршів, фрагмент декору опори сходової клітки будинку по вул. Гетьмана Мазепи, 6 (1885 р.).
- Іл. 6. Огородження балконів будинків по вул. Січових стрільців, 26 (1894), на пл. Ринок, 12 (1880), металопластика дверного полотна будинку по вул. Шевченка, 104 (1896).
- Іл. 7. Огородження балкона по вул. Гетьмана Мазепи, 10 (1896), огороження сходових маршів, будинків по вул. Шевченка, 102 (1896-97 рр.), Гетьмана Мазепи, 11 (1890-ті рр.).
- Іл. 8. Огородження сходових маршів, будинків по вул. Чорновола, 26 (1906 р.), Василянок, 5 (1911 р.), Гаркуші, 3 (1912 р.), Грушевського, 1 (1910 р.).
- Іл. 9. Солярний знак у будинку по вул. Курбаса, 8 (1906 р.).

- Лл. 10. Дозвіл магістрату на будівництво слюсарної майстерні П. Ярошевському по вул. Грюнвальдській у Станіславові. Джерело: ДАІФО. Ф. 6. – Оп. 2. – Спр. 127.
- Лл. 11. Проект слюсарської майстерні І. Кужеля. Архівне креслення. Джерело: ДАІФО. Ф. 2– Оп. 13. – Спр. 54.
- Лл. 12. Заява коваля Яна Жураковського до місцевої влади з проханням видати йому дозвіл виконувати ковальські роботи. Джерело Свідоцтво про складання іспиту на челядника. Джерело: ДАІФО Ф. 2. Оп. 6. Спр. 352.
- Лл. 13. Свідоцтво про складання іспиту на челядника. Джерело: ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 6. – Спр. 389.
- Лл. 14-а. Das detail in der modernen architektur. Serie I: Einzelheiten neuer Wiener bauten. 60 tafeln /L. Fiedler/ Wien und Leipzig: Friedr. Wolfrum & C.
Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».
- Лл. 14-б. Двері з металевою решіткою, м. Івано-Франківськ, вул.Бельведерська, 6 (1900-ті рр.). Світлина 2013 р.
- Лл. 15. Ludwig Scyone. die Straße 5. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».
- Лл. 15 - б. Решітка до дверей. м.Івано-Франківськ, вул. Грюнвальдська, 9 (1912 р.). Світлина 2013 р.
- Лл. 16 - а. Heinrich Staud. Ausgeführt von Rudolf Kern. Wien, Mariahilfergürtel, 1. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von

Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie XXX Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 16 - б. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Січових стрільців, 74 (після 1900-тих рр.). Світлина 2013 р.

Лл.17 - а. Architekten - Kupka, Orglmeister. Hofbaumeister Ausgeführt – von Kurs, Milde. Brahmplatz, 7к. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл.17 - б. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Січових стрільців, 15 (1909 р.). Світлина 2013 р.

Лл.18 - а. Architekt – Josef Ludwig. Hofbaumeister Ausgeführt – von Alexander Meyzer. Brückengasse, 8. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Serie der zweite. XXX Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл.18 - б. Огороження сходових маршів. м. Івано-Франківськ, вул. Василянок, 7 (1910-1911); Мазепи, 30 (1909-10); Незалежності, 11 (1913); Шевченка, 7 (1910) Світлини 2013 р.

Лл. 19 - а. Architekt – Josef Ludwig. Hofbaumeister Ausgeführt – von Alexander Meyzer. Brückengasse, 8. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901 Lichtdrucke nach

Naturaufnahmen. Serie der zweite. XXX Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 19 - б. Огородження сходових маршів. м. Івано-Франківськ, вул Василянко, 7 (1910 - 1911 рр.). Деталі дверних решіток, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 21 1887 р. (1910-ті рр.).

Лл. 20 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901 Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Serie der zweite. XXX Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 20 - б. Огородження сходових маршів. м. Івано-Франківськ, вул Сабата, 2 (1910-11 рр.). Світлини 2013 р.

Лл. 21 – а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Serie der zweite. XXX Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 21 – б. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, Шевченка, 46 (1893-94 рр.); Пилипа Орлика, 2 (1900-і рр.). Світлини 2013 р.

Лл.22 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Dritte Serie. XXX Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл.22 - б. Балконні огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 3 (1929-30 рр.); Гаркуші, 4 (1914 р.); Франка, 11 (1939 р.).

Лл. 23 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll.

Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Dritte Serie. XXX Tafeln.
Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 23 - б. Балконні огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 37 (1905-06 pp.); Мазепи, 30 (1909-10 pp.); Шашкевича, 4 (1906-07 pp.).

Лл.24 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln.
Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл.24 - б. Решітка дверей. м. Івано-Франківськ, вул Грушевського, 42 (1905 p.). Світлина 2018 p.

Лл.25 - а. Bela Lajta. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll Wien I. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. 30 Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл.25 - б. Огородження сходових маршів. м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 16 (1906-07 pp.). Світлина 2013 p.

Лл. 26 - а. Bela Lajta. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll Wien I. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. 30 Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 26 - б. Огородження. м.Івано-Франківськ, вул. Грюнвальдська, 9 (1912 p.). Світлина 2013 p.

Лл. 27 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln.
Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Іл. 27 - б. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Чорновола, 25. Світлина 2013 р.

Іл. 28. Сітчатий орнамент. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Коновальця, 111 (поч. ХХ ст.). Світлина 2013 р.

Іл. 29. Народні мотиви. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Коперніка, 18 (1934 р.) Огороження, вул. Драгоманова, 3 (1937 р.). Світлина 2013 р.

Іл. 30. Daly M. Cesar/ Architecture privee au XIX-me siècle sous Napoleon III. Nouvelles Maisons de Paris. Vol. I-II / M. Cesar Daly. – Paris, [s.d.] - 132 pl.

Іл. 31. Ліхтар та декоративна перегородка. Костел Царя Христа, м. Івано-Франківськ. (О. Бойков. 1992); О. Бойков у смт. Вигода Івано-Франківської області; м. Трускавець, фрагмент твору. (1990-ті рр.). Джерело: «Художник-коваль Олег Бойков» / Каталог // Упорядники С. Полуботько, О. Скобло. – Коломия: Друкарня ім. Шухевича, 2004.

Іл. 32. Приклад часткової втрати автентичного латунного поручня.

м. Івано-Франківськ. вул. Гетьмана Мазепи, 23 (1913 р.).

Іл. 33. Приклади використання зовнішньої реклами по вул. Грушевського, 12 (1870-ті рр.), Тринітарська, 9 (1895 р.), Л.Курбаса, 7 (1906 р.) Світлина 2015 року.

Іл. 1. Огородження балконів будинків по вул. Гетьмана Мазепи, 1 – Вічевий майдан (1827-30-ті рр.), Січових стрільців, 18 (1827 р.).

Іл. 2. Огородження балконів і кронштейни будинку по вул. Старозамковій, 2 (1732 р.).

Іл. 3. Огородження балконів і кронштейни будинку по вул. Гетьмана Мазепи, 1 - Вічевий майдан (1827-30-ті рр.).

Іл. 4. Огородження балконів і кронштейни будинках по вул. Галицькій, 29 (1835), Бачинського, 2 (1874-1880), Шевченка, 4 (1880-і).

Іл. 5. Огородження балконів і сходових маршів, фрагмент декору опори сходової клітки будинку по вул. Гетьмана Мазепи, 6 (1885 р.).

Іл. 6. Огородження балконів будинків по вул. Січових стрільців, 26 (1894), на пл. Ринок, 12 (1880), металопластика дверного полотна будинку по вул. Шевченка, 104 (1896).

Іл. 7. Огородження балкона по вул. Гетьмана Мазепи, 10 (1896), огороження сходових маршів, будинків по вул. Шевченка, 102 (1896-97 рр.), Гетьмана Мазепи, 11 (1890-ті рр.).

Іл. 8. Огородження сходових маршів, будинків по вул. Чорновола, 26 (1906 р.), Василянок, 5 (1911 р.), Гаркуші, 3 (1912 р.), Грушевського, 1 (1910 р.).

Іл. 9. Солярний знак у будинку по вул. Курбаса, 8 (1906 р.).

P e k n o m o c n i c t w o .

moce którego upoważnia się niniejszem ze strony Dyrekcji kolei Państwowych w Stanisławowie P.Dr.Zygmunta Wodeckiego kom.D.K.P. do dnia dzisiejszego zastępowania tej Dyrekcji na komisji w sprawie udzielenia konsensu budowlanego na budowę ślusarskiego warsztatu Pana H. Jaroszewskiego w Stanisławowie przy ul.Grunwaldzkiej 1:21.1 czynienia wszelkich wniosków, jakich dobro sprawy wymagać będzie.

Stanisławów, dnia 9 sierpnia 1924.

Przyjmuję:

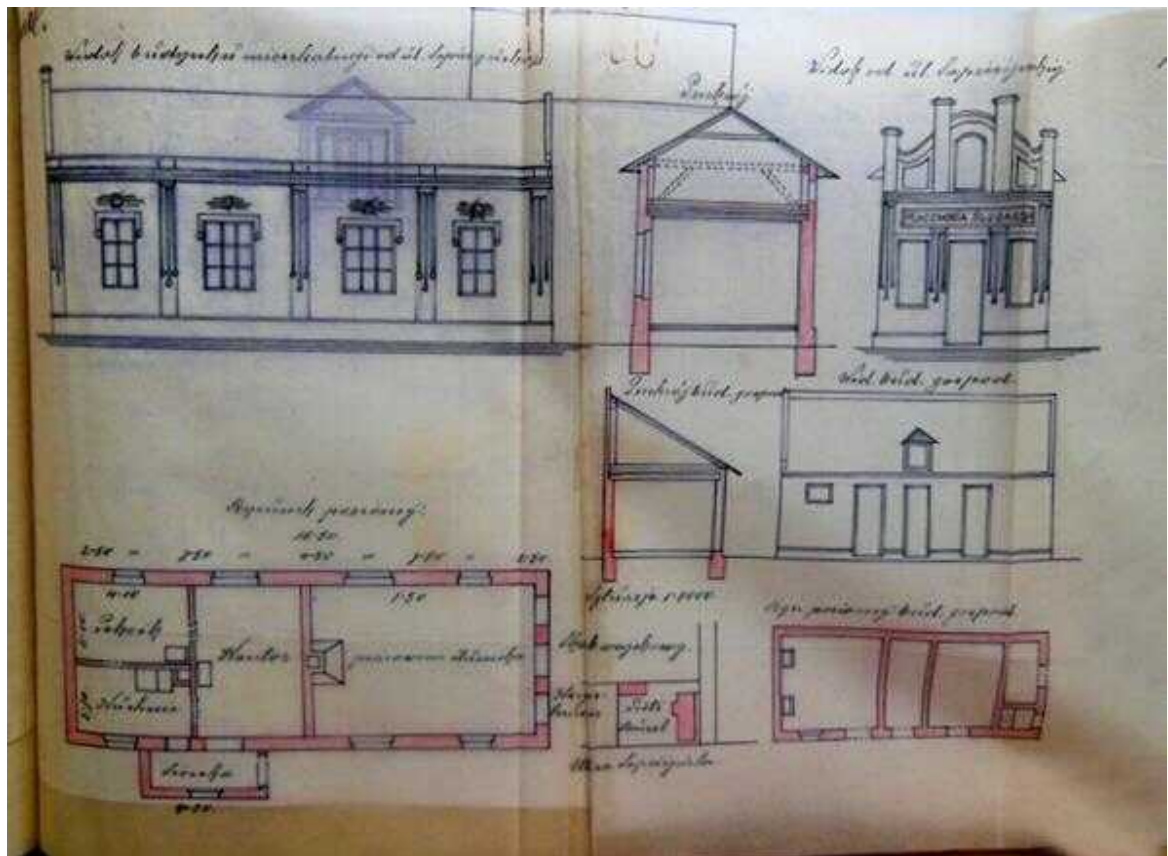
J. Wodecki

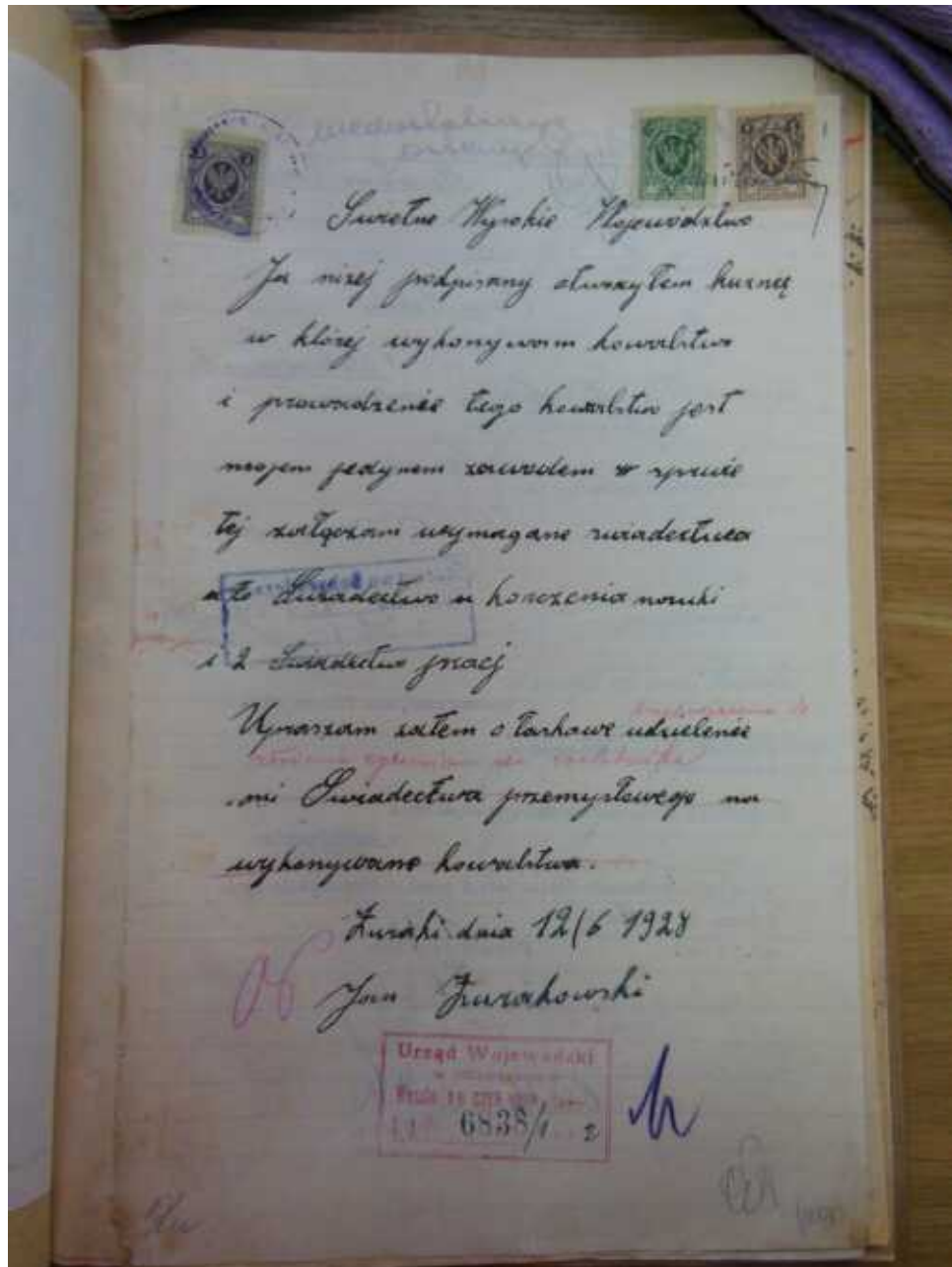
Z Dyrekcji kolei państwowych

M. [Signature]

Лл. 10. Дозвіл магістрату на будівництво слюсарної майстерні П. Ярошевському по вул. Грюнвальдській у Станіславі. Джерело: Ф. 6. – Оп. 2. – Спр. 127.

Лл. 11. Проект слюсарської майстерні І. Кужеля. Архівне креслення. Джерело: ДАІФО. Ф. 2— Оп. 13. — Спр. 54.

Лл. 12. Заява коваля Яна Жураковського до місцевої влади з проханням видати йому дозвіл виконувати ковальські роботи. Джерело: ДАІФО. Ф. 2. Оп. 6. Спр. 352.

L. 192.

Świadectwo

złożenia egzaminu na czeladnika

(włas ręczny podpis)

Przewodnicząca
Komisja egzaminacyjna czeladnicza przy Urzędzie
Wojewódzkim w Stanisławowie

w składzie:

1. Przewodniczący Witołd Blauth.
2. Członek Władysław Kropelnicki
3. Członek Henryk Pechtlof

w obecności instruktora korporacji przemysłowych przy Urzędzie
Wojewódzkim w Stanisławowie

p. Dra Włodzisława Wrochulowicza
powołana na zasadzie rozporządzenia Ministra Przemysłu
i Handlu z dnia 12 grudnia 1927 r. o ustanowieniu tymczaso-
wych komisji egzaminacyjnych czeladniczych (Dz. U. R. P.
Nr. 117, poz. 1004), wydaje

p. Michałowi Skrypcowi
urodzonemu dnia 22. listopada 1907 roku
zamieszkałemu w Rozwadowie nad Dniestrem

ŚWIADECTWO ZŁOŻENIA EGZAMINU NA CZELADNIKA
----- kowskiego -----

Mikołajów, dnia 25. kwietnia 1929.

Przewodniczący Witołd Blauth
Członków: Władysław Kropelnicki
Henryk Pechtlof
Instruktor korporacji przemysłowych
D. Włodzisław Wrochulowicz

Instruktor korporacji przemysłowych
przy Urzędzie Wojewódzkim
w STANISŁAWOWIE

Ил. 13. Свідоцтво про складання іспиту на челядника. Джерело: ДАІФО. – Ф. 2. – Оп. 6.
– Спр. 389.

Лл. 14 - а. L. Fiedler. Das detail in der modernen architektur. Serie I: Einzelheiten neuer Wiener bauten. 60 tafeln. Wien und Leipzig: Friedr. Wolfrum, Wien, 1900.

Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 14 - б. Двері з металевою решіткою, м. Івано-Франківськ, вул.Бельведерська, 6 (1900-ті рр.). Світлина 2013 р.

Лл. 15 - а. Ludwig Scyone. die Straße 5.

Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten
Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1900.

Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln.

Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 15 - б. Решітка до дверей. м.Івано-Франківськ, вул. Грюнвальдська, 9 (1912 р.).
Світлина 2013 р.

Лл. 16 - а. Heinrich Staud. Ausgeführt von Rudolf Kern. Wien, Mariahilfergürtel, 1.
 Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten
 Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901.
 Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln.
 Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

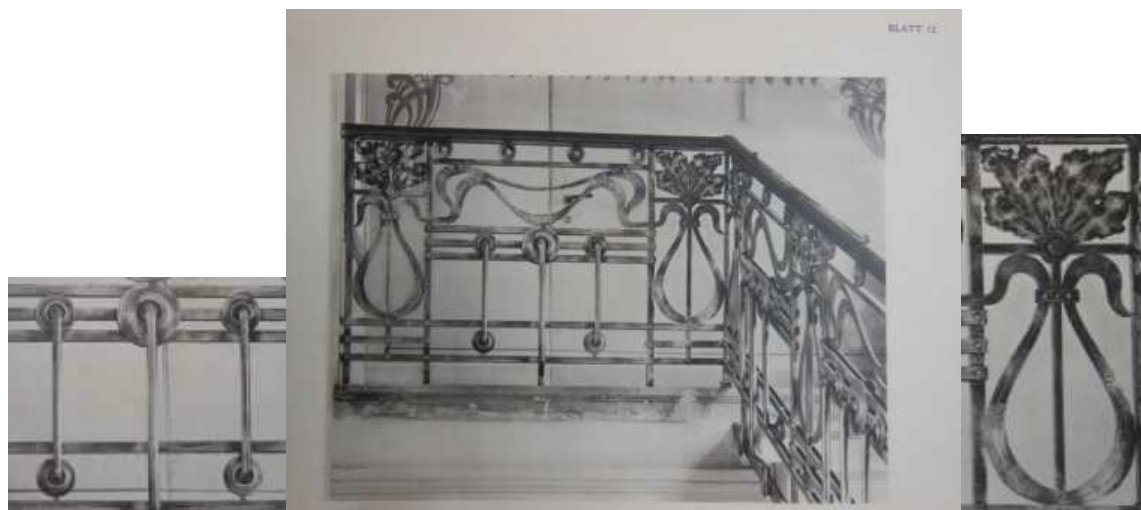
Лл. 16 - б. Балконне огородження. м. Івано-Франківськ, вул. Січових стрільців, 74
 (після 1900-тих рр.). Світлина 2013 р.

Лл.17- а. Architekten - Kupka, Orglmeister. Hofbaumeister Ausgeführt – von Kurs, Milde.
 Brahmsplatz, 7к.
 Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten
 Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901.
 Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln.
 Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл.17 - б. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ,
 вул. Січових стрільців, 15 (1909 р.).Світлина 2013 р.

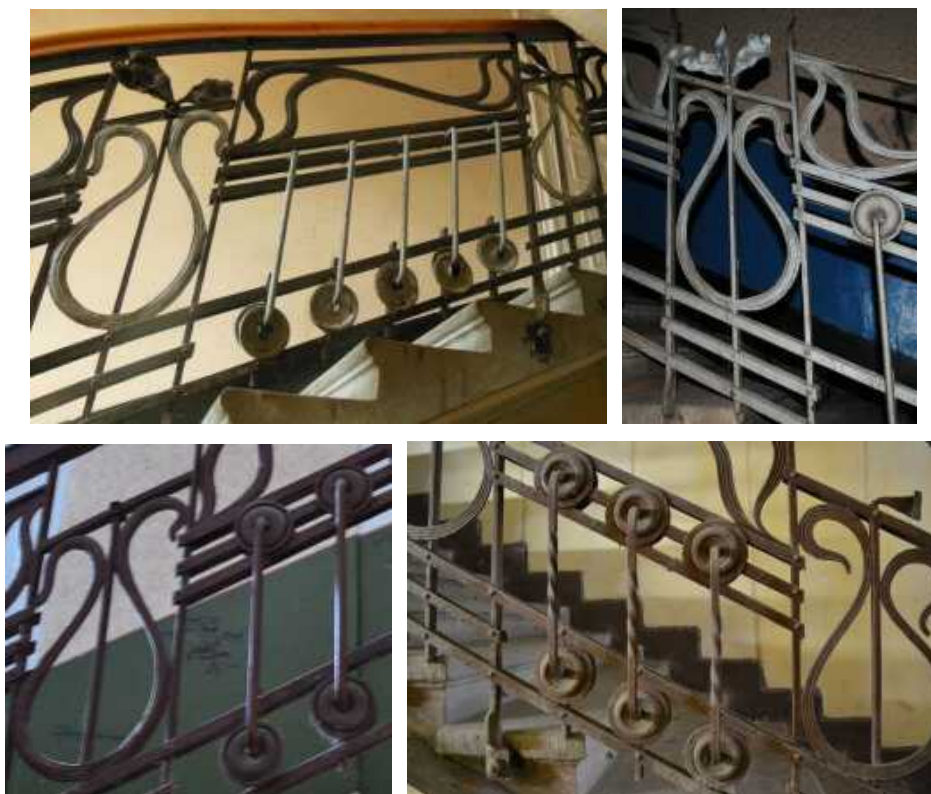

Лл.18 - а. Architekt – Josef Ludwig. Hofbaumeister Ausgeführt – von Alexander Meyzer.
Brückengasse, 8.

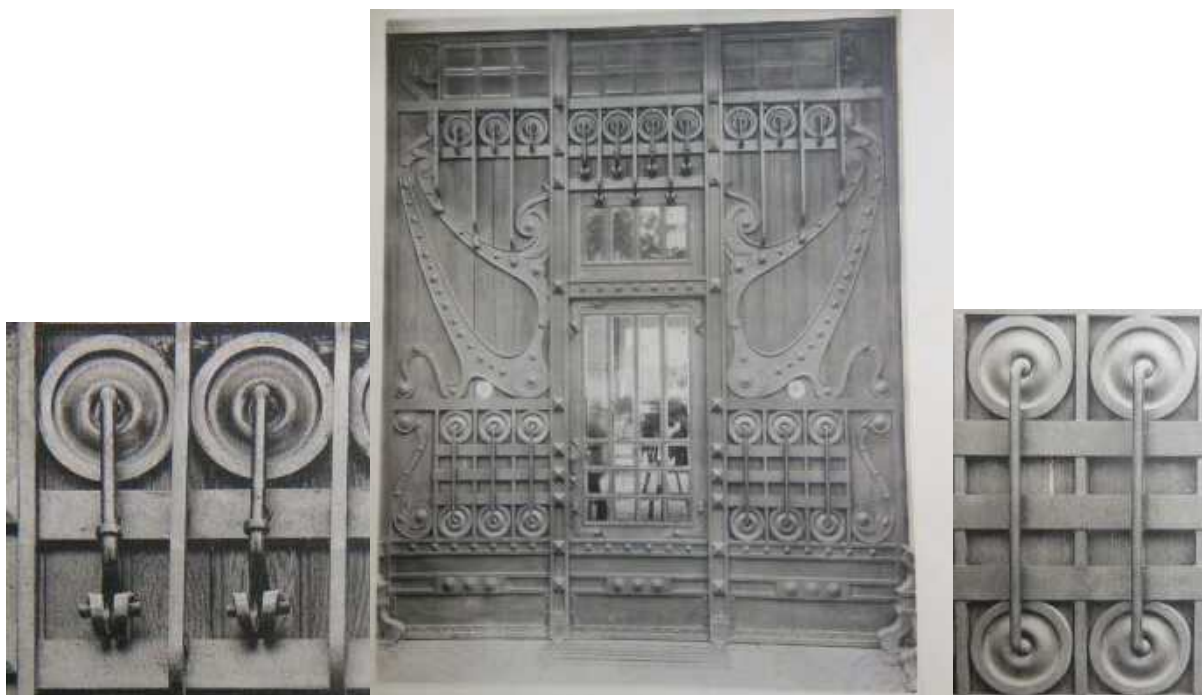
Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten
Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901.

Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Serie der zweite. XXX Tafeln.

Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл.18 - б. Огородження сходових маршів. м.Івано-Франківськ,
вул. Василянок, 7 (1910-1911); Мазепи, 30 (1909-10); Незалежності, 11 (1913);
Шевченка, 7 (1910). Світлини 2013 р.

Лл. 19 - а. Architekt – Josef Ludwig. Hofbaumeister Ausgeführt – von Alexander Meyzer.
Brückengasse, 8.

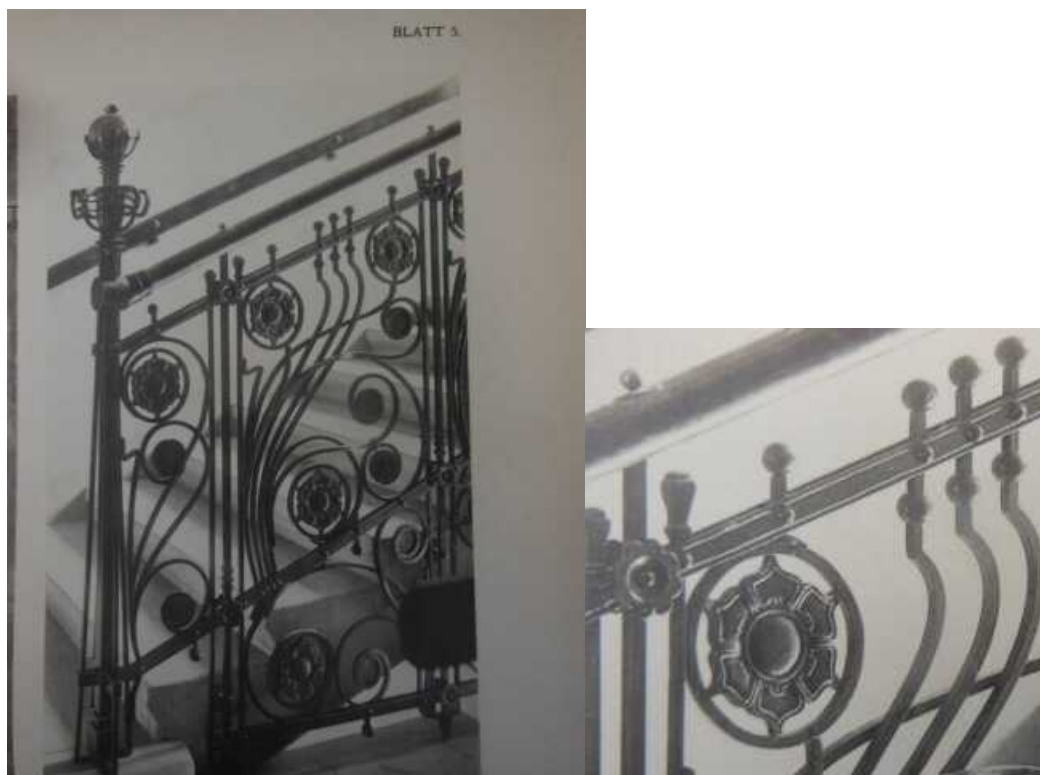
Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten
Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach
Naturaufnahmen. Serie der zweite. XXX Tafeln.

Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 19 - б. Огородження сходових маршів. м. Івано-Франківськ, вул Василянок, 7
(1910 - 1911 рр.)

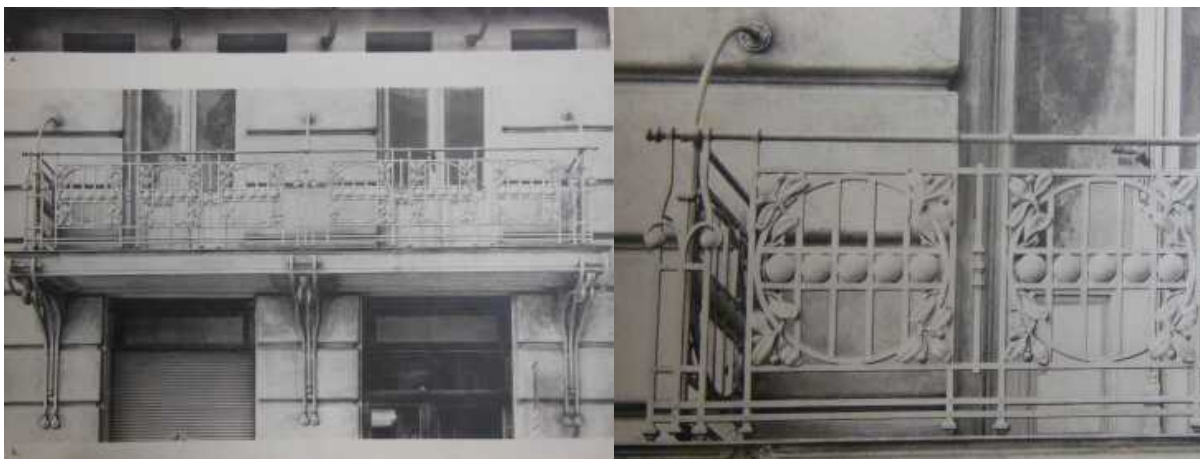
Деталі дверних решіток, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 21 1887 р. (1910-ті рр.)
Світлина 2015 р.

Лл. 20 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Serie der zweite. XXX Tafeln
Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 20 - а. Огородження сходових маршів. м. Івано-Франківськ, вул Сабата, 2 (1910-11 рр.). Світлина 2013 р.

Лл. 21 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn.

Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901.

Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Serie der zweite. XXX Tafeln.

Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

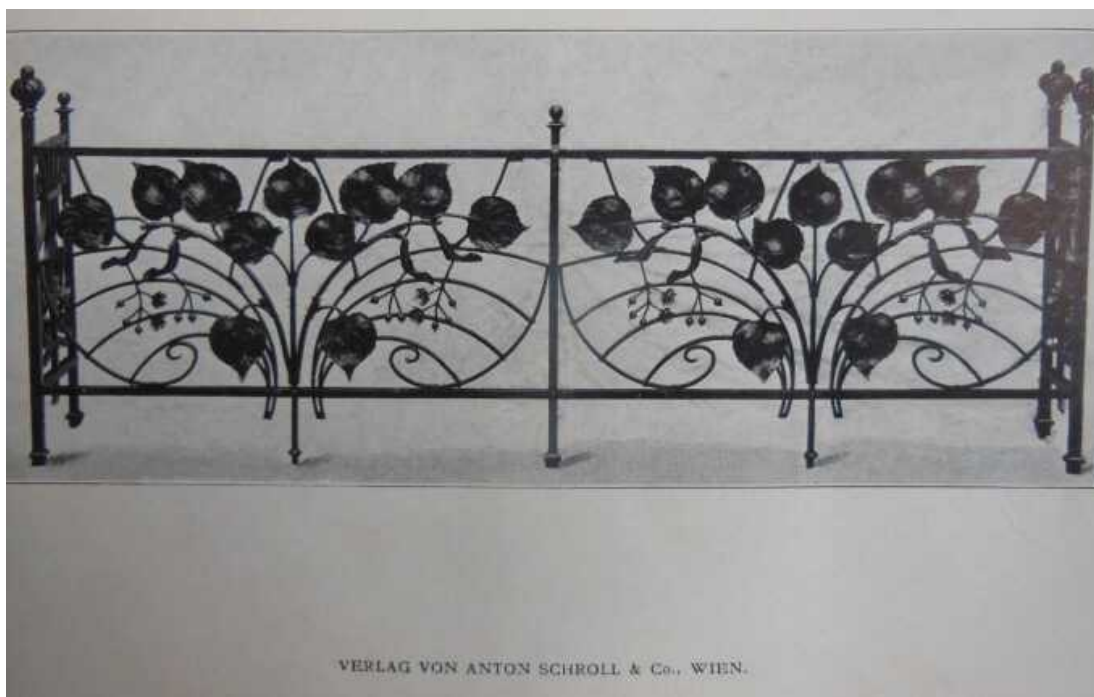
Лл. 21 - б. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 46 (1893-94 рр.); Пилипа Орлика, 2 (1900-і рр.). Світлини 2013 р.

Лл.22 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Dritte Serie. XXX Tafeln.

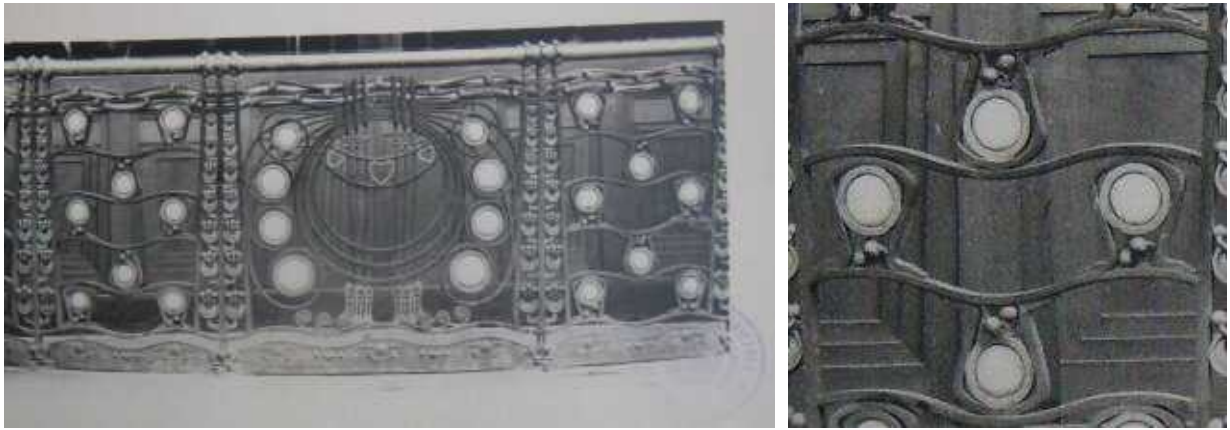
Лл.22 - б. Балконні огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 3 (1929-30 рр.); Гаркуші, 4 (1914 р.); Франка, 11 (1939 р.).

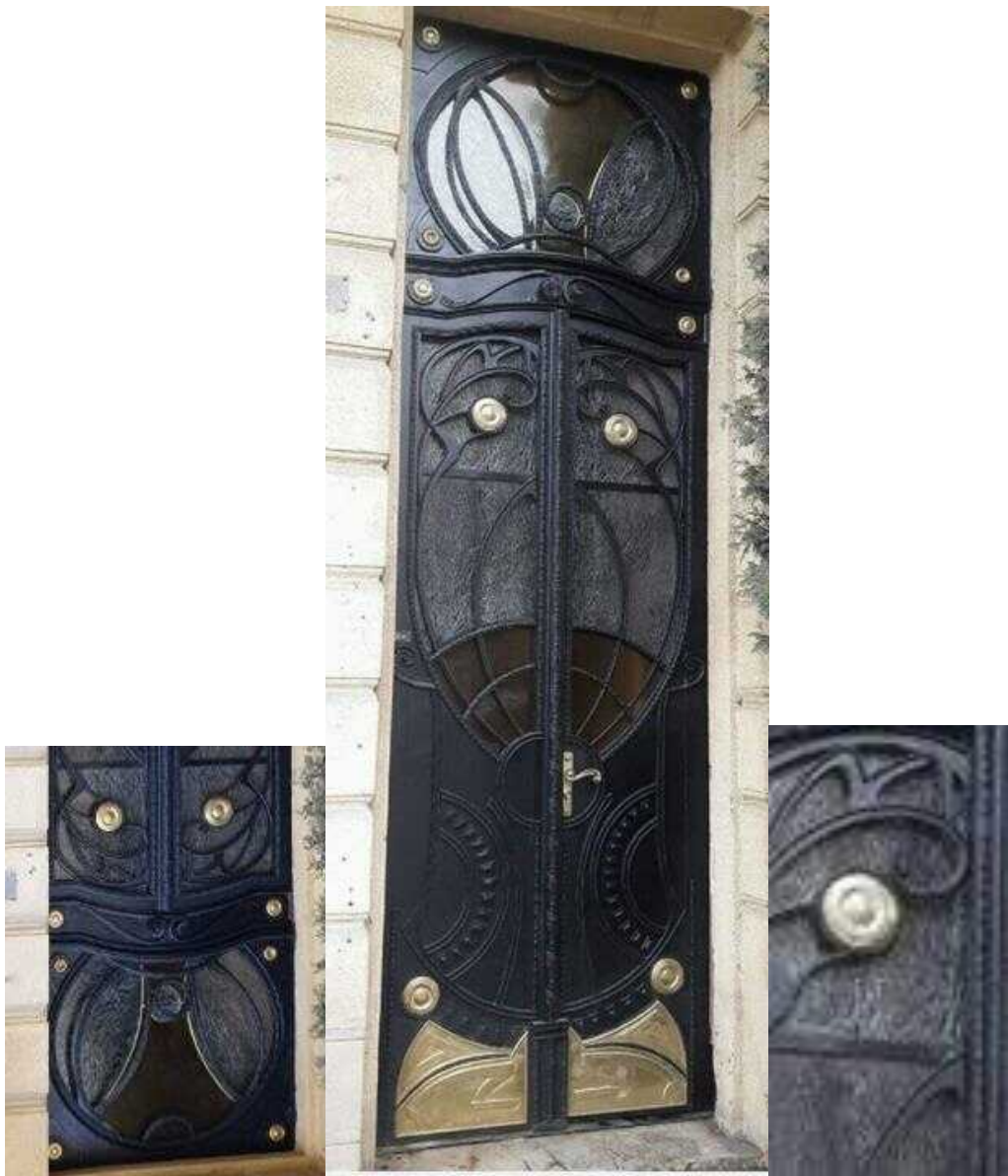
Лл. 23 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Dritte Serie. XXX Tafeln.
Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

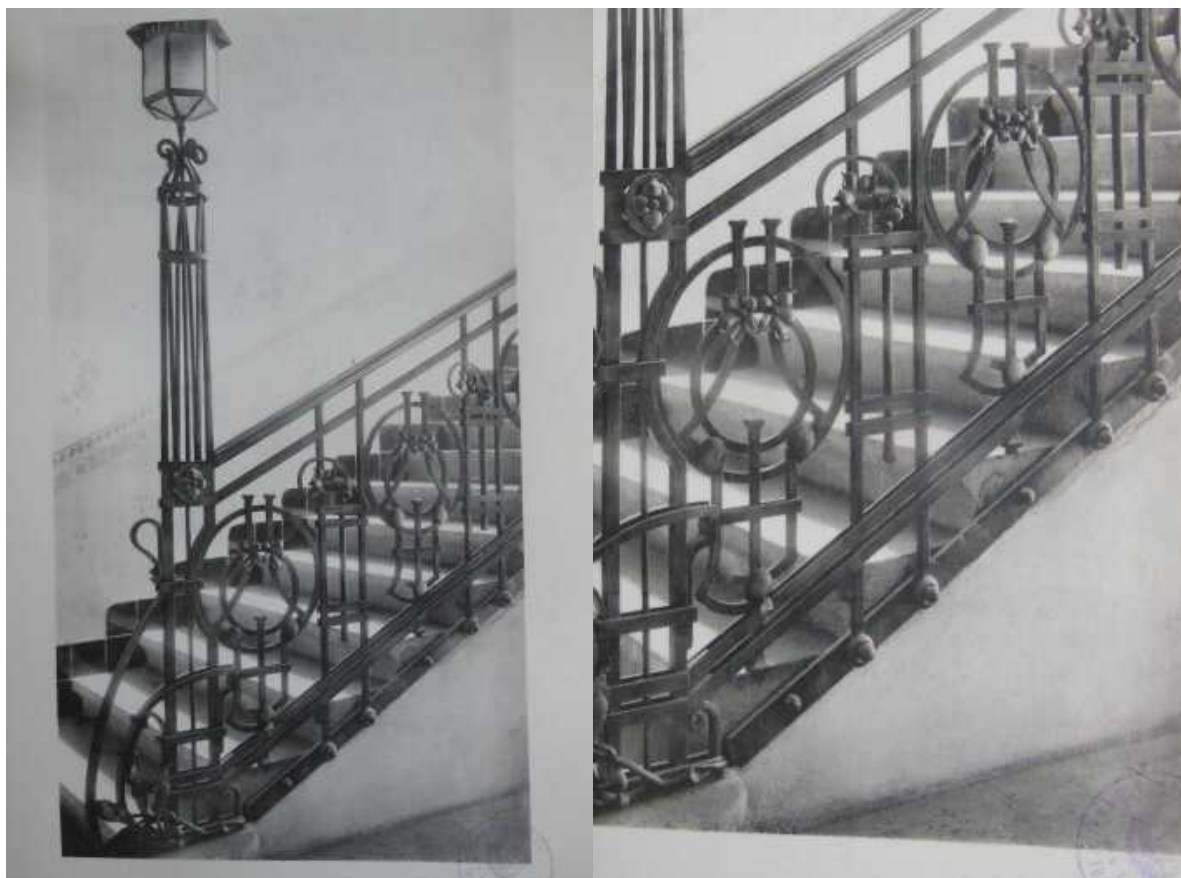
Лл. 23 - б. Балконні огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 37 (1905-06 рр.); Мазепи, 30 (1909-10 рр.); Шашкевича, 4 (1906-07 рр.).

Лл.24 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln.
Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

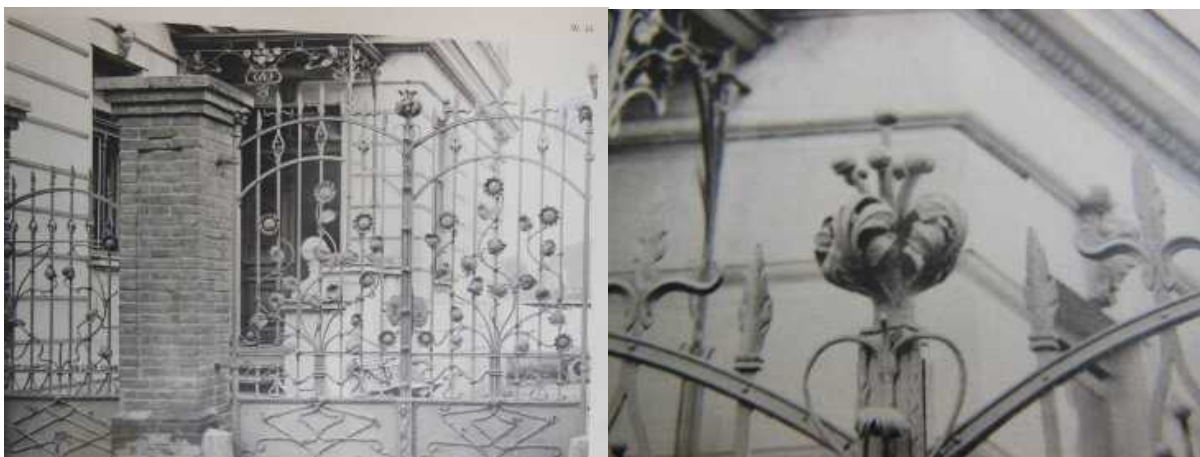
Лл.24 - б. Решітка дверей. м. Івано-Франківськ, вул Грушевського, 42 (1905 р.)
Світлина 2018 р.

Лл.25 - а. Bela Lajta. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Östreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll Wien I. 1900. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. 30 Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

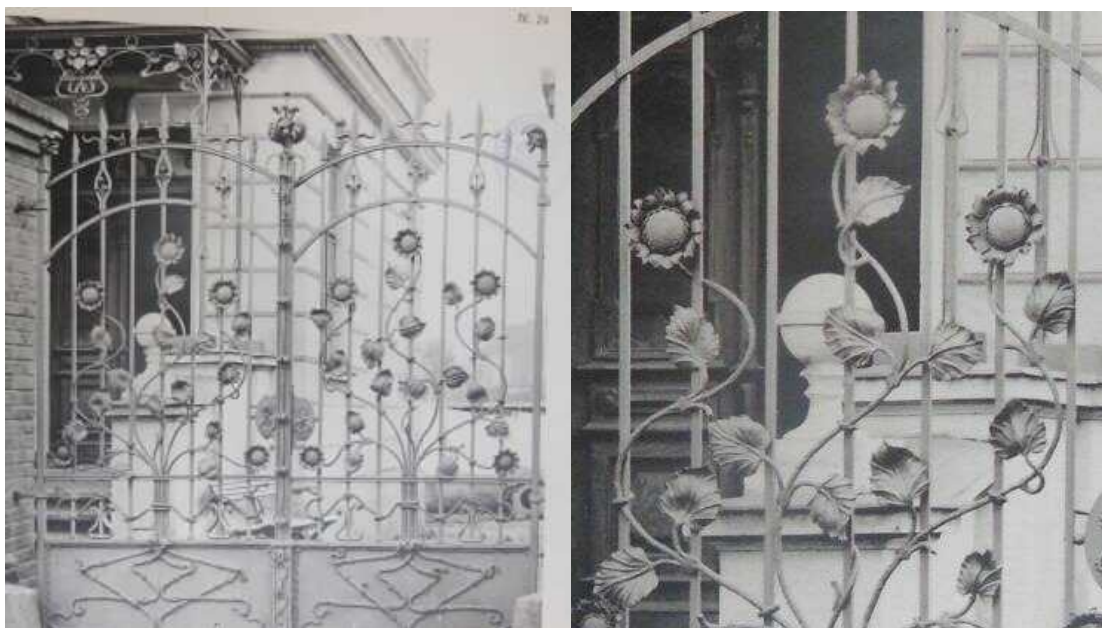
Лл.25 - б. Огородження сходових маршів. м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 16 (1906-07 рр.). Світлина 2013 р.

Лл. 26 - а. Bela Lajta. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll Wien I. 1900. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. 30 Tafeln. Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 26 - б. Огородження. м.Івано-Франківськ, вул. Грюнвальдська, 9 (1912 р.). Світлина 2013 р.

Лл. 27 - а. Ausgeführte Kunstschmiedearbeiten der modernen Stielrichtung in Wien und anderen Städten Österreich Ungarn. Kunstverlag von Anton Schroll. Wien I. 1901. Lichtdrucke nach Naturaufnahmen. Vierte Serie. XXX Tafeln.
Джерело: фонди НТБ НУ «Львівська політехніка».

Лл. 27 - б. Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Чорновола, 25
Світлина 2013 р.

Іл. 28. Сітчатий орнамент.
Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Коновальця, 111
(поч. XX ст.). Світлина 2013 р.

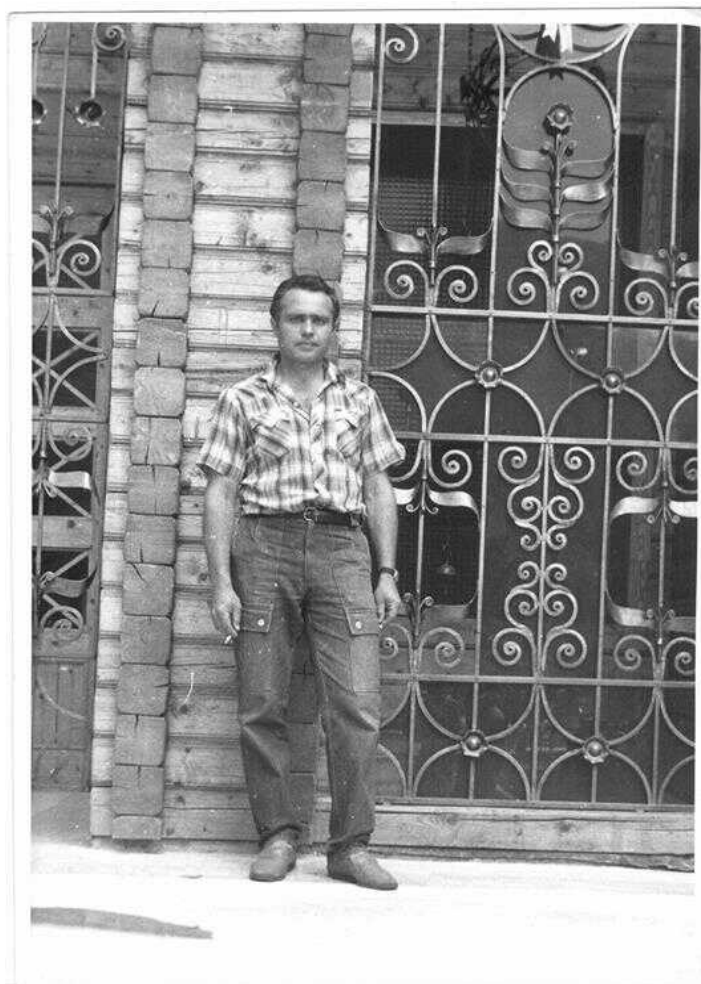
Іл. 29. Народні мотиви.

Балконне огороження. м. Івано-Франківськ, вул. Коперніка, 18 (1934 р.)

Фрагмент в'їзної брами. Л.Курбаса, 9 (1906 р.). Світлина 2013 р.

Ил. 30. Daly M. Cesar/ Architecture privée au XIX-me siècle sous Napoleon III. Nouvelles Maisons de Paris. Vol. I-II / M. Cesar Daly. – Paris, [s.d.] - 132 pl.

Іл. 31. Ліхтар та декоративна перегородка. Костел Царя Христа, м. Івано-Франківськ. (О. Бойков. 1992). О. Бойков у смт. Вигода Івано-Франківської області, м. Трускавець, фрагмент твору (1990-ті рр.). Джерело: «Художник-коваль Олег Бойков» / Каталог // Упорядники С. Полуботько, О. Скобло. – Коломия: Друкарня ім. Шухевича, 2004

Іл. 32. Приклад часткової втрати автентичного латунного поручня. м. Івано-Франківськ. вул. Гетьмана Мазепи, 23 (1913 р.)

Іл. 33. Приклади використання зовнішньої реклами станом на 2015 рік.
Грушевського, 12 (1870-ті рр.), Тринітарська, 9 (1895 р.), Л.Курбаса, 7 (1906 р.)

Додаток Д

ТАБЛИЦІ

СПИСОК ТАБЛИЦЬ З ЇХ АНОТОВАНИМ ПЕРЕЛІКОМ

2.3.1. Художній метал у будинках різних типологічних груп
1880–1930-х рр.

3.1.0. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Решітки для чищення взуття.

3.1.1. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Ковані дверні вставки.

3.1.2. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Ручки для дверей.

3.1.3. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Балконні огороження.

3.1.4. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Кронштейни.

3.1.5. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Ліхтарі.

3.1.6. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Навершя поручнів огорожень сходових маршів.

3.1.7. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Решітки підвальних віконць.

3.1.8. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Віконні ґратки.

3.1.9. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Огороження сходових маршів.

3.1.10. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Брами.

3.1.11. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Огорожі.

3.1.12. Атрибуція металевих структурних елементів балконів (огороження, кронштейни, ліхтарі, кошики для квітів) у житлових та громадських будинках м. Станіславова кінця XIX – початку XX ст.

3.2.1. Типологія орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Каліграфічний орнамент (1830–1880-ті рр.).

3.2.2. Типологія орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Геральдичний орнамент (1830–1930-і рр.).

3.2.3. Типологія орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Антропоморфний орнамент (1890–1914-ті рр.).

3.2.4. Типологія орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Зооморфний орнамент (1880–1930-і рр.).

3.2.5. Типологія орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Рослинний орнамент (1890–1930-ті рр.).

3.2.6. Типологія орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Геометричний орнамент (1890–1930-ті рр.).

3.2.7. Типологія орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Комбінований орнамент (1890-1930-і).

3.2.8. Орнаментальні рослинні мотиви (гілки, стебла, листя) (1885–1900-ті рр.)

3.2.9. Композиційна структура орнаментального декору: стрічковий (фризовий) орнамент.

3.2.10. Трансформація елемента впродовж різних стильових епох (на прикладі мотиву тюльпана).

3.2.11. Архітектурне ковальство як засіб формування стильової єдності.

3.2.12. Роль архітектурного ковальства у формуванні стильового образу сходової клітки.

3.3.1. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст (на прикладі споруд м. Любліна, Польща).

- 3.3.2. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст (на прикладі споруд м. Кракова. Польща).
- 3.3.3. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст (на прикладі споруд м. Кракова. Польща).
- 3.3.4. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст (на прикладі споруд м. Вроцлава. Польща).
- 3.3.5. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст (на прикладі споруд м. Перемишль. Польща).
- 3.3.6. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст (на прикладі споруд м. Кракова. Польща).
- 3.3.7. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст (на прикладі споруд м. Прага. Чеська Республіка).
- 3.3.8. Сучасне архітектурне ковальство в історичному середовищі Івано-Франківська і Таллінна (на прикладі виносної реклами).
- 3.3.9. Сучасне архітектурне ковальство в історичному середовищі Івано-Франківська і Таллінна (на прикладі ліхтарів).
- 3.3.10. Спільні стильові та композиційні ознаки (на прикладі міст споруд Києва та Івано-Франківська) (1880-ті - поч. 20 ст.).
- 3.3.11. Спільні композиційні ознаки споруд Львова та Івано-Франківська.
- 3.3.12. Спільні композиційні ознаки (на прикладі споруд міст Галича та Івано-Франківська) (1880-ті - поч. 20 ст.).
- 3.3.13. Спільні композиційні ознаки (на прикладі споруд міст Рогатина та Івано-Франківська) (1880-ті - поч. 20 ст.).
- 3.3.14. Кований архітектурний метал в містах Європи. Німеччина.

- 3.3.15. Кований архітектурний метал в містах Європи. Чеська Республіка.
- 3.3.16. Кований архітектурний метал в містах Європи. Фінляндія.
- 3.3.17. Приклади заміни втрачених структурних елементів в містах Європи.
- 4.3.1. Стан збереження творів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Частково збережені.
- 4.3.2. Втрачені твори архітектурного ковальства на прикладі структурних елементів дверного полотна.
- 4.3.3. Втрачені твори архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів (повна заміна / втрата архітектурної деталі).
- 4.3.4. Стан збереження художнього металу в архітектурі Івано-Франківська (Станіславова) на прикладі вибраних об'єктів.
- 4.3.5. Зведена таблиця результатів статистичних досліджень за ступенем збереженості художнього металу в архітектурі.
- 4.3.6. Приклади застосування реставраційних методів. м. Івано-Франківськ.

Табл. 2.3.1. Художній метал у будинках різних типологічних груп 1880–1930-х рр.

архітектурна деталь/декор	період	типологічна група будинків				
		торгово-фінансові	культурно-освітні	адміністративні підприємницькі	транспортні	рекреаційні прибуткові
Огородження сходових маршів	1894-1914-ті	 <p>Грушевського, 7 Будинок філії страхового товариства “Флоріанка” (1904 р.)</p>	 <p>Дністровська, 28 Будинок польської жіночої учительської семінарії (1910-1911 рр.)</p>	 <p>пл. Міцкевича, 4 Повітова Рада (1894-96 рр.)</p>	 <p>Грюнвальдська, 11 Будинок дирекції залізниць (1912-14 рр.)</p>	 <p>Незалежності, 7 Кам`яниця Мюльштейна (1905-06 рр.)</p>

Табл. 2.3.1. Художній метал у будинках різних типологічних груп 1880–1930-х рр. (продовження)

архітектурна деталь/декор	період	типологічна група будинків				
		торгово-фінансові	культурно-освітні	адміністративні підприємницькі	транспортні	рекреаційні прибуткові
Балконні огороження	1880–1925-ті	 Незалежності, 15 Банкова установа (1898-1900 рр.)	 Незалежності, 5 Будинок товариства «Руська бесіда» (1870-х рр.)	 Незалежності, 89 Будинок добродійних закладів німецько- евангелістської громади «Ювілейний» (1908 р.)	 Привокзальна, 13 Лінійне управління УМВС на транспорті, (1925 р.)	 Незалежності, 7 Кам'яниця Мюльштейна (1906-07рр.)
		 Франка, 19 Буд. скарбової дирекції (1895-96 рр.)	 Шевченка, 82 Жіноча гімназія «Просвіти» (1890 р.)	 Січових Стрільців, 25 Адміністр. будинок (1905-06 рр.)	 Грюнвальдська, 11 Будинок дирекції залізниць (1912-14 рр.)	 Франка, 17 Клініка Я. Гутта (1925-27 рр.)

Таблиця 3.1.0. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1900 - 1930-ті рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Решітки для чищення взуття		
1900 – 9130-ті рр.	 <p data-bbox="327 795 550 873">М.Підгірянки, 2 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="758 728 997 806">Тарнавського, 18 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1244 728 1396 806">Курбаса, 7 1906 р.</p>
	 <p data-bbox="319 1288 558 1366">Тарнавського, 24 1906 р.</p>	 <p data-bbox="734 1288 1029 1366">Січових стрільців, 25 1906 р.</p>	 <p data-bbox="1181 1288 1468 1366">Січових стрільців, 6 1906-07 рр.</p>
	 <p data-bbox="327 1870 550 1948">Кобилянської, 9 кін. 20-х рр.</p>	 <p data-bbox="758 1937 1005 2016">Грушевського, 31 1911-12 рр.</p>	 <p data-bbox="1220 1758 1420 1836">Шпитальна, 9 1930-ті рр.</p>

Таблиця 3.1.1. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1900 - 1930-ті рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Ковані дверні вставки		
1880-90-ті рр. Історизм.	 <p data-bbox="233 860 652 898">Грушевського, 13 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="683 860 1082 898">Крушельницької, 2 1880-ті.</p>	 <p data-bbox="1193 860 1458 898">Курбаса, 2 1894 р.</p>
1903- 910-ті рр. Сецесія.	 <p data-bbox="240 1507 644 1545">Бельведерська, 6 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="738 1507 1027 1545">Лепкого, 37 1908 р.</p>	 <p data-bbox="1145 1507 1506 1545">Сахарова, 15 1908-11 рр.</p>
1920-30-ті рр. Функціоналізм.	 <p data-bbox="293 2047 592 2085">Галицька, 28 1929 р.</p>	 <p data-bbox="762 2047 1005 2085">Труша, 4 1935 р.</p>	 <p data-bbox="1169 2047 1481 2085">Шевченка, 79 1939 р.</p>

Таблиця 3.1.1. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1880 - 1930-ті рр.). Продовження

Стиль/ період	Структурний елемент Ковані дверні вставки		
1880-1900-ті рр. Історизм.	 <p data-bbox="288 831 596 869">Шевченка, 53 1892 р.</p>	 <p data-bbox="719 831 1043 869">Франка, 29 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1171 831 1481 869">Гнатюка, 7 кін. 19 ст.</p>
1880-1910-ті рр. Сецесія.	 <p data-bbox="363 1424 525 1498">Мазепи, 14 1884 р.</p>	 <p data-bbox="762 1424 1003 1498">Грушевського, 42 після 1905 р.</p>	 <p data-bbox="1198 1424 1449 1498">Грушевського, 31 1911-12 рр.</p>
1930-ті рр. Функціоналізм.	 <p data-bbox="280 1989 603 2063">Січових стрільців, 15-а 1930-ті рр.</p>	 <p data-bbox="799 1989 963 2063">Павлика, 21 1930-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1219 1989 1433 2063">Драгоманова, 5 1935 р.</p>

Таблиця 3.1.2. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1870-1930 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Ручки для дверей			
1880-90-ті рр. Історизм.	 <p data-bbox="311 633 454 701">Франка, 35 1870-ті рр.</p>	 <p data-bbox="622 633 798 701">Шевченка, 53 1892 р.</p>	 <p data-bbox="917 667 1141 768">Майдан Шептицького, 8 1870-ті рр.</p>	
1903 - 912 рр. Сецесія.	 <p data-bbox="295 1126 470 1193">Гаркуші, 28-а поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="614 1126 805 1193">Василянок, 7 1910-1911 рр.</p>	 <p data-bbox="917 1126 1141 1193">Леся Курбаса, 9 1906 р.</p>	 <p data-bbox="1268 1126 1460 1193">Коперника, 23 1903 р.</p>
	 <p data-bbox="295 1496 470 1563">Гнатюка, 17 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="614 1570 805 1637">Чорновола, 28 1912 р.</p>	 <p data-bbox="901 1570 1157 1637">Грушевського, 31 1911-12 рр.</p>	 <p data-bbox="1236 1592 1492 1659">Грюнвальдська, 3 1910-ті рр.</p>
	 <p data-bbox="263 1989 502 2056">Грушевського, 17 1928-31 рр.</p>	 <p data-bbox="614 1989 805 2056">Шевченка, 60 1930-ті рр.</p>	 <p data-bbox="925 1989 1133 2056">Драгоманова, 3 1937 р.</p>	 <p data-bbox="1220 1989 1508 2056">Сікових стрільців, 72 1930-ті рр.</p>

Таблиця 3.1.3. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1880 – 1930-ті рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Балконні огороження.		
1870-90-ті рр. Історизм.	 <p data-bbox="252 734 632 768">Василянок, 11 1870-ті рр.</p>	 <p data-bbox="754 734 1018 768">Курбаса, 4 1878 р.</p>	 <p data-bbox="1121 734 1533 768">Січових стрільців, 26 1894 р.</p>
1903-1910-ті рр. Сецесія.	 <p data-bbox="240 1155 644 1189">Незалежності, 19 1896-97 р.</p>	 <p data-bbox="727 1155 1042 1189">Гаркуші, 9 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1121 1155 1533 1189">Вагилевича, 10 1905-1906 рр.</p>
	 <p data-bbox="316 1592 568 1626">Крива, 24 1910 р.</p>	 <p data-bbox="703 1592 1066 1626">Грюнвальдська, 9 1912 р.</p>	 <p data-bbox="1150 1592 1506 1626">Незалежності, 9 1914 рр.</p>
1920-30-ті рр. Функціоналізм.	 <p data-bbox="276 1989 609 2022">Вороного, 13 1920- рр.</p>	 <p data-bbox="767 1989 1002 2067">Грушевського, 3 1929-1930 рр.</p>	 <p data-bbox="1190 1989 1469 2067">Р.Купчинського, 12 1930 р.</p>

Таблиця 3.1.4. Класифікація творів архітектурного ковальства і ливарства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1870-1912 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Кронштейни			
1870-90-ті рр. Історизм.	 <p data-bbox="258 779 520 855">Грушевського, 12 1870-ті рр.</p>	 <p data-bbox="584 779 845 855">Вічевий майдан, 2 1871-1872 рр.</p>	 <p data-bbox="919 779 1165 855">Незалежності, 37 1881 р.</p>	 <p data-bbox="1311 779 1458 855">Мазепи, 6 1885 р.</p>
	 <p data-bbox="287 1272 478 1348">Шевченка, 4 1880-90-ті рр.</p>	 <p data-bbox="616 1272 807 1348">Шевченка, 53 1892 р.</p>	 <p data-bbox="919 1272 1165 1348">Незалежності, 35 1890-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1270 1272 1500 1348">Вовчинецька, 49 кін. 19 ст.</p>
1900 - 912 рр. Сецесія.	 <p data-bbox="309 1930 456 2007">Репіна, 6 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="584 1930 829 2007">Незалежності, 18 1908 р.</p>	 <p data-bbox="957 1930 1126 2007">Павлика, 23 1908 р.</p>	 <p data-bbox="1254 1930 1509 2007">Грюнвальдська, 9 1912 р.</p>

Таблиця 3.1.5. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1890 – 1930-ті рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Ліхтарі			
1890 -1910-ті рр. Сецесія.	 <p data-bbox="316 741 564 775">Мазепи, 14 1884 р.</p>	 <p data-bbox="727 734 1043 768">Шевченка, 69 кін. 19 ст.</p>	 <p data-bbox="1203 734 1453 768">Мазепи, 28 1901 р.</p>	
	 <p data-bbox="309 1182 576 1216">Репіна, 6 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="724 1182 1043 1216">Бельведерська, 6 1900 р.</p>	 <p data-bbox="1134 1182 1517 1216">Гординського, 15 1909-10 рр.</p>	
	 <p data-bbox="300 1637 584 1671">Сабага, 2 1910-11 рр.</p>	 <p data-bbox="740 1637 1031 1671">Чорновола, 28 1912 р.</p>	 <p data-bbox="1203 1637 1453 1671">Валова, 10 1910 р.</p>	
	1920-30-ті рр. Функціоналізм.	 <p data-bbox="240 2024 644 2058">Грушевського, 18 1912, 1924 р.</p>	 <p data-bbox="703 2024 1066 2058">Незалежності, 57 1930-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1187 2024 1469 2058">Шевченка, 77 1934 р.</p>

Таблиця 3.1.6. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1880-1930 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Навершя поручнів огорожень сходових маршів			
1880-90-ті рр. Історизм.	 <p>Мазепи, 6 1885 р.</p>	 <p>Мазепи, 6 1885 р.</p>	 <p>Шевченка, 7 1890 р.</p>	 <p>Валова, 4 1890 - 91 рр.</p>
	 <p>Шевченка, 22 1990 р.</p>	 <p>Мазепи, 11 1890-ті рр.</p>	 <p>Січових стрільців, 46 1895 р.</p>	 <p>Грушевського, 33 1895-96 рр.</p>
1900 - 12 рр. Сецесія.	 <p>Франка, 37 поч. 20 ст.</p>	 <p>Тарнавського, 20 1906 р.</p>	 <p>Мазепи, 48 1908 р.</p>	 <p>Незалежності, 89 1908 р.</p>
1920-30-ті рр. Функціоналізм.	 <p>Франка, 30 1925-26 рр.</p>	 <p>Гаркуші, 18 1930-ті рр.</p>	 <p>Франка, 11 1932 р.</p>	 <p>Січових стрільців, 27 1937 р.</p>

Таблиця 3.1.7. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1870-1930 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Решітки підвальних віконць			
1890-ті рр. Історизм	 <p data-bbox="304 640 461 719">Мазепи, 12 1890-ті рр.</p>	 <p data-bbox="627 633 815 712">Шевченка, 53 1892 р.</p>	 <p data-bbox="968 633 1157 712">Шевченка, 58 1895 р.</p>	 <p data-bbox="1307 633 1495 712">Шевченка, 24 1900 р.</p>
	 <p data-bbox="288 1077 480 1155">Шевченка, 69 кін.19 ст.</p>	 <p data-bbox="627 1077 815 1155">Шевченка, 29 кін.19 ст.</p>	 <p data-bbox="978 1077 1153 1155">Мазепи, 106 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1319 1077 1473 1155">Гаркуші, 8 1900-ті рр.</p>
	 <p data-bbox="263 1496 502 1574">Тарнавського, 25 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="604 1496 841 1574">Бельведерська, 6 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="949 1496 1182 1574">Гординського, 5 1901 р.</p>	 <p data-bbox="1265 1496 1527 1574">Короля Данила, 20 поч. 20 ст.</p>
	 <p data-bbox="256 1861 509 1939">Грушевського, 13 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="624 1939 818 2018">Шевченка, 30 1903 р.</p>	 <p data-bbox="965 1917 1163 1995">Шпитальна, 7 1904 р.</p>	 <p data-bbox="1268 1917 1524 1995">Грушевського, 39 1903-04 р.</p>

Таблиця 3.1.7. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1870-1930 рр.). (Продовження)

Стиль/ період	Структурний елемент Решітки підвальних віконць			
Кін. 19 – поч. 20 ст. Сецесія	 <p data-bbox="268 607 501 674">Грушевського, 7 1904 р.</p>	 <p data-bbox="603 607 836 674">Тарнавського, 16 1905-06 рр.</p>	 <p data-bbox="948 607 1181 674">Грушевського, 4 1906-08 рр.</p>	 <p data-bbox="1299 607 1493 674">Озаркевича, 4 1907 р.</p>
	 <p data-bbox="284 972 478 1039">Шевченка, 44 1908 р.</p>	 <p data-bbox="628 972 813 1039">Чорновола, 5 1909 р.</p>	 <p data-bbox="941 972 1184 1039">Гординського, 15 1909-10 рр.</p>	 <p data-bbox="1267 972 1522 1039">Гординського, 15 1909-10 рр.</p>
	 <p data-bbox="300 1308 462 1375">Мазепи, 30 1909-10 рр.</p>	 <p data-bbox="644 1308 807 1375">Шопена, 9 1909-10 рр.</p>	 <p data-bbox="938 1308 1187 1375">Короля Данила, 2 1909-13 рр.</p>	 <p data-bbox="1315 1308 1477 1375">Мазепи, 34 1909-13 рр.</p>
	 <p data-bbox="277 1666 483 1733">Коперника, 24 1910-ті рр.</p>	 <p data-bbox="628 1666 813 1733">Сахарова, 19 1910-ті рр.</p>	 <p data-bbox="963 1666 1165 1733">Василянок, 7 1910-11 рр.</p>	 <p data-bbox="1292 1666 1497 1733">Коперника, 12 1912 р.</p>
	1920-30-ті рр. Функціоналізм	 <p data-bbox="290 1966 478 2033">Павлика, 22 1920-30-ті рр.</p>	 <p data-bbox="571 1966 871 2033">Січових стрільців, 29 1930-ті рр.</p>	 <p data-bbox="983 1966 1139 2033">Франка, 11 1932 р.</p>

Таблиця 3.1.8. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (Кін. 19 – поч. 20 ст.)

Стиль/ період	Структурний елемент Віконні ґратки		
Кін. 19 – поч. 20 ст. Сецесія	 <p data-bbox="260 723 580 757">Лермонтова, 9 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="675 712 1034 745">Січових стрільців, 4 1904 р.</p>	 <p data-bbox="1198 656 1422 723">Короля Данила, 8 бл. 1905 р.</p>
	 <p data-bbox="308 1155 533 1223">Грушевського, 42 після 1905 р.</p>	 <p data-bbox="719 1037 994 1104">Сотника Мартинця, 4 1907 р.</p>	 <p data-bbox="1225 1171 1393 1238">Чорновола, 5 1909 р.</p>
	 <p data-bbox="236 1597 603 1630">Тарнавського, 21 1910-ті рр.</p>	 <p data-bbox="663 1597 1042 1630">Гординського, 15 1909-10 рр.</p>	 <p data-bbox="1185 1597 1433 1630">Мазепи, 36 1910 р.</p>
	 <p data-bbox="292 1962 547 1995">Богунська, 3 1911 р.</p>	 <p data-bbox="711 1989 999 2022">Чорновола, 28 1912 р.</p>	 <p data-bbox="1158 1962 1461 1995">Мазепи, 83 1912-13 рр.</p>

Таблиця 3.1.8. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1910-1930 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Віконні ґратки			
1912 – 13 рр. Сецесія	 <p data-bbox="303 750 534 817">Грюнвальдська, 9 1912 р.</p>	 <p data-bbox="742 750 973 817">Грюнвальдська, 9 1912 р.</p>	 <p data-bbox="1197 750 1428 817">Грюнвальдська, 9 1912 р.</p>	
	 <p data-bbox="343 1142 486 1209">Гаркуші, 3 1912 р.</p>	 <p data-bbox="782 1097 933 1164">Мазепи, 83 1912-13 рр.</p>	 <p data-bbox="1236 1187 1380 1254">Мазепи, 23 1913 р.</p>	
	1920-30-ті рр. Функціоналізм	 <p data-bbox="335 1512 510 1579">Павлика, 22 1920-30-ті рр.</p>	 <p data-bbox="774 1556 949 1624">Довга, 74 1920-30-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1133 1590 1484 1635">Гнатюка, 25 1920-30-ті рр.</p>
		 <p data-bbox="311 1892 526 1960">Купчинського, 5 1920-30-ті рр.</p>	 <p data-bbox="758 1892 957 1960">Коновальця, 83 1920-30-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1220 1892 1404 1960">Чорновола, 50 1920-30-ті рр.</p>

Таблиця 3.1.9. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1880-1906 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Огородження сходових маршів		
Історизм	 <p>Бачинського, 2 1880 р.</p>	 <p>Мазепи, 6 1885 р.</p>	 <p>Шевченка, 63 1892 р.</p>
	 <p>Мазепи, 10 1896 р.</p>	 <p>Лепкого, 19 кін. 19 ст.</p>	 <p>Шевченка, 69 кін. 19 ст.</p>
Сецесія	 <p>Франка, 29 1900-ті рр.</p>	 <p>Репіна, 6 1900-ті рр.</p>	 <p>Гнатюка, 21 поч. 20 ст.</p>
	 <p>Мазепи, 28 1901 р.</p>	 <p>Шпитальна, 7 1904 р.</p>	 <p>Курбаса, 9 1906 р.</p>

Таблиця 3.1.9. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1910-19030 рр.). (Продовження)

Стиль/ період	Структурний елемент Огородження сходових маршів		
Сецесія	 Січових стрільців, 6 1907 р.	 Мазепи, 24 1910 р.	 Сабата, 2 1910-11 рр.
	 Василянук, 5 1911 р.	 Мазепи, 9 1910 р.	 Грюнвальдська, 9 1912 р.
Функціоналізм	 Чорновола, 22 1925-27 р.	 Франка, 30 1925-26 рр.	 Павлика, 22 1920-30 рр.
	 Павлика, 3 1930-ті рр.	 Франка, 11 1932 р.	 Шевченка, 77 1934 р.

Таблиця 3.1.10. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. (1900 - 1930-ті рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Брами		
1900 - 9112-ті рр. Сецесія.	 <p data-bbox="228 752 671 790">Січових стрільців, 54 1900-і рр.</p>	 <p data-bbox="778 770 1046 808">Мазепи, 28 1901 р.</p>	 <p data-bbox="1251 719 1445 790">Коперніка, 23 1903 р.</p>
	 <p data-bbox="331 1227 568 1299">Тарнавського, 24 1906 р.</p>	 <p data-bbox="785 1263 1040 1301">Курбаса, 9 1906 р.</p>	 <p data-bbox="1206 1272 1487 1310">Матейка, 24 1910 р.</p>
	 <p data-bbox="268 1706 632 1744">Шевченка, 72 1911-12 рр.</p>	 <p data-bbox="788 1662 1034 1733">Грюнвальдська, 9 1912 р.</p>	
1930-ті рр. Функціоналізм.	 <p data-bbox="293 2042 609 2080">Шевченка, 79 1939 р.</p>		

Таблиця 3.1.11. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Огорожі (кін. 19 ст. - 1906 р.)

Стиль	Структурний елемент Огорожі	
Історизм	 <p data-bbox="395 728 740 763">Шевченка, 16 кін. 19 ст.</p>	
	 <p data-bbox="395 1167 740 1202">Шевченка, 12 кін. 19 ст.</p>	
Сецесія	 <p data-bbox="395 1554 740 1590">Шевченка, 33 кін. 19 ст.</p>	
	 <p data-bbox="363 1975 772 2011">Тарнавського, 16 1905-06 рр.</p>	

Таблиця 3.1.11. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Огорожі (1910 - 1913 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Огорожі	
Сецесія	 <p data-bbox="287 694 662 739">Короля Данила, 3 1910 р.</p>	
	 <p data-bbox="287 1142 662 1187">Короля Данила, 10 1910 р.</p>	
	 <p data-bbox="295 1601 654 1646">Грюнвальдська, 9 1912 р.</p>	
	 <p data-bbox="311 2004 638 2049">Мазепи, 34 1909-13 рр.</p>	

Таблиця 3.1.11. Класифікація творів архітектурного ковальства за типологічними ознаками на прикладі вибраних об'єктів. Огорожі (поч. 20 ст., 1930-ті рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Огорожі	
Сецесія	 <p data-bbox="248 741 735 775">Національної гвардії, 4 поч. 20 ст.</p>	
	 <p data-bbox="331 1193 651 1227">Шевченка, 77 1934 р.</p>	
Функціоналізм	 <p data-bbox="328 1626 655 1659">Драгоманова, 3 1937 р.</p>	
	 <p data-bbox="339 2000 644 2033">Шевченка, 79 1939 р.</p>	

Таблиця 3.1.12. Атрибуція металевих структурних елементів балконів (огороження, кронштейни, ліхтарі, кошики для квітів) у житлових та громадських будинках м. Станіслава кінця XIX – початку XX ст.

№	Класифікація		Результати атрибуції			
	будинки	балкони	вид архітек-турного металу	стиль; період	адреса	
	за місцем розташування у містобудівній системі	за композиційною структурою фасадів				за місцем розташування у структурі фасаду
1	а) у рядовій забудові; б) окремо розташовані	(I) симетрична	<p>(I.I) симетричне: на осі симетрії; дзеркально-симетричне; комбіноване</p> 	огороження, кронштейни, кошики для квітів	<p>(I.I.1) класицизм (1840-і) неокласицизм; зрілий історизм (1870-і – 1890-і)</p>	Вічевий майдан, 2; Галицька, 9; 29; Низова, 2; Січових стрільців, 18; Старозамкова, 2; Чорновола, 9
					<p>(I.I.2) пізній історизм (різностильовість) (1890-і)</p>	Мельничука, 14; Незалежності, 5; Січових стрільців, 5; Шевченка, 16
					<p>(I.I.3) сецесія (1895 – 1914) ретроспективізм (1895 – 1914)</p>	Вічевий Майдан, 3; Гаркуші, 7; Грушевського, 20; Курбаса, 4; 6; 8; Лепкого, 16; 19; Мазепи, 6; 12; 20; 25; 28; Мартинця, 6; Незалежності, 8; 29; 35; 37; 117; Площа Міцкевича, 10; 12-а; Сотника Мартинця, 6; Січових стрільців, 7; 19 ;26; Тринітарська, 9; Франка, 19; 25; 27; Шевченка, 4; 11; 13; 14; 46; 53; 63; 82
					<p>(I.I.4) модернізм: функціоналізм; класицизуючий модернізм; неопластицизм; ар деко; стрімлайн (1920-і – 1930-і)</p>	Вагилевича, 10; Вітовського, 19; Гаркуші, 8; Гординського, 4; Грушевського, 9; Заклинських, 1; Курбаса, 7; 8; Лепкого, 44; Лермонтова, 9; Мазепи, 7/9; 56; 83; 100; Низова, 3; 9/11; 18; Новгородська, 6; Озаркевича, 12; Орлика, 2; Республіканська, 12; Репіна, 10; Січових стрільців, 4; 12; 14; 16; 25; 42; Станіславська, 7; Франка, 7; 9; 29; Чорновола, 44; 52
					Військова, 11; Вороного, 14; Галицька, 4; 36; Гаркуші, 12-а; Грушевського, 3; 17; Дністровська, 20; 45; 53; Кобилянської, 7; 9; Коновальця, 93; Купчинського, 4; Майдан Шептицького, 3; Макаренка, 1; 3/2; Незалежності, 57; 117; 148; Площа ринок, 4; Павлика, 15; 24; Сабата, 6; Січових стрільців, 27; 35; 72; Тринітарська, 7; Франка, 11; Шевченка, 60	

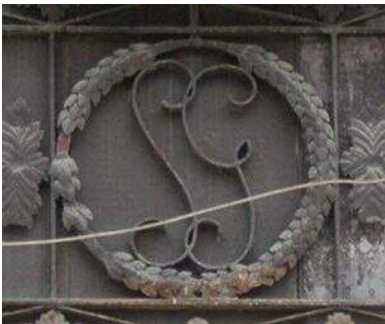

Таблиця 3.1.12. Атрибуція металевих структурних елементів балконів (огородження, кронштейни, ліхтарі, кошики для квітів) у житлових та громадських будинках м. Станіслава кінця XIX – початку XX ст. (Продовження)

а) у рядовій забудові; б) окремо розташовані	(I) симетрична	(I.I) асиметричне	огородження, кронштейни, кошики для квітів	(I.I.1) сецесія (1895 – 1914) ретроспективізм (1895 – 1914)	Коновальця, 117; Січових стрільців, 74
				(I.I.2) модернізм: функціоналізм; класицизуючий модернізм; неопластицизм; ар деко; стрімлайн (1920-і – 1930-і)	Гаркуші, 11-а; Коновальця, 88; Павлика, 13; Сахарова, 17
а) у рядовій забудові; б) окремо розташовані	(II) асиметрична	(II.I) асиметричне	огородження, кронштейни, кошики для квітів,	(II.I.1) пізній історизм (різностильовість) (1890-і) сецесія (1895 – 1914)	Василянок, 5, 7; Гаркуші, 9; Грюнвальдська, 9; Коперніка, 12; 23; Курбаса, 5; 9; Короля Данила, 22; Лепкого, 19; 24; 34; 36; 38; 48; Матейка, 11- б; 26; 27; Мазепи, 10; 30; Незалежності, 11; 16; 30; 63; Озаркевича, 23; Січових стрільців, 54; 74; Гарнавського, 11; 15; 31; Тринітарська, 11; Франка, 37; Цьоклера, 18; Чорновола, 5; 25; Шевченка, 44; 56; 66; Шопена, 8
				(II.I.2) модернізм (1920-і – 1930-і)	Військова, 9; Галицька, 34; Гаркуші, 5-а; Грушевського, 8; Драгоманова, 7; Купчинського, 9; Павлика, 6-а; 15-а; 18; 21; Франка, 32; Чорновола, 23; Шевченка, 31; 96
		(II.II) симетричне: на осі симетрії; дзеркально- симетричне; комбіноване	огородження, кронштейни, кошики для квітів	(II.II.1) модернізм (1920-і – 1930-і) сецесія (1895 – 1914)	Вагилевича, 8; Гординського, 11; Мазепи, 23; Матейка, 22; Незалежності, 7; 18; Репіна, 6/8 ; Січових стрільців, 6; Шопена, 6
					

Таблиця 3.1.12. Атрибуція металевих структурних елементів балконів (огороження, кронштейни, ліхтарі, кошики для квітів) у житлових та громадських будинках м. Станіславова кінця XIX – початку XX ст. (Продовження)

3	кутові	(К I) симетрична (вісь симетрії по наріжнику будинку)	(К I.I) симетричне: дзеркально-симетричне; на осі симетрії	огороження, кронштейни, кошики для квітів	сецесія (1895 – 1914) ретроспективізм (1895 – 1914) модернізм: функціоналізм; класицизуючий модернізм; неопластицизм; ар деко; стрімлайн (1920-і – 1930-і)	Вороного, 13; Гаркуші, 4/Франка, 39; Дністровська, 2; Залізнична, 29; Мазепи, 2/Бельведерська; Незалежності, 19; Площа ринок, 2; Шашкевича, 1; 2; 4
		(К II) симетрична (вісь симетрії по фасаді)	(К II.I) симетричне: дзеркально-симетричне; на осі симетрії			Гаркуші, 1/Грюнвальдська, 2; Залізнична, 29; Страчених націоналістів, 3; Січових стрільців, 11 / Бачинського; Січових стрільців, 12 / Шевченка, 1.
		(К III) асиметрична а (різна довжина бічних фасадів, структура фасадів подібна)	(К III.I) симетричне: на осі симетрії наріжника	огороження, кронштейни, кошики для квітів	класицизм (1840-і) зрілий історизм (1870-і – 1890-і) сецесія (1895 – 1914); ретроспективізм (1895 – 1914) модернізм: функціоналізм; класицизуючий модернізм; неопластицизм; ар деко; стрімлайн (1920-і – 1930-і)	Гординського, 17/Чорновола, 28; Грушевського, 12; 19; 39; Довга, 72; 41-а; 74; Залізнична, 17; Коперніка, 27; Короля Данила, 32; Крушельницької, 2; Лепкого, 33; Мазепи, 5; Мазепи, 24 / Крива; Мельничука, 2; Незалежності, 4; 121; Новгородська, 12; Підгірянки, 2; Сабата, 2; Сахарова, 11; Січових стрільців, 15; Січових стрільців, 1 / Мазепи, 3; Січових стрільців, 11 / Бачинського; Шашкевича, 5; Шевченка, 23; 30; 32
			(К III.II) симетричне: на осі або відносно осі			Гординського, 17/Чорновола, 28; Мазепи, 34/Короля Данила, 2; Мазепи, 24 / Крива; Незалежності, 4; 89; Грушевського, 19; Шашкевича, 7; Шевченка, 32; Л.Українки, 1; Мазепи, 3/Січових стрільців, 1
			(К III.III) комбіноване (симетричне і асиметричне розташування балконів на обох фасадах)			Василиянок, 8-а; Мазепи, 1 / Вічевий майдан; Павлика, 23; Площа ринок, 12
			(К III.IV) асиметричне			Грушевського, 37; Довга, 72; Коперніка, 27; Мазепи, 5; 15; Мельничука, 2; Незалежності, 121; Павлика, 23; Площа Ринок, 8; Січових стрільців, 15; 29; Українки, 7/ Труша, 4; Шашкевича, 9; Шопена, 9

Таблиця 3.2.1. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Каліграфічний орнамент (1830–1880-ті рр.)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Класицизм	 <p data-bbox="373 622 783 658">Січових стрільців, 18 1827 р.</p>	
	 <p data-bbox="413 1111 743 1146">Мазепи, 1 1827-30 рр.</p>	
Історизм	 <p data-bbox="379 1516 775 1552">Незалежності, 5 1870-ті рр.</p>	
	 <p data-bbox="371 1971 783 2007">Площа Ринок, 12 1880-ті рр.</p>	

Таблиця 3.2.1. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Каліграфічний орнамент (1900-ті рр.)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Сецесія	 <p data-bbox="368 920 767 958">Гарнавського, 18 1900-ті рр.</p>	
	 <p data-bbox="432 1413 699 1451">Мазепи, 28 1901 р.</p>	
	 <p data-bbox="432 2002 699 2040">Мазепи, 28 1901 р.</p>	

Таблиця 3.2.1. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Каліграфічний орнамент (1900-ті – 1930-ті рр.)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Сецесія	 <p data-bbox="363 667 699 703">Гнатюка, 10 поч. 20 ст.</p>	
	 <p data-bbox="379 1370 683 1406">Вірменська, 3 1908 р.</p>	
Функціоналізм	 <p data-bbox="363 1998 699 2033">Тринітарська, 7 1929 р.</p>	

Таблиця 3.2.2. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Геральдичний орнамент (1830–1930-і рр.)

Стиль	Структурний елемент/фрагмент фасаду	Орнаментальний мотив	
Класицизм	 <p data-bbox="256 629 670 667">Січових стрільців, 18 1827 р.</p>		
	Сецесія	 <p data-bbox="304 1055 624 1093">Шевченка, 24 1900 р.</p>	
Функціоналізм		 <p data-bbox="284 1559 644 1597">Сахарова, 15 1908-11 рр.</p>	
	 <p data-bbox="296 2018 632 2056">Франка, 17 1925-27 рр.</p>		

Таблиця 3.2.3. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Антропоморфний орнамент (1890–1914-ті рр.)

Стиль	Структурний елемент/фрагмент фасаду	Орнаментальний мотив
Прото сецесія	 <p data-bbox="427 790 671 864">Незалежності, 19 1896-97 р.</p>	
Рання сецесія	 <p data-bbox="472 1267 632 1341">Мазепи, 56 1900-ті рр.</p>	
Пізня сецесія	 <p data-bbox="427 1973 667 2047">Незалежності, 11 1913 р.</p>	

Таблиця 3.2.4. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Зооморфний орнамент (1890–1930-ті)

Стиль	Структурний елемент/фрагмент фасаду	Орнаментальний мотив
Рання сецесія	 <p>Чорновола, 44 1903-04 рр.</p>	 <p>МОТИВ КОМАХИ</p>
	 <p>Січових стрільців, 54 1900-ті рр.</p>	 <p>МОТИВ КОМАХИ</p>
Зріла сецесія	 <p>Курбаса, 9 1906 р.</p>	 <p>МОТИВ МЕТЕЛИКА</p>
	 <p>Грушевського, 37 1905-06 рр.</p>	 <p>МОТИВ БАБКИ</p>

**Таблиця 3.2.4. Типологія орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі
вибраних об'єктів. Зооморфний орн. (1890–1930-ті) (Продовження)**

Стиль	Структурний елемент/фрагмент фасаду	Орнаментальний мотив
Зріла сецесія	 Незалежності, 63 бл.1905 р.	 МОТИВ КОМАХИ
	 Короля Данила, 20 1910 р.	 МОТИВ МЕТЕЛИКА
Пізня сецесія	 Січових стрільців, 16-а 1916 р.	 МОТИВ МЕТЕЛИКА
	 Грушевського, 3 1929-1930 рр.	 МОТИВ ПАВУКА

Таблиця 3.2.5. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Рослинний орнамент (1890–1930-ті)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Історизм	 <p data-bbox="341 680 549 752">Шевченка, 104 1896 р.</p>	
	 <p data-bbox="367 1178 523 1249">Мазепи, 10 1896 р.</p>	
Протосецесія, рання сечесія	 <p data-bbox="367 1917 523 1989">Мазепи, 28 1901 р.</p>	

Таблиця 3.2.5. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Рослинний орнамент (1890–1930-ті). (Продовження)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Рання сецесія	 <p data-bbox="296 1104 592 1173">Січових стрільців, 54 1900-ті рр.</p>	
	   <p data-bbox="272 2018 616 2051">Незалежності, 15 (1900)</p>	

Таблиця 3.2.5. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Рослинний орнамент (1890–1930-ті). (Продовження)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Зріла сецесія	 <p data-bbox="252 1218 625 1258">Грушевського, 42 бл. 1905 р.</p>	
	 <p data-bbox="252 1599 625 1639">Чорновола, 26 після 1905 р.</p>	
	 <p data-bbox="284 2024 593 2056">Грушевського, 4 1904 р.</p>	

Таблиця 3.2.5. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Рослинний орнамент (1890–1930-ті). (Продовження)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Пізня сецесія	 <p>Чорновола, 5 1909 р.</p>	
	 <p>Валова, 10 бл. 1910 р.</p>	
	  <p>Мазепи, 14 1884-1910 рр.</p>	

Таблиця 3.2.5. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Рослинний орнамент (1890–1930-ті). (Продовження)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Пізня сецесія	 <p data-bbox="295 857 580 891">Мазепи, 8 1912-13 рр.</p>	
	 <p data-bbox="316 1489 560 1523">Мазепи, 23 1913 р.</p>	
	 <p data-bbox="290 1973 587 2007">Вітовського, 19 1914 р.</p>	

Таблиця 3.2.5. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Рослинний орнамент (1890–1930-ті). (Продовження)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Ар деко, ретроспективізм	 <p data-bbox="339 981 552 1043">Грушевського, 3 1929-30 рр.</p>	
	 <p data-bbox="357 1429 531 1491">Шевченка, 31 1930-32 рр.</p>	
	 <p data-bbox="327 1944 564 2007">Незалежності, 57 1930-ті рр.</p>	

Таблиця 3.2.6. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Геометричний орнамент (1880–1930-ті рр.)

Стиль	Структурний елемент/фрагмент фасаду	Орнаментальний мотив	
Сецесія	 Грюнвальдська, 11 1912-14 рр.	 Новгородська, 9 1912-14 рр.	
	 Кобилянської, 9 кін. 1920-х рр.	 Привокзальна, 13 1925 р.	 Галицька, 36 1930-ті рр.
Функціоналізм	 Шевченка, 96 1930-ті рр.	 Шевченка, 77 1934 р.	 Богунська, 9 1930-ті рр.
	 Гнатюка, 25 1920-30 рр.	 Гнатюка, 25 1920-30 рр.	 Коперника, 18 1934 р.

Таблиця 3.2.7. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Комбінований орнамент (1890–1930-ті)

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Історизм	 <p data-bbox="368 763 520 831">Мазепи, 11 1890-ті рр.</p>	
	 <p data-bbox="373 1218 515 1285">Мазепи, 6 1885 р.</p>	
	 <p data-bbox="336 1883 560 1951">Шевченка, 21 1887-1910-ті рр.</p>	

**Таблиця 3.2.7. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Комбінований орнамент (1890–1930-ті)
(Продовження)**

Стиль	Структурний елемент/фрагмент фасаду	Орнаментальний мотив
Рання сецесія	 <p data-bbox="320 887 783 925">Січових стрільців, 74 1900-ті рр.</p>	
	 <p data-bbox="392 1395 707 1435">Гнатюка, 2 1900-ті рр.</p>	
	 <p data-bbox="379 1989 719 2029">Бельведерська, 6 1900 р.</p>	

**Таблиця 3.2.7. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів.
Комбінований орнамент (1890–1930-ті). (Продовження)**

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Зріла сецесія	 <p align="center">Шашкевича, 2 Незалежності, 21 1905 р.</p>	
	 <p align="center">Гаркуші, 8 1908 р.</p>	
	 <p align="center">Сахарова, 15 1908 р.</p>	

**Таблиця 3.2.7. Типологічна класифікація орнаментальних мотивів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів.
Комбінований орнамент (1890–1930-ті). (Продовження)**

Стиль	Структурний елемент/архітектурний об'єкт	Орнаментальний мотив
Зріла сецесія	 <p data-bbox="325 862 699 898">Василяннок, 5 1910-11 рр.</p>	
	 <p data-bbox="379 1310 639 1384">Грюнвальдська, 11 1912-14 рр.</p>	
	 <p data-bbox="389 1960 635 2033">Грушевського, 31 1911-12 рр.</p>	

Таблиця 3.2.8. Композиційна структура орнаментального декору: рослинні мотиви (гілки, стебла, листя) (поч. 20 ст.–1900-ті рр.)

Період	Орнаментальний мотив	
Поч. 20 ст. – 1900-ті рр.	 <p data-bbox="400 667 754 701">Чорновола 25 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="1018 604 1414 638">Січових стрільців, 4 1904 р.</p>
	 <p data-bbox="368 1070 786 1104">Грушевського, 37 1905-06 рр.</p>	 <p data-bbox="1074 1106 1353 1140">Павлика, 23 1908 р.</p>
	 <p data-bbox="419 1435 735 1469">Мазепи 30 1909-10 рр.</p>	 <p data-bbox="1010 1494 1418 1527">Січових стрільців, 15 1909 р.</p>
	 <p data-bbox="395 1939 759 1973">Озаркевича, 32 бл. 1910 р.</p>	 <p data-bbox="1007 1939 1425 1973">Теодора Цьоклера, 18 1911 р.</p>

Таблиця 3.2.9 Композиційна структура орнаментального декору: стрічковий (фризовий) орнамент (1885–1900-ті рр.)

Період	Орнаментальний мотив	
1885–1900-ті рр.	 <p data-bbox="384 678 767 712">Гаркуші, 28 др. пол. 19 ст.</p>	 <p data-bbox="1023 678 1406 712">Лермонтова, 9 поч. 20 ст.</p>
	 <p data-bbox="363 1108 793 1142">Сотника Мартинця, 4 1907 р.</p>	 <p data-bbox="1077 1099 1347 1133">Мазепи, 24 1910 р.</p>
	 <p data-bbox="368 1556 783 1590">Теодора Цьоклера, 18 1911 р.</p>	 <p data-bbox="1034 1556 1394 1590">Грюнвальдська, 9 1912 р.</p>
	 <p data-bbox="391 1995 764 2029">Чорновола, 22 1912-13 рр.</p>	 <p data-bbox="1045 2004 1382 2038">Франка, 17 1925-27 рр.</p>

Таблиця 3.2.10. Трансформація елемента у різні стилеві епохи

Назва мотиву	Період/стиль Структурний елемент					
	Класицизм	історизм	Сецесія рання фаза	Сецесія зріла фаза	Сецесія пізня фаза	Функціоналізм
Тюльпан	 <p>Шевченка, 32 1840-ті рр.</p> <p>Галицька, 29 1835 р.</p>	 <p>Крушельницької, 2 1880-ті рр.</p>	 <p>Чорновола, 63 1900-ті рр.</p> <p>Шевченка, 21 (1887 р.) 1900-і рр.</p>	 <p>Коновальця, 4 1908 р.</p>	 <p>Цьоклера, 18 1911 р.</p> <p>Грушевського, 31 1911-12 рр.</p>	 <p>Незалежності, 57 1930-ті рр.</p> <p>Драгоманова, 10 1939 р.</p>

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності

Період / дага, стиль	Типологічні групи будинків	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення			
1920-ті / сецесія	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="465 829 672 901">Василянк, 5 1910-12 рр.</p>				
						

Таблиця 3.2.11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологічна група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення		
1910-ті / сецесія	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="434 1066 676 1136">Гординського, 11 1909 р.</p> 			
					

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологіч група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення			
1910-ті / сецесія	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="465 874 651 932">Гординського, 15 1909 р.</p>				
						

Таблиця 3.2.11. Архітектурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типолог. група	Архітектурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітектурного ковальства, художньо-композиційне вирішення			
1920-ті / сецесія	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="421 799 696 906">Грушевського, 31 Фінансова дирекція, 1911-12 р.</p>				
			 	 		

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологіч група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення		
1910-ті / сецесія	Житлові багатоквартирні				
		<p data-bbox="436 986 674 1058">Грушевського, 42 після 1905 р.</p> 			

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологіч . група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення	
1890-ті / історизм	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="412 820 663 855">Мазепи, 6 1885 р.</p>		
				

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологіч група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення	
1890-ті / історизм	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="398 850 674 887">Мазепи, 10 1896 р.</p>		
				

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологічна група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення		
1910-ті / сецесія	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="376 901 689 970">вул. Мазепи, 23, Прибутковий будинок</p>			
					

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологічна група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення	
1930-і / функціоналізм	Житлові багатоквартирні			
		Незалежності, 57		

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологічна група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення			
1920-ті / сецесія	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="392 783 685 855">Теодора Цьоклера, 18 1911 р.</p>				
						

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологіч група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення		
1940-ві / функціоналізм	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="398 826 658 863">Франка, 11 1939 р.</p>			
					

Таблиця 3.2. 11. Архітурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологіч група	Архітурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітурного ковальства, художньо-композиційне вирішення		
1910-ті / історизм	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="481 837 638 909">Франка, 29 1990-ті рр.</p>			
					

Таблиця 3.2.11. Архітектурне ковальство як засіб формування стильової єдності (продовження)

Період / дата, стиль	Типологіч група	Архітектурний об'єкт	Деталі, декор у техніці архітектурного ковальства, художньо-композиційне вирішення		
1890-ті / історизм	Житлові багатоквартирні	 <p data-bbox="432 778 622 852">Шевченка, 53 1892 р.</p>			
					

Таблиця 3. 2. 12. Роль архітектурного ковальства у формуванні стильового образу сходової клітки. (1870 – 1914 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент Конструкції прольотів		
Історизм	 <p data-bbox="252 752 628 786">Незалежності, 5 1870-ті рр.</p>	 <p data-bbox="671 752 1075 786">Січових стрільців, 46 1895 р.</p>	 <p data-bbox="1193 752 1461 786">Мазепи, 10 1896 р.</p>
	 <p data-bbox="252 1182 628 1216">Шевченка, 102 1896-97 рр.</p>	 <p data-bbox="655 1182 1054 1216">Грушевського, 33 кін. 19 ст.</p>	 <p data-bbox="1139 1182 1517 1216">Шевченка, 102 1896-97 рр.</p>
Сецесія	 <p data-bbox="252 1626 628 1659">пл. Міцкевича, 4 1894-96 р.</p>	 <p data-bbox="671 1626 1075 1659">Короля Данила, 6 1900-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1182 1626 1477 1693">Січових стрільців, 54 1900-ті рр.</p>
	 <p data-bbox="288 2074 592 2107">Гнатюка, 1 кін. 19 ст.</p>	 <p data-bbox="671 2074 1075 2107">Січових стрільців, 4 1904 р.</p>	 <p data-bbox="1174 2074 1477 2107">Шпитальна, 7 1904 р.</p>

Таблиця 3. 2. 12. Роль архітектурного ковальства у формуванні стильового образу сходової клітки (1925 - 1940-і рр.). Продовження

Стиль/ період	Структурний елемент Конструкції прольотів		
Модернізм	 <p data-bbox="212 689 579 723">Грушевського, 19 1925 р.</p>		
Функціоналізм	 <p data-bbox="233 1106 557 1140">Франка, 30 1925-26 рр.</p>	 <p data-bbox="695 1106 997 1140">Франка, 17 1925-27 р.</p>	 <p data-bbox="1134 1106 1436 1140">Франка, 33 1926-27 рр.</p>
	 <p data-bbox="201 1520 590 1554">Грюнвальдська, 17 1926 р.</p>	 <p data-bbox="663 1520 1029 1554">Шевченка, 60 1930-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1118 1520 1458 1554">Павлика, 15 1930-ті рр.</p>
	 <p data-bbox="240 1984 552 2018">Шевченка, 77 1934 р.</p>	 <p data-bbox="679 1984 1018 2018">Площа ринок, 2 1937 р.</p>	 <p data-bbox="1102 1984 1477 2018">Грюнвальдська, 15 1938 р.</p>

Таблиця 3.3.1. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст

Період /стиль	Структурний елемент		
Класицизм	 <p data-bbox="443 1270 584 1337">Польща м. Люблін</p>	 <p data-bbox="1010 1318 1294 1385">м. Львів, вул. Городоцька, 131</p>	 <p data-bbox="1677 1283 1973 1350">м. Івано-Франківськ, вул. Старозамкова, 2</p>

Таблиця 3.3.2. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст

Період / стиль	Об'єкт / структурний елемент			
Історизм	 <p data-bbox="212 885 571 957">Польща. м. Краків, вул. Стачіца, 4</p>		 <p data-bbox="1220 885 1512 957">м. Івано-Фрнківськ, вул. Лепкого, 41</p>	
	 <p data-bbox="224 1332 560 1372">м. Краків, вул. Стачіца</p>		 <p data-bbox="1220 1276 1512 1348">м. Івано-Фрнківськ, вул. Міцкевича, 4</p>	

Таблиця 3.3.3. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст

Період/ стиль	Структурний елемент			
Сецесія	Польща м. Краків, вул. Венеція		 <p data-bbox="1182 544 1473 646"> м. Ів.-Франківськ, вул.Кобилянської, 9 кін. 19 ст. </p>	
			 <p data-bbox="1167 900 1480 1007"> м. Ів.-Франківськ, вул.Грюнвальдська, 2/ Гаркуші,1 1928-29 рр. </p>	
			 <p data-bbox="1198 1294 1451 1401"> м. Ів.-Франківськ, вул.Шевченка, 31 1930-32 рр. </p>	

Таблиця 3.3.4. Спільні стилеві та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст

Період / стиль	Об'єкт / структурний елемент			
Сецесія	 <p data-bbox="241 893 539 1037">Польща м. Вроцлав, вул. Розбрат/Хімічна бл.1880 рр.</p>		 <p data-bbox="1167 715 1556 778">м. Івано-Фрнківськ, вул. Коперника, 23 1903 р.</p>	
				 <p data-bbox="1720 1005 2085 1069">м. Івано-Фрнківськ, вул. Франка, 20 поч. 20 ст.</p>
			 <p data-bbox="1131 1380 1590 1444">Шашкевича, 2 / Незалежності, 21 1905 р.</p>	

Таблиця 3.3.5. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст

Період / стиль	Об'єкт / структурний елемент		
Сецесія	 <p data-bbox="488 858 689 928">Польща м. Перемишль</p>	 <p data-bbox="1182 788 1460 896">м. Івано-Фрнківськ, вул. Гаркуші, 9 1900-ті рр.</p>	
			 <p data-bbox="1182 1345 1460 1453">м. Івано-Фрнківськ, вул. Мазепи, 28 1901 р.</p>

Таблиця 3.3.6. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст

Період/ стиль	Структурний елемент			
Модернізм	 <p data-bbox="264 826 573 932">Польща м. Краків, вул. Свентокшиська, 2</p>		 <p data-bbox="1249 815 1554 920">м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 18 1908 р.</p>	
	 <p data-bbox="353 1458 486 1487">м. Краків</p>		 <p data-bbox="1249 1337 1547 1442">м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 3 1929-1930 рр.</p>	

Таблиця 3.3.7. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст

Період / стиль	Об`єкт / структурний елемент				
Функціоналізм 20-30-і	 <p data-bbox="322 644 479 708">Польща м. Вроцлав</p>		 <p data-bbox="1099 612 1339 676">м. Ів.Франківськ, вул. Гнатюка, 25</p>	 <p data-bbox="1384 558 1624 622">м. Ів.Франківськ, вул. Павлика, 22</p>	 <p data-bbox="1653 475 2168 507">м.Івано-Франківськ, вул.Гнатюка, 25</p> <p data-bbox="1646 644 2154 676">м.Івано-Франківськ, вул.Павлика, 22</p>
	 <p data-bbox="331 1002 465 1034">м. Краків</p>		 <p data-bbox="1115 1027 1590 1059">м.Івано-Франківськ, вул.Мазепи, 2</p>		
	 <p data-bbox="255 1351 546 1415">м.Краків вул. Словацького, 36</p>		 <p data-bbox="1216 1422 1485 1485">м.Ів.-Франківськ, вул.Драгоманова, 3</p>		

Таблиця 3.3.7. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст (на прикладі м. Прага. Чеська Республіка)

Період / стиль	Об'єкт / структурний елемент	
Пізній історизм		 <p data-bbox="1476 820 1928 890">м. Івано-Франківськ вул. Шевченка, 4 1880-90-ті рр.</p>
	 <p data-bbox="405 1418 958 1453">Чеська Республіка м. Прага кін. XIX ст.</p>	 <p data-bbox="1402 1358 2002 1393">м. Івано-Франківськ вул. Мазепи, 6 1885 р.</p>

Таблиця 3.3.7. Спільні стильові та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст
(на прикладі м. Прага, Чеська Республіка)

Період / стиль	Об'єкт / структурний елемент	
Сецесія		
		
	<p>м. Прага кін. XIX ст.</p>	<p>м. Івано-Франківськ вул. Пилипа Орлика, 2 1900-ті рр.</p>

Таблиця 3.3.8. Сучасне архітектурне ковальство в історичному середовищі Івано-Франківська і Талліна
(на прикладі виносної реклами)

Структурні елементи

м. Таллінн

м. Таллінн

м. Івано-Франківськ

Таблиця 3.3.9. Сучасне архітектурне ковальство в історичному середовищі Івано-Франківська і Таллінна

Період /стиль	Структурні елементи		
			
Історизм	 <p data-bbox="448 1404 604 1436">м. Таллінн</p>	 <p data-bbox="1153 1173 1310 1204">м. Таллінн</p>	 <p data-bbox="1747 1364 2038 1444">м. Івано-Франківськ провулок Фортечний</p>

Таблиця 3.3.10. Спільні композиційні ознаки на прикладі міст Києва та Івано-Франківська (1890-ті - поч. 20ст.)

Стиль/ період	Структурний елемент	
Сецесія	м. Київ	м. Івано-Франківськ
		
		 <p data-bbox="1050 1294 1273 1370">вул. Мазепи, 28 1901 р.</p>
 <p data-bbox="402 1908 625 1975">вул. Шевченка, 3 кін. 19 ст.</p>	 <p data-bbox="1018 1832 1311 1870">вул. Старозамкова, 2</p>	

Таблиця 3.3.10. Спільні композиційні ознаки на прикладі міст Києва та Івано-Франківська (кін. 19 - поч. 20 ст.)

Стиль/ період	Структурний елемент	
Сецесія	м. Київ	м. Івано-Франківськ
		 <p data-bbox="1050 779 1358 851">вул. Грушевського, 37 1905-06 рр.</p>
		 <p data-bbox="1061 1173 1347 1245">вул. Верховинська, 9 поч. 20 ст.</p>
 <p data-bbox="427 1957 679 2029">вул. Хрещатик, 42 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="1050 1697 1358 1769">вул. Короля Данила, 8 бл.1905 р.</p>	

Таблиця 3.3.11. Спільні композиційні ознаки на прикладі міст Львова та Івано-Франківська (поч. 20ст.)

Стиль/ період	Структурний елемент	
Сецесія	м. Львів	м. Івано-Франківськ
	 <p data-bbox="300 1290 754 1323">вул. Городоцька, 141 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="935 1290 1414 1323">вул. Незалежності, 41 1903-04 рр.</p>
	 <p data-bbox="300 2022 754 2063">вул. Городоцька, 137 поч. 20 ст.</p>	 <p data-bbox="1010 2022 1342 2063">вул. Мазепи, 28 1901 р.</p>

Таблиця 3.3.12. Спільні композиційні ознаки (на прикладі міст Галича та Івано-Франківськ

Стиль/ період	Структурний елемент	
Історизм	м. Галич	м. Івано-Франківськ
	 <p data-bbox="384 685 751 719">Майдан Різдва, 19 1890-ті</p>	 <p data-bbox="1023 629 1390 663">пл. Міцкевича, 12 а 1887 р.</p>
	 <p data-bbox="392 1095 743 1128">Майдан Різдва кін. 19 ст.</p>	 <p data-bbox="1027 1099 1394 1133">вул. Гнатюка, 3 кін. 19 ст.</p>
	 <p data-bbox="352 1547 783 1581">вул. Осмомисла, 17 1890-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1007 1543 1406 1576">вул. Лепкого, 16 1890-ті рр.</p>
	 <p data-bbox="360 1995 775 2029">вул. Вітовського, 1 поч. 20ст.</p>	 <p data-bbox="983 1995 1430 2029">вул. Грушевського, 6 поч. 20 ст.</p>

Таблиця 3.3.11. Спільні композиційні ознаки на прикладі міст Рогатина та Івано-Франківська (1880-ті - 1930 рр.)

Стиль/ період	Структурний елемент	
Історизм	м. Рогатин	м. Івано-Франківськ
	 <p data-bbox="464 770 715 835">Площа Роксолани кін. 19 ст.</p>	 <p data-bbox="1126 754 1385 824">вул. Вагилевича, 6 1897 р.</p>
 <p data-bbox="464 1263 715 1332">Площа Роксолани кін. 19 ст.</p>	 <p data-bbox="1102 1263 1410 1332">вул. Короля Данила, 8 бл.1905 р.</p>	
Сецесія	 <p data-bbox="384 2002 791 2036">Площа Роксолани. 1910-ті рр.</p>	 <p data-bbox="1098 1809 1410 1881">вул. Незалежності, 63 бл. 1905р.</p>

Таблиця 3.3.14. Спільні стилеві та композиційні ознаки архітектурного ковальства Івано-Франківська та європейських міст. Німеччина

Період / стиль	Об'єкт / структурний елемент			
Історизм				
				

Таблиця 3.3.15. Кований архітектурний метал в містах Європи. Чеська Республіка

Період /стиль	Об'єкт / структурний елемент		
Сецесія			
	<p>м. Прага (кін. XIX ст.)</p>		

Таблиця 3.3.15. Кований архітектурний метал в містах Європи. Чеська Республіка. (Продовження)

Період /стиль	Об'єкт / структурний елемент	
Сецесія		
	 <p data-bbox="504 1327 801 1364">м. Прага кін. XIX ст.</p>	

Таблиця 3.3.15. Кований архітектурний метал в містах Європи. Чеська Республіка. (Продовження)

Період /стиль	Об'єкт / структурний елемент	
Класицизм		
	 <p data-bbox="470 1362 779 1398">м. Прага поч. XIX ст.</p>	

Таблиця 3.3.15. Кований архітектурний метал в містах Європи. Чеська Республіка. (Продовження)

Період /стиль	Об'єкт / структурний елемент	
Сецесія		
	 <p data-bbox="510 1369 815 1401">м. Прага кін. XIX ст.</p>	

Таблиця 3.3.16. Кований архітектурний метал в містах Європи. Фінляндія

Період/стиль	Об'єкт	Структурний елемент	
		Архітектурне ковальство	Стукко
Сецесія	 <p>Хельсинки</p>		

Таблиця 3.3.17. Приклади заміни втрачених структурних елементів

Період /стиль	Структурний елемент			
Сецесія	 <p data-bbox="436 523 683 560">Польща. Вроцлав</p>	 <p data-bbox="1070 576 1406 647">м. Ів.-Франківськ, вул.Галицька, 21 1988 р.</p>		
	Історизм	 <p data-bbox="230 919 891 959">Краків.вул. Студентська 13/Лоретанська 1892 р.</p>	 <p data-bbox="1115 938 1361 1010">м. Ів.-Франківськ, вул.Шевченка, 47</p>	
 <p data-bbox="405 1326 719 1361">Фінляндія. Хельсинкі.</p>		 <p data-bbox="1088 1289 1393 1361">м. Ів.-Франківськ, вул.Грушевського, 29</p>		

4.3.1. Стан збереження творів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Частково збережені

Структурний елемент	Період / стиль		
	1890-ті рр. Історизм		
Огородження сходових маршів	 <p data-bbox="427 779 587 853">Курбаса, 6 1898-99 рр.</p>		
Балконні огороження	 <p data-bbox="427 1261 587 1335">Лепкого, 19 кін. 19 ст.</p>		
Дверні решітки	 <p data-bbox="427 1742 587 1816">Мазепи, 11 1890- і рр.</p>		

4.3.1. Стан збереження творів архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів. Частково збережені. (Продовження)

Структурний елемент.	Період / стиль		
	1900 - 1914 рр. Сецесія		
Огородження сходових маршів	 <p data-bbox="384 949 624 1021">Незалежності, 11 1913 р.</p>		
Балконні огородження	 <p data-bbox="363 1420 647 1491">Січових стрільців, 4 1904 р.</p>		
Дверні решітки	 <p data-bbox="405 1874 616 1946">Василянок, 7 1910 - 1911 рр.</p>		

4.3.2. Втрачені твори архітектурного ковальства на прикладі структурних елементів дверного полотна

Період / стиль	Структурний елемент Дверні решітки та ручки		
1890-1900-ті рр. Історизм	 <p data-bbox="256 853 612 891">Шевченка, 46 1893-94 рр.</p>	 <p data-bbox="667 853 1077 891">Грушевського, 33 1895-96 рр.</p>	 <p data-bbox="1177 853 1481 891">Шевченка, 30 1903 р.</p>
1890- 1900-ті рр. Протосецесія	 <p data-bbox="279 1447 592 1485">Валова, 4 1890-91 рр.</p>	 <p data-bbox="699 1447 1046 1485">Гординського, 7 1901 р.</p>	 <p data-bbox="1158 1447 1497 1485">Гординського, 5 1901 р.</p>
1903- 1910 рр. Сецесія	 <p data-bbox="260 2011 612 2049">Тарнавського, 12 1903 р.</p>	 <p data-bbox="667 2011 1077 2049">Сотника Мартинця, 4 1907 р.</p>	 <p data-bbox="1137 2011 1517 2049">Чорновола, 26 1906-07 рр.</p>

4.3.3. Втрачені твори архітектурного ковальства на прикладі вибраних об'єктів.

Повна заміна / втрата архітектурної деталі

Період / стиль	Архітектурний об'єкт	Сучасний стан	Втрачений структурний елемент
1830-ті рр. Класицизм	 <p>Січових стрільців, 18 1827 р.</p>		 <p>До 2017 р.</p>
1900-ті рр. Історизм	 <p>Січових стрільців, 14 1900 р.</p>		 <p>До 2015 р.</p>
1910-ті рр. Сецесія	 <p>Коновальця, 31 1905 р.</p>		 <p>До 2013 р.</p>

Таблиця 4.3.4. Стан збереження художнього металу в архітектурі Івано-Франківська на прикладі вибраних об'єктів (Станіслава)

ЗБЕРЕЖЕНА ЦІЛІСНА КОМПОЗИЦІЙНА СТРУКТУРА		
назва об'єкта	стиль, спрямування	Адреса
Решітки вхідних дверей	Класицизм	Низова, 2 (1840 р.); Старозамкова, 2 (1732 р.).
	Історизм	Грушевського, 13 (поч.20 ст.); Крушельницької, 2 (1880-і рр.); Незалежності, 8 (1894 р.); Новгородська, 13 (1898 р.); Січових стрільців, 26 (1894 р.); Шевченка, 8 (1871 р.); 13 (кін.19 ст.); 19 (1895 р.); Шевченка, 53 (1892р.)
	Сецесія	Гнатюка, 1 (кін.19 ст.); 2 (кін.19 ст.); Гординського, 2 (1910 р.); 11 (1909 р.); 15 (1910 р.); Грушевського, 4 (1906-1908 рр.); 7 (1904 р.); 31 (1911-1912 рр.); Грюнвальдська, 9 (1912 р.); Коперника, 23 (1903 р.); Короля Данила, 4 (1908-1912 рр.); 22 (1910 р.); Лепкого, 37 (1908 р.); Лермонтова, 9 (поч. 20 ст.); Мазепи, 14 (1884 р.); 23 (1913 р.); 30 (1910 р.) ; 100 (1910 р.); Незалежності, 12 (1896 р.); 15 (1898-1900 рр.); 19 (1896-1897рр.); Озаркевича, 12 (поч.20 ст.); Сахарова, 15 (1908-1911 рр.); Станіславська, 7 (1906-1907 рр.); Тарнавського, 15; 18 (1910-і рр.); 19 (1900-і рр.); Франка, 19 (1895-1896 рр.); Цюклера, 18 (1911 р.) ; Чорновола, 63 (1900-і рр.); Шевченка, 21 (1887 р.); 56 (1905-1906 рр.)
	Модернізм	Галицька, 28 (1928 р.); Драгоманова, 5 (1935 р.); Незалежності, 57 (1930-і рр.); Павлика, 20 (1930-і рр.); 21 (1930-і рр.); Шевченка, 79 (1939 р.)
Дверні ручки	Класицизм	Майдан Шептицького, 8 (1672-1703 рр); Шашкевича, 7 (1860-і рр.)
	Історизм	Незалежності, 12 (1896 р.); Франка, 35 (1870-і рр.); Шашкевича, 1 (1894 р.); Шевченка, 8 (1871 р.); 53 (1892р.)
	Сецесія	Грушевського, 4 (1906-1908 рр.); 31 (1911-1912 рр.); Коперника, 23 (1903 р.); Короля Данила, 22 (1910 р.); Незалежності, 15 (1898-1900 рр.); Сахарова, 15 (1908-1911 рр.); Тарнавського, 19 (1900-і рр.); Цюклера, 18 (1911 р.); Чорновола, 26 (1906-1907 рр.); Шевченка, 21 (1887 р.)
	Модернізм	Франка, 32 (1930-і рр.); Шевченка, 60 (1930-і рр.); 79 (1939 р.)
Решітки підвальних	Історизм	Шевченка, 8 (1871 р.); 53 (1892 р.); 58 (1895 р.)

віконець	Сецесія	Грушевського, 4 (1906-1908 рр.); Гординського, 15 (1910 р.); Коперника, 12 (1912 р.); 23 (1903 р.); Короля Данила, 4 (1908-1912 рр.); Мазепи, 30 (1909-1910 рр.); 34 (1909-1913 рр.); 36 (1910 р.); Підгірянки, 2 (поч.20 ст); Озаркевича, 4 (1907 р.); 12 (поч.20 ст.); Сахарова, 19 (1910 р.); Франка, 25 (поч. 20 ст.); Чорновола, 58 (1909 -1910 рр.); Шевченка, 44 (1908 р.); 56 (1905-1906 рр.); 69 (кін.19 ст.); Шпитальна, 7 (1904 р.)
	Модернізм	Драгоманова, 5 (1935 р.); Шпитальна, 9 (1930-і рр.)
Огородження балконів	Класицизм	Мазепи, 1 (1827-1830 рр.); Мельничука, 14 (1846 р.); Старозамкова, 2 (1732 р.); Шевченка,32 (1840-і рр.)
	Історизм	Бачинського, 2 (1874 р.); Вічевий майдан, 2 (1871-1872 рр.); 3 (1880 р.); Крушельницької, 2 (1880-і рр.); Мазепи, 6 (1885 р.) 10 (1896 р.); 17 (1880 р.); Площа ринок, 12 (1880 рр.); Площа Міцкевича, 12-а (1887 р.); Шевченка, 4 (1880-1890-і рр.); 14 (1880-і рр.)
	Сецесія	Гординського, 11 (1909 р.); Грушевського, 37 (1905-1906 рр.); Грюнвальдська, 9 (1912 р.); Коновальця, 117 (1910-1911 рр.); Короля Данила, 20 (поч.20-х рр.); Курінного Чорноти, 23 (1908-1914 рр.); Курбаса, 5; 9 (1906 р.); Лепкого, 34; 36 (1900-і рр.); 37 (1908 р.); 44 (1901 р.); 48 (1890-і рр.); Лермонтова, 9 (поч. 20 ст.); Мазепи, 24 (1910 р.); 28 (1901 р.); 30 (1909-1910 рр.); 56 (1900-і рр.); Підгірянки, 2 (поч.20 ст); Матейка, 26 (1913 р.); 27 (1910-і рр.); Незалежності, 15 (1898-1900 рр.); 16 (1906-1907 рр.); 18 (1908 р.); 19 (896-97); 89 (1908 р.); Озаркевича, 12 (поч.20 ст.); Репіна, 6 (1900-і рр.); 10 (1910 р.); Сахарова, 19 (1910 р.); Січових стрільців, 6 (1906-1907 рр.); 15 (1909 р.); 42 (бл. 1905 р.); 74 (після 1900 р.); Цюклера,20 (1900-і рр.); Франка, 7 (1900-і рр.); Шевченка, 56 (1905-1906 рр.); Шопена, 8 (1906 р.); Шпитальна, 7 (1904 р.)
	Модернізм	Грушевського, 3 (1929 -1930 рр.); 8 (1920-і рр.); Грюнвальдська, 17 (1926 р.); Дністровська, 53 (1920-і рр.); Драгоманова, 5 (1935 р.); Кобилянської, 7 (1920-1930-і рр.); Коновальця, 93 (1920-і рр.); Коперника, 12 (1912 р.); 18 (1934 р.); Короля Данила, 32 (1930-і рр.); Купчинського, 4 ; 6 ; 9; 10; 12 (1920-1930-і рр.); Макаренка,1 (1920-1930 рр.); Незалежності, 57 (1930-і рр.); Павлика, 3; 4; 15; 15-а (1930-і рр.); Привокзальна, 13 (1925 р.); Січових стрільців, 35 (1927 р.); Франка, 11 (1939 р.); 17 (1925-1927 рр.); 32 (1930-і рр.); Чорновола, 23 (1925-1928 рр.); Шевченка, 31 (1930-1932 рр.); 60 (1930-і рр.); 77 (1934 р.); Шпитальна, 9 (1930-і рр.)
Огородження сходових	Історизм	Гнатюка,21 (поч.20 ст.); (Лепкого, 19 (кін.19 ст.); Шевченка, 63 (1892 р.).

маршів	Сецесія	Гнатюка, 1 (кін.19 ст.); 2 (кін.19 ст.); Гординського, 2 (1910 р.); 11 (1909 р.); 15 (1910 р.); Грушевського, 1 (1910 р.); 7 (1904 р.); 18 (1906-1924 рр.); 31 (1911-1912 рр.); Грюнвальдська, 9 (1912 р.); Коперника, 12 (1912 р.); Короля Данила, 6 (1900-і рр.); 20 (поч.20-х рр.); Лермонтова, 9 (поч. 20 ст.); Мазепи, 7; 9 (1910 р.); 14 (1884 р.); 24 (1910 р.); 28 (1901 р.); 30 (1909-1910 рр.); 34 (1909-1913 рр.); 36 (1910 р.); 100 (1910 р.); Незалежності, 15 (1898-1900 рр.); 16 (1906-1907 рр.); 19 (1896-1897 рр.); 30 (1911 р.); Підгірянки, 2 (поч.20 ст); Репіна, 6 (1900-і рр.); Сотника Мартинця, 4 (1907 р.); Цюклера, 18 (1911 р.); Чорновола, 5 (1909 р.); Шашкевича, 3 (1911 р.); 4 (1906-1907 рр.); Шевченка, 56 (1905-1906 рр.); 69 (кін.19 ст.); 72/74 (кін. 19 ст.); Шпитальна, 7 (1904 р.)
	Модернізм	Грюнвальдська, 17 (1926 р.); Дністровська, 22 (1924 р.); Кобилянської, 7 (1920-1930-і рр.); Павлика, 3; 4; 15; 22 (1930-і рр.); Січових стрільців, 72 (1930-і рр.); Франка, 11 (1939 р.); 17 (1925 -1927 рр.); 30 (1925-1926 рр.); Шевченка, 60 (1930-і рр.); 77 (1934 р.); 79 (1939 р.); Шпитальна, 9 (1930-і рр.)
Огородження зовнішніх сходових маршів	Сецесія	Лермонтова, 9 (поч. 20 ст.); Мазепи, 30 (1909-1910 рр.); Підгірянки, 2 (поч.20 ст.); Матейка, 26 (1913 р.); Незалежності, 18 (1908 р.); Матейка, 59 (1900-і рр.); Тарнавського, 19 (1900-і рр.); Тарнавського, 25 (1900-і рр.); Шевченка, 56 (1905-1906 рр.); 69 (кін.19 ст.)
Ліхтарі	Сецесія	Гординського, 15 (1910 р.); Грушевського, 18 (1906-1924 рр.); Мазепи, 14 (1884 р.); Новгородська, 6-а (поч. 20 ст.); Репіна, 6 (1900-і рр.); Чорновола, 28 / Гординського, 17 (1912 р.); Шевченка, 69 (кін.19 ст.)
	Модернізм	Шевченка, 77 (1934 р.)
Брами	Сецесія	Грюнвальдська, 9 (1912 р.); Мазепи, 28 (1901 р.); Матейка, 24 (1910 р.); Січових стрільців, 54 (1900-і рр.); Шевченка, 72 (1911-1912 рр.)

ЧАСТКОВО ЗБЕРЕЖЕНА КОМПОЗИЦІЙНА СТРУКТУРА

назва об'єкта	стиль, спрямування	Адреса
Решітки вхідних дверей	Історизм	Гнатюка, 3 (кін. 19 ст.); Курбаса, 2 (1894 р.); Мазепи, 11 (1890-і рр.); Лепкого, 19 (кін.19 ст.); 48 (1890-і рр.)
	Сецесія	Бельведерська, 6 (1900-і рр.); Коновальця, 8 (1900-і рр.); Коперника, 12 (1912 р.); 23 (1903 р.); Короля Данила, 3 (1910 р.); Курбаса, 5 (1906 р.); 8 (1905-1906 рр.); 9 (1906 р.); Незалежності, 41 (1903-1904 рр.); Низова, 11 (1906-1907 р.); Чорновола, 26 (1906-1907 рр.); Шевченка, 33 (кін. 19 ст.)

	Модернізм	Тринітарська, 7 (1929 р.); Груша, 4 (1930-і рр.)
Дверні Ручки	Історизм	Гнатюка, 7 (кін. 19ст.)
Решітки підвальних віконць	Сецесія	Гординського, 7 (1901 р.) – 2 збережено, 2 – втрачено; Матейка, 59 (1900-і рр.)
Огородження балконів	Історизм	Бачинського, 4 (1870-і рр.); Василянок, 11 (1870-і рр.); Вовчинецька, 49 (кін. 19 ст.); Галицька, 16 (1874 р.); Гаркуші, 28 (др. пол. 19 ст.); Гнатюка, 13 (1890-і рр.); Дністровська, 2 (кін. 19 ст.); залізнична, 17 (кін. 19 ст.); Курбаса, 4 (1896 р.); Крушельницької, 2 (1880-і рр.); Лепкого, 16 (1890-і рр.); 19 (кін. 19 ст.); Мазепи, 3/Січових стрільців, 1 (1893 р.); Мазепи, 10 (1896 р.); 12 (1890-і рр.); Мазепи, 83 (1912-1913 рр.); Незалежності, 5 (1870-і рр.); Площа Міцкевича, 10 (др. пол. 19 ст.); 12-а (1887 р.); Січових стрільців, 7 (1896 р.); 19 (1890 р.); Тринітарська, 9 (1895 р.); Шашкевича, 9 (1895 р.); Шевченка, 8 (1871 р.); 11 (1904 р.); 63 (1892 р.); 82 (1890 р.)
	Сецесія	Мазепи, 15 (поч. 20 ст.); Низова, 9 (1906 р.); Січових стрільців, 4 (1904 р.)
Огородження сходових маршів	Історизм	Бачинського, 2 (1874 р.); Гнатюка, 7 (кін. 19 ст.); 13 (1890-і рр.); Грушевського, 33 (1895-1896 рр.); Дністровська, 2 (кін. 19 ст.); Курбаса, 2 (1894 р.); Мазепи, 6 (1885 р.); 10; 1896 р.); Франка, 19 (1896 р.); Шевченка, 19 (1895 р.)
	Сецесія	Вагилевича, 10 (1906 р.); Грушевського, 37 (1905-1906 рр.); 39 (1903-1904 рр.); Короля Данила, 22 (1910 р.); Курбаса, 5 (1906 р.); Мазепи, 23 (1913 р.); 56 (1900-і рр.); 83 (1912-1913 рр.); Низова, 9 (1906 р.); Січових стрільців 16-а (1916 р.); Франка, 7 (1900-і рр.); 27 (поч. 20 ст.); 37 (поч. 20 ст.); Чорновола, 28 (1912 р.); Шевченка, 22; 24 (1900 р.); 33 (кін. 19 ст.)
Огородження зовнішніх сходових маршів	Історизм	Мазепи, 12 (1890-і рр.)
	Сецесія	Гаркуші, 3 (1912 р.); Дністровська, 63 (1903 р.); Коперника, 24 (1900-і рр.); Курінного Чорноти, 23 (1908-1914 рр.); Мазепи, 48 (1908 р.); Озаркевича, 23 (бл. 1910 р.); Сорохтея, 11 (кін. 19 ст.); Цюклера, 18 (1911 р.)
Ліхтарі	Сецесія	Мазепи, 28 (1901 р.); Січових стрільців, 54 (1900-і р.); Тарнавського, 4 (1910-і рр.); Січових стрільців, 54 (1900-і рр.)
Брами	Сецесія	Мазепи, 28 (1901 р.)

ЗБЕРЕЖЕНІ ОКРЕМІ ФРАГМЕНТИ АБО ПОВНІСТЮ ВТРАЧЕНИЙ АРХИТЕКТУРНО-ХУДОЖНІЙ МЕТАЛЕВИЙ ДЕКОР

назва об'єкта	стиль, спрямування	Адреса
Решітки вхідних Дверей	Історизм	Грушевського, 29 (1890-і); 33 (1895-1896 рр.); Лепкого, 19 (кін.19 ст.); Мазепи, 4 (1887 р.); 6 (1885 р.); 10 (1896 р.); Січових стрільців, 14 (1900 р.); Шевченка, 46 (1894 р.)
	Сецесія	Вітовського, 19 (1912); Гаркуші, 8 (1900-і); Гординського, 5 (1901 р.); 7 (1901 р.); Грушевського, 9 (1902 р.); 37 (1905-1906 рр.); 38 (1905-1906 рр.); Короля Данила, 20 (поч. 20 ст.); Курбаса, 7 (1906 р.); Лепкого, 39 (1908 р.); Мазепи, 7; 9 (1910 р.); 15 (поч. 20 ст.); 36 (1910 р.); 56 (1900-і рр.); Незалежності, 18 (1908 р.); Січових стрільців, 4 (1904 р.); Сотника Мартинця, 4 (1907 р.); Тарнавського, 12 (1903 р.); 20 (1906 р.); Франка, 7 (1900-і); Шпитальна, 7 (1904 р.)
Дверні ручки	Класицизм	Галицька, 41 (сер. 18 ст.); Мельничука, 14 (1846 р.)
	Історизм	Грушевського, 33 (1895-1896 рр.); Мазепи, 5 (1903 р.); 6 (1885 р.); 12 (1890-і рр.); 14 (1884 р.); Незалежності, 8 (1894 р.)
	Сецесія	Гнатюка, 15 (поч. 20 ст.); Гординського, 2 (1910 р.); 4 (1907 р.); 7 (1901 р.); 15 (1909-1910 рр.); 20 (1904 р.); Грушевського, 1 (1910 р.); 9 (1902 р.); 37 (1905-1906 рр.); 38 (1905-1906 рр.); 39 (1903-1904 рр.); 42 (після 1905 р.); Грюнвальдська, 9 (1912 р.); Залізнична, 47 (1911-1912 рр.); Коперника, 12 (1912 р.); Короля Данила, 3 (1910 р.); 4 (1912 р.); Лепкого, 34 (1900-і рр.); 37 (1908 р.); 41 (1900 р.); Лермонтова, 9 (поч. 20 ст.); 13 (поч. 20 ст.); Мазепи, 23 (1913 р.); 100 (1910 р.); Матейка, 3 (поч. 20 ст.); 22 (1900-ті рр.); Станіславська, 7 (1907 р.); Тарнавського, 15; 18 (1910-і рр.); Чорновола, 63 (1900-і рр.)
	Модернізм («стрімлайн», ар деко, експресіонізм)	Галицька, 4 (1925 р.); Галицька, 28 (1929 р.); Грюнвальдська, 2 / Гаркуші, 1 (1928-1929 рр.); Желажівського, 6 (1926-28 рр.)
Огородження балконів	Класицизм	Галицька, 29 (1835 р.); Січових стрільців, 18 (1827 р.); Шевченка, 32 (1840-і рр.) – <i>одне огорожж. збережено</i>
	Історизм	Бачинського, 2 (1874 р.); Мазепи, 5 (1903 р.); Січових стрільців, 11 (1900 р.); Шевченка, 19 (1895 р.); 19 (1895 р.)
	Сецесія	Гординського, 5 (1901 р.); Коновальця, 31 (1905 р.); Короля Данила, 22 (1910 р.); Лепкого, 39 (1908 р.); Матейка, 3 (поч. 20 ст.); Низова, 2 (1903-1904 рр.); Шевченка, 44 (1908 р.)

	Модернізм	Вороного, 13 (1920-30 рр.)
Огородження сходових маршів	Класицизм	Шашкевича, 7 (1860-і рр.)
	Історизм	Вічевий майдан, 2 (1871-1872 рр.); Гнатюка, 13 (1890-і рр.); Курбаса, 6 (1898-1899 рр.); Незалежності, 8 (1894 р.); Січових стрільців, 19 (1890 р.)
Огородження зовнішніх сходових маршів	Сецесія	Січових стрільців, 54 (1900-і рр.)
Ліхтарі	Сецесія	Тарнавського, 4 (1900-і рр.); Чорновола, 26 (1906-1907 рр.)
Брами	Історизм	Гаркуші, 7 (1897 р.); Гнатюка, 13 (1890-і рр.); Курбаса, 4 (1896-1906 рр.); 6 (1898 р.); Січових стрільців, 5 (1870-ті рр.); 7 (1896 р.); Шевченка, 7 (1890 р.); 58 (1895 р.)
	Сецесія	Грушевського, 6 (поч. 20 ст.); 20 (1893-1895 рр.); 37 (1905-1906 рр.); Коновальця, 16 (1912 р.); Курбаса, 9 (1906 р.); Незалежності, 16 (1906 р.); Тарнавського, 4 (1900-і рр.); Шевченка, 7 (1890-і рр.); 74/76 (кін. 19 ст.).

				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21		
11.	Бельведерська, 6	1900-ті	сецесія			О	Х			■						■	■									
12.	Репіна, 6	1900-ті	сецесія									■	■		■	■	■									
13.	Коперника, 23	1903	сецесія	■	■	■	■			■		■				■					■				Дв.ручка збереж. лише на хвіртці	
14.	Вагилевича, 10	1905 - 1906	сецесія	Х					■	Х		■				О		■							Віконна решітка в інтер'єрі	
15.	Тарнавського, 24	1906	сецесія	■	■	■	■				■					■					■					
16.	Вірменська, 3	1908	сецесія									■														
17.	Гординського, 11	1909	сецесія			■	Х			О		■				■		■								
18.	Верховинська, 9	бл. 1910	сецесія									■														
19.	Василянок, 7	1910-1911	сецесія			О		■		■		■				■		■								
20.	Гординського, 15	1910-1911	сецесія			■	Х	■		■		■			■	■	■	■	■							
21.	Матейка, 24	1910	сецесія	■			Х	■								■		■								
22.	Вітовського, 19	1912	сецесія			О						■				■									Двері втрач.	
23.	Грушевського, 31	1912	сецесія			■	■		■		■	■				■		■	■							
24.	Павлика, 22	1920-ті	функціоналізм					■		■		■				■					■					
25.	Кобиллянської, 7	1920-30-ті	функціоналізм									■				■										
26.	Франка, 11	1939	функціоналізм						■	■		■				■		■								

Умовні позначення: ■ - збережено. О – частково втрачено Х – повністю втрачено

Всього збережено 98 структурних елементів; частково втрачено - 11; повністю втрачено – 17.

Таблиця 4.3.5. Зведена таблиця результатів статистичних досліджень за ступенем збереженості художнього металу в архітектурі

<i>Ступінь збереженості</i>	<i>Архітектурне ковальство</i>		
	<i>в екстер'єрі</i>	<i>у внутрішньому архітектурному просторі</i>	<i>всього обстежено</i>
Збережена цілісна композиційна структура	118	79	197
частково збереженою композиційною структурою	54	27	81
зі збереженими окремими фрагментами або з втраченим архітектурно-художнім металевим декором	59	8	67
загальна кількість досліджуваних об'єктів	231	114	345

4.3.6. Приклади застосування реставраційних методів. м. Івано-Франківськ

Період / стиль	Архітектурний об'єкт Стан до реставрації / сучасний стан	
	 <p data-bbox="244 1032 715 1070">Грушевського, 42 (після 1905 р.)</p>	
Сецесія		 <p data-bbox="1098 1995 1203 2033">2017 р.</p>

Таблиця 4.3.6. Приклади застосування реставраційних методів у м. Івано-Франківськ станом на 2018 рік.

Період / стиль	Архітектурний об'єкт сучасний стан	
Сецесія		
	 <p data-bbox="443 1653 638 1751">вул. Груша, 4 1930 р.</p>	